

Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny

*Feladatok, megoldások, díjazottak
évenkénti felsorolásban*

1991-2010

szerkesztette: Hilbert Margit

írták: Dr. Hilbert Margit, Dr. Varga Zsuzsanna, Dr. Varjú Katalin, Sarlós Ferenc

*Szegedi Tudományegyetem
Fizikus Tanszékcsoport*

Szeged, 2010

A **Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny** 1975 óta kerül megrendezésre, az *ELFT Csongrád megyei csoportjának* gondozásában, eleinte a *József Attila Tudományegyetem* és a *Juhász Gyula Tanárképző Főiskola* fizika tanszékei, majd a jogutód *Szégedi Tudományegyetem* munkatársainak szervezésében. Ezen belül feltétlen ki kell emelni az *Optikai és Kvantumelektronikai Tanszék* sokszor jelentős anyagiakban is kifejezhető támogatását és az *Elméleti Fizikai Tanszék* támogató szerepét.

A verseny kezdetben a Csongrád megyei gimnazista tanulók számára lett meghirdetve, de 1980-tól kezdve szakközépiskolások is részt vesznek a versenyen. A versenyző iskolák köre 1983-tól fokozatosan újabb megyék iskoláival bővült, az iskolák száma elérte a 38-at.

Az egyfordulós versenyre eleinte minden résztvevő iskola két diákot nevezhetett, akik egy helyszínen készítették el a verseny-feladatok megoldását. 1994-től a versenyen a meghívott iskolák tetszőleges számú – előzőleg benevezett – diákja részt vehet. A versenyen részt vevő diákok száma az egyik évben elérte az 1300-at. A feladatok megoldását mindenki saját iskolájában, az előre meghirdetett időpontban készíti el, így a verseny lebonyolításában igen komoly szerep jut az iskoláknak, a szaktanároknak. Ezúton is köszönjük, hogy a versenyen oly nagy lelkesedéssel vesznek részt és nagyban segítik munkánkat. A szaktanárok által javított dolgozatokat munkacsoportunk áttekinti, hogy az értékelés esetleges szubjektív voltát kiküszöböljük.

A verseny 1979-1990 évi feladatainak és megoldásainak gyűjteménye 1991-ben jelent meg a *Mozaiik Oktatási Stúdió* kiadásában. Versenyünk 1991-2010 közötti feladatait, megoldásait és a díjazott diákok névsorát tartalmazó gyűjtemény most először látható teljes egészében, elektronikus formában. Számunkra nagy feladat volt ennek az anyagnak az összeállítása, melyet szeretettel adunk a kedves olvasó kezébe: elsősorban a középiskolai tanároknak, akik felkészítették a versenyre tanulóikat és részt vettek a dolgozatok értékelésében!

A versenyfeladatok kitűzői és a verseny lebonyolítói az 1980-as évek elejétől kezdve Dr. Hilbert Margit és Dr. Varga Zsuzsanna voltak. A munkába 1994-től

Varjú Katalin, majd 2006-tól Sarlós Ferenc is bekapcsolódott, továbbá számos kollégától kaptunk egy-egy évben feladatot, akik nevei az adott év feladatsorain megjelennek. Minden feladat-ötletet köszönettel vettünk.

Az elmúlt 20 év anyagának közreadásakor ismételten köszönetet mondunk mindazoknak, akik lelkesedésükkel folytatásra ösztönöztek bennünket: a versenyen részt vevő diákoknak, a lebonyolításban segédkező tanároknak, és a feladat-ötletekkel előálló kollégáknak.

Elektronikus könyvünk könyvjelzőkkel ellátott pdf formátumban készült. Ha a pdf olvasóban előhívja a könyvjelzők menüt, akkor könnyen tud navigálni az egyes évek anyagai között.

A kiadvány létrejöttét az NKTH, az Apponyi Albert program keretében támogatta.

Szeged, 2010. február 25.

Dr. Hilbert Margit

Apponyi Albert program

A projekt a Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal támogatásával valósult meg.

Tartalomjegyzék

	oldal
1991-es verseny	5
1992-es verseny	13
1993-as verseny	21
1994-es verseny	28
1995-ös verseny	40
1996-os verseny	50
1997-es verseny	59
1998-as verseny	67
1999-es verseny	77
2000-es verseny	88
2001-es verseny	99
2002-es verseny	110
2003-as verseny	123
2004-es verseny	136
2005-ös verseny	150
2006-os verseny	162
2007-es verseny	177
2008-as verseny	190
2009-es verseny	203
2010-es verseny	215

Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny
1991

Figyelem!

A gimnazisták számára kitűzött feladatok:

I. osztály: 1, 2, 3.   II. osztály: 3, 4, 5.

III. osztály: 5, 6, 7.   IV. osztály: 7, 8, 9.

Minden feladat 20 pontot ér.

A szakközépiskolások számára kitűzött feladatok:

1, 2, 3, 5, 6, 10, 11, 12.

Az 1. és 10. feladat 10 pontot ér, a többi 20 pontot.

1. Hogyan függ a gépkocsi szélvédőjét érő eső mennyisége a gépkocsi sebességétől, ha a gépkocsi szélcsendes időben egyenes úton halad.

2. Egy 10 m magas 2 dm^2 keresztmetszetű függőleges helyzetű vasoszlop hőmérséklete 0°C -ról 40°C -ra emelkedik. Mekkora a felvett hő? Mekkora tágulási munkát végez az oszlop? Mekkora az oszlop helyzeti energiájának megváltozása?

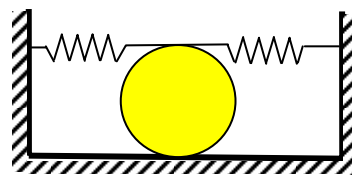
3. Egy hőszigetelt 140 liter térfogatú edényben 5 g hidrogén és 12 g oxigén van. Meggyújtják a keveréket. Határozzuk meg az edényben a nyomást és a hőmérsékletet, először úgy, hogy az edény hőkapacitása elhanyagolható, és úgy is, hogy figyelembe vesszük az edény 10 kg tömegű belső acél bélését! 1 mól víz keletkezésénél $2,4 \cdot 10^5 \text{ J}$ energia szabadul fel.

4. Homogén anyagból készült üreges $R = 20 \text{ cm}$ sugarú gömb a vízben lebeg (a víz nem tud behatolni a gömb alakú $R/2$ sugarú üregbe). Mekkora a test anyagának sűrűsége? A testet egy szimmetriasíkjában lassan körbeforgatjuk. Hogyan kell a külső forgatónyomatékokat változtatnunk, hogy a forgás egyenletes legyen? A két gömb középpontja $R/2$ távolságra van.

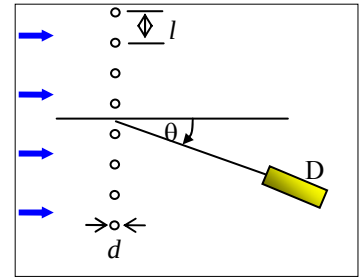
5. α hajlásszögű lejtőn M tömegű Q töltésű korong fekszik. A lejtő homogén B indukciójú mágneses mezőben van, amely merőleges a lejtő síkjára. A korongot kezdősebesség nélkül elengedjük. Határozzuk meg az állandósult sebesség nagyságát és irányát! A súrlódási együttható μ .

6. Zivatar idején előfordul olyan halálos baleset, hogy az eső elől a fa alá húzódó embert „agyon üti” a villám. A becsapódását úgy képzeljük el, hogy a fa csúcsában lép be az áram. Ha nem érünk hozzá a fa törzséhez, akkor is bajba kerülhetünk. Miért, Becsülje meg, hogyan csökken a „lépésfeszültség” a fa törzsétől távolodva! A talaj átlagos fajlagos ellenállása $10^8 \Omega \cdot \text{mm}^2/\text{m}$, $I_{\text{villám}} = 100\,000 \text{ A}$.

7. Kér rugó a korongon átcsővélt fonal végeit az ábra szerint kétfelé húzza. Milyen mozgást végez a korong középpontja, ha egyensúlyi helyzetéből kimozdítjuk, majd magára hagyjuk? A korong csúszás nélkül gördül. Milyen a tapadási erő ennél a mozgásnál?

8. Állandó sebességű neutronok nyalábja atommagokból álló lineáris láncba ütközik az ábrán látható módon. (Ezek a tartozhatnak egy hosszú lineáris molekulához, $d \ll l$) Mit figyelhetünk meg az atommagoktól nagy távolságban elhelyezett D detektorban, ha a beeső neutronok E energiáját változtatjuk? Ha tudjuk, hogy $E = E_1$ energiánál a beeső neutronok száma maximális az E_1 -hez közeli energiájú neutronokhoz képest, és $E < E_1$ -re nincs másik maximum, számítsuk ki l -t!

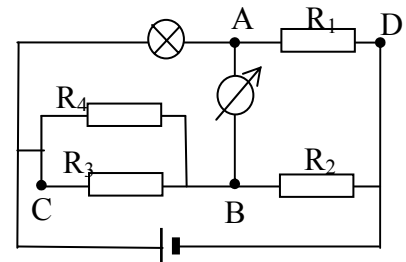

Legyen $\theta = 30^\circ$, $E_1 = 1,3 \cdot 10^{-20}$ J.

9. Egy közönséges hűtőszekrény belsejében állandóan -12°C van. Ha a konyhában $+25^\circ\text{C}$ a hőmérséklet, a hűtőszekrény minden 8. percben bekapcsolódik és 5 perces üzem után kikapcsolódik. Feltéve, hogy a hűtőszekrény ideális Carnot-gép, milyen gyakran és mennyi időre kapcsol be a hűtőszekrény motorja, ha a konyha hőmérséklete csak $+15^\circ\text{C}$? Milyen maximális hőmérsékletű helyiségben képes a hűtőszekrény tartani az állandó hőmérsékletet?

10. Egy nagyméretű vizet tartalmazó kád szélére csuklósan egy $0,8$ m hosszú, 5 kg/dm^3 sűrűségű állandó keresztmetszetű pálcát rögzítettünk egyik végénél. A pálca vízben lévő végére egy $0,4 \text{ kg/dm}^3$ sűrűségű anyagból készült 650 cm^3 térfogatú gömböt erősítünk vékony fonállal. A gömb teljesen vízbe merül. A vízből a pálca egynegyed része áll ki. Mekkora a pálca keresztmetszete? Mekkora és milyen irányú erőt fejt ki a csukló a pálcára? Mi történik, ha a fonalat elvágjuk? A csukló milyen magasan lehet a víz szintjétől?

11. Az ábra szerinti kapcsolásban az izzó üzemszerűen működik, üzemi adatai: $4,5 \text{ V}$, $0,9 \text{ W}$. Az A és B pontok közé kapcsolt igen érzékeny árammérő nem jelez áramot. A főágban $1,2 \text{ A}$ erősségű áram folyik, az $R_4 = 9 \Omega$, az $R_2 = 3,5 \Omega$. Mekkora az áramforrás belső ellenállása, ha az áramforrás elektromotoros ereje $10,4 \text{ V}$? Mekkora a kapcsolásfeszültség és U_{CD} ?

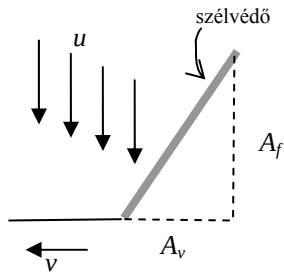

12. Két kondenzátor üzemi feszültsége 350 V , kapacitásuk $16 \mu\text{F}$. A két kondenzátort sorosan 600 V feszültségre akarjuk kapcsolni. Az egyik kondenzátor szivárgási árama voltonként $1 \mu\text{A}$, a másiké $0,4 \mu\text{A}$. Mekkora két egyforma ellenállást kell a kondenzátorokkal párhuzamosan kötni, hogy a kívánt kapcsolás elvégezhető legyen? Mekkora lesz ebben az esetben a minimálisan elvezetett áram?

Megoldások

1.

Adatok: u – az esőcseppek állandósult sebessége, v – az autó sebessége, ρ – az eső „sűrűsége” (tömeg/térfogat), I – az eső „intenzitása” (egységnyi felületen egységnyi idő alatt áthaladó víz tömege, ha a felület vízszintes és álló)

a) $v = 0$, akkor t idő alatt annyi eső esik A_v -re, amennyi az $A_v u t$ térfogatban van: $m_1 = A_v u t \rho$. Ez akkor is igaz, ha $v \neq 0$.

b) $v \neq 0$, akkor t idő alatt annyi eső esik A_f -re, amennyi az $A_f v t$ térfogatban van: $m_2 = A_f v t \rho$.

Mivel $I = u \rho$, a szélvédőre eső víz mennyisége t idő alatt

$$m = (A_v u + A_f v) \rho t = (A_v + A_f \frac{v}{u}) I t.$$

2.

Adatok: $h = 10$ m, $A = 2$ dm² = $2 \cdot 10^{-2}$ m², $\Delta t = 40$ °C, $p_0 = 10^5$ Pa, $c = 464,76$ J/(kg·K), $\rho = 7,86 \cdot 10^3$ kg/m³, $\alpha = 1,17 \cdot 10^{-5}$ (°C)⁻¹

$$V = Ah = 0,2 \text{ m}^3, m = \rho V = 1572 \text{ kg}, \Delta h = \alpha h \Delta t = 4,68 \cdot 10^{-3} \text{ m}$$

$$Q = cm \Delta t = 29,23 \cdot 10^6 \text{ J}, W = p_0 \Delta h = 28,08 \text{ J}$$

$$\Delta E_h = mg \frac{\Delta h}{2} = 36,78 \text{ J}.$$

3.

$V = 140$ liter, $m_1 = 5$ g, $m_2 = 12$ g, $M = 10$ kg, $c_v = 1,386 \cdot 10^3$ J/(kg·K), $c_H = 10,112 \cdot 10^3$ J/(kg·K), $c_a = 468,9$ J/(kg·K)

Keletkezik $\frac{3}{4}$ mól víz, ennek tömege $m_v = 13,5$ g, $Q = \frac{3}{4} \cdot 2,4 \cdot 10^5 \text{ J} = 1,8 \cdot 10^5 \text{ J}$.

Marad hidrogén $m_1' = 3,5$ g.

Feltesszük, hogy az energia megmarad:

$$E_H(293 \text{ K}) + E_O(293 \text{ K}) = E_{\text{víz}}(293 \text{ K}) + E_H'(293 \text{ K}) + Q, \text{ illetve}$$

$$Q = \Delta E_{\text{víz}} + \Delta E_H' + \Delta E_{\text{edény}} = (c_v m_v + c_H m_1' + c_a M) \Delta T$$

$$\text{a) Ha } M = 0, \Delta T = 3327 \text{ K}, T_2 = 3600 \text{ K}, p_2 = 5,29 \cdot 10^5 \text{ Pa}$$

$$\text{b) Ha } M = 10 \text{ kg}, \Delta T = 37,95 \text{ K}, T_2 = 331 \text{ K}, p_2 = 0,49 \cdot 10^5 \text{ Pa}$$

4.

$$\text{Lebegéskor } F_{\text{fel}} = G, \text{ ahol } F_{\text{fel}} = \frac{4\pi R^3}{3} \rho_{\text{víz}} g, \quad G = \frac{4\pi}{3} [R^3 - (\frac{R}{2})^3] \rho g.$$

$$\text{Innen } \rho = \frac{8}{7} \rho_{\text{víz}} = 1143 \text{ kg/m}^3$$

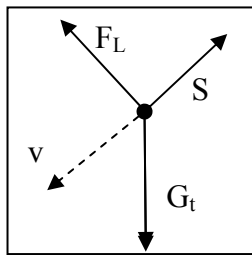
A felhajtóerő támadáspontja a gömb középpontja, a súlyerőé a tömegközéppontja. A TK meghatározása:

$$Gx = \frac{4\pi}{3} (\frac{R}{2})^3 \rho \frac{R}{2}, \text{ innen } x = \frac{R}{14}$$

A forgatónyomaték:

$$M = Gx \sin \alpha = \frac{4\pi R^3}{3} \rho_{\text{víz}} g \frac{R}{14} \sin \alpha.$$

5.

Ha a sebesség állandó, az erők eredője nulla. Mivel a súrlódási erő ellentétes irányú a sebességgel, és a Lorentz erő merőleges a sebességre, így a súrlódási erő merőleges a Lorentz erőre. Az ábra a lejtő síkjában ható erőket ábrázolja.

$$S^2 + (F_L)^2 = (G_t)^2, \text{ ahol } G_t = Mg \sin \alpha$$

$$F_L = QvB,$$

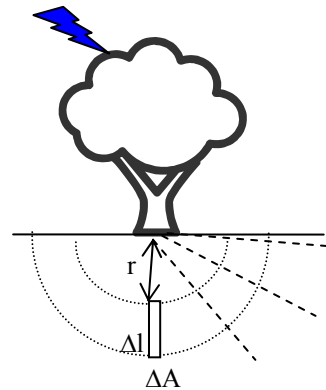
$$S = \mu Mg \cos \alpha$$

$$\text{Innen } v = \frac{Mg}{QB} \sqrt{\sin^2 \alpha - \mu^2 \cos^2 \alpha}, \text{ feltéve, hogy } \mu < \tan \alpha.$$

$$\cos \beta = \frac{S}{G_t} = \frac{\mu}{\tan \alpha}.$$

6.

Adatok: $\rho = 10^8 \cdot 10^8 \Omega \cdot \text{mm}^2/\text{m}$, $I_{\text{villám}} = 10^5 \text{ A}$

$$\text{Az áramsűrűség: } j(r) = \frac{I}{2r^2\pi}$$

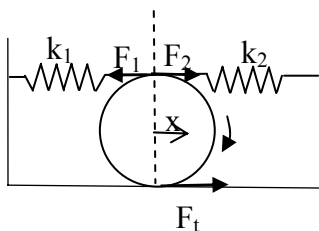
$$E(r) = \frac{U}{\Delta l} = \frac{IR}{\Delta l} = \frac{j\Delta A \cdot \rho \frac{\Delta l}{\Delta A}}{\Delta l} = j(r) \cdot \rho = \frac{I\rho}{2r^2\pi}, \text{ ebből a potenciál}$$

$$U(r) = \frac{I\rho}{2r\pi}$$

A „lépéshossz” legyen L

$$U = U(r) - U(r+L) = \frac{I\rho}{2r\pi} - \frac{I\rho}{2(r+L)\pi} = \frac{I\rho}{2\pi} \left(\frac{1}{r} - \frac{1}{r+L} \right) \approx \frac{I\rho}{2r^2\pi} L.$$

7.

A rugók megnyúlása a rendszer egyensúlyi helyzetében legyen x_1 illetve x_2 . Az erők egyensúlya: $F_1 = k_1 x_1 = k_2 x_2 = F_2$.

Ha a TKP kitérése nem túl nagy x , akkor a mozgásegyenletek:

$$ma = -k_1(x_1 + 2x) + k_2(x_2 - 2x) + F_t$$

$$\theta\beta = (-k_1(x_1 + 2x) + k_2(x_2 - 2x) + F_t) R,$$

ahol $\theta = \frac{1}{2} mR^2$, $a = R\beta$ mivel a henger csúszás nélkül gördül, F_t a tapadási súrlódási erő.

A gyorsulásra kapjuk, hogy

$$a = -\frac{3}{8} \frac{k_1 + k_2}{m} x, \text{ azaz a henger harmonikus rezgést végez, és } \omega^2 = \frac{3}{8} \frac{k_1 + k_2}{m}.$$

$$\text{A tapadási súrlódási erő: } F_t = -\frac{2}{3} \frac{k_1 + k_2}{m} x.$$

8.

Adatok: $m = 1,674 \cdot 10^{-27} \text{ kg}$, $\theta = 30^\circ$, $E_1 = 1,3 \cdot 10^{-20} \text{ J}$.

A neutronok de Broglie hullámhossza:

$$\lambda = \frac{h}{p} = \frac{h}{\sqrt{2mE}}, \text{ mivel } E = \frac{p^2}{2m}.$$

A neutronok úgy szóródnak a lineáris láncon, mintha λ hullámhosszú neutronhullám esne optikai rácsra. A D detektornál akkor van „erősítés” (sok neutron), ha

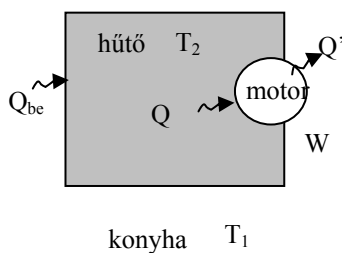
$$\sin \theta = \frac{2k \lambda}{d}, \quad k = 1, 2, 3, \dots$$

Most $d = l$, $\lambda = \frac{h}{p}$, ez alapján $E_k = \frac{k^2 h^2}{2ml^2 \sin^2 \theta}, \quad k = 1, 2, 3, \dots$

Az első erősítés esetére $E = E_1, \quad k = 1, \quad \sin \theta = \frac{\lambda}{d} = \frac{h}{l\sqrt{2mE_1}}$

$$l = \frac{h}{\sin \theta \sqrt{2mE_1}} = \underline{2,01 \cdot 10^{-10} \text{ m}}.$$

9.

Adatok: $T_2 = 261 \text{ K}$, $T_1 = 298 \text{ K}$, $\tau_1 = 5 \text{ perc}$ üzem, $\tau_2 = 3 \text{ perc}$ szünet, $T_1' = 288 \text{ K}$.

Egy ideális Carnot-gép jósági tényezője:

$$\frac{Q}{W} = \frac{T_2}{T_1 - T_2}$$

A megadott egyensúlyi állapotban, ha a motor teljesítménye P ,

$$Q_{be} = Q, \quad W = P \tau_1, \quad Q_{be} = \alpha (T_1 - T_2) (\tau_1 + \tau_2),$$

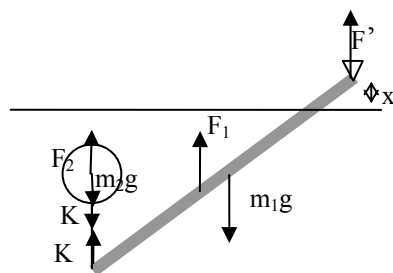
$$\frac{T_2}{T_1 - T_2} = \frac{Q}{W} = \frac{\alpha (T_1 - T_2) (\tau_1 + \tau_2)}{P \tau_1} \quad (*)$$

A motor bekapcsol ha $Q_{be} = Q^* = \alpha (T_1 - T_2) \tau_2$, és ez állandó érték.Ennek alapján $\alpha (T_1' - T_2) \tau_2' = \alpha (T_1 - T_2) \tau_2$, amiből $\tau_2' = \underline{4,11 \text{ perc}}$ (a szünet ideje).(*) alapján megkaphatjuk az új üzemidőt: $\tau_1' = \underline{2,05 \text{ perc}}$ .A maximális konyhahőmérséklet esetén a hűtő folyamatosan dolgozik $\tau_2'' = 0$.Így (*) alapján $T_1'' = \underline{34,8^\circ \text{C}}$.

10.

Adatok: $\rho_1 = 5 \cdot 10^3 \text{ kg/m}^3$, $l = 0,8 \text{ m}$, $\rho_2 = 0,4 \cdot 10^3 \text{ kg/m}^3$, $V = 650 \cdot 10^{-6} \text{ m}^3$

A gömb sugara $R = \sqrt[3]{\frac{3V}{4\pi}} = 5,37 \cdot 10^{-2} \text{ m}$, $m_1 = lA\rho_1$, $m_2 = \rho_2 V$

Egyensúlyban az erők és forgatónyomatékok eredője nulla.

Az erőkre:

$$m_1 g = K + F_1 + F' \quad (1)$$

$$m_2 g = F_2 + K \quad (2)$$

A forgatónyomaték alapján:

$$\frac{1}{2} m_1 g = \frac{5}{8} F_1 + K \quad (3)$$

A felhajtóerők nagysága: $F_1 = \frac{3}{4} l A \rho_1 g$, $F_2 = V \rho_2 g$

(2) alapján $K = 3.9 \text{ N}$,

$$(3) \text{ ből } A = \frac{2K}{gl(\rho_1 - \frac{15}{16}\rho_v)} = \underline{2,4 \cdot 10^{-4} \text{ m}^2}.$$

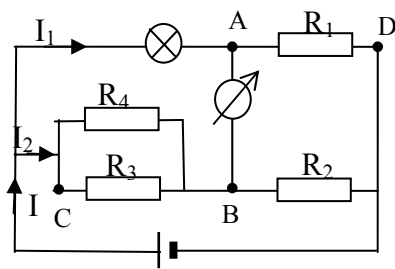
(1)-ből $F' = 4,26 \text{ N}$.

A fonalat elégetve a gömb úszik, és térfogatának $\frac{\rho_1}{\rho_v} = 0,4$ -ed része merül bele.

A rajz alapján $x > \frac{1}{3} \cdot 2R = 3,58 \text{ cm}$, illetve $x < \frac{l}{4} = 20 \text{ cm}$.

11.

Adatok: $I = 1,2 \text{ A}$, $R_4 = 9 \Omega$, $R_2 = 3,5 \Omega$, $U_0 = 10,4 \text{ V}$, $U_i = 4,5 \text{ V}$, $P_i = 0,9 \text{ W}$.

$$I_i = \frac{P_i}{U_i} = 0,2 \text{ A}.$$

$$I_2 = I - I_1 = 1 \text{ A}, \quad U_2 = I_2 R_2 = 3,5 \text{ V},$$

$$U_k = U_i + U_2 = \underline{8 \text{ V}}.$$

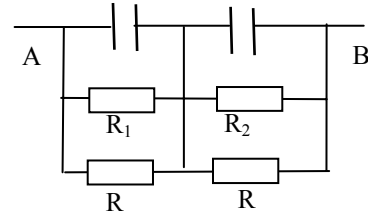
$$U_0 = U_k + IR_b \text{ alapján } R_b = \underline{2 \Omega}, \quad U_{CD} = U_k = \underline{8 \text{ V}}.$$

12.

Adatok: $U_C = 350 \text{ V}$, $C = 16 \mu\text{F}$, $U = 600 \text{ V}$, $I_1 = 1 \mu\text{A}$, $I_2 = 0,4 \mu\text{A}$, $U_0 = 1 \text{ V}$.

A szivárgási áram azt jelenti, mintha a kondenzátorral párhuzamosan egy $R_1 = U_0 / I_1 = 1 \text{ M}\Omega$, illetve egy $R_2 = U_0 / I_2 = 2,5 \text{ M}\Omega$ ellenállás lenne párhuzamosan kötve.

A kívánt kapcsolás:

$$U_{AB} = 600 \text{ V} = U_1 + U_2$$

$$\frac{1}{R'_1} = \frac{1}{R_1} + \frac{1}{R}, \quad \frac{1}{R'_2} = \frac{1}{R_2} + \frac{1}{R}$$

Mivel $R'_2 > R'_1$, ezért $U_2 > U_1$. Így U_2 legfőljebb

$U_C = 350 \text{ V}$, U_1 pedig legfőljebb 250 V lehet.

$$\text{Eszerint } \frac{U_2}{U_1} \leq \frac{350}{250} = \frac{7}{5}, \text{ amiből következik, hogy } \frac{R'_2}{R'_1} \leq \frac{7}{5}.$$

$$\text{Ebből } \frac{R_2(R_1 + R)}{R_1(R_2 + R)} \leq 1,4, \text{ azaz } \underline{R \leq 0,91 \text{ M}\Omega}.$$

$$\text{Az elvezetett áram } I = \frac{U}{R'_1 + R'_2} = \frac{U}{\frac{R_1}{\frac{R_1}{R} + 1} + \frac{R_2}{\frac{R_2}{R} + 1}} \text{ alakjából leolvasható, hogy a minimális}$$

érték, ha $R = R_{\max} = 0,91 \text{ M}\Omega$. Tehát $I_{\min} = \underline{530,9 \mu\text{A}}$.

*Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny***1991****EREDMÉNYEK**

Gimnázium I. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Insperger Tamás	Bethlen G. Gimnázium, Hódmezővásárhely	Bodrogi Sándor
2.	Árgyelán Miklós	Rózsa F. Gimnázium, Békéscsaba	Aradi Andrásné
3.	Lakos István	Deák F. Gimnázium, Szeged	Csigi Imre
4.	Veszélka Tamás	Bethlen G. Gimnázium, Hódmezővásárhely	Bodrogi Sándor
5.	Víg István	Batsányi J. Gimnázium, Csongrád	Szucsán András
6.	Szörényi Balázs	Radnóti M. Gimnázium, Szeged	Kosztolányi József

Gimnázium II. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Kucsera Henrik	Radnóti M. Gimnázium, Szeged	Vincze István
2.	Mészáros Attila	Ságvári E. Gimnázium, Szeged	Kovács László
3.	Goldmann Júlia	Rózsa F. Gimnázium, Békéscsaba	Aradi Andrásné, Simon Imréné
4.	Berkó Levente	Radnóti M. Gimnázium, Szeged	Vincze István
5.	Zsíros Ildikó	Batsányi J. Gimnázium, Csongrád	Szucsán András
6.	Major Zoltán	Táncsics M. Gimnázium, Orosháza	Hegedüs Zoltán

Gimnázium III. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Szabó Imre	Ságvári E. Gimnázium, Szeged	Kakuszi László
2.	Kis János	Radnóti M. Gimnázium, Szeged	Mező Tamás
3.	Zrupkó Ferenc	Radnóti M. Gimnázium, Szeged	Mező Tamás
4-5.	Dubis Ferenc	Kner Imre Gimnázium, Gyomaendrőd	Balogh Éva
4-5.	Pelle Beáta	Rózsa F. Gimnázium, Békéscsaba	Pocsai Zoltánné
6.	Rácz Péter	Ságvári E. Gimnázium, Szeged	Győri István

Gimnázium IV. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Maróti Miklós	Radnóti M. Gimnázium, Szeged	Dudás Zoltánné
2.	P. Nagy Zoltán	Rózsa F. Gimnázium, Békéscsaba	Domokos Tamásné
3.	Megyik László	Táncsics M. Gimnázium, Orosháza	Pribékné
4.	Fridrich László	Radnóti M. Gimnázium, Szeged	Dudás Zoltánné
5-6.	Veszélka Zsolt	Bethlen G. Gimnázium, Hódmezővásárhely	Imolya Sándor
5-6.	Párducz Árpád	Ságvári E. Gimnázium, Szeged	Erdei Imre

Szakközépiskola I. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Csorba Zoltán	Széchenyi I. Szakközépiskola, Békéscsaba	Dr. Szabó János
2-3.	Koch György	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Csajági Sándor
2-3.	Palócz Béla	Kőrösy J. Közgazdasági Szakközépiskola, Szeged	Török Györgyné
4.	Szabó Imre	Csonka J. Szakközépiskola, Szeged	Baráth Nándor
5.	Gyurik Pál	Széchenyi I. Szakközépiskola, Békéscsaba	Dr. Szabó János

Szakközépiskola II. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Vaskó Gábor	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Tőricht Pál
2.	Domokos Tibor	611. sz. Szakközépiskola, Békéscsaba	Pocsai János
3.	Boros Béla	Kőrösy J. Közgazdasági Szakközépiskola, Szeged	Dr. Kiricsi Imréné
4.	Gazsó János	Vásárhelyi P. Szakközépiskola, Békéscsaba	Dr. Vécsei Lászlóné
5-6.	Dorcsinecz Gábor	611. sz. Szakközépiskola, Békéscsaba	Pocsai János
5-6.	Rinyu László	Kiss F. Erdészeti Szakközépiskola, Szeged	Szkalisits András

Szakközépiskola III. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Zsók András	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Csajági Sándor
2.	Ördög István	Déri M. Ipari Szakközépiskola, Szeged	Borus Ferenc
3.	Csizmadia Zoltán	Kőrösy J. Közgazdasági Szakközépiskola, Szeged	Dr. Török Miklósné
4.	Proksza Péter	Kossuth Zs. Ipari Szakközépiskola, Hódmezővásárhely	Domokosné Balogh Irén
5.	Nyemcsok Sándor	Vedres I. Építőipari Szakközépiskola, Szeged	Békési László
6.	Rigó György	Bebrits L. Szakközépiskola, Szeged	Kovács Sándorné

Szakközépiskola IV. osztály

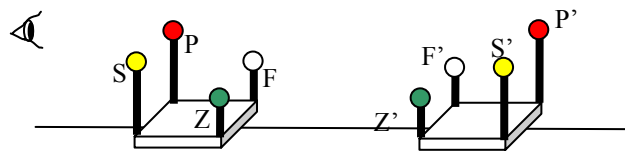
Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Vácsi Pál	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Torma Béla
2.	Bodrogi Attila	Pollák A. Szakközépiskola, Szentés	Gulyás László
3.	Erhardt Zoltán	Pollák A. Szakközépiskola, Szentés	Gulyás László
4.	Giricz Zoltán	Pollák A. Szakközépiskola, Szentés	Gulyás László
5.	Csóti Zoltán	Csonka J. Szakközépiskola, Szeged	Pusztai Gabriella
6.	Olajos Péter	Bebrits L. Szakközépiskola, Szeged	Szilágyiné

Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny
1992

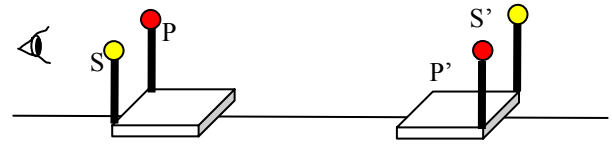
1. Becsüljük meg, hány embert képes fenntartani egy 12 kg tömegű parafából készült mentő-öv édesvízben és $1,04 \cdot 10^3 \text{ kg/m}^3$ sűrűségű tengervízben, ha egy ember átlagos tömege 60 kg és az emberi test átlagos sűrűsége $1,06 \cdot 10^3 \text{ kg/m}^3$! A parafa sűrűsége $0,24 \cdot 10^3 \text{ kg/m}^3$.

(I. Sz.)

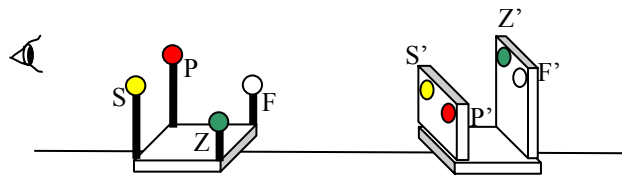
2. Négy különböző színű (Piros, Sárga, Fehér és Zöld) izzóról képeket állítunk elő, melyeket az ábrán P' , S' , F' , Z' jelöl. Mivel készültek a képek? Próbálja meg berajzolni az ábrába a megfelelő optikai eszközt! Írja le hogyan gondolkodott! A rajzokon a megfigyelés irányát egy szem mutatja, a második és harmadik kísérletben ernyőt is kell használni, ez is látszik az ábrán. (I., Sz.)

1. ábra

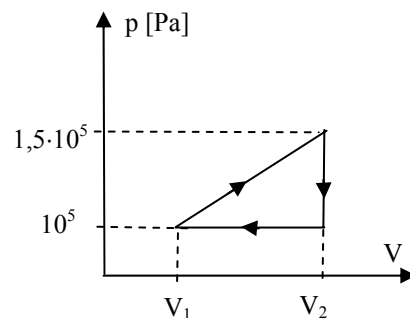
2. ábra

3. ábra

3. 0,2 mol oxigéngázzal az ábrán látható körfolyamatot végezzük. A térfogatengely beosztása hiányzik. Tudjuk azonban, hogy a folyamat során a teljes hőcsere a környezettel 25 J, miközben a legmagasabb hőmérséklet 300 K volt. Határozza meg a V_1 és V_2 értékeket, és számítsa ki a részfolyamatokhoz tartozó hőcserét!

(I. II. Sz.)

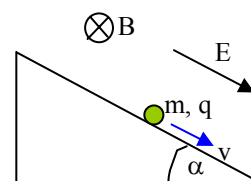

4. Egy desztilláló berendezés 10^5 Pa nyomású vízgőzt desztillál. Teljesítménye napi 1 m^3 25°C -os desztillált víz. Hűtőjébe 20°C -os hőmérsékletű víz áramlik be, majd 80°C -ra melegedve lép ki. A berendezés a desztilláláshoz szükséges vizet a hűtőből nyeri. Mekkora teljesítményű fűtőtestet kell a berendezésbe szerelni, ha a hatásfok 90 %. Hány liter vizet kell a hűtőn percenként átáramoltatni? (III. Sz.)

5. Egyenes pályán haladó vonat folyosóján egy felnőtt és egy gyerek labdázik. Milyen távol állnak egymástól, ha a felnőtt által a vízszintessel 30°C -os szöget bezáró irányban 2 m/s sebességgel eldobott kisméretű labda éppen a gyerek 50 cm-rel lejjebb lévő kezébe esik? Amikor a vonat az állomáshoz közeledve $1,2 \text{ m/s}^2$ -tel lassul, a gyerek által eldobott labda visszatér a kezébe a felnőtt érintése nélkül. Az eldobás után a kezét változatlan helyzetben tartja. Milyen feltételek mellett lehetséges ez? ($g = 10 \text{ m/s}^2$) (II. III.)

6. 1,5 tonna tömegű autó 10° -os lejtőn állandó sebességgel felfelé halad. A motor teljesítménye 40 kW. Mekkora ez a sebesség, ha az autóra a sebességgel arányos (kv) közegellenállási erő is hat? ($k = 0,4 \text{ kg/s}$, $g = 9,81 \text{ m/s}^2$) (II. Sz)

7. Homogén, időben állandó, egymásra merőleges elektromos és mágneses mezőben az ábra szerint elhelyezett, szigetelő anyagból készült m tömegű, q töltésű kicsiny pontszerű test az α hajlásszögű lejtőn állandó v sebességgel mozog. A lejtő és a test között a súrlódási együttható μ . Mekkora lehet a golyó töltése? Milyen q/m arány és v érték mellett valósítható meg ez a mozgás, de a lejtő nélkül? (Adatok: $m = 2 \text{ g}$, $\alpha = 30^\circ$, $\mu = 0,1$, $E = 10^4 \text{ N/m}$, $B = 0,1 \text{ T}$, $v = 2 \text{ m/s}$, $g = 10 \text{ m/s}^2$) (III. IV. Sz)

8. Hőmérséklet szabályozóval ellátott 220 V, 1000 W-os villanyvasalóban kis izzólámpa jelzi, ha a vasaló éppen fűt. Az izzólámpa adatai: 6 V, 3 W. Hogyan van kapcsolva az izzólámpa? Mennyivel változik meg a vasaló teljesítményfelvétele, ha az izzó kiég? (Sz)

9. Téglalap alakú drótkeretet szappanos vízbe mártunk. Ha a létrejött síkhártyára 30° -os beesési szögben fehér fény esik, a hártyát zöldnek látjuk. Meg lehet-e mérni a hártya tömegét egy 0,1 mg-os pontosságú mérleggel? Milyen színűnek láthatjuk a hártyát merőlegesen beeső fehér fényben? A zöld fény hullámhossza $5 \cdot 10^{-7} \text{ m}$, a hártya sűrűsége 10^3 kg/m^3 , törésmutatója 1,33, a keret oldalai 2 cm és 3 cm hosszúak. (IV)

10. 20°C -os konyhában hűtőszekrény áll. A hűtőszekrény belsejében a hőmérséklet 0°C . Legalább mennyibe kerül 10 kg 20°C -os víz jéggé fagyasztása, ha 1 kWh villamos energia ára 3,70 Ft? Hogyan változik eközben a konyha belső energiája? (IV. Sz)

-
- A feladatok megoldását önállóan kell elkészítenie, bármely segédeszköz (könyvek, számológép) használható. A rendelkezésre álló idő 3 óra.
  - Minden feladatot külön lapon oldjon meg!
  - ! Törekedjen a világos, áttekinthető leírásra! A megoldásokat nem szükséges letisztáznia, minden papírját adja be!
  - A gimnazistáknak minden évfolyamon a megfelelő római számmal megjelölt 3 feladatot kell megoldaniuk. A szakközépiskolások az Sz betűvel megjelölt feladatok közül (összesen 8) tetszés szerinti számút oldhatnak meg.
  - Egy feladat teljes és hibátlan megoldása 20 pontot ér.

Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny
1992

MEGOLDÁSOK

1.

Adatok: $m = 12 \text{ kg}$, $\rho = 0,24 \cdot 10^3 \text{ kg/m}^3$, $m_e = 60 \text{ kg}$, $\rho_e = 1,06 \cdot 10^3 \text{ kg/m}^3$, $\rho_1 = 10^3 \text{ kg/m}^3$, $\rho_2 = 1,04 \cdot 10^3 \text{ kg/m}^3$

$V = \frac{m}{\rho} = 0,05 \text{ m}^3$, $V_e = \frac{m_e}{\rho_e} = 0,0566 \text{ m}^3$. Az ember csak addig merülhet a vízbe, hogy a feje térfogatának kb. a fele a víz szintje fölött maradjon – bemerülés V^* -ig:

$$V^* \approx V_e - \frac{4R^3\pi}{3} = 0,96 V_e, \text{ ahol } R = 0,1 \text{ m}.$$

Az erők egyensúlya:

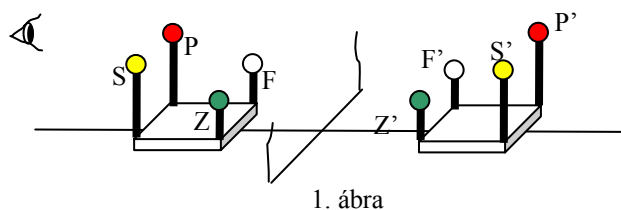
$$mg + Nm_e g = (V + NV^*)\rho_{\text{víz}}g.$$

$$N = \frac{V\rho_{\text{víz}} - m}{m_e - V^*\rho_{\text{víz}}} \dots \text{Ha } \rho_{\text{víz}} = \rho_1, \text{ akkor } N_1 = 6, \text{ illetve ha } \rho_{\text{víz}} = \rho_2, \text{ akkor } N_2 = 11.$$

A második esetben különösen érzékeny az eredmény a víz fölé emelkedő testrésztérfogatának becslésére. Ha $V^* \approx V_e$, akkor $N_1 = 11$, de $N_2 = 35$!

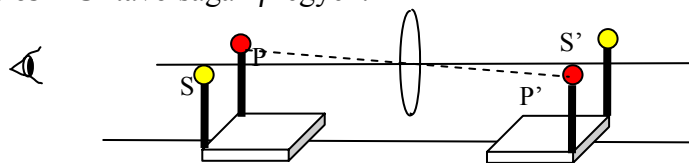
2.

1. ábra: A tárgy és kép közé szimmetrikusan síktükör volt téve.

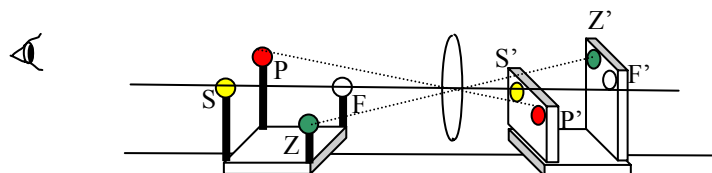
1. ábra

2. ábra: $SP = S'P'$ miatt a gyűjtőlencsét úgy kell a tárgy és a kép közé szimmetrikusan tenni, hogy az optikai tengely az $SPS'P'$ síkban legyen és rá SP' , $S'P$ szimmetrikus. Továbbá szükséges, hogy PS és $P'S'$ távolsága $4f$ legyen.

2. ábra

3. ábra: A valódi képet itt is gyűjtőlencsével kell előállítani. Az optikai tengely mind a négy fényforrástól egyenlő távol lehet. A kép és tárgypontok közel $4f$ legyenek.

3. ábra

3.

Adatok: $p_1 = 10^5 \text{ Pa}$, $p_2 = 1,5 \cdot 10^5 \text{ Pa}$, $n = 0,5 \text{ mol}$, $N = 1,2 \cdot 10^{23}$, $f = 5$, $T_M = 300 \text{ K}$, $Q = 25 \text{ J}$, $T_B = T_M$

$$V_2 = \frac{NkT_B}{p_2} = 3,312 \text{ dm}^3$$

Körfolyamat során: $\Delta E = Q + W = 0$, $\Rightarrow Q = -W_{\text{gáz}} = \frac{\Delta p \Delta V}{2} > 0$.

$$\Delta V = 1 \text{ dm}^3, V_1 = 2,313 \text{ dm}^3.$$

Továbbá: $T_A = 139,6 \text{ K}$, $T_C = 200 \text{ K}$.

$$Q_{BC} = \frac{f}{2} Nk(T_C - T_A) = -414 \text{ J}, \quad Q_{CA} = \frac{f+2}{2} Nk(T_A - T_C) = -350 \text{ J}$$

$$Q_{AB} = Q - Q_{BC} - Q_{CA} = 789 \text{ J}.$$

4.

Adatok $c_v = 4180 \text{ J/(kg} \cdot \text{K)}$, $L_f = 2,26 \cdot 10^6 \text{ J/kg}$, $\eta = 0,9$

A desztillált víz mennyisége 1 nap alatt $M = 10^3 \text{ kg}$.

A desztilláláshoz a vizet a fűtőberendezés 20°C -ról melegíti 100°C -os gőzzé. Az ehhez szükséges hő a fűtőtest hasznos munkája:

$$Q = Mc_v(100^\circ\text{C} - 20^\circ\text{C}) + L_f M = 2,34 \cdot 10^9 \text{ J}.$$

A fűtőtest ehhez szükséges teljesítménye

$$P = \frac{Q}{\eta \cdot 1 \text{ nap}} = \frac{2,34 \cdot 10^9}{0,9 \cdot 24 \cdot 3600} \text{ W} = \underline{\underline{30 \text{ kW}}}.$$

b) A hűtőnek leadott hőmennyiség 1 nap alatt $Q_{le} = Mc_v(100^\circ\text{C} - 25^\circ\text{C}) + L_f M = 2,573 \cdot 10^9 \text{ J}$. Ezzel a hővel előmelegítik a 20°C -os vizet 80°C -ra. Ennyi hő 1 nap alatt

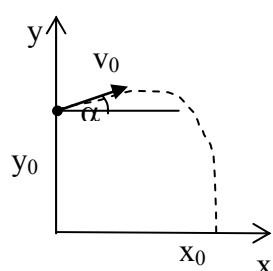
$$m^* = \frac{Q_{le}}{c_v \cdot 60} = 10,26 \cdot 10^3 \text{ kg} \text{ vizet tud felmelegíteni.}$$

Így a rendszeren percenként $m = \frac{m^*}{24 \cdot 60} = 7,12 \text{ kg}$, azaz 7,12 liter hűtővizet kell

átáramoltatni.

5.

Adatok: $v_0 = 2 \text{ m/s}$, $\alpha = 30^\circ$, $y_0 = 0,5 \text{ m}$, $a_0 = 1,2 \text{ m/s}^2$

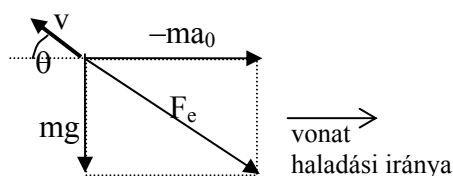

Ha $a = 0$, akkor a vonat inercia rendszer:

$$x = v_0 \cos \alpha t, \quad y = y_0 + v_0 \sin \alpha t - \frac{g}{2} t^2$$

$$\text{Leérkezéskor } t = t_0, x_0 = v_0 \cos \alpha t_0, \quad 0 = y_0 + v_0 \sin \alpha t_0 - \frac{g}{2} t_0^2.$$

$$\text{Innen } x_0 = \underline{\underline{0,75 \text{ m}}}.$$

Ha a vonat gyorsulása a_0 , akkor a vonathoz rögzített rendszerben a labdára mg helyett a F_e eredő erő hat.

Ha a kezdősebesség párhuzamos az eredővel, de ellentétes irányú, akkor a labda egyenes vonalú mozgást végez, „előre” halad, megáll, és „visszafordul”. Ehhez szükséges, hogy $\tan \theta = g/a$

legyen, azaz $\theta = 83,2^\circ$

6.

Adatok: $M = 1,5 \cdot 10^3 \text{ kg}$, $P = 40 \cdot 10^3 \text{ W}$, $\alpha = 10^\circ$, $k = 04 \text{ kg/s}$, $g = 9,81 \text{ m/s}^2$ Ha az autó állandó sebességgel halad fölfelé az autóra ható erők eredője nulla. Ha F a motor húzóereje:

$$F = mg \sin \alpha + kv.$$

A teljesítmény $P = Fv$, így az egyenlet mindkét oldalát v -vel szorozva:

$$P = Fv = v mg \sin \alpha + kv^2. \Rightarrow 0 = kv^2 + v mg \sin \alpha - P$$

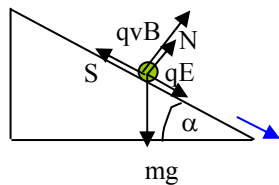
Az egyenlet pozitív gyöke:

$$v = \frac{\sqrt{(mg \sin \alpha)^2 + 4Pk} - mg \sin \alpha}{2k} = \underline{15,61 \text{ m/s}} = 56,2 \text{ km/h}.$$

7.

Adatok: $m = 2 \cdot 10^{-3} \text{ kg}$, $\alpha = 30^\circ$, $\mu = 0,1$, $E = 10^4 \text{ N/m}$, $B = 0,1 \text{ T}$, $v = 2 \text{ m/s}$, $g = 10 \text{ m/s}^2$

Állandó sebességű mozgásnál a testre ható erők eredője nulla.

a) A töltés lefelé mozog, és legyen a töltés pozitív.

A golyóra ható erők irányát az ábra mutatja.

$$qE + mg \sin \alpha - \mu N = 0.$$

$$N = mg \cos \alpha - qvB$$

$$\text{Ebből } q = -\frac{mg(\sin \alpha - \mu \cos \alpha)}{E + \mu v B} = \underline{-8,26 \cdot 10^{-7} \text{ C}}.$$

(Az adatok szerint $E \gg \mu v B$)b) A test felfelé mozog, ekkor S lefelé mutat, így a qE irányul felfelé, tehát q negatív.

$$qE = mg \sin \alpha + \mu N$$

$$N = mg \cos \alpha - qvB$$

$$\text{Ez alapján } q = -\frac{mg(\sin \alpha + \mu \cos \alpha)}{E + \mu v B} = \underline{-1,17 \cdot 10^{-6} \text{ C}}.$$

c) Ha elvesszük a lejtőt, akkor a nyomóerőt és súrlódást szüntettük meg. A test úgy mozog mint a b) esetben: „felfelé”. és $q < 0$.

$$qE = mg \sin \alpha$$

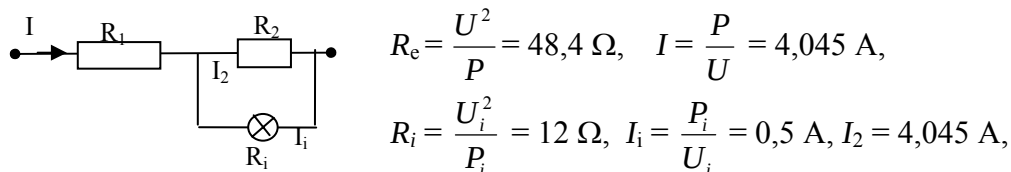
$$mg \cos \alpha = qvB$$

$$\text{Ebből } \frac{|q|}{m} = \frac{g \sin \alpha}{E} = 5 \cdot 10^{-4} \text{ C/kg}, \quad v = \frac{mg \cos \alpha}{|q|E} = \underline{1,73 \cdot 10^5 \text{ m/s}}.$$

8.

Adatok: $U = 220 \text{ V}$, $P = 10^3 \text{ W}$, $U_i = 6 \text{ V}$, $P_i = 3 \text{ W}$.

Az izzó a fűtőszál egy részével van párhuzamosan kapcsolva:

$$R_e = \frac{U^2}{P} = 48,4 \Omega, \quad I = \frac{P}{U} = 4,045 \text{ A},$$

$$R_i = \frac{U_i^2}{P_i} = 12 \Omega, \quad I_i = \frac{P_i}{U_i} = 0,5 \text{ A}, \quad I_2 = 4,045 \text{ A},$$

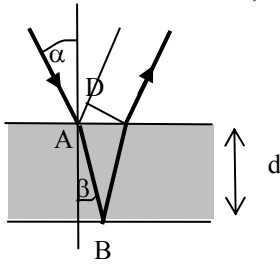
$$R_2 = \frac{U_i}{I_2} = 1,483 \Omega, \quad R_1 = \frac{U - U_i}{I} = 47,08 \Omega.$$

Ha az izzó kiég $R_e' = R_1 + R_2 = 48,56 \Omega$.

$$\frac{P'}{P} = \frac{U^2/R_e'}{U^2/R_e} = \frac{R_e}{R_e'} = 99,67 \%, \text{ azaz a vasaló teljesítménye } \underline{0,33 \%}\text{-kal csökken}.$$

9.

Adatok: $A = 6 \cdot 10^{-4} \text{ m}^2$, $\lambda = 5 \cdot 10^{-7} \text{ m}$, $n = 1,33$, $\rho = 10^3 \text{ kg/m}^3$, $\Delta m = 0,1 \text{ mg}$, $\alpha = 30^\circ$

A sűrűbb közeg határáról való visszaverődéskor létrejövő 180° -os fázisugrás miatt az erősítés feltétele:

$$\Delta = 2ABn - AD = (2k + 1) \frac{\lambda}{2}, \text{ ahol } k = 0, 1, 2, \dots$$

$$\Delta = \frac{2dn}{\cos \beta} - 2d \tan \beta \sin \alpha = 2 d_k n \cos \beta = (2k + 1) \frac{\lambda}{2}.$$

$$d_k = \frac{\lambda}{4n \cos \beta} \cdot (2k + 1) = 1,01 \cdot (2k + 1) \cdot 10^{-7} \text{ m}, \quad k = 0, 1, 2, \dots$$

$$m_k = A d_k = 6,06 (2k + 1) \cdot 10^{-2} \text{ mg}, \quad k = 0, 1, 2, \dots$$

A mérleggel a legvékonyabb hártva nem mérhető meg, a következő vastagságú is csak nagy hibával.

Merőleges megvilágításnál $2 d_k n = (2l + 1) \frac{\lambda^*}{2}$ az erősítés feltétele. A látható tartományban

pl. $k = l$ esetén $\lambda^* = 5,33 \cdot 10^{-7} \text{ m}$.

10.

Adatok: $T_1 = 293 \text{ K}$, $T_2 = 273 \text{ K}$, $m = 10 \text{ kg}$, $c = 4180 \text{ J/(kg} \cdot \text{K)}$, $L_0 = 3,337 \cdot 10^5 \text{ J/kg}$, $\Delta T = 20 \text{ K}$, $\acute{a} = 3,70 \text{ Ft/kWh}$

A hűtőgépet tekintjük ideális Carnot-gépnek. A jósági tényező:

$$\eta = \frac{T_2}{T_1 - T_2} = \frac{Q}{W} = \frac{\text{elvont hő}}{\text{befektetett munka}} = 13,65.$$

$$\text{a) } Q = mc \Delta T + mL_0 = 4,173 \cdot 10^6 \text{ J} = 1,16 \text{ kWh}$$

$$W = \frac{Q}{\eta}, \quad \text{ÁR} = W \cdot \acute{a} = \underline{\underline{0,31 \text{ Ft}}}.$$

$$\text{b) A konyha belső energiájának növekedése } \Delta E = Q = \underline{\underline{4,173 \cdot 10^6 \text{ J}}}.$$

*Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny***1992****EREDMÉNYEK**

Gimnázium I. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Nagy Ferenc	Ságvári E. Gimnázium, Szeged	Juhászné Mészáros Mária
2.	Csécsei István	Verseggy F. Gimnázium, Szolnok	Csendes Csabáné
3.	Janurik Lajos	Ságvári E. Gimnázium, Szeged	Erdei Imre
4.	Szigethy László	József A. Gimnázium, Makó	
5.	Losonczi Áron	Batsányi J. Gimnázium, Csongrád	Szucsán András
6.	Toókos Ferenc	Horváth M. Gimnázium, Szentes	Dr. Győri Antal

Gimnázium II. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Scherer Pál	Radnóti M. Gimnázium, Szeged	Kosztolányi József
2.	Dombi Péter	Deák F. Gimnázium, Szeged	Kovács József
3.	Lukács István	Ady E. Kísérleti Középiskola, Sarkad	Lukács Istvánné
4.	Szarvas Júlia	József A. Gimnázium, Makó	Szabó Istvánné
5.	Dóra Tamás	Ságvári E. Gimnázium, Szeged	Kakuszi László
6.	Insperger Tamás	Bethlen G. Gimnázium, Hódmezővásárhely	Bodrogi Sándor

Gimnázium III. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Berkó Levente	Radnóti M. Gimnázium, Szeged	Vincze István
2.	Balogh Mihály	Ságvári E. Gimnázium, Szeged	Dr. Kovács László
3.	Kovács Krisztián	Verseggy F. Gimnázium, Szolnok	Pécsi István
4.	Karay Tamás	Deák F. Gimnázium, Szeged	Kovács József
5.	Kemény Zsolt	Ságvári E. Gimnázium, Szeged	Dr. Kovács László
6.	Major Zoltán	Táncsics M. Gimnázium, Orosháza	Pribékné Pataki Judit

Gimnázium IV. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Rác Péter	Ságvári E. Gimnázium, Szeged	Győri István
2.	Bohus János	Horváth M. Gimnázium, Szentes	Gidófalvy György
3.	Intzedy László	Bethlen G. Gimnázium, Hódmezővásárhely	Lőrincz Győző
4.	Treczker Klára	Rózsa F. Gimnázium, Békéscsaba	Pocsai Zoltán
5.	Szilágyi István	Szegedi Kis I. Gimnázium, Békés	Bagi Istvánné
6.	Reiff Ádám	Verseggy F. Gimnázium, Szolnok	Veres Dénes

Szakközépiskola I. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Kovács Krisztián	Kemény G. Műszaki Szakközépiskola, Békéscsaba	Mikes László
2.	Bajor Péter	Energetikai Szakközépiskola, Paks	Torma Béla
3.	Andréko Ágnes	Széchenyi I. Közgazdasági Szakközépiskola, Békéscsaba	Varga István
4-5.	Nagy Béla	Széchenyi I. Közgazdasági Szakközépiskola, Békéscsaba	Varga István
4-5.	Kovács Kornél	Kőrösy J. Közgazdasági Szakközépiskola, Szeged	Dr. Török Miklósné
6.	Paluck Tibor	Széchenyi I. Közgazdasági Szakközépiskola, Békéscsaba	Tóthné Bodrogi Judit

Szakközépiskola II. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Korpos Tibor	Energetikai Szakközépiskola, Paks	Csajági Sándor
2.	Palócz Béla	Kőrösy J. Közgazdasági Szakközépiskola, Szeged	Dr. Török Miklósné
3.	Csorba Zoltán	Széchenyi I. Közgazdasági Szakközépiskola, Békéscsaba	Dr. Szabó János
4.	Lajtos János	Kiss F. Erdészeti Szakközépiskola, Szeged	Szkalisits András
5.	Koch György	Energetikai Szakközépiskola, Paks	Csajági Sándor
6.	Furka Zoltán	Kiss F. Erdészeti Szakközépiskola, Szeged	Szkalisits András

Szakközépiskola III. osztály

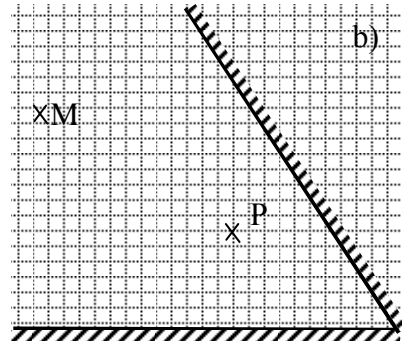
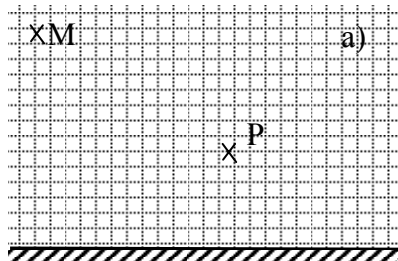
Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Boros Béla	Kőrösy J. Közgazdasági Szakközépiskola, Szeged	Dr. Kiricsi Imréné
2.	Dorcsinecz Gábor	611. sz. Ipari Szakközépiskola, Békéscsaba	Pocsai János
3.	Rinyu László	Kiss F. Erdészeti Szakközépiskola, Szeged	Szabó Dezsőné
4-5.	Domokos Tibor	611. sz. Ipari Szakközépiskola, Békéscsaba	Pocsai János
4-5.	Mészáros Ákos	Déri M. Ipari Szakközépiskola, Szeged	Tóth Péterné
6.	Gyeszt Zoltán	Kőrösy J. Közgazdasági Szakközépiskola, Szeged	Dr. Kiricsi Imréné

Szakközépiskola IV. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Rigó György	Bebrits L. Szakközépiskola, Szeged	Kovács Sándorné
2.	Bagyinszki Róbert	Széchenyi I. Közgazdasági Szakközépiskola, Békéscsaba	Dr. Kókai László
3.	Szabados Róbert	Bebrits L. Szakközépiskola, Szeged	Kovács Sándorné
4.	Csikós Péter	Pollák A. Műszaki Szakközépiskola, Szentes	Gulyás László
5-6.	Ördögh István	Déri M. Ipari Szakközépiskola, Szeged	Borús Ferenc
5-6.	Tóth Zoltán	Pollák A. Műszaki Szakközépiskola, Szentes	Gulyás László

Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny
1993

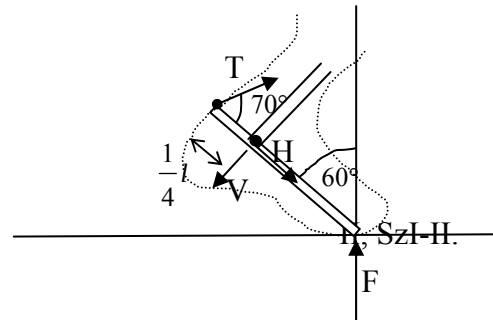
1. Síktükör előtt a P pontszerű fényforrás és az M megfigyelő helyezkedik el. A mellékelt a) vázlatba rajzolja be, hogy milyen úton juthat a fény P -ből az M megfigyelő szemébe! Elhelyezünk még egy tükört az előző mellé, úgy hogy azzal 60° -os szöget zárjon be. A b) vázlatba rajzolja be, hogy most milyen utakon juthat a fény a megfigyelő szemébe! I.

2. 1 kg 0°C -os jeget és 4 kg 25°C -os vizet összekeverünk. Végül a közös hőmérsékletük 4°C lett. Történt-e hőcsere a környezettel, és ha igen mekkora? A víz-jég rendszer belső energiája mennyivel változott meg? $L_o = 333,7 \cdot 10^3 \text{ J/kg}$, $c_{\text{víz}} = 4,18 \cdot 10^3 \text{ J/(kg} \cdot ^\circ\text{C)}$, $\rho_{\text{jég}} = 920 \text{ kg/m}^3$, $\rho_{25^\circ\text{C}} = 997 \text{ kg/m}^3$, $\rho_{4^\circ\text{C}} = 10^3 \text{ kg/m}^3$ I, II, III. SzI-II

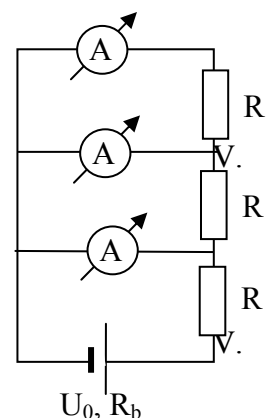
3. 5 g gáz térfogata 11°C -on 4 liter. Milyen hőmérsékletre melegítették ezt a gázt állandó nyomáson, ha sűrűsége 1 kg/m^3 -ra változott? A melegítés közben a gáz 105 J munkát végzett. Milyen gáz lehet a tartályban? A melegítéshez mennyi hőt kellett befektetni? Hogyan lehetne ezt a kísérletet elvégezni? I, IV. SzI-IV.

4. Ha az ember lábujjhegyen áll, a bokájára és az Achilles-ínre ható erőket az ábra szerint egyszerűsítve modellezhetjük. Határozzuk meg ezen erőket a talaj által kifejtett F erő függvényében! Mekkora ezek az erők, ha az illető a gyorsulással futásnak indul, egyformán terhelve mindkét lábát? Legyen $a = 2 \text{ m/s}^2$, az ember tömege 80 kg .

5. Egy fölfelé tartott függőleges helyzetű, vizes, kinyitott esernyőt a nyele, mint függőleges tengely körül egyenletesen forgatunk. Az esernyő 44 másodperc alatt 21 fordulatot tesz meg. Az ernyő 1 m átmérőjű kör alakú széle $1,5 \text{ m}$ magasan van a föld felett. Hova esnek a vízcseppek az esernyő széléről?

6. Az ábrán látható kapcsolás egyforma ellenállásokat és egyforma ampermérőket tartalmaz. A telep feszültsége $4,5 \text{ V}$, belső ellenállása 2Ω . Ha a felső ampermérő 1 mA -t, a középső 4 mA -t mutat, mennyit mutat az alsó ampermérő? Mekkora az R ellenállás?

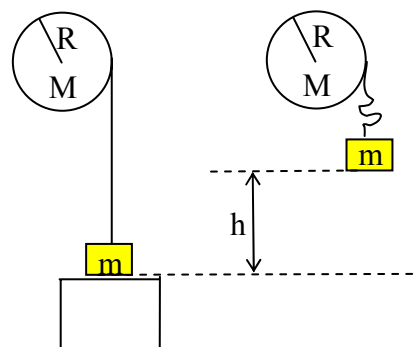

7. M tömegű R sugarú korongra csévélte fonalra m tömegű test van erősítve az ábra szerint. A testet alátámasztjuk úgy, hogy a fonal ki van húzva, de éppen nincs benne feszültség. Ezután a testet óvatosan h magasságba emeljük és az alátámasztást elvesszük.

a) Határozzuk meg a henger ω_0 szögsebességét, a test v_0 sebességét és a rendszer E_0 mozgási energiáját a fonal megfeszülése előtti pillanatban!

b) Határozzuk meg a megfelelő ω_1 , v_1 , E_1 mennyiségeket közvetlenül a fonal megfeszülése után!

c) Határozzuk meg a megfelelő ω_2 , v_2 , E_2 mennyiségeket a fonal megfeszülése után t idő múlva! (Adatok: $M = 2 \text{ kg}$, $m = 1 \text{ kg}$, $R = 0,2 \text{ m}$, $h = 0,8 \text{ m}$, $t = 1,2 \text{ s}$) III, IV, SzI-IV

8. Egy izzólámpa 1 H induktivitású tekercssel sorosan 50 Hz -es váltakozó feszültségre van kapcsolva. A lámpával párhuzamosan ismeretlen kapacitású kondenzátort kötöttek be, és azt tapasztalták, hogy a lámpa ugyanolyan fényesen világít, mint kondenzátor nélkül. Mekkora a kondenzátor kapacitása? IV, SzIII-IV.

-
- A gimnazistáknak minden évfolyamon a megfelelő római számmal megjelölt 3 feladatot kell megoldaniuk.
  - A szakközépiskolások feladatait Sz betű és az évfolyam jelzi. A kijelölt 5-5 feladatból tetszés szerinti számút lehet megoldani.
  - Egy feladat teljes és hibátlan megoldása 20 pontot ér.
  - A feladatok megoldását önállóan kell elkészítenie, bármely segédeszköz (könyvek, számológép) használható. A rendelkezésre álló idő 3 óra.
  - Minden feladatot külön lapon oldjon meg! ! Törekedjen a világos, áttekinthető leírásra! A megoldásokat nem szükséges letisztázni, minden papírját adja be!

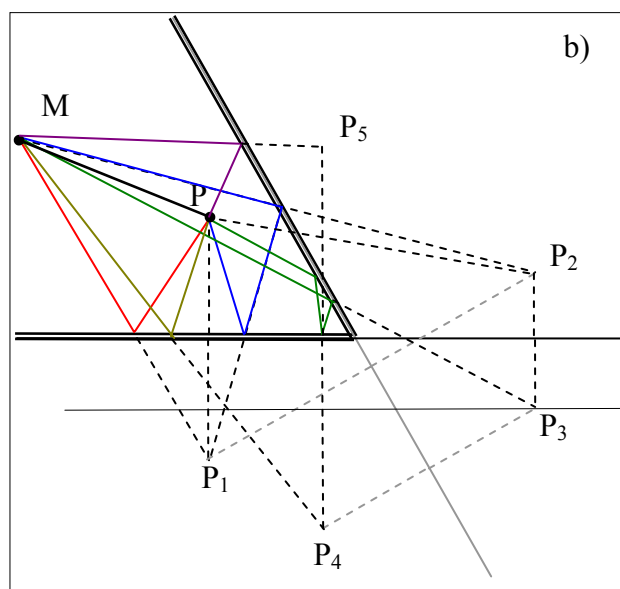
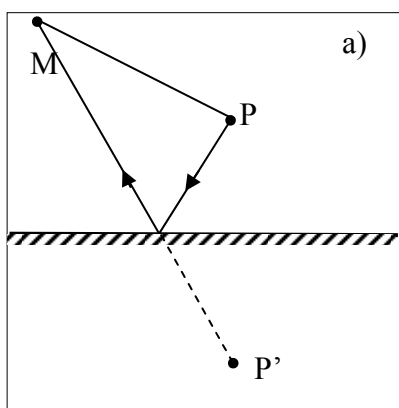
1993**MEGOLDÁSOK**

1.

A feladat megoldásakor fel kell használni, hogy a visszaverődő fény beesési merőlegessel bezárt szöge egyenlő a beesési szöggel. Továbbá azt, hogy a megfigyelő a képet úgy tekinti, mintha az a szemébe érkező fénysugár irányában lenne. Egy síktükör esetén egy látszólagos kép keletkezik a tükör mögött, úgy hogy a tárgy és képtávolság egyenlő nagyságú.

Több tükör esetén az első által létrehozott képről a másik tükör újabb képet készíthet. A szerkesztés pontos elvégzése után látható, hogy itt pontosan öt különböző kép keletkezik.

Arról se feledkezzünk meg, hogy P -ből közvetlenül a tükrökről való reflexió nélkül is jut fény a megfigyelőhöz.

2.

Adatok: $m = 1 \text{ kg}$, $t_j = 0^\circ\text{C}$, $t_v = 25^\circ\text{C}$, $t_k = 4^\circ\text{C}$

A jég hőt vesz fel, amíg felolvad és 4°C -ra melegszik. A víz hőt ad le, amíg lehül. A hőmennyiség különbsége a környezettől felvett hő:

$$Q_k = L_0 m + mc_v (t_k - t_j) - 4m c_v (t_v - t_k) = -700 \text{ J (azaz hőleadás történt.)}$$

A környezet a térfogat változása miatt munkát végez: $W_k = -p\Delta V = 10 \text{ J}$.

A belső energia változása: $\Delta E = -700 \text{ J} + 10 \text{ J} = -690 \text{ J}$.

3.

Adatok: $m = 5 \text{ g}$, $V_1 = 4 \text{ liter}$, $T_1 = 284 \text{ K}$, $p = \text{állandó}$, $\rho_2 = 1 \text{ kg/m}^3$, $W_g = 105 \text{ J}$,

Az állapotegyenlet alapján:

$$pV = \frac{m}{M} N_A k T, \quad \rho = \frac{pM}{N_A k T}, \quad \rho_1 = \frac{m}{V_1} = 1,25 \text{ kg/m}^3, \quad T_2 = \frac{\rho_1}{\rho_2} T_1 = \underline{\underline{355 \text{ K}}}.$$

A gáz által állandó nyomáson végzett munkából kapjuk:

$$W_g = p(V_2 - V_1), \quad p = \frac{W_g}{V_2 - V_1} = 1,05 \cdot 10^5 \text{ Pa}.$$

A sűrűsége nyert összefüggésből a moláris tömeg kiszámítható: $M = 28 \text{ g}$. A gáz tehát nitrogén vagy szénmonoxid. A gáz által felvett hő:

$$Q = W_g + \Delta E = p(V_2 - V_1) + \frac{5}{2} N k (T_2 - T_1) = \frac{7}{2} p(V_2 - V_1) = \underline{\underline{367,5 \text{ J}}}.$$

4.

a) Írjuk fel a lábra ható erők egyensúlyát:

$$H + T \cos 70^\circ = F \cos 60^\circ \quad (1)$$

$$F \sin 60^\circ + T \sin 70^\circ = V \quad (2)$$

és az O pontra vonatkozó forgatónyomatékok egyensúlyát:

$$\frac{3}{4} L V = L T \sin 70^\circ \quad (3)$$

$$\text{Kapjuk, hogy } T = \frac{3F \sin 60^\circ}{\sin 70^\circ} = 2,76F, \quad V = 4F \sin 60^\circ = 3,46F,$$

$$H = F \cos 60^\circ - T \cos 70^\circ = -0,45F.$$

$$\text{b) Adatok: } a = 2 \text{ m/s}^2, m = 80 \text{ kg}, F = \frac{mg}{2} = 400 \text{ N}.$$

A tapadási súrlódás biztosítja, hogy a futó az adott gyorsulással el tud indulni: $ma = 2S$ (két lába van), innen a tapadási súrlódási erő: $S = 80 \text{ N}$.

Az a) ponthoz hasonlóan felírhatjuk az ábra szerinti erők és forgatónyomatékok egyensúlyát:

$$H + T \cos 70^\circ + S \sin 60^\circ = F \cos 60^\circ \quad (1')$$

$$F \sin 60^\circ + T \sin 70^\circ + S \cos 60^\circ = V \quad (2')$$

$$\frac{3}{4} L V = L T \sin 70^\circ \quad (3')$$

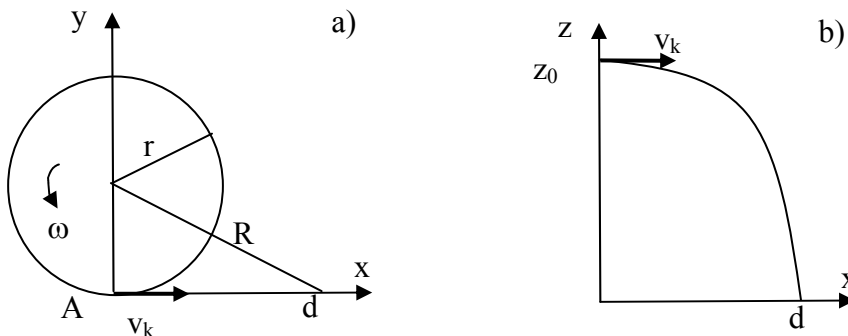
Ezeket az egyenleteket megoldva:

$$T = \frac{3}{\sin 70^\circ} (F \sin 60^\circ + S \cos 60^\circ) = \underline{1234 \text{ N}}, \quad V = 4(F \sin 60^\circ + S \cos 60^\circ) = \underline{1546 \text{ N}}.$$

$$H = F \cos 60^\circ - S \sin 60^\circ - T \cos 70^\circ = \underline{-291 \text{ N}}.$$

5.

$$\text{Adatok: } r = 0,5 \text{ m}, z_0 = 1,5 \text{ m}, n = 21/44 \text{ s}^{-1}$$

Vizsgáljuk annak a lerepülő vízcseppnek a mozgását, amely az a) ábrán felülnézetben lerajzolt esernyőről az A pontban szakad le. Ez az esőcsepp v_k kerületi sebességgel válik le, és azután a b) ábrán látható módon az x - z síkban vízszintes hajítást végez.

$$\omega = 2\pi n = 21/22\pi \text{ s}^{-1} = 3 \text{ s}^{-1}, \quad v_k = \omega r = 21/22\pi \cdot 0,5 = 1,5 \text{ m/s}.$$

$$\text{A koordináták az idő függvényében: } x = v_k t, \quad z = z_0 - g/2 t^2.$$

$$\text{Ebből: } t = \sqrt{\frac{2z_0}{g}}, \quad d = v_k t = 0,82 \text{ m}.$$

Ezek az esőcseppek egy R sugarú körív mentén fognak elhelyezkedni az a) szerint:

$$R^2 = d^2 + r^2, \quad R = \underline{0,96 \text{ m}}.$$

6.

Adatok: $I_1 = 1 \text{ mA}$, $I_2 = 4 \text{ mA}$, $U_0 = 4,5 \text{ V}$, $R_b = 2 \Omega$ .Az ampermérők ellenállása legyen r . Kirchhoff törvényeit alkalmazva az áramkörre:

$$I_1 r + I_1 R - I_2 r = 0 \quad (1)$$

$$I_2 r + I_4 R - I_3 r = 0 \quad (2)$$

$$I_3 r + I_5 R + I_5 R_b = U_0 \quad (3)$$

$$I_4 + I_3 = I_5 \quad (4)$$

$$I_1 + I_2 = I_4 \quad (5)$$

Ezek alapján: $R = 3r$, $I_3 = 19 \text{ mA}$, (4)-ből $r = 48,9 \Omega$, $R = 146,8 \Omega$.

7.

Adatok: $M = 2 \text{ kg}$, $m = 1 \text{ kg}$, $R = 0,2 \text{ m}$, $h = 0,8 \text{ m}$, $t = 1,2 \text{ s}$, $\theta = 0,5MR^2$.

a) A fonal megfeszülése előtti pillanatban:

$$\omega_0 = 0, v_0 = \sqrt{2gh} = 4 \text{ m/s}, E_0 = \frac{1}{2}mv_0^2 = mgh = 8 \text{ J}.$$

b) A fonal megfeszülése pillanatában a rendszer perdülete állandó, ezért

$$mRv_0 = mRv_1 + \theta\omega_1, \text{ és } v_1 = R\omega_1. \text{ Innen}$$

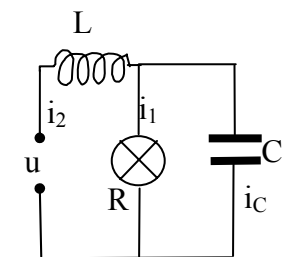
$$\omega_1 = \frac{v_0}{R(1 + \frac{M}{2m})} = 10 \text{ s}^{-1}, v_1 = 2 \text{ m/s}, E_1 = \frac{1}{2}mv_1^2 + \frac{1}{2}\theta\omega_1^2 = 4 \text{ J}.$$

c) t idő múlva a mozgásegyenletek: $\theta\beta = KR$, $ma = mg - K$, $a = \beta R$.

$$\text{Innen } a = \frac{g}{1 + \frac{M}{2m}} = 5 \text{ m/s}^2, v_2 = v_1 + at = 8 \text{ m/s}, \omega_2 = \omega_1 + \beta t = 40 \text{ 1/s},$$

$$E_2 = \frac{1}{2}mv_2^2 + \frac{1}{2}\theta\omega_2^2 = 64 \text{ J}.$$

8.

Az első kapcsolás szerint: $Z_1^2 = (L\omega)^2 + R^2$, $i_1 = \frac{u}{Z_1}$, $u_R = Ri_1$ .A második kapcsolás esetén az izzón (az ohmos ellenálláson) a feszültség ugyancsak u_R , ami a párhuzamosan kapcsolt kondenzátor feszültségével fázisban is megegyezik:

$$Ri_1 = \frac{1}{C\omega} i_C. \text{ A kondenzátor } i_C = RC\omega i_1 \text{ árama } u_C\text{-hez képest}$$

90° -kal siet. A főágban folyó i_2 áram megszerkeszthető, ehhez képest u_L 90° -kal siet. Az eredő feszültség megszerkesztése után a feszültségekre vonatkozó háromszögre felírva a koszinusz tételt:

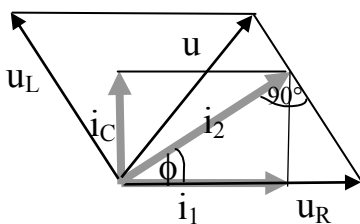
$$u^2 = u_L^2 + u_R^2 - 2 u_L u_R \cos(90^\circ - \phi),$$

és alkalmazva ezeket a további összefüggéseket

$$\cos(90^\circ - \phi) = \sin \phi = \frac{i_C}{i_2},$$

$$i_2^2 = i_1^2 + i_C^2 = i_1^2 [1 + (RC\omega)^2], \quad u_L = i_2 L \omega, \text{ kapjuk hogy}$$

$$C = \frac{2}{L\omega^2} = \underline{20,3 \mu\text{F}}.$$

*Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny***1993****EREDMÉNYEK**

Gimnázium I. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Kurucz Zoltán	Varga K. Gimnázium, Szolnok	Vincze Gábor
2.	Gyukics Mihály	Varga K. Gimnázium, Szolnok	Vincze Gábor
3.	Duzmath Csaba	Radnóti M. Gimnázium Szeged	Martinusz János
4.	Szarvas Gábor	József A. Gimnázium, Makó	Trauer János
5.	Makra Péter	Radnóti M. Gimnázium Szeged	Dr. Mező Tamás
6.	Török Attila	Ságvári E. Gyak. Gimnázium, Szeged	Győri István

Gimnázium II. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Sonkoly Enikő	Radnóti M. Gimnázium Szeged	Ábrahám Gábor
2.	Papp Endre	Csonka J. Gimnázium, Szeged	Horváth Balázs
3.	Nagy Ferenc	Ságvári E. Gyak. Gimnázium, Szeged	Juhászné Mészáros Márta
4.	Csécsei István	Verseghy F. Gimnázium Szolnok	Veres Dénes
5.	Kis Anita	Petőfi S. Gimnázium, Mezőberény	Bálintné Belics Éva
6.	Soós István	Táncsics M. Gimnázium, Orosháza	Nagy Pál

Gimnázium III. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Árgyelán Miklós	Rózsa F. Gimnázium, Békéscsaba	Dr. Simon Imréné
2-3.	Pető Csaba	Bethlen G. Gimnázium, Hódmezővásárhely	Bodrogi Sándor
2-3.	Insperger Tamás	Bethlen G. Gimnázium, Hódmezővásárhely	Bodrogi Sándor
4.	Lukács István	Ady E. Kísérleti Középiskola, Sarkad	Lukács Istvánné
5.	Gábor András	József A. Gimnázium, Makó	Trauer János
6.	Dombi Péter	Deák F. Gimnázium, Szeged	Kovács József

Gimnázium IV. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Berkó Levente	Radnóti M. Gimnázium Szeged	Vincze István
2.	Jagos András	Verseghy F. Gimnázium, Szolnok	Sebestyén István
3.	Dani Győző	Táncsics M. Gimnázium, Orosháza	Pribékné Pataki Judit
4.	Mészáros Attila	Ságvári E. Gyak. Gimnázium, Szeged	Dr. Kovács László
5.	Szabó Árpád	Varga K. Gimnázium, Szolnok	Vincze Gábor, Nagy Tibor
6.	Rácz Attila	Deák F. Gimnázium, Szeged	Kovács József

Szakközépiskola I. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Pál Margit Mónika	Vásárhelyi P. Szakközépiskola, Békéscsaba	Dr. Vécsey Lászlóné
2.	Szabadi Péter	Energetikai Szakközépiskola, Paks	Csajági Sándor
3-4.	Márki Miklós	Honvéd Műszaki Szakközépiskola, Békéscsaba	Berkiné Huszka Cecília
3-4.	Eke Péter	Kőrösy J. Közgazdasági Szakközépiskola, Szeged	Dr. Török Miklósné
5.	Szegedi Péter	Gépészeti Szakközépiskola, Békéscsaba	Halmosi Mártonné
6.	Hegedüs Csaba	Kőrösy J. Közgazdasági Szakközépiskola, Szeged	Dr. Török Miklósné

Szakközépiskola II. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Kovács Krisztián	Kemény G. Műszaki Szakközépiskola, Békéscsaba	Mekis László
2.	Kovács Kornél	Kőrösy J. Közgazdasági Szakközépiskola, Szeged	Dr. Török Miklósné
3.	Majoros Csaba	Energetikai Szakközépiskola, Paks	Torma Béla
4.	Rácz Zsolt	Déri M. Ipari Szakközépiskola Szeged	Varjasiné Balla Edit
5.	Imre Péter	Kossuth Zs. Szakközépiskola, Hódmezővásárhely	Domonkosné Balogh Irén
6.	Kiss Zsolt	Kiss F. Erdészeti Szakközépiskola, Szeged	Szkalisits András

Szakközépiskola III. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Korpos Tibor	Energetikai Szakközépiskola, Paks	Csajági Sándor
2.	Csorba Zoltán	Széchenyi I. Szakközépiskola, Békéscsaba	Dr. Szabó János
3.	Csányi Sándor	Déri M. Ipari Szakközépiskola, Szeged	Horváth László
4.	Kovács László	Gépészeti Szakközépiskola, Békéscsaba	Halmosi Mártonné
5.	Majoros Viktor	Pollák A. Műszaki Szakközépiskola, Szentes	Majoros Viktor
6.	Lajtos János	Kiss F. Erdészeti Szakközépiskola, Szeged	Szkalisits András

Szakközépiskola IV. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Somogyi Gábor	Déri M. Ipari Szakközépiskola, Szeged	Tóth Péterné
2.	Szenes László	Energetikai Szakközépiskola, Paks	Törich Pál, Torma Béla
3.	Dorcsinecz Gábor	611. sz. Ipari Szakközépiskola, Békéscsaba	Horváth László
4.	Gaszó János	Vásárhelyi P. Szakközépiskola, Békéscsaba	Vécsei Lászlóné
5.	Markó Csaba	Csonka J. Szakközépiskola, Szeged	Ványa István
6.	Domonkos Tibor	611. sz. Szakközépiskola, Békéscsaba	Pocsai János

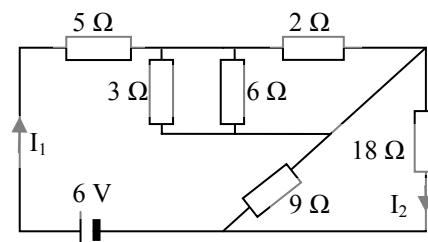
Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny

1994

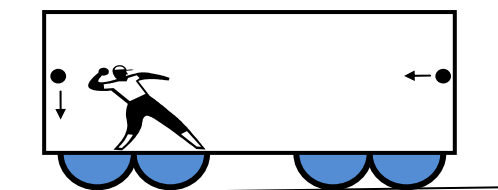
A gimnazisták feladatai:	A szakközépiskolások feladatai:
I. osztály: 1, 2, 3. feladat	I. osztály: 1, 2, 3, 4. feladat
II. osztály: 3, 7, 9. feladat	II. osztály: 3, 4, 5, 6. feladat
III. osztály: 5, 8, 10. feladat	III. osztály: 5, 6, 10, 11. feladat
IV. osztály: 6, 11, 12. feladat	IV. osztály: 3, 5, 10, 11. feladat

A szakközépiskolások a kijelölt feladatokból hármat választhatnak. Egy feladat teljes és hibátlan megoldása 20 pontot ér. A feladatok megoldását önállóan kell elkészítenie, bármely segédeszköz (könyv, jegyzet, számológép) használható. A rendelkezésre álló idő 180 perc. Minden feladatot külön lapon oldjon meg! A megoldásokat nem szükséges letisztáznia, törekedjen a világos, áttekinthető leírásra!

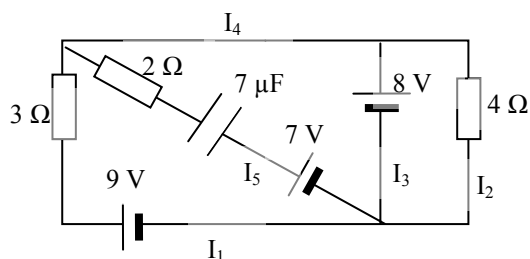
- Az 1346 m hosszú bob pályán az egyik számban a győztes ideje 51,11 s, és közvetlenül a beérkezés előtt sebessége 127,8 km/h volt. Mekkora az átlagsebessége? Ha a bob versenyen is együtt indulnának a versenyzők, mint pl. a síkfutásnál (ami persze lehetetlen), akkor a célba éréskor kellene-e célfotót használni? Az egymás utáni helyezettek között legalább 0,02 s különbség van a futásidőben. Becsülje meg a pályán a rajt és a cél magasságának különbségét! Írja le, hogy a becslésnél mit vett figyelembe és mit hanyagolt el!
- Egy téli napon $-30\text{ }^{\circ}\text{C}$ -os 0 % nedvességtartalmú levegőt lélegzünk be, óránként 0,45 kg-ot. A testünkben a levegő állandó nyomáson felmelegszik és nedves lesz, így $37\text{ }^{\circ}\text{C}$ -os és 100 % páratartalmú levegőt lélegzünk ki. $37\text{ }^{\circ}\text{C}$ -on 1 kg 100 % páratartalmú levegő 0,041 kg vízgőzt tartalmaz. Mennyi energiát adtunk a légcseré miatt a környezetünknek, ha 2 óráig voltunk a szabadban? Közben 3 dl $60\text{ }^{\circ}\text{C}$ -os teát iszunk. Mennyi cukrot tegyünk bele, hogy pótolja az energiavesztésünket? ($c_p = 997\text{ J/(kg}\cdot\text{K)}$; a víz párolgáshője $37\text{ }^{\circ}\text{C}$ -on $L_p = 2417\text{ kJ/kg}$; a cukor energiatartalma 17 kJ/g , a víz fajhője $4,2\text{ J/(kg}\cdot\text{K)}$)
- Van, két vékony csővel összekötött tartályunk. Az A tartály térfogata háromszor akkora, mint a B tartályé. Az edényekben, kezdetben $20\text{ }^{\circ}\text{C}$ hőmérsékletű, 10^5 Pa nyomású levegő van. Ezután A-t $100\text{ }^{\circ}\text{C}$ -ra melegítjük, és ezen a hőmérsékleten tartjuk, míg B hőmérséklete változatlanul $20\text{ }^{\circ}\text{C}$. Hány százalékkal változik a tartályokban lévő gáz tömege, és mekkora lesz az edényekben a nyomás?
- Határozzuk meg az ábrán látható kapcsolásban az eredő ellenállást, és az I_1 és I_2 áramerősségeket!

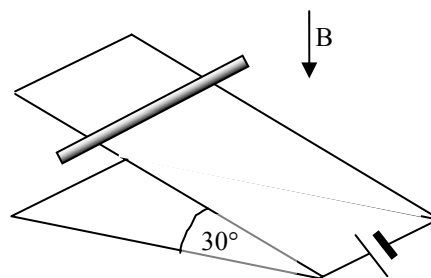
5. Egy 250 m^2 alapterületű medencében $6 \text{ m} \times 10 \text{ m}$ alapterületű téglatest úszik. A víz szintje ekkor 2 m -rel alacsonyabb a medence pereménél. Az úszó testre ezután 50 tonna terhet rakunk, majd a medencét 1 m átmérőjű csövön keresztül színültig töltjük vízzel. Mennyit süllyed az úszó test a terheléskor a parthoz képest? Mennyi vizet kellett a medencébe vezetni? Mennyi ideig tartott a medence feltöltése, ha a csőben 3 m/s sebességgel áramlott a víz?
6. Egy hőszigetelt hengeres edénybe M tömegű 0°C -os jeget helyeztek és úgy a fenékhez szorították, hogy olvadás közben sem tud felemelkedni. Azután ráöntöttek a jégre ugyancsak M tömegű vizet, úgyhogy a víz teljesen ellepte a jeget és kezdetben 20 cm magasan állt az edényben. Határozzuk meg, milyen volt a ráöntött víz hőmérséklete, ha a hőegyensúly beálltáig a víz szintje $0,4 \text{ cm}$ -rel süllyedt. A víz sűrűsége 1000 kg/m^3 , a jégé 920 kg/m^3 , a víz fajhője $4,2 \text{ J/(kg}\cdot\text{K)}$, a jég olvadáshője 330 kJ/kg .
7. Egy 30° -os lejtőn gyerekek szánkóznak. A 40 kg -os Pistikének éppen csak hogy sikerül felhúznia a szánkón ülő kistestvérét, pedig a pálya igen jól csúszik. A szánkó a kistestvérel együtt 20 kg tömegű, és a húzókötel a lejtő síkjával 15° -os szöget zár be. Mekkora a tapadási együttható, ha a súrlódási együttható elhanyagolható a szánkó és a lejtő között? Mekkora erővel húzza a szánkót Pisti? ($g = 10 \text{ m/s}^2$)
8. Könnyen guruló dobozszerű kocsi végében áll egy fiú. A fiú és a doboz együttes tömege M . A fiú v_0 sebességgel eldob egy m tömegű labdát a szemközti falra, ahonnan az rugalmasan visszapattan, majd az L hosszúságú kocsi másik végével rugalmatlanul ütközik és leesik. Írjuk le a kocsi mozgását! A kocsi súrlódás nélkül mozoghat. A labda pályájának vízszintestől való eltérését hanyagoljuk el! Adatok: $M = 50 \text{ kg}$, $m = 2 \text{ kg}$, $v_0 = 20 \text{ m/s}$, $L = 6 \text{ m}$.

9. Egy vitorlás vihar idején a 10 m mély kikötőben van lehorgonyozva. Szél fúj, ami a hajót közelítőleg vízszintesen nyomja állandó $7\,000 \text{ N}$ erővel. A horgonykötél 50 m hosszú, és feszes. Mekkora a kötélen ébredő erő? Mekkora munkát végez a legénység, ha 30 m -t bevon a kötélből? Mennyi most a kötele feszítő erő?
10. Határozzuk meg az ábrán látható kapcsolásban az I_1, I_2, I_3, I_4, I_5 áramerősségeket és a kondenzátor töltését!

11. Két párhuzamos, elhanyagolható ellenállású vezető sínből lejtőt képezünk. A vezetékek egyik végét E elektromotoros erejű teleppel összekötjük. A sínekre merőlegesen m tömegű, R ellenállású rudat fektetünk. Az egész elrendezés függőlegesen lefelé mutató homogén B indukciójú mágneses mezőben van. Mekkora a körben folyó áram, ha a rúd nyugalomban van? Mekkora a rúd ellenállása?

- A párhuzamos vezetékek távolsága 60 cm. $E = 3$ V, $m = 50$ g, $B = 0,30$ T. Ha B értékét 5 %-kal csökkentjük, egy idő után mekkora állandósult sebességgel fog a rúd mozogni? A súrlódás elhanyagolható. ($g = 9,81$ m/s²)
12. f fókusz távolságú gyűjtőlencse optikai tengelyével párhuzamosan pontszerű fényforrás mozog. Milyen távol van a lencsétől abban a pillanatban, amikor a képe sebességének nagysága egyenlő az ő sebességnagyságával? A fényforrásnak az optikai tengelytől mért távolsága $f/4$.

Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny

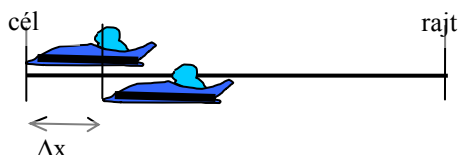
1994

MEGOLDÁSOK

1.

a) Az átlagsebesség: $v_{\text{átl}} = \frac{1346 \text{ m}}{51,11 \text{ s}} = \underline{26,34 \text{ m/s.}}$

5 pont

b) Úgy gondolhatjuk, hogy mindkettő közel azonos $v = 127,8 \text{ km/h} = 35,5 \text{ m/s}$ sebességgel ér célba. Célba éréskor a távolságuk $\Delta x = v\Delta t = 35,5 \text{ m/s} \cdot 0,02 \text{ s} = 71 \text{ cm}$. Mivel az utolsó szakaszon a sebességük már nem nagyon változik, ez a távolság viszonylag tartósan megmarad, ezért jól érzékelhető lenne a célba érés sorrendje célfotó nélkül is.

10 pont

c) A célbaéréskor meglévő mozgási energia létrejöttét segíti:

1. induláskor a versenyzők betolják a bobot – munkát végeznek – ez kb. 4-5 s-ig tart. Ezen a szakaszon is erősen lejt apálya.

2. a magasságkülönbség

gátolja:

3. a súrlódási erő. Bár μ kicsi, azért különösen a kanyarokban a nagyon nagy nyomóerő miatt ennek az erőnek a munkája is jelentős lehet. Számítani nehéz, elfogadható becslése esetén +5 pont adható.

4. A pálya követése érdekében néha rövid időre fékezniük is kell.

5. a légellenállás hatása is jelentős (akár 20% is lehet)

A leegyszerűsített becslés 2. figyelembevételével:

$$\frac{1}{2} m v_{\text{vég}}^2 \approx mgh \Rightarrow h \approx \frac{v_{\text{vég}}^2}{2g} = \underline{63 \text{ m.}}$$

5 pont

2.

$m_{\text{lev}} = 0,45 \text{ kg}$ óránként, $t_1 = -30^\circ\text{C}$, $t_2 = 37^\circ\text{C}$, $c_p = 997 \text{ J/(kg}\cdot\text{K)}$, $L_p = 2417 \text{ kJ/kg}$.

A 100% páratartalmú levegő összes tömege $m_{\text{lev}} + m_{\text{víz}}$, ezért

$(m_{\text{lev}} + m_{\text{víz}}) \cdot 0,041 = m_{\text{víz}}$, így $m_{\text{víz}} = 0,0192 \text{ kg}$.

2 pont

a) m_{lev} tömegű levegő állandó nyomáson történő felmelegítéséhez és az $m_{\text{víz}}$ tömegű vízgőz párologtatásához szükséges hő:

$$Q_1 = m_{\text{lev}} c_p (t_2 - t_1) + L_p m_{\text{víz}} = 76,466 \text{ kJ.}$$

Ha 2 óráig kint vagyunk, a környezetnek átadott hő $Q = 2Q_1 = \underline{152,93 \text{ kJ.}}$

8 pont

b) $L_{\text{cukor}} = 17 \text{ kJ/kg}$, $\Delta t = 60^\circ\text{C} - 37^\circ\text{C} = 23^\circ\text{C}$, $m_{\text{tea}} = 0,3 \text{ kg}$, $c_{\text{víz}} = 4200 \text{ J/(kg}\cdot\text{°C)}$, a cukor tömege m_{cukor} .

Tegyük fel, hogy a cukrot 100% hatásfokkal égetjük. A tea lehűléséből és a cukor elégetéséből származó hő:

$$Q_2 = m_{\text{cukor}} L_{\text{cukor}} + m_{\text{tea}} c_{\text{víz}} \Delta t = Q$$

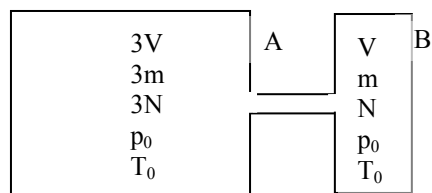
Innen

$$m_{\text{cukor}} = (Q - m_{\text{tea}} c_{\text{víz}} \Delta t) / L_{\text{cukor}} = \underline{7,3 \text{ g.}}$$

8 pont

3.

A kezdeti állapotban a tartályban lévő gáz állapotjelzői az ábráról leolvashatók:

A megváltozott mennyiségek jele az A tartályban:

p_1, T_1, m_1, N_1 , illetve a B tartályban:

p_2, T_2, m_2, N_2 .

$T_0 = 293 \text{ K}, p_0 = 10^5 \text{ Pa}, T_1 = 373 \text{ K}.$

Állapotegyenletek a kezdő és végállapotra:

$$p_0 V = N k T_0, \quad p_1 V = N_2 k T_0, \quad p_1 3V = N_1 k T_1$$

5 pont

Az utolsó két egyenletből: $\frac{N_1}{N_2} = \frac{3T_0}{T_1} = 2,357.$

Az összrészecske szám nem változik: $4N = N_1 + N_2 = 3,357N_2$, ebből

$$N_2 = 1,192N, \quad N_1 = 2,808N$$

Az A tartályban a gáz tömegének változása: $\frac{m_1 - 3m}{3m} = \frac{N_1 - 3N}{3N} = \underline{\underline{-6,4\%}}$, a tömeg csökken,

A B tartályban a gáz tömegének változása: $\frac{m_2 - m}{m} = \frac{N_2 - N}{N} = \underline{\underline{19,2\%}}$, a tömeg nő.

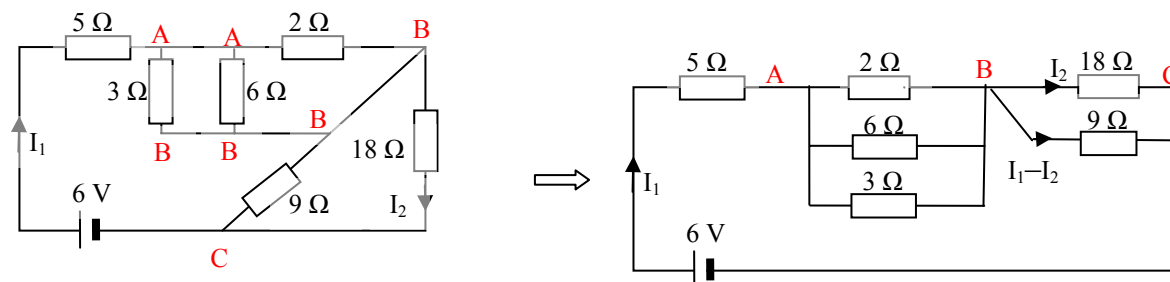
10 pont

A végállapotban a közös nyomás a B tartályra felírt állapotegyenletből:

$$p_1 = \frac{N_2}{N} p_0 = \underline{\underline{1,92 \cdot 10^5 \text{ Pa}}}. \quad 5 \text{ pont}$$

4.

A kapcsolási rajzot ábrázolhatjuk a szokásos formába, felhasználva, hogy bizonyos pontok azonos potenciálon vannak:

Az ábra alapján $R_e = 5 \Omega +$

$$\frac{1}{\frac{1}{3\Omega} + \frac{1}{6\Omega} + \frac{1}{2\Omega}} + \frac{1}{\frac{1}{9\Omega} + \frac{1}{18\Omega}} = \underline{\underline{12 \Omega}}. \quad 10 \text{ pont}$$

$$U = R_e I_1 \Rightarrow I_1 = \frac{U}{R_e} = \underline{\underline{0,5 \text{ A}}}. \quad 5 \text{ pont}$$

A huroktörvényt felírva a két ellenállásból álló hurokra:

$$I_2 \cdot 18 \Omega - (I_1 - I_2) \cdot 9 \Omega = 0, \text{ ebből } I_2 = \frac{1}{6} \Omega = \underline{\underline{0,167 \text{ A}}}. \quad 5 \text{ pont}$$

5. Tegyük fel, hogy az úszó test az 50 tonna ráarakása után sem süllyed el.

a) 50 tonna teher 50 tonnányi vizet szorít ki, ez $V_t = 50 \text{ m}^3$ víz kiszorítását jelenti.

$$A = 250 \text{ m}^2, A_{\text{test}} = 60 \text{ m}^2, A_{\text{maradék}} = 190 \text{ m}^2.$$

A medence vizéhez képest a test h távolságot süllyedt, akkor $h \cdot A_{\text{test}} = 50 \text{ m}^3$. $h = \underline{\underline{0,83 \text{ m}}}$.

5 pont

De a test süllyedésekor a víz emelkedik, ezért $h_1 \cdot A_{\text{test}} = (h - h_1) A_{\text{maradék}}$, ahol h_1 a test süllyedése a parthoz képest. Ebből $h_1 = \underline{0,63 \text{ m}}$ 5 pont

b) A medence vízszintje $h - h_1 = 0,2 \text{ m}$ -rel emelkedett, így $d = 1,8 \text{ m}$ magasságot kell megtölteni, tehát $V = Ad = \underline{450 \text{ m}^3}$ vizet kell még a medencébe tölteni. 5 pont

c) Az 1 m átmérőjű cső területe $F = r^2 \pi = 0,785 \text{ m}^2$. Ha t ideig áramlik a víz $v = 3 \text{ m/s}$ sebességgel, akkor $V = F v t$. Ebből $t = \frac{V}{Fv} = \underline{191 \text{ s}}$ kell a medence feltöltéséhez. 5 pont

6.

$H = 20 \text{ cm}$, $b = 0,4 \text{ cm}$, $\rho_v = 10^3 \text{ kg/m}^3$, $\rho_j = 920 \text{ kg/m}^3$, $c = 4200 \text{ J/(kg} \cdot \text{K)}$, $L = 330 \text{ kJ/kg}$, az edény keresztmetszete A , az elolvadt jég tömege ΔM .

a) A végállapot 0°C -os víz és jég keveréke lesz. 5 pont

b) A víz és jég közötti hőcseréből a víz eredeti t hőmérséklete meghatározható:

$$M c t = \Delta M L \quad 5 \text{ pont}$$

A víz és jég együttes térfogata
$$H A = \frac{M}{\rho_v} + \frac{M}{\rho_j}.$$

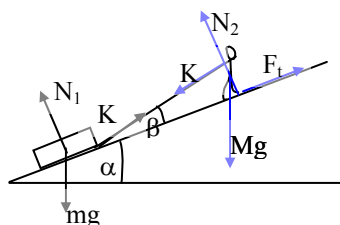
A vízszint azért süllyed, mert a jég nagyobb térfogatot tölt ki jég állapotban:

$$b A = \frac{\Delta M}{\rho_v} - \frac{M}{\rho_j}. \text{ Ennek alapján}$$

$$\frac{\Delta M}{M} = \frac{b}{H} \frac{\rho_v + \rho_j}{\rho_v - \rho_j}, \text{ és } t = \frac{L b}{c H} \frac{\rho_v + \rho_j}{\rho_v - \rho_j} = \underline{37,71^\circ \text{C}}$$

10 pont

7.

A szánkóra a mozgásegyenlet komponensei:

$$N_1 + K \sin \beta - mg \cos \alpha = 0 \quad (1)$$

$$K \cos \beta - mg \sin \alpha = ma \quad (2)$$

Pisti mozgásegyenletei:

$$N_2 - K \sin \beta - Mg \cos \alpha = 0 \quad (3)$$

Mivel $a = 0$, ezért (2) alapján $K = \frac{mg \sin \alpha}{\cos \beta} = \underline{103,5 \text{ N}}$. 8 pont

(3)-ból $N_2 = mg \sin \alpha \cdot \tan \beta + Mg \cos \alpha$,

(4)-ből $F_t = mg \sin \alpha + Mg \sin \alpha = (m+M)g \sin \alpha$

$$\mu_0 \geq \frac{F_t}{N_2} = \frac{(m+M)g \sin \alpha}{mg \sin \alpha \cdot \tan \beta + Mg \cos \alpha} = \frac{m+M}{m \tan \beta + M \cot \alpha} = \underline{0,8}. \quad 12 \text{ pont}$$

8.

Adatok: $M = 50 \text{ kg}$, $m = 2 \text{ kg}$, $v_0 = 20 \text{ m/s}$, $L = 6 \text{ m}$

Mivel a rendszer zárt, érvényes a lendület-megmaradás törvénye. A kocsi és a labda eredetileg nyugalomban volt, ezért a rendszer tömegközéppontja végig nyugalomban marad, a rendszer lendülete nulla. 5 pont

a) A labda eldobása után a kocsi sebessége a földhöz képest V , így

$$MV + mv_0 = 0$$

$$V = -\frac{m}{M} v_0 = \underline{-0,8 \text{ m/s}}.$$

A labda sebessége a kocsihoz képest $v' = v_0 - V = v_0(1 + \frac{m}{M})$.

A labda az első fallal $t_1 = \frac{L}{v_0(1 + \frac{m}{M})} = \underline{0,288 \text{ s}}$ idő múlva ütközik.

Ezalatt a kocsi elmozdulása $x_1 = V t_1 = -\frac{L \cdot m}{M + m} = \underline{-0,23 \text{ m}}$. 5 pont

b) Az első fallal való ütközés teljesen rugalmas, érvényes az energia-megmaradás törvénye is. Ha v_1 a labda, V_1 a kocsi ütközés utáni sebessége a földhöz képest:

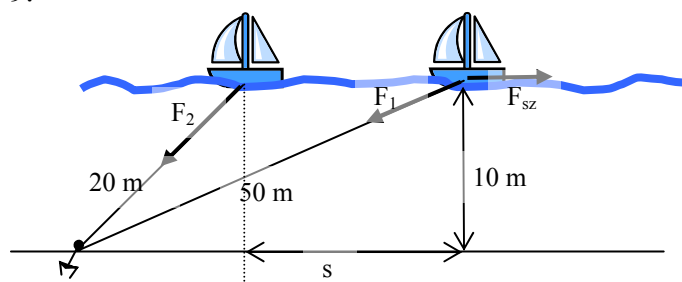
$$MV_1 + mv_1 = 0, \quad \frac{1}{2}MV^2 + \frac{1}{2}mv_0^2 = \frac{1}{2}MV_1^2 + \frac{1}{2}mv_1^2.$$

Rögtön látszik, hogy a $v_1 = -v_0$, $V_1 = -V$ megoldás kielégíti az egyenletet. Eszerint a hátsó fallal az indulástól számított $t_2 = 2t_1 = \frac{2L}{v_0(1 + \frac{m}{M})} = \underline{0,576 \text{ s}}$ idő múlva ütközik. A kocsi a két

ütközés között $x_2 = -V(t_2 - t_1) = -x_1$ utat tesz meg. 5 pont

c) A hátsó fallal való ütközés utáni sebességek egyenlőek lesznek, $V_2 = v_2$ és $MV_2 + mv_2 = 0$. Innen $V_2 = 0$, tehát a kocsi újra nyugalomba kerül, pontosan az eredeti helyzetben. A kocsi összesen $t_2 = \underline{0,576 \text{ s}}$ ideig volt mozgásban. 5 pont

9.

A hajó elmozdulása $s = \sqrt{50^2 - 10^2} - \sqrt{20^2 - 10^2} = 31,67 \text{ m}$

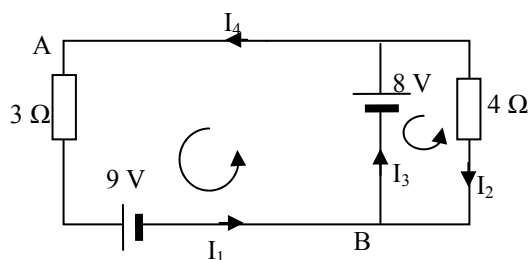
A legénység a szél ellenében végez munkát: $W = F_{sz} \cdot s = \underline{221,7 \text{ kJ}}$. 10 pont

Az F_1 és F_2 erők vízszintes komponense tart egyensúlyt a szél erejével.

Hasonló háromszögekből: $\frac{F_1}{F_{sz}} = \frac{50}{\sqrt{50^2 - 10^2}}$, ebből $\underline{F_1 = 7144 \text{ N}}$. 5 pont

$\frac{F_2}{F_{sz}} = \frac{20}{\sqrt{20^2 - 10^2}}$, ebből $\underline{F_2 = 8083 \text{ N}}$.

10.

Ha beállt az időben állandó áramerősség állapot, azaz feltöltődött a kondenzátor, akkor $I_5 = 0$. Így ezt az ágot a rajzból le is hagyhatjuk, az áramkör többi részére nincs hatással. 5 pont
Az átalakított kapcsolásban a két hurokra felírva Kirchhoff törvényét kapjuk, hogy

$I_1 \cdot 3 \Omega = -9 \text{ V} + 8 \text{ V}$, ebből $I_1 = \underline{-0,33 \text{ A}}$ 2 pont

$$-I_2 \cdot 4 \Omega = -8 \text{ V}, \quad \text{ebből} \quad I_2 = \underline{2 \text{ A}} \quad 2 \text{ pont}$$

$$B \text{ pontra felírva a csomóponti törvényt: } I_3 = I_1 + I_2 = \underline{1,67 \text{ A}}. \quad 2 \text{ pont}$$

$$I_4 = I_1 = \underline{-0,33 \text{ A}}. \quad 2 \text{ pont}$$

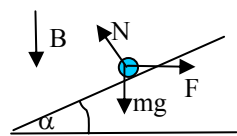
$$U_{AB} = 9 \text{ V} - 0,33 \text{ A} \cdot 3 \Omega = \underline{8 \text{ V}}.$$

Az elhagyott ágnál:

$$U_C + 7 \text{ V} = 8 \text{ V}, \quad \text{ebből} \quad U_C = 1 \text{ V}$$

$$Q = U_C \cdot C = 7 \mu\text{C}. \quad 4 \text{ pont}$$

11.

A Lorentz erő $F = BIl$.

esetén:

$$N - F \sin \alpha - mg \sin \alpha = 0$$

$$F \cos \alpha - mg \sin \alpha = 0, \quad \text{ebből} \quad F = mg \tan \alpha$$

$$\text{Beírva, hogy } F = BIl, \text{ kapjuk } I = \frac{mg \tan \alpha}{Bl} = \underline{2,05 \text{ A}}. \quad 8 \text{ pont}$$

$$R = \frac{E}{I} = \underline{1,46 \Omega} \quad 2 \text{ pont}$$

Ha a rúd v sebességgel mozog lefelé indukált feszültség keletkezik a rúdban: $U_i = B'lv \cos \alpha$.

Az áramnak növekednie kell, hogy a Lorentz erő nőjön és így Lenz törvénye szerint

$$\text{akadályozza a rúd mozgását: } I' = \frac{E + U_i}{R}. \quad 5 \text{ pont}$$

Az egyenletes mozgás miatt az egyensúlyi egyenletek most is fennállnak, csak írjunk F

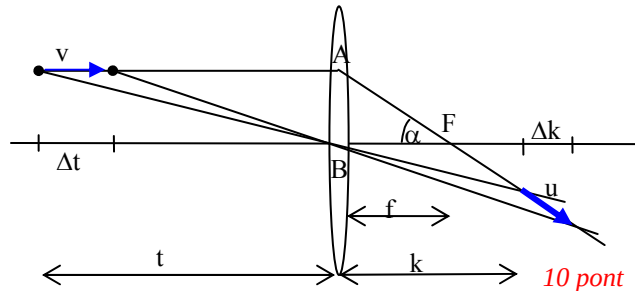
$$\text{helyébe } F' = I'B'l \text{ erőt: } F' \cos \alpha - mg \sin \alpha = 0. \text{ Ebből } F = F', \text{ azaz } I'B' = \frac{IB}{B'}$$

$$E + U_i = I'R$$

$$E + B'lv \cos \alpha = \frac{IB}{B'} R.$$

$$\text{Kifejezve a sebességet: } v = \frac{\frac{B}{B'} IR - E}{B'l \cos \alpha} = \underline{1,16 \text{ m/s}}. \quad 5 \text{ pont}$$

12.

Egy időpillanatban fennáll, hogy

$$\frac{1}{t} + \frac{1}{k} = \frac{1}{f},$$

$$\Delta t \text{ idő múlva: } \frac{1}{t - \Delta t} + \frac{1}{k + \Delta k} = \frac{1}{f}, \text{ tehát}$$

$$\frac{1}{t} + \frac{1}{k} = \frac{1}{t - \Delta t} + \frac{1}{k + \Delta k}$$

$$\frac{1}{t} - \frac{1}{t - \Delta t} = \frac{1}{k + \Delta k} - \frac{1}{k}. \quad \text{Közös nevezőre hozva, és a másodrendűen kicsiny tagokat elhagyva:}$$

$$\frac{\Delta t}{t^2} = \frac{\Delta k}{k^2} \quad (1)$$

Az ábra szerint $\Delta t = v \Delta \tau$, és $\Delta k = u \Delta \tau \cos \alpha$. Visszahelyettesítve (1)-be:

$$\frac{v\Delta\tau}{t^2} = \frac{u\Delta\tau \cos\alpha}{k^2}. \text{ A feladat szerint } v = u.$$

$$\text{Így } k = t\sqrt{\cos\alpha}, t = f\left(1 + \frac{1}{\sqrt{\cos\alpha}}\right).$$

$$\text{A } \cos\alpha \text{ az } ABF \text{ háromszögből } \cos\alpha = \frac{f}{\sqrt{f^2 + h^2}} = \frac{4}{\sqrt{17}}. \text{ Innen } t = \underline{\underline{2,015f}}. \quad 10 \text{ pont}$$

*Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny***1994****EREDMÉNYEK**

Gimnázium I. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Mingesz Róbert	Ságvári E. Gyak. Gimnázium, Szeged	Dr. Kovács László
2.	Kiss András	Erkel F. Gimnázium, Gyula	Erdész L-né
3.	Mérai László	Bethlen G. Ref. Gimnázium, Hódmezővásárhely	Bodrogi Sándor
3.	Pintár Áron	Ságvári E. Gyak. Gimnázium, Szeged	Dr. Kovács László
4-5.	Nagy Veronika	Deák F. Gimnázium, Szeged	Kis Gábor
4-5.	Miklós Balázs	Ságvári E. Gyak. Gimnázium, Szeged	Dr. Kovács László
6.	Fehér Áron	Batsányi J. Gimnázium, Szentes	Szucsán András

Gimnázium II. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Makra Péter	Radnóti M. Gimnázium Szeged	Dr. Mező Tamás
1.	Nagy Jenő Bence	Varga K. Gimnázium, Szolnok	Nagy Tibor
1.	Gyukics Mihály	Varga K. Gimnázium, Szolnok	Nagy Tibor
2.	Deák Szabolcs	Deák F. Gimnázium, Szeged	Horváth Vera
2.	Pályi Balázs	Ságvári E. Gyak. Gimnázium, Szeged	Győri István
3.	Hartyányi Attila	Radnóti M. Gimnázium Szeged	Dr. Mező Tamás
3.	Tari Árpád	Radnóti M. Gimnázium Szeged	Martinusz József
3.	Török Attila	Ságvári E. Gyak. Gimnázium, Szeged	Győri István
3.	Varga Ferenc	Ságvári E. Gyak. Gimnázium, Szeged	Győri István
3.	Molnár László	Verseghy F. Gimnázium, Szolnok	Pécsi István
4.	Horváth Zoltán	Verseghy F. Gimnázium, Szolnok	Pécsi István
5.	Kurucz Zoltán	Varga K. Gimnázium, Szolnok	Nagy Tibor
6.	Sarkadi Szabó Kornél	Horváth M. Gimnázium, Szentes	Gidófalvi György

Gimnázium III. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Nádas Szilveszter	Verseghy F. Gimnázium, Szolnok	Pécsi István
1.	Szegedi Kornél	Varga Katalin Gimn. Szolnok	Nagy Tibor
2.	Bánhalmi András	Verseghy F. Gimnázium, Szolnok	Pécsi István
3.	Csécsei István	Verseghy F. Gimnázium, Szolnok	Pécsi István
3.	Losonczi Áron	Batsányi J. Gimnázium, Szentes	Szucsán András
3.	Janurik Lajos	Ságvári E. Gyak. Gimnázium, Szeged	Erdei Imre
4.	Toókos Ferenc	Horváth M. Gimnázium, Szentes	Dr. Győri Antal
5.	Harman Zoltán	Varga K. Gimnázium, Szolnok	Vincze Gábor
6.	Kokaveczi János	Karácsonyi J. Kat. Gimnázium, Békéscsaba	Márki-Zayné, Varga István

Gimnázium IV. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Juhász Róbert	Eötvös J. Középiskola, Heves	Tófalusi Péter
2.	Szép János	Verseghy F. Gimnázium, Szolnok	Pécsi István
3.	Pető Csaba	Bethlen G. Ref. Gimnázium, Hódmezővásárhely	Bodrogi Sándor
4.	Szabó Erika	Radnóti M. Gimnázium Szeged	Vincze István
4.	Szakáll Gábor	Radnóti M. Gimnázium Szeged	Vincze István
5.	Czucz Bálint	Radnóti M. Gimnázium Szeged	Vincze István
5.	Krakovszki Árpád	Ságvári E. Gyak. Gimnázium, Szeged	Erdei Imre
6.	Pitrik József	Ságvári E. Gyak. Gimnázium, Szeged	Erdei Imre

Szakközépiskola I. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Nagy-György Attila	Déri M. Ipari Szakközépiskola, Szeged	Horváth József
2.	Óvári Sándor	Boros S. Szakközépiskola, Szentes	Dr. Györi Antal
3.	Dobosi Sándor	Energetikai Szakközépiskola, Paks	Törich Pál
4.	Olasz Attila	Déri M. Ipari Szakközépiskola, Szeged	
5.	Lányi Árpád	Déri M. Ipari Szakközépiskola, Szeged	Horváth József
5.	Császti Péter	Energetikai Szakközépiskola, Paks	Árokszállási Tibor
6.	Doszkocs Péter	Déri M. Ipari Szakközépiskola, Szeged	Horváth József

Szakközépiskola II. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Rideg Balázs	Energetikai Szakközépiskola, Paks	Csajági Sándor
1.	Zsebők Balázs	Energetikai Szakközépiskola, Paks	Csajági Sándor
2.	Lehotai Gábor	Energetikai Szakközépiskola, Paks	Csajági Sándor
2.	Angeli János	Energetikai Szakközépiskola, Paks	Csajági Sándor
3.	Szabadi Péter	Energetikai Szakközépiskola, Paks	Csajági Sándor
4.	Klampeczki Zsolt	Gépészeti és Számtech. Szakközépiskola, Békéscsaba	Halmosi Mártonné
4.	Molnár Zsolt	Energetikai Szakközépiskola, Paks	Csajági Sándor
5.	Lódri Csaba	Vedres I. Építőipari Szakközépiskola Szeged	Farkas József
5.	Triesz Péter	Gábor D. Műszaki Szakközépiskola, Szeged	M
6.	Robel István	Ady E. Szakközépiskola, Nagyvárad	Bartos Elek
6.	Lóki Gábor	Energetikai Szakközépiskola, Paks	Csajági Sándor
6.	Papp Gábor	Energetikai Szakközépiskola, Paks	Csajági Sándor

Szakközépiskola III. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Kovács Krisztián	Kemény G. Logisztikai és Közlekedési Szakközépiskola, Békéscsaba	Mekis László, Varga István
2.	Bajor Péter	Energetikai Szakközépiskola, Paks	Törich Pál
3.	Kovács Miklós	Déri M. Ipari Szakközépiskola, Szeged	Horváth József
4.	Barkóczy Péter	Energetikai Szakközépiskola, Paks	Törich Pál
5.	Romhány Gábor	Déri M. Ipari Szakközépiskola, Szeged	Horváth József
6.	Kutas Gergely	Déri M. Ipari Szakközépiskola, Szeged	Horváth József
6.	Imre Péter	Kossuth Zs. Műszaki Szakközépiskola, Hódmezővásárhely	D. Balogh Irén

Szakközépiskola IV. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Csányi Sándor	Déri M. Ipari Szakközépiskola, Szeged	Horváth László
1.	Korpos Tibor	Energetikai Szakközépiskola, Paks	Csajági Sándor
3.	Csorba Zoltán	Széchenyi I. Kéttannyelvű Közg. Szakközépiskola, Békéscsaba	Dr. Szabó János
4.	Dobó Zoltán	Csonka J. Műszaki Szakközépiskola, Szeged	Pusztai Gabriella
5.	Kondocs László	Vedres I. Építőipari Szakközépiskola Szeged	Farkas József
6.	Kovács László	Gépészeti és Számtech. Szakközépiskola, Békéscsaba	Halmosi Mártonné

A gimnazisták feladatai:	A szakközépiskolások feladatai:
I. osztály: 1, 2, 3. feladat	I. –II. osztály: 1 - 9. feladat
II. osztály: 2 vagy 6, 7, 8. feladat	
III. osztály: 8, 9, 10. feladat	III. - IV. osztály: 6 -12. feladat
IV. osztály: 10, 11, 12. feladat	

Egy feladat teljes és hibátlan megoldása 20 pontot ér. A feladatok megoldását önállóan kell elkészítenie, bármely segédeszköz (könyv, jegyzet, számológép) használható. A rendelkezésre álló idő 180 perc. Minden feladatot külön lapon oldjon meg! A megoldásokat nem szükséges letisztáztatni, törekedjen a világos, áttekinthető leírásra!

A szakközépiskolások az ajánlott feladatokból választhatnak, í verseny eredményébe a legsikeresebb négy megoldás számít.

A gimnáziumi II. osztályosok választhatnak, hogy a 2. vagy a 6. feladatot oldják meg.

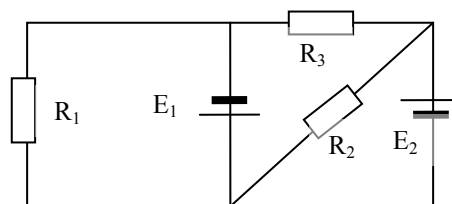
1. A mozdony kerekének sugara $0\text{ }^{\circ}\text{C}$ -on 1 m . Határozzuk meg, hogy 100 km -es úton és $25\text{ }^{\circ}\text{C}$ -os nyári napon és $-25\text{ }^{\circ}\text{C}$ -os téli napon mennyivel különbözik a kerék fordulatainak száma! A fémkerek lineáris hőtágulási együtthatója $0,000012\text{ }1/\text{C}$.
2. Mekkora Q hőmennyiséget kell közölni $0,1\text{ kg}$ neon gázzal, hogy hőmérsékletét $5\text{ }^{\circ}\text{C}$ -kal emeljük, ha a melegítés során a neon nyomása arányos a térfogatával?
3. A vizet megfelelő körülményekkel egészen $-10\text{ }^{\circ}\text{C}$ -ig túl lehet hűteni. Mekkora tömegű jég képződik az ilyen víz 1 kg -jából, ha jégdarabot dobunk bele és ezzel előidézzük a fagyást? Tekintsük úgy, hogy a túlűtött víz hőkapacitása nem függ a hőmérséklettől és egyenlő a közönséges víz hőkapacitásával.
4. Egy injekciós fecskendőből 10^{-6} m^3 orvosságot 3 s alatt a beteg vénájába kell juttatni, ehhez a tű két vége között állandó nyomáskülönbséget kell fenntartanunk. Az egységnyi idő alatt átáramló folyadék I mennyisége függ a cső alakú tű végei közötti nyomáskülönbségtől, a cső L hosszától, R sugarától az alábbiak szerint:

$$I = B(p_2 - p_1) R^4/L$$

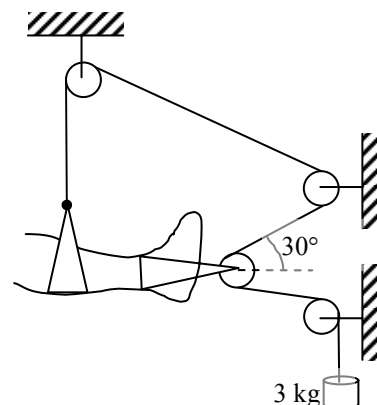
ahol a $B = 260\text{ }1/(\text{Pa}\cdot\text{s})$ konstans tartalmazza a folyadékra jellemző mennyiséget. A fecskendő keresztmetszete $8\cdot 10^{-5}\text{ m}^2$, a $8\cdot 10^4\text{ m}$ átmérőjű tű 4 cm hosszú és a vénában a vér túlnyomása 1900 Pa . Készítsen rajzot! Mekkora erővel kell a fecskendő végét nyomni?

5. Mekkora az ábrán látható kapcsolásban az ellenállásokon és a telepeken keresztül folyó áramok?

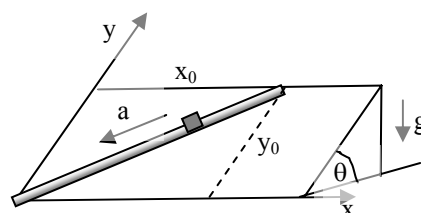
Adatok: $E_1 = 6\text{ V}$, $E_2 = 3\text{ V}$, $R_1 = 6\text{ }\Omega$, $R_2 = 4\text{ }\Omega$,
 $R_3 = 2\text{ }\Omega$.

6. Mekkora erő nyújtja és mekkora erő emeli a beteg lábát az ábrán látható nyújtógépben? A csigák és kötelek súrlódásmentesek és elhanyagolható tömegűek.

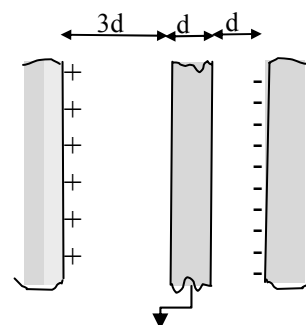
7. Egy a vízszintessel θ szöget bezáró ferde síkon a rajzon látható módon egy keskeny csatorna fut le az origóba, amelyben egy kicsiny test súrlódás nélkül lecsúszhat. Az x_0, y_0 pontból zérus sebességgel induló test mekkora gyorsulással mozog, mekkora lesz leérkezéskor a sebessége? Mennyi idő alatt ér le a test?

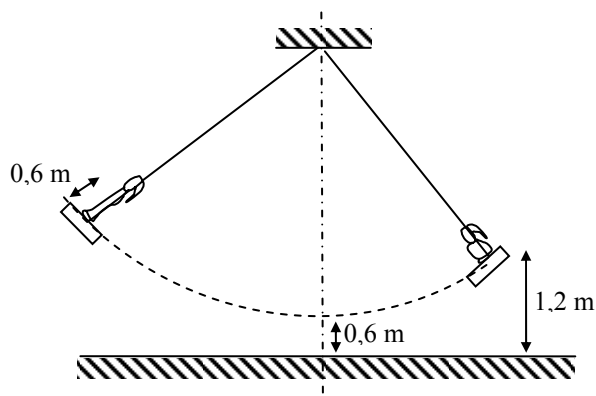
Adatok: $\theta = 30^\circ$, $x_0 = 3$ m, $y_0 = 4$ m.

8. Egy üres 0,6 kg tömegű 10 literes vödröt ráhelyezünk egy digitális mérlegre, majd állandó erősségű vízárammal tölni kezdjük, amely 10 m magasságból ömlik 0,5 kg/s erősséggel. Ábrázolja a mérleg által mutatott „tömeget” az idő függvényébe n ! Ha megtelik a vödör, a főleg a mérleg mellett zavartalanul el tud folyni.

9. Az ábrán látható módon a baloldali fémlemezre felületegységenként $+\sigma$ töltést viszünk. A jobboldalira pedig -2σ töltést felületegységenként. Határozzuk meg a töltéssűrűséget a köztük elhelyezkedő földelt fémlemez két felületén! Mekkora a feszültség a két szélső lemez között? Rajzoljuk el az elektromos térerősséget és potenciált a $+$ töltésű lemeztől mért merőleges távolság függvényében! A lemezeket tekintjük végtelen nagynak.

10. Súlytalan kötélre függesztett elhanyagolható tömegű deszkán kislány hintázik. A hinta jobb szélső helyzetében, amikor a kislány teljesen leguggol, súlypontja 1,2 m-re van a földtől. A kislány tömege 40 kg, a kötél 3,7 m hosszú. A kislány úgy hajtja magát a hintán, hogy a legalsó pontban, amelynek távolsága a földtől 0,6 m, pillanatszerűen feláll, miközben súlypontja

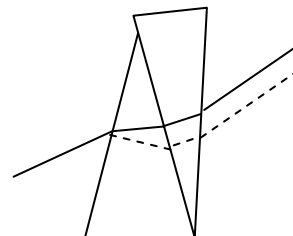

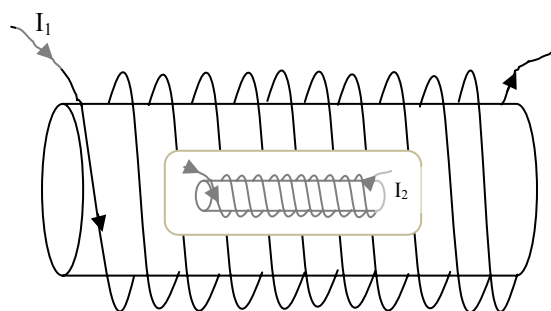
0,6 m-rel megemelkedik. Milyen magasan lesz a kislány súlypontja a bal oldali szélső helyzetben?

A kislány tehetetlenségi nyomatéka a súlypontján átmenő a rajz síkjára merőleges tengelyre vonatkozóan álló helyzetben $4 \text{ kg} \cdot \text{m}^2$, guggoló helyzetben feleakkora.

11. Ha egy ϕ kis törőszögű n törésmutatójú prizmán halad át a fény, akkor a prizmából kilépő és az arra beeső sugarak által bezárt δ eltérítési szög egy közelítő formulával számolható: $\delta = (n - 1) \phi$. Ha két különböző üvegből készült prizmat egymás mellé helyezünk az ábrán látható módon, és két azonos szögben beeső különböző hullámhosszú fénysugár a rajtuk való áthaladás után azonos szöggel térül el eredeti irányához képest, akkor azt mondjuk, hogy a prizmapár erre a két hullámhosszra akromatikus. Egy 10° -os koronaüveg prizmahoz milyen törőszögű flintüveg prizmat kell illeszteni, hogy akromatikus legyen a Nap C és F spektrumvonalaira? Határozza meg a prizmakombináció eltérítési szögét a Nap D vonalaira! Készítsen rajzot melyen, nyomon lehet követni a számolásait! A koronaüveg törésmutatója a C , D , F vonalakra $n_C = 1,514$, $n_D = 1,517$, $n_F = 1,523$; a flintüvegé pedig $n'_C = 1,644$, $n'_D = 1,650$, $n'_F = 1,664$.

12. Két hosszú, egyenes tekercs az ábra szerint egymásba van tolva. A külső tekercs hossza l_1 , sugara a_1 , menetszáma N_1 és I_1 időben változó áram folyik át rajta. A belső tekercs adatai rendre l_2 , a_2 , N_2 és I_2 .
- Adjuk meg a tekercsek önindukciós együtthatóit és a kölcsönös indukciós együtthatót!
  - Mekkora az egyes tekercsek feszültsége?
  - Ezután kapcsoljuk sorba a tekercseket oly módon, hogy $I_1 = I_2$ és az általuk keltett mágneses fluxus azonos irányú legyen. Mekkora ez esetben a rendszer önindukciós együtthatója?
  - Feleljünk az előző kérdésre, ha $I_1 = -I_2$, azaz a sorba kötött tekercsek fluxusai ellentétes irányúak!

Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny

1995

MEGOLDÁSOK

1.

$$r_0 = 1 \text{ m}, \alpha = 1,2 \cdot 10^{-5} \text{ } 1/^{\circ}\text{C}, s = 100 \text{ km}, t_1 = -25 \text{ }^{\circ}\text{C}, t_2 = 25 \text{ }^{\circ}\text{C},$$

$$k(t) = 2r(t)\pi, r(t) = r_0(1 + \alpha \Delta t),$$

$$N = \frac{s}{k(t)}, \Delta N = \frac{s}{k(t_1)} - \frac{s}{k(t_2)} = \frac{s}{2r_0\pi} \left(\frac{1}{1 + \alpha \Delta t_1} - \frac{1}{1 + \alpha \Delta t_2} \right) \approx \frac{s}{2r_0\pi} \cdot 2\alpha \Delta t_2 = \underline{9,55}$$

A különbség közel 10 fordulat.

20 pont

2.

$$m = 0,1 \text{ kg}, \Delta T = 5 \text{ K}, f = 3, M = 20 \text{ g}.$$

$$p_1 = \alpha V_1, p_2 = \alpha V_2, N = \frac{m}{M} N_A = 3 \cdot 10^{24}, \text{ I. főtétel: } Q + W = \Delta E, \Delta E = \frac{f}{2} N k \Delta T$$

5 pont

$$\begin{aligned} -W &= \frac{p_1 + p_2}{2} (V_2 - V_1) = \frac{\alpha(V_1 + V_2)}{2} (V_2 - V_1) = \frac{\alpha}{2} (V_1^2 - V_2^2) \\ &= \frac{1}{2} (p_2 V_2 - p_1 V_1) = \frac{1}{2} N k (T_2 - T_1) \end{aligned}$$

10 pont

$$Q = -W + \Delta E = 2 N k \Delta T = \underline{414 \text{ J}}.$$

5 pont

3.

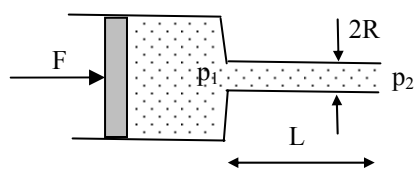
$$m = 1 \text{ kg}, t_1 = -10 \text{ }^{\circ}\text{C}, c = 4,2 \text{ kJ/(kg}\cdot^{\circ}\text{C)}, L_0 = 334 \text{ kJ/kg}.$$

A halmazállapot változáskor felszabaduló hő a túlűtött víz 0 °C-ra való melegítésére fordítódik, a végállapot 0 °C-os víz és jég keveréke lesz. A keletkező jég m_j tömegére írhatjuk, hogy:

$$mc(t_0 - t_1) = m_j L_0, \text{ ahonnan } m_j = \frac{mc(t_0 - t_1)}{L_0} = \underline{0,126 \text{ kg}}.$$

20 pont

4.

5 pont

$$V = 10^{-6} \text{ m}^3, t = 3 \text{ s}, B = 260 \text{ l/(Pa}\cdot\text{s)},$$

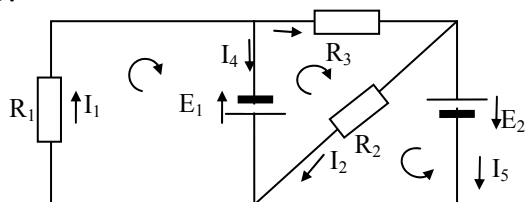
$$A = 8 \cdot 10^{-5} \text{ m}^2, R = 4 \cdot 10^{-4} \text{ m}, L = 4 \text{ cm}, p_1 = 1900 \text{ Pa},$$

$$p_2 = \frac{F}{A}, \quad I = \frac{V}{t} = B \left(\frac{F}{A} - p_1 \right) \cdot \frac{R^4}{L}$$

$$\text{Innen } F = p_2 A = \left(\frac{VL}{BR^4 t} + p_1 \right) A = \underline{0,312 \text{ N}}.$$

15 pont

5.

$$E_1 = 6 \text{ V}, E_2 = 3 \text{ V}, R_1 = 6 \text{ } \Omega, R_2 = 4 \text{ } \Omega,$$

$$R_3 = 2 \text{ } \Omega.$$

Kirchhoff törvényeit alkalmazzuk. Az ellenállásokon átfolyó áramok:

$$R_1 I_1 - E_1 = 0 \quad \Rightarrow \quad I_1 = 1 \text{ A}.$$

$$R_2 I_2 - E_2 = 0 \quad \Rightarrow \quad I_2 = 0,75 \text{ A}.$$

$$R_2 I_2 + R_3 I_3 + E_1 = 0 \Rightarrow I_3 = \frac{-E_1 - R_2 I_2}{R_3} = -4,5 \text{ A.}$$

12 pont

A telepeken átfolyó áramok: $I_4 = I_1 - I_3 = \underline{5,5 \text{ A}}$, $I_5 = I_2 - I_3 = \underline{5,25 \text{ A}}$

8 pont

6.

$$F = 30 \text{ N}$$

A lábra ható vízszintes (nyújtó) erő:

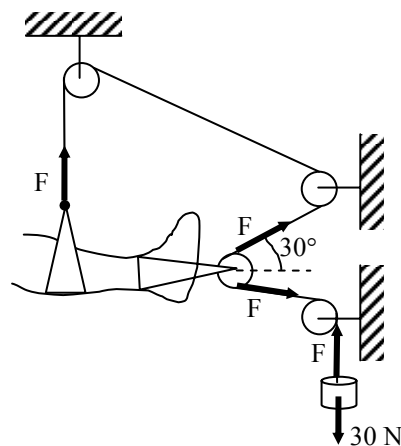
$$F_v = F + F \cos 30^\circ = 56 \text{ N.}$$

10 pont

A függőleges (emelő) erő pedig:

$$F_f = F + F \sin 30^\circ = 45 \text{ N.}$$

10 pont

7.

$$g = 10 \text{ m/s}^2, \theta = 30^\circ, x_0 = 3 \text{ m}, y_0 = 4 \text{ m}$$

$$\tan \alpha = \frac{x_0}{y_0} = \frac{4}{3}, \sin \alpha = \frac{4}{5}.$$

$$a = g \sin \theta \cdot \sin \alpha = g \cdot \frac{1}{2} \cdot \frac{4}{5} = \underline{4 \text{ m/s}^2}.$$

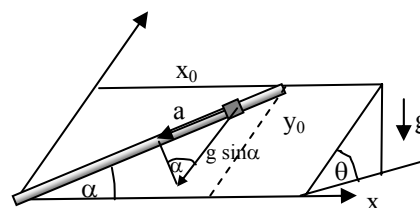
12 pont

$$s = \frac{y_0}{\sin \alpha} = 5 \text{ m.} \quad t = \sqrt{\frac{2s}{a}} = 1,58 \text{ s.}$$

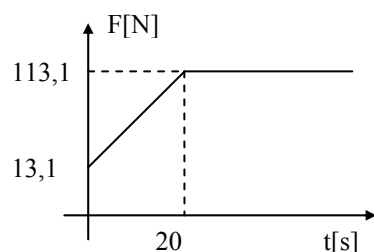
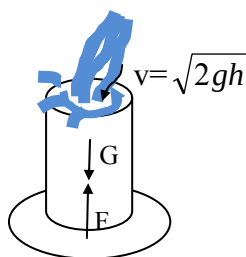
4 pont

$$v = at = 6,32 \text{ m/s.}$$

4 pont

8.

4 pont

$I = 0,5 \text{ kg/s}$, $h = 10 \text{ m}$, $m = 0,6 \text{ kg}$, $V = 10 \text{ l}$, $\rho = 10^3 \text{ kg/m}^3$.
A mérleg olyan „tömeget” mér, amelynek megfelelő súly a vödör egyensúlyához szükséges.

$$F(t) = G + G_v(t) + \frac{\Delta \rho}{\Delta t}, \text{ ahol az utolsó tag a befolyó víz}$$

impulzusváltozásából ered, a víz impulzusa a vödörben 0-ra csökken. A víz tömege $t_1 = \frac{V\rho}{I} = 20 \text{ s}$ -ig változik, azután állandó.

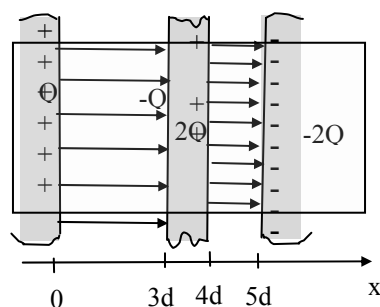
$$\Delta p = \Delta m \cdot v, \text{ ahol } v = \sqrt{2gh} = 14,1 \text{ m/s, és } \Delta m = I \cdot \Delta t. \quad 10 \text{ pont}$$

$$F(t) = mg + Iv + Igt = 6 \text{ N} + 7,1 \text{ N} + 5 \text{ N/s} \cdot t, \text{ ha } t \leq t_1$$

$$F(t) = F(t_1) = 113,1 \text{ N,} \quad \text{ha } t \geq t_1$$

6 pont

9.

Tekintsük a lemezek A felületű darabját

$$Q = \sigma A, \quad C_1 = \epsilon_0 \frac{A}{3d}, \quad C_2 = \epsilon_0 \frac{A}{d},$$

$$\sigma_1 = -\frac{Q}{A} = -\sigma, \quad \sigma_2 = \frac{2Q}{A} = 2\sigma$$

6 pont

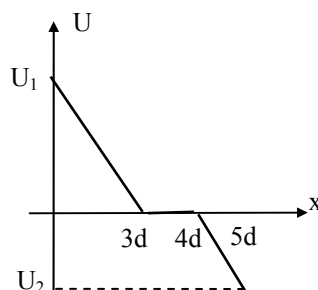
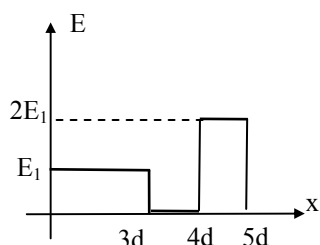
$$U_1 = \frac{Q}{C_1} = \frac{\sigma}{\epsilon_0} 3d, \quad U_2 = \frac{-2Q}{C_2} = \frac{-2\sigma}{\epsilon_0} d,$$

$$U = U_1 - U_2 = \frac{5\sigma d}{\epsilon_0}$$

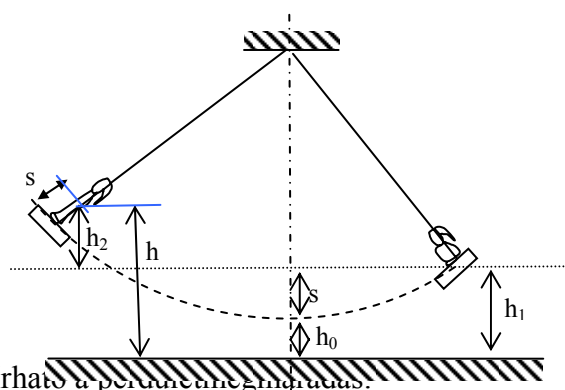
8 pont

$$E_1 = \frac{U_1}{3d} = \frac{\sigma}{\epsilon_0}, \quad E_2 = \frac{-U_2}{d} = \frac{2\sigma}{\epsilon_0}.$$

6 pont

10.

 $l = 3,7 \text{ m}, \quad \Theta_0 = 4 \text{ kg} \cdot \text{m}^2, \quad h_1 = 1,2 \text{ m}, \quad h_0 = 0,6 \text{ m}, \quad s = 0,6 \text{ m}.$

Felírható a peremtehetésmódszerrel.

$$\Theta_1 = ml^2 + \frac{\Theta_0}{2} \approx ml^2$$

$$\Theta_2 = m(l-s)^2 + \Theta_0 \approx m(l-s)^2$$

Emiatt az energiátétel és perdülettétel alkalmazásánál a lányt tömegpontnak tekinthetjük.

$$v_1 = \sqrt{2g(h_1 - h_0)}, \quad \omega_1 = \frac{v_1}{l} \quad 5 \text{ pont}$$

$$\omega_1 \Theta_1 = \omega_2 \Theta_2, \text{ ahol } \omega_2 = \frac{v_2}{l-s}, \text{ tehát } \omega_2 = \frac{v_1}{l} \frac{l^2}{(l-s)^2}$$

10 pont

$$h = \frac{v_1^2}{2g} + h_1 = \frac{l^2}{(l-s)^2} h_0 + h_1, \text{ ahonnan } h = 0,85 \text{ m} + 1,2 \text{ m} = \underline{2,05 \text{ m}}.$$

5 pont

A feladatot a Θ -ra vonatkozó közelítés nélkül is végig lehet számolni, a numerikus eredmény gyakorlatilag ugyanaz.

Ha a tanuló közelítéssel számol, de nem indokolja 2 pont levonandó.

11.

Célszerű gondolatban a két prizrát eltávolítani egymástól úgy, hogy a közös törőfelületük párhuzamos maradjon. A két prizma által együttesen létrehozott δ' teljes eltérés a rajzról leolvasható:

$$\delta' = \delta - \delta' = (n - 1)\phi_1 - (n' - 1)\phi_2$$

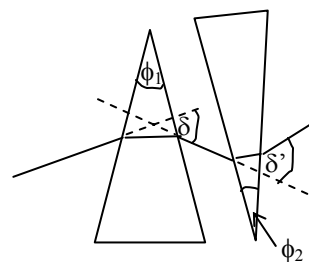
C és F vonalakra: $\delta'_C = \delta'_F$, azaz

$$(n_C - 1)\phi_1 - (n'_C - 1)\phi_2 = (n_F - 1)\phi_1 - (n'_F - 1)\phi_2, \text{ ahonnan}$$

$$(n_C - n_F)\phi_1 = (n'_C - n'_F)\phi_2$$

$$\phi_1 = \frac{n_C - n_F}{n'_C - n'_F} \phi_2 = \underline{4,5^\circ} \quad 10 \text{ pont}$$

$$\delta'_D = (n_D - 1)\phi_1 - (n'_D - 1)\phi_2 = 2,25^\circ \quad 5 \text{ pont}$$

12.

$$B_1 = \frac{\mu_0 N_1 I_1}{l_1}, \quad B_2 = \frac{\mu_0 N_2 I_2}{l_2}$$

a) Az önindukciós feszültségek:

$$U_{01} = \frac{d\phi_1}{dt} = \frac{\mu_0 N_1^2 \pi a_1^2}{l_1} \frac{dI_1}{dt} = L_1 \frac{dI_1}{dt} \Rightarrow L_1 = \frac{\mu_0 N_1^2 \pi a_1^2}{l_1} \quad 2 \text{ pont}$$

$$U_{02} = \frac{d\phi_2}{dt} = \frac{\mu_0 N_2^2 \pi a_2^2}{l_2} \frac{dI_2}{dt} = L_2 \frac{dI_2}{dt} \Rightarrow L_2 = \frac{\mu_0 N_2^2 \pi a_2^2}{l_2} \quad 2 \text{ pont}$$

A 2. tekercs változó fluxusa feszültséget indukál az 1. tekercsben és fordítva:

$$U_{i1} = \frac{\mu_0 N_1 N_2 \pi a_2^2}{l_2} \frac{dI_2}{dt} = M \frac{dI_2}{dt}, \text{ illetve } U_{i2} = M \frac{dI_1}{dt}, \Rightarrow M = \frac{\mu_0 N_1 N_2 \pi a_2^2}{l_2} \quad 4 \text{ pont}$$

$$\text{b) } U_1 = U_{01} + U_{i1} = L_1 \frac{dI_1}{dt} + M \frac{dI_2}{dt}, \quad U_2 = U_{02} + U_{i2} = L_2 \frac{dI_2}{dt} + M \frac{dI_1}{dt} \quad 4 \text{ pont}$$

c) Azonosan tekercselve: $I_1 = I_2 \equiv I$

$$U = U_1 + U_2 = (L_1 + L_2 + 2M) \frac{dI}{dt}, \quad \Rightarrow L_s = L_1 + L_2 + 2M \quad 4 \text{ pont}$$

d) Ellentétesen tekercselve: $I_1 = -I_2 \equiv I$

$$U = U_1 + U_2 = (L_1 + L_2 - 2M) \frac{dI}{dt}, \quad \Rightarrow L_s = L_1 + L_2 - 2M \quad 4 \text{ pont}$$

Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny

1995

EREDMÉNYEK

Gimnázium I. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Bognár Attila	Radnóti M. Gimnázium, Szeged	Mike János
2.	Herczeg György	Radnóti M. Gimnázium, Szeged	Csányi Sándor
2.	Szabó Szilvia	Eötvös J. Középiskola, Heves	Tófalusi Péter
3.	Bálint Imre	Ságvári E. Gyak. Gimnázium, Szeged	Homolya Ernő
3.	Mihácz András	Ságvári E. Gyak. Gimnázium, Szeged	Homolya Ernő
4.	Csizmadia László	Radnóti M. Gimnázium, Szeged	Mike János
5.	Till Sára	Radnóti M. Gimnázium, Szeged	Mike János
5.	Varga Gusztáv	Radnóti M. Gimnázium, Szeged	Mike János

Gimnázium II. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Fancsali Szabolcs	Verseghegy F. Gimnázium, Szolnok	Pécsi István
1.	Kiss András	Erkel F. Gimnázium, Gyula	Erdész Jánosné
1.	Pintér Áron	Ságvári E. Gyak. Gimnázium, Szeged	Dr. Kovács László
2.	Tamási Ferenc	Bethlen G. Ref. Gimnázium, Hódmezővásárhely	Bodrogi Sándor
3.	Mingesz Róbert	Ságvári E. Gyak. Gimnázium, Szeged	Dr. Kovács László
4.	Boldoczki János	Radnóti M. Gimnázium, Szeged	Hatvani Hajnalka
4.	Nagy Zsolt	Varga K. Gimnázium, Szolnok	Vincze Gábor
5.	Papp Dániel	Radnóti M. Gimnázium, Szeged	Dudás Zoltánné
6.	Miklós Balázs	Ságvári E. Gyak. Gimnázium, Szeged	Dr. Kovács László
6.	Pokol Gergő	Varga K. Gimnázium, Szolnok	Vincze Gábor

Gimnázium III. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Havasi Ferenc	Varga K. Gimnázium, Szolnok	Vincze Gábor
1.	Pályi Balázs	Ságvári E. Gyak. Gimnázium, Szeged	Győri István
2.	Varga Ferenc	Ságvári E. Gyak. Gimnázium, Szeged	Győri István
3.	Gyukics Mihály	Varga K. Gimnázium, Szolnok	Vincze Gábor
3.	Kurucz Zoltán	Varga K. Gimnázium, Szolnok	Vincze Gábor
5.	Deák Szabolcs	Deák F. Gimnázium, Szeged	Horváth Vera
6.	Horváth Zoltán	Verseghegy F. Gimnázium, Szolnok	Pécsi István

Gimnázium IV. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Harman Zoltán	Varga K. Gimnázium, Szolnok	Vincze Gábor
3.	Horváth Ákos	Varga K. Gimnázium, Szolnok	Vincze Gábor
4.	Germán Angéla	Varga K. Gimnázium, Szolnok	Vincze Gábor
4.	Körtvélyessy Péter	Deák F. Gimnázium, Szeged	Kis Gábor
4.	Németh Szilárd	Varga K. Gimnázium, Szolnok	Vincze Gábor
4.	Toókos Ferenc	Horváth M. Gimnázium, Szentes	Dr. Győri Antal
5.	Nádas Szilveszter	Verseghy F. Gimnázium, Szolnok	Pécsi István
5.	Bánhalmi András	Verseghy F. Gimnázium, Szolnok	Pécsi István
6.	Kiss Balázs	Bethlen G. Ref. Gimnázium, Hódmezővásárhely	Lőrincz Győző
6.	Kokaveczi János	Karácsonyi J. Kat. Gimnázium, Békéscsaba	Márki-Zayné
6.	Losonczi Áron	Batsányi J. Gimnázium, Szentes	Szucsán András
6.	Szegedi Kornél	Varga K. Gimnázium, Szolnok	Nagy Tibor

Szakközépiskola I. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Lovas László	Déri M. Ipari Szakközépiskola, Szeged	Horváth László
2.	Boros Péter	Gépészeti és Számtech. Szakközépiskola, Békéscsaba	Tulkán Zsolt
3.	Pacskó Ágnes	Energetikai Szakközépiskola, Paks	Bogár Tamás
3.	Gémesi Roland	Déri M. Ipari Szakközépiskola, Szeged	Tóth Péterné
3.	Szeles Brigitta	Boros S. Szakközépiskola, Szentes	Gidófalvy György
3.	Szilágyi Éva	Boros S. Szakközépiskola, Szentes	Gidófalvy György

Szakközépiskola II. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Vörös Sándor	Energetikai Szakközépiskola, Paks	Árokszállási Tibor
2.	Szombat Zoltán	Energetikai Szakközépiskola, Paks	Árokszállási Tibor
3.	Ádám György	Csonka J. Műszaki Szakközépiskola, Szeged	Pusztai Gabriella
4.	Császti Péter	Energetikai Szakközépiskola, Paks	Árokszállási Tibor
4.	Radnai Róbert	Gépészeti és Számtech. Szakközépiskola, Békéscsaba	Varga István
5.	Kiss Viktor	Energetikai Szakközépiskola, Paks	Csajági Sándor
5.	Csomós László	Széchenyi I. Kéttannyelvű Közg. Szakközépiskola, Békéscsaba	Dr. Szabó János
6.	Nagy-György Attila	Déri M. Ipari Szakközépiskola, Szeged	Horváth József
6.	Kolozsvári József	Csonka J. Műszaki Szakközépiskola, Szeged	Pusztai Gabriella

Szakközépiskola III. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Rideg Balázs	Energetikai Szakközépiskola, Paks	Csajági Sándor
1.	Zsebők Sándor	Energetikai Szakközépiskola, Paks	Csajági Sándor
1.	Szabadi Péter	Energetikai Szakközépiskola, Paks	Csajági Sándor
2.	Klampeczki Zsolt	Gépészeti és Számtech. Szakközépiskola, Békéscsaba	Pocsai Zoltán
2.	Molnár Zsolt	Energetikai Szakközépiskola, Paks	Csajági Sándor
3.	Csáki Sándor	Kossuth Zs. Műszaki Szakközépiskola, Hódmezővásárhely	Kószó Éva
3.	Prókai Tibor	Déri M. Ipari Szakközépiskola, Szeged	Horváth László
4.	Angeli János	Energetikai Szakközépiskola, Paks	Csajági Sándor
4.	Szegedi Péter	Gépészeti és Számtech. Szakközépiskola, Békéscsaba	Dr. Simon Imréné
5.	Prókai Attila	Déri M. Ipari Szakközépiskola, Szeged	Horváth László
6.	Pataki András	Déri M. Ipari Szakközépiskola, Szeged	Horváth László

Szakközépiskola IV. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Kovács Krisztián	Kemény G. Logisztikai és Közlekedési Szakközépiskola, Békéscsaba	Varga István
2.	Kutas Gergely	Déri M. Ipari Szakközépiskola, Szeged	Horváth József
3.	Romhány Gábor	Déri M. Ipari Szakközépiskola, Szeged	Horváth József
4.	Kovács Miklós	Déri M. Ipari Szakközépiskola, Szeged	Horváth József
5.	Imre Péter	Kossuth Zs. Műszaki Szakközépiskola, Hódmezővásárhely	D. Balogh Irén
6.	Rácz Zsolt	Déri M. Ipari Szakközépiskola, Szeged	Horváth József
6.	Vidéki András	Kossuth Zs. Műszaki Szakközépiskola, Hódmezővásárhely	D. Balogh Irén

Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny

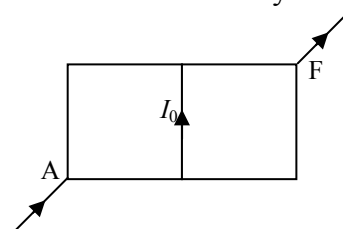
1996. január 18.

A gimnazisták feladatai:		A szakközépiskolások feladatai:	
9. osztály:	1, 2, 4.	9. osztály:	1-9.
10. osztály:	4, 6, 7 vagy 8.	10. osztály:	
11. osztály:	9, 10, 11.	11. osztály:	4, 8-12.
12. osztály:	9, 11, 12.	12. osztály:	

Egy feladat teljes és hibátlan megoldása 20 pontot ér. A feladatok megoldásait önállóan kell elkészítenie, bármely segédeszköz (könyv, jegyzet, számológép) használható. A rendelkezésre álló idő 180 perc. Minden feladatot külön lapon oldjon meg! A megoldásokat nem szükséges letisztázni, törekedjen a világos, áttekinthető leírásra! A megoldásokban $g=9,81 \text{ m/s}^2$ értéket használjon! **A szakközépiskolai tanulók az ajánlott feladatokból választhatnak, a versenybe a legsikeresebb négy megoldása számít. A gimnáziumi II. osztályosoknak választaniuk kell, hogy a 7. vagy a 8. feladatot oldják-e meg!**

- Ha a más bolygókra való utazás valóra válik, akkor az űrutazó és a Föld közötti kommunikáció problémássá válhat, részben az elektromágneses hullámok véges terjedési sebessége miatt, részben pedig, mert bizonyos időközönként a Nap a jelek útjában áll. Ez utóbbi elkerülésére tervezik, hogy a Föld pályájára egy átjátszó állomást telepítenek, a Földhöz képest 90° -os helyzetben, így a kommunikáció mindig lehetséges lesz. Ha a Mars és a Föld éppen a Nap két szemben lévő oldalán helyezkedik el, mennyi időbe telik, amíg a Marson lévő asztronauta választ kap a kérdésére? (A Mars és a Föld a Naptól $230 \cdot 10^6 \text{ km}$, illetve $150 \cdot 10^6 \text{ km}$ távolságra van.)
- A merülőforralónk egy elhanyagolható hőkapacitású edényben 100 g vizet 16°C -ról 7 perc alatt melegít a forráspontra. Ha a vizet 200 g alkohorra cseréljük, azt azonos kezdőhőmérsékletről 6 perc 12 másodperc alatt melegíti a 78°C -os forráspontjára. Továbbra is bekapcsolva hagyva, a merülőforralót 5 perc 6 másodperc múlva már csak 170 g alkoholt találunk az edényben. Határozzuk meg az alkohol fajhőjét és forráshőjét!
- Hengeres edény 4 cm mélységig merülve úszik a vízben. Az edénynek könnyű anyagból készült, finoman illeszkedő fenéklemeze van, amely nincs az edényhez rögzítve, csak az aljához nyomva. Legalább mekkora tömeget, és hova helyezünk az edénybe, ha azt akarjuk, hogy a fenéklemez leváljon. Az edény átmérője 10 cm, a behelyezendő tömeg elhanyagolható méretű.
- Két egyenlő térfogatú tartály egy elhanyagolható térfogatú csövön keresztül kapcsolódik és 0°C -os 10^5 Pa nyomású hidrogént tartalmaz. Mi lesz a nyomás, ha az egyik tartályt 100°C -os vízgőz-be, a másikat -190°C -os folyékony oxigénbe helyezük? Mindkét tartály térfogata 10^{-3} m^3 . A hűtés-fűtés alatt mekkora tömegű hidrogén áramlik át a csövön?

- Drótból az ábra szerinti hálót készítjük. Az A és F között folyó áram I . Mekkora I_0 ? Milyen hosszú drótnak lenne ugyanekkora az ellenállása? A négyzetek oldala 10 cm.

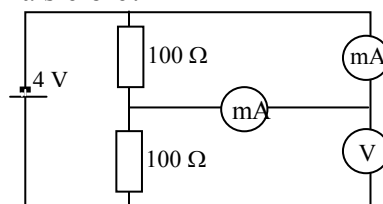

- Egy felhőkarcolóban lévő szálloda legfelső emelete a recepció felett 98,1 méterre van. Egy utas a liftben addig nem érzi magát kényelmetlenül, amíg súlya 15%-nál nem nő jobban, illetve 10%-nál nem csökken jobban. Legalább mennyi időre van szükség, hogy felérjen? Egy külön teherszállító lift viszi a csomagokat. Itt az az előírás, hogy a csomagoknak végig a padlón kell maradniuk, és a lift-kábel biztonságosan csak a kabin és a csomagok összsúlyának 5-szörösét bírja el. Mennyit vár a csomag a gazdájára?

7. Felfüggesztünk egy 12 kg-os homogén rudat vízszintesen, három 1,05 mm átmérőjű acélból készített drót segítségével. A rúd két végét tartó drót 200,00 cm hosszú, a pontosan középen lévő pedig 200,05 cm. Mennyivel nyúlnak meg az egyes drótok? Mekkora súlyt „tartanak” az egyes drótok? Mi változik akkor, ha a drótokat 1,4 mm átmérőjűekre cseréljük ki? A felfüggesztési pontok vízszintes egyenesen vannak.

8. Egy 80 kg-os sielő a hosszú, 30°-os lejtőn elérve a 15 m/s sebességet, a továbbiakban már ezzel az állandó sebességgel száguld lefelé. Mennyi hó olvad meg a sítalpa alatt percenként, ha feltételezzük, hogy a súrlódás teljes egészében a hó olvasztására fordítódik? Az indulástól kezdve nem használta a botokat sebessége növelésére, és így az első métert egy másodperc alatt tette meg. Milyen és mekkora erők hatnak a sielőre?

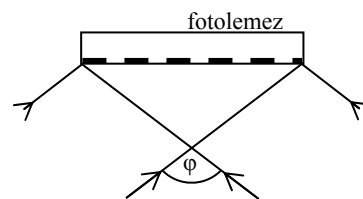
9. Az ábrán a felső mA-mérő 10 mA áramot mutat, a voltmérő pedig 3 V feszültséget. Mit mutat a másik ampermérő? Mit mutatnak a műszerek, ha a felső 100 Ω -os ellenállást eltávolítjuk a körből? A mA-mérők egyformák, a telep belső ellenállása elhanyagolható.

10. Felső végén rögzített 1 m hosszú, szigetelő fonal végére 50 g tömegű golyócskát erősítünk. A golyó nyugalmi helyzetében 0,75 cm távolságra van egy nagy kiterjedésű, földelt, vízszintes helyzetű síktól. Milyen magasra lendül fel a golyó, ha 4 m/s nagyságú vízszintes kezdősebességet kap? Mekkora ez a magasság, ha a golyócskának a lendítés előtt 10^{-6} C töltést adtunk?

11. Kezdetben vízszintes helyzetben egy M tömegű deszka alá van támasztva az egyik végénél és a másik végétől x távolságban. Az alátámasztott végén pedig egy m tömegű ember áll. Véletlenül valaki az ember alatt lévő állványt kirántja a helyéről. Mekkora x értéknél kezdene g gyorsulással mozogni az ember és a deszka vége? Mekkora az ember kezdeti gyorsulása x függvényében?

12. Holografikus rácsot úgy készítenek, hogy egy párhuzamos lézernyalábot két egyenlő intenzitású nyalábra osztanak, majd φ szögben interferenciát hoznak létre egy fényérzékeny lemez felületén. Mekkora szögben találkozott a két nyaláb, ha az így elkészült optikai rácsot merőlegesen megvilágítva, éppen láthatjuk másodrendben a teljes látható színeképet? A rács előállításához $\lambda_0=632$ nm-es He-Ne lézert használtak. (A látható színeképtartomány: 400-800 nm.)

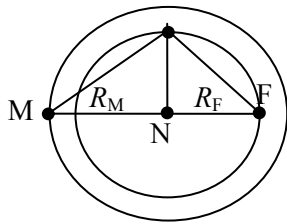
Jó munkát!

Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny

1996. január 18.

Megoldások

1.

Adatok: $R_F = 150 \cdot 10^6$ km, $R_M = 230 \cdot 10^6$ km, $c = 300000$ km/sAz elektromágneses hullám a kérdés elhangzásának ideje és a válasz megérkezése között $2 \cdot (FM + AM)$ utat tesz meg:

$$t = \frac{2 \cdot (R_F \sqrt{2} + \sqrt{R_F^2 + R_M^2})}{c} = \underline{54 \text{ min } 5 \text{ s.}}$$

2.

Adatok: $t_1 = 420$ s, $t_2 = 372$ s, $t_3 = 306$ s, $m_1 = 200$ g, $m_3 = 170$ g, $c_{\text{víz}} = 4,18$ kJ/kg°C, $T_1 = 16^\circ\text{C}$, $T_2 = 100^\circ\text{C}$, $T_3 = 78^\circ\text{C}$; $c_{\text{alkohol}} = ?$, $L_{f,\text{alkohol}} = ?$

$$P = \frac{m_1 c_{\text{víz}} (T_2 - T_1)}{t_1} = 83,6 \text{ W}, \quad c_{\text{alkohol}} = \frac{P \cdot t_2}{m_2 (T_3 - T_1)} = 2,51 \frac{\text{kJ}}{\text{kg } ^\circ\text{C}},$$

$$L_{f,\text{alkohol}} = \frac{P t_3}{m_2 - m_3} = 853 \frac{\text{kJ}}{\text{kg}}.$$

3.

Adatok: $H = 0,04$ m, $D = 0,1$ m, $\rho = 1000$ kg/m³, m az ismeretlen tömeg.

A tömeget szorosan az edény oldalfala mellé tesszük.

A fenéklemezre ható erők forgatónyomatékának egyensúlyát felírva a tömeggel szemközt pontra:

$$mgD = \rho g H \frac{\pi D^2}{4} \cdot \frac{D}{2}. \text{ Ebből } m = \frac{\pi}{8} \rho H D^2 = \underline{157 \text{ g}}, \text{ épp a kiszorított vízmennyiség fele.}$$

4.

Adatok: $T_0 = 0^\circ\text{C}$, $p_0 = 10^5$ Pa, $V = 10^{-3}$ m³, $T_1 = 100^\circ\text{C} = 373$ K, $T_2 = -190^\circ\text{C} = 83$ K; $p = ?$, $\Delta m = ?$

$$p_0 \cdot 2V = NkT_0, \quad N = \frac{2p_0V}{kT_0} = 5,31 \cdot 10^{22}, \quad m = 0,177 \text{ g.}$$

$$N_1 = \frac{pV}{kT_1}, \quad N_2 = \frac{pV}{kT_2}, \quad N = N_1 + N_2 = \frac{pV}{k} \left(\frac{1}{T_1} + \frac{1}{T_2} \right),$$

$$p = \frac{Nk}{V} \frac{T_1 T_2}{T_1 + T_2} = \frac{2p_0}{T_0} \frac{T_1 T_2}{T_1 + T_2} = 4,97 \cdot 10^4 \text{ Pa},$$

$$N_1 = \frac{pV}{kT_1} = 9,66 \cdot 10^{21}, \quad \Delta m = \left(\frac{N}{2} - N_1 \right) \frac{2g}{6 \cdot 10^{23}} = 0,0563 \text{ g.}$$

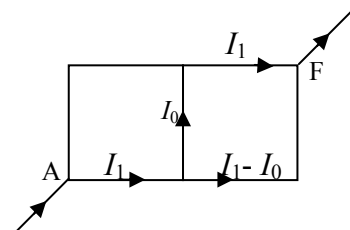
5.

$$U_{AF} = RI_1 + 2R(I_1 - I_0), \quad U_{AF} = RI_1 + RI_0 + RI_1.$$

Ezekből: $I_1 = 3I_0$. Az F csomópontokra $I_1 + I_1 - I_0 = I$, ebből:

$$I_0 = I/5.$$

$$R_e = U_{AF} / I = 7/5R, \text{ azaz } \underline{l = 14 \text{ cm.}}$$

6.

a) Az utas mozgása.

Gyorsításkor $N_1 - mg = ma_1$, $N_1 \leq 1,15mg$, $a_1 \leq 0,15g$ .Lassításkor: $N_2 - mg = ma_2$, $N_2 \geq 0,9mg$, $a_2 \geq -0,1g$.

Akkor a legrövidebb az utazási idő, ha amíg lehet gyorsít, majd lassít a lift.

$$\frac{v_{\max}^2}{2a_1} + \frac{v_{\max}^2}{2|a_2|} = h \text{ így } v_{\max} = \sqrt{2h \frac{a_1|a_2|}{a_1+|a_2|}}, \quad t_{\min} = \frac{v_{\max}}{a_1} + \frac{v_{\max}}{|a_2|} = v_{\max} \frac{a_1+|a_2|}{a_1|a_2|} = \sqrt{2h \frac{a_1+|a_2|}{a_1|a_2|}}.$$

A legrövidebb az idő, ha a_1 és $|a_2|$ maximális, ekkor $t_{\min} = 18,26 \text{ s}$.

b) A csomag mozgása:

Gyorsításkor: $N_1' - mg = ma_1'$, $N_1' = 5mg$, $a_1' = 4g$ .Lassításkor: $N_2' - mg = ma_2'$, $N_2' = 0$, $a_2' = -g$.
$$t_{\text{csomag}} = 5 \text{ s}.$$
A csomag 13,26 s-t vár a gazdájára.

7.

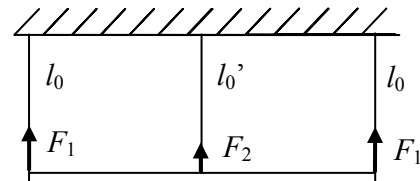
Adatok: $d_1 = 1,05 \text{ mm}$, $d_2 = 1,4 \text{ mm}$, $m = 12 \text{ kg}$, $l_0 = 200 \text{ cm}$, $l_0' = 200,05 \text{ cm}$, $E = 214,77 \cdot 10^9 \text{ Pa}$; $\Delta l_1 = ?$, $\Delta l_2 = ?$, $F_1 = ?$, $F_2 = ?$

Először meg kell vizsgálni, vajon a középső szál megnyúlik-e. Ennek feltétele, hogy

$$\frac{(l_0' - l_0) E \cdot A}{l_0} < \frac{mg}{2}, \text{ ahol } A = \frac{d^2}{4} \pi.$$

a) Ha $d_1 = 1,05 \text{ mm}$, akkor megnyúlik a középső szál,

$$\text{mert } \frac{(l_0' - l_0) E \cdot A}{l_0} = 46,5 \text{ N}.$$

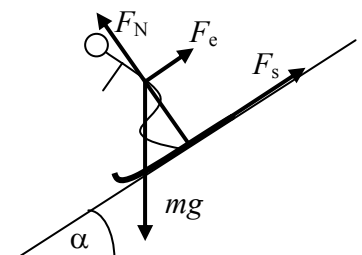
$$2F_1 + F_2 = mg, \quad F_1 = \frac{\Delta l_1 E A_1}{l_0}, \quad F_2 = \frac{\Delta l_2 E A_1}{l_0'} \approx \frac{\Delta l_2 E A_1}{l_0}, \quad \Delta l_2 = \Delta l_1 - (l_0' - l_0).$$

$$\Delta l_1 = \frac{1}{3} \left(\frac{mg l_0}{E A_1} + (l_0' - l_0) \right) = 0,0589 \text{ cm}, \quad F_1 = 54,77 \text{ N}, \quad \Delta l_2 = 8,9 \cdot 10^{-3} \text{ cm}, \quad F_2 = 8,27 \text{ N}.$$

b) Ha $d_2 = 1,4 \text{ mm}$, akkor $\frac{(l_0' - l_0) E \cdot A}{l_0} = 82,7 \text{ N}$, vagyis a középső szál nem nyúlik meg.

$$2F_1 = mg, \quad F_1 = 58,86 \text{ N}, \quad F_2 = 0 \text{ N}, \quad \Delta l_1 = \frac{F_1 l_0}{E A_2} = 0,0356 \text{ cm}, \quad \Delta l_2 = 0.$$

8.

Adatok: $\alpha = 30^\circ$, $m = 80 \text{ kg}$, $v = 15 \text{ m/s}$, $s = 1 \text{ m}$, $t = 1 \text{ s}$, $t' = 60 \text{ s}$, $L_0 = 334 \text{ kJ/kg}$; $m_{\text{hó}}(60\text{s}) = ?$ Az indulásra vonatkozó adatokból $s = \frac{a}{2} t^2$, $a = 2 \frac{m}{s^2}$. Amozgásegyenlet: $mg \sin \alpha - F_e - F_s = ma$. Kezdetben v kicsi,így $F_e = 0$, $F_s = mg \sin \alpha - ma = 232,4 \text{ N}$ .Ha $v = 15 \text{ m/s}$, $a = 0$, akkor

$F_e = mg \sin \alpha - F_s = 160 \text{ N}$, $F_n = 680 \text{ N}$, $mg = 784,8 \text{ N}$. A súrlódási erő munkája fordítódik a hó felolvasztására $L_o m_{\text{hó}} = F_s vt'$, $m_{\text{hó}} = 0,626 \text{ kg}$.

Megjegyzés: Az első másodperc végén a sebesség 2 m/s , ekkor $F_e \approx 3 \text{ N}$, ezért az F_s hibája kisebb, mint 1% .

9.

Adatok: $R=100 \Omega$, $I_1=10 \text{ mA}$.

A felső mA-mérőn 1 V feszültség esik, így a belső ellenállás $100 \Omega = R$. Kirchhoff törvényei szerint:

$$R \cdot I_2 + R \cdot I_5 - 3V = 0,$$

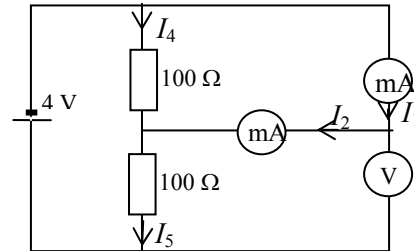
$$R \cdot I_1 + R \cdot I_2 - R \cdot I_4 = 0,$$

$$I_4 + I_2 = I_5.$$

Az egyenletrendszert megoldva $I_2 = 6,67 \text{ mA}$.

Mivel a voltmérőn $I_1 - I_2 = 3,33 \text{ mA}$ folyik keresztül, a belső ellenállása 900Ω .

b) Kihagyjuk a felső ellenállást. Ismerve a műszerek ellenállását, az eredő ellenállás $2900/11 \Omega = 263,63 \Omega$. A felső műszeren a főág áramerőssége folyik keresztül: $I_1 = 15,17 \text{ mA}$ és a rá eső feszültség $1,52 \text{ V}$. Így a voltmérőn most $2,48 \text{ V}$ feszültség esik. A második mA-mérőn $12,41 \text{ mA}$ áram folyik.

10.

Adatok: $L = 1 \text{ m}$, $m = 50 \text{ g}$, $d_0 = 0,75 \text{ cm}$, $v_0 = 4 \text{ m/s}$, $q = 10^{-6} \text{ C}$, $g = 9,81 \text{ m/s}^2$.

a) Az emelkedés magassága $h = \frac{v_0^2}{2g} = 0,8155 \text{ m}$, a lemeztől mérve $d_1 = 0,823 \text{ m}$.

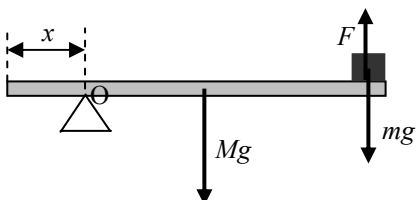
b) A vezető síkban indukálódott töltést egy $-q$ tükörtöltésként vehetjük figyelembe, amely a lemez túlsó oldalán mindig ugyanolyan távol lesz, mint az eredeti töltés. Ha az emelkedés távolsága a lemeztől d , a munkatétel szerint $\frac{1}{2}mv_0^2 = mg(d - d_0) + W$, ahol W az $F = k \frac{q^2}{4x^2}$

Coulomb erő munkája. Összevetve a Coulomb-potenciállal

$$W = \frac{kq^2}{4} \left(\frac{1}{d_0} - \frac{1}{d} \right). \text{ Visszahelyettesítve, } d\text{-re a } mgd^2 - Ad - \frac{kq^2}{4} = 0, \text{ ahol}$$

$$A = \frac{1}{2}mv_0^2 + mgd_0 - \frac{kq^2}{4d_0} = 0,10368 \text{ J. Ebből } d = 0,231 \text{ m}.$$

11.

a) A kezdeti pillanatban tegyük fel, hogy együtt mozognak:

Az ember mozgásegyenlete: $mg - F = ma$.

A deszka O tengelyre vonatkozó mozgásegyenlete:

$$F(l-x) + Mg\left(\frac{l}{2} - x\right) = \Theta\beta, \text{ ahol } \Theta = \frac{1}{12}ml^2 + M\left(\frac{l}{2} - x\right)^2.$$

Ha $a=g$, akkor $F=0$ és $\beta(l-x) = g$, így a forgásra vonatkozó egyenletből $x = l/3$.

b) Ha együtt mozognak, akkor $a \leq g$, $F \geq 0$ és $\beta = \frac{a}{l-x}$.

Innen $a = \frac{m(l-x) + M\left(\frac{l}{2} - x\right)}{\frac{M}{l-x}\left(\frac{l^2}{3} - lx + x^2\right) + m(l-x)} g$, amely $x > l/3$ esetben kisebb g -nél.

c) Ha $x < l/3$, akkor $a = g$, az ember szabadon esik. $F = 0$, $Mg\left(\frac{l}{2} - x\right) = \Theta\beta$, a deszka

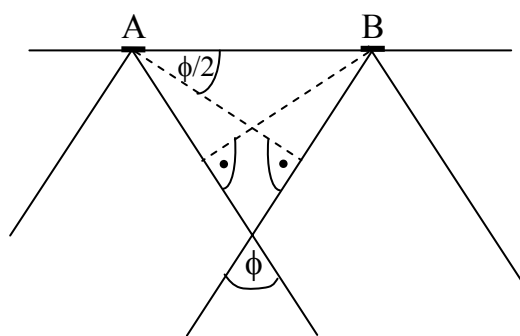
$\beta = \frac{Mg}{\Theta}\left(\frac{l}{2} - x\right)$ szöggyorsulással indul, végpontjának gyorsulása

$$a_{vp} = \beta(l-x) = \frac{Mg}{\Theta}\left(\frac{l}{2} - x\right)(l-x).$$

12.

Optikai rácsoknál az egyes hullámhosszakra az erősítés feltétele: $d \sin \alpha_k = k\lambda$, ahol $k = \pm 1, \pm 2, \pm 3, \dots$, $\lambda_1 = 400 \text{ nm} \leq \lambda \leq \lambda_2 = 800 \text{ nm}$. k legnagyobb értékét megkaphatjuk abból, hogy $\sin \alpha_k \leq 1$, így $d \geq k\lambda_2 = 1,6 \mu\text{m}$.

A holografikus rács periódusának meghatározása:

Tegyük fel, hogy A-ban az interferenciaképen intenzitásmaximum van. Ekkor a hozzá legközelebbi intenzitásmaximum legyen B. A B-ben találkozó sugarak útkülönbsége A-hoz

viszonyítva $\Delta s = 2AB \sin \frac{\varphi}{2} = \lambda_0$, a rács

rácsállandója $d = AB = \frac{\lambda_0}{a \sin \frac{\varphi}{2}}$. Felhasználva azt,

hogy másodrendben λ_2 éppen látszik, φ -re a

következőt kapjuk: $\sin \frac{\varphi}{2} \leq \frac{\lambda_0}{2 \cdot 2 \cdot \lambda_2} = 0,198$, így $\varphi < 22,8^\circ$.

Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny
1996

EREDMÉNYEK

Gimnázium I. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Udvari Zsolt	Bethlen Gábor Református Gimnázium, Hódmezővásárhely	Csontos András
2.	Végh Zoltán	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Győri István
3.	Jász Judit	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Homolya Ernő
4.	Kálmán András	Árpád Fejedelem Gimnázium, Kistelek	Gyuris Sándor
4.	Pasztuhov Dániel	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Győri István
4.	Széll András	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Győri István
5.	Kovács Virág	Katona József Gimnázium, Kecskemét	Sáróné Szabó Irén
6.	Lakatos Veronika	Varga Katalin Gimnázium, Szolnok	Vincze Gábor
6.	Mező Tamás	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium és Általános Iskola, Szeged	Dudás Zoltánné

Gimnázium II. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Bérczi Gergely	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Tóth Károly
1.	Bognár Attila	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium és Általános Iskola, Szeged	Mike János
3.	Fodor Krisztián	József Attila Gimnázium, Makó	Martinusz József
3.	Vörös Imre	Verseghy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Pécsi István
5.	Szabó Szilvia	Eötvös József Középiskola, Heves	Tófalusi Péter
5.	Szilágyi Imre	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Homolya Ernő
6.	Ötvös Éva	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium és Általános Iskola, Szeged	Dudás Zoltánné

Gimnázium III. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
2.	Mingesz Róbert	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Dr. Kovács László
2.	Pintér Áron	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Dr. Kovács László
3.	Papp Dániel	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium és Általános Iskola, Szeged	Dudás Zoltánné
4.	Szabó Tibor	Katona József Gimnázium, Kecskemét	Sáróné Szabó Irén
6.	Forrai Gábor	Bethlen Gábor Református Gimnázium, Hódmezővásárhely	Bodrogi Sándor, Berecz János
6.	Szabó Gyula	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium és Általános Iskola, Szeged	Dudás Zoltánné

Gimnázium IV. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Havasi Ferenc	Varga Katalin Gimnázium, Szolnok	Vincze Gábor
3.	Karkusz Zoltán	Varga Katalin Gimnázium, Szolnok	Vincze Gábor
3.	Lestyán Zsolt	Katona József Gimnázium, Kecskemét	Dr. Szablics Bálint
4.	Fábián Zoltán	Katona József Gimnázium, Kecskemét	Dr. Szablics Bálint
5.	Nagy Zoltán	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Homolya Ernő
6.	Gyukics Milán	Varga Katalin Gimnázium, Szolnok	Vincze Gábor

Szakközépiskola I. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Varga Gábor	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Árokszállási Eszter
2.	Kovács Lajos	Déri Miksa Ipari Szakközépiskola, Szeged	
3.	Palusek Zoltán	Kossuth Zsuzsanna Műszaki Szakközépiskola és Gimnázium, Hódmezővásárhely	Kiszely Andrea

Szakközépiskola II. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Lovas László	Déri Miksa Ipari Szakközépiskola, Szeged	Horváth László
2.	Somogyi Erzsébet	Gépészeti és Számítástechnikai Szakközépiskola, Békéscsaba	Juhászné Gáspár Piroska
3.	Gémesi Roland	Déri Miksa Ipari Szakközépiskola, Szeged	
4.	Zsigmond Szilárd	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Borbás Tamás
5.	Boros Péter	Gépészeti és Számítástechnikai Szakközépiskola, Békéscsaba	Tulkán Zsolt
5.	Bíró Géza	Gépészeti és Számítástechnikai Szakközépiskola, Békéscsaba	Tulkán Zsolt
6.	Ferencz Tamás	Boros Sámuel Közgazdasági és Egészségügyi Szakközépiskola, Szentes	Gidófalvi György

Szakközépiskola III. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
2.	Nagy-György Attila	Déri Miksa Ipari Szakközépiskola, Szeged	Horváth József
3.	Csomós László	Széchenyi István Közgazdasági és Külkereskedelmi Szakközépiskola, Békéscsaba	
3.	Lányi Árpád	Déri Miksa Ipari Szakközépiskola, Szeged	Horváth József

Szakközépiskola IV. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Klampeczki Zsolt	Gépészeti és Számítástechnikai Szakközépiskola, Békéscsaba	Tulkán Zsolt
2.	Prókai Attila	Déri Miksa Ipari Szakközépiskola, Szeged	Horváth László
2.	Bölcskei Zoltán	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Csajági Sándor
4.	Mészáros Balázs	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Csajági Sándor
4.	Rideg Balázs	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Csajági Sándor
5.	Lehotai Gábor	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Csajági Sándor
6.	Molnár Zsolt	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Csajági Sándor

Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny

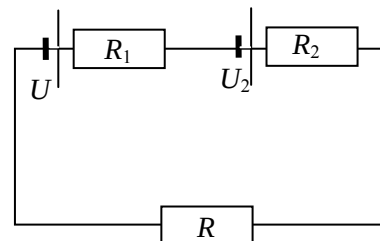
1997. január 16.

A gimnazisták feladatai:		A szakközépiskolások feladatai:	
9. osztály:	2, 3, 5, 6.	9. osztály:	1-9.
10. osztály:	6, 7, 8, 9.	10. osztály:	
11. osztály:	6, 7, 10, 11.	11. osztály:	6-12.
12. osztály:	6, 10, 11, 12.	12. osztály:	

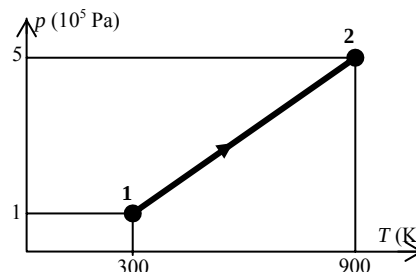
Egy feladat teljes és hibátlan megoldása 20 pontot ér. A feladatok megoldásait önállóan kell elkészítenie, bármely segédeszköz (könyv, jegyzet, számológép) használható. A rendelkezésre álló idő 180 perc. Minden feladatot külön lapon oldjon meg! A megoldásokat nem szükséges letisztázni, törekedjen a világos, áttekinthető leírásra! A megoldásokban $g = 9\text{m/s}^2$ értéket használjon!

A szakközépiskolai tanulók az ajánlott feladatokból választhatnak, a versenybe a legsikeresebb öt megoldása számít.

1. Csúcsával lefelé fordított egyenes körkúp alakú edény alján 10 cm magasságig $1,6\text{ g/cm}^3$ sűrűségű tömény oldat van, és erre ugyancsak 10 cm magas vízréteget öntünk. Mennyi a túlnyomás a kúp csúcsában? Mennyi a túlnyomás akkor, amikor a diffúzió következtében a folyadék homogénné válik? A keveredéskor bekövetkező térfogatcsökkenéstől tekintsünk el.
2. Egy tó felszíne 200 m^2 . Hajóból $2,5\text{ m}^3$ térfogatnyi, $2,6\text{ kg/dm}^3$ sűrűségű követ öntenek a tóba. Mennyit változik a vízmagasság?
3. Van két izzónk, az egyik 6 V, 0,25 A, a másik 240V, 60W felirat szerepel. Működhet-e a két izzó egyidejűleg úgy, hogy azokat sorosan egy 240V-os áramforrásra kapcsoljuk? Mutathatja-e a 6V-os izzó a 60 W-os izzó meghibásodását?
4. Az ábrán látható áramkörben a két telep paraméterei: $U_1 = 2\text{ V}$, $R_1 = 1\ \Omega$, $U_2 = 1\text{ V}$, $R_2 = 2\ \Omega$. Az áramkörben a két telep mellett egy $R = 3\ \Omega$ -os ellenállású fogyasztó is van.
  - a) Határozzuk meg a telepek kapcsolási feszültségeit!
  - b) Mekkora az R ellenállásra jutó teljesítmény?
  - c) Mennyi az egyes telepek hozzájárulása ehhez a teljesítményhez?
5. Munkánk kezdetén egy 40 l-es palackban 6 MPa nyomású, $18\text{ }^\circ\text{C}$ -os He-gáz volt. A munka végén a palackban a nyomás 30%-kal kisebb, a laboratórium hőmérséklete pedig $20\text{ }^\circ\text{C}$ volt. Mennyi gázt használtunk el? Mennyibe került az elhasznált gáz, ha egy frissen töltött palack ára 20000 Ft, és a töltőtömege 1,3 kg?

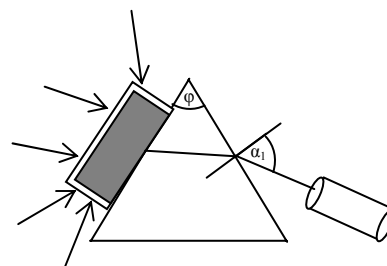

6. Kétatomos gázzal az ábrán vázolt folyamatot hajtjuk végre. Mekkora a gáz belső energiájának növekedése, ha a gáz kezdeti térfogata 2 dm^3 ? Ábrázolja a folyamatot p - V síkon! Adjon becslést arra nézve, hogy mekkora munkát végez a gáz!

7. Egy 200 l-es, 1 m magas, henger alakú, álló olajoshordón két csap van. A hordó tetején lévő csapot elzárjuk, majd az aljára szerelt csapot kinyitjuk. Lassan 3 l olaj folyik ki. Mennyi marad a hordóban? Az olaj sűrűsége $0,8\text{ kg/dm}^3$, a légköri nyomás 10^5 Pa .

8. Jóska 9 m/s állandó sebességgel fut egyenes irányban, amikor 40 m -re előtte Miska kismotorra pattan és $0,9 \text{ m/s}^2$ állandó gyorsulással elindul.
- Mennyi idő múlva éri utol Jóska a motorost?
  - Mennyi ideig halad Jóska a motoros előtt?
  - Milyen kezdeti távolság esetén nincs esélye a futónak utolérni a motorost?
9. Egy gyerek labdát dob egy függőleges házfalnak, amely tökéletesen rugalmasan visszapattan a fal-ról. Amikor a dobó kezét elhagyja a labda, 2 m -re van a talaj felett és 4 m -re a házfaltól, sebességének vízszintes és függőleges komponense is 10 m/s . A gyerek mögött milyen messze esik le a labda?
10. A bungee jumping sport lényege, hogy egy magasan lévő helyhez (torony, híd) gumikötéllel ki-kötött személy leugrik, és rövid zuhanás után a kötélt megfogja. Tegyük fel, hogy az ugrás teljesen függőleges, az ugró tömege 60 kg , a kötélt hossza 20 m , és rugalmas állandója 50 N/m . Az ugrás két szempontból veszélyes: az ugró csigolyasérülést szenvedhet a hirtelen lefékezés miatt, illetve, ha a kötélt nem jól van méretezve, a talajon megüti magát. Számoljuk ki a fenti adatokkal, hogy mennyi a gyorsulás maximális értéke, és milyen mélyre jut le! Mekkora a legnagyobb sebessége? Mennyi idő alatt éri el a legmélyebb helyzetet?
11. Két koncentrikus, 10 cm és 20 cm sugarú fémgömböt azonos felületi töltéssűrűséggel láttunk el. Mekkora ez a töltéssűrűség, ha a potenciál a gömbök középpontjában a végtelenhez viszonyítva $125,6 \text{ V}$?
12. Egy $\Phi = 60^\circ$ -os törőszögű prizma egyik oldallapját folyadékon keresztül úgy világítjuk meg, hogy a prizmának erre az oldalára minden irányból érkeznek fény. Ekkor azt tapasztaljuk, hogy $\alpha_1 = 10^\circ$ -nál kisebb szöggel nem érkezik fénysugár a távcsőbe. Ha a megvilágított oldalról eltávolítjuk a folyadékot tartalmazó edényt, akkor az előbbi szög 42° -ra nő. Határozza meg a folyadék törésmutatóját!

Jó munkát!

Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny

1997. január 16.

Megoldások

1.

Adatok: $\rho_1 = 1,6 \text{ g/cm}^3$, $h = 10 \text{ cm}$, $\rho_2 = 1 \text{ g/cm}^3$

$$V_1 = r^2 \pi h / 3; \quad V_2 + V_1 = (2r)^2 \pi 2h / 3 = 8V_1; \quad V_2 = 7V_1;$$

$$m_1 = \rho_1 V_1; \quad m_2 = \rho_2 V_2.$$

$$\text{Összekeveredés előtt: } p_1 = \rho_1 g h + \rho_2 g h = \underline{2600 \text{ Pa}}.$$

$$\text{Összekeveredés után: } \rho_{\text{át}} = (m_1 + m_2) / (V_1 + V_2) = (\rho_1 + 7\rho_2) / 8 = 1,075 \text{ g/cm}^3,$$

$$p_2 = \rho_{\text{át}} g 2h = \underline{2160 \text{ Pa}}.$$

2.

Adatok: $A = 200 \text{ m}^2$, $V = 2,5 \text{ m}^3$, $\rho_v = 1 \text{ kg/dm}^3$, $\Delta h = ?$

Amíg a kő a hajóban van, addig a hajó a kő súlyával azonos súlyú vízzel töltet ki:

$$V_1 = (\rho g V) / (\rho_v g) = 6,5 \text{ m}^3.$$

Amikor a kő a víz fenekére kerül, akkor csak V térfogatú víz helyét foglalja el. A tó

$$\text{vízszintjének változása: } \Delta h = (V - V_1) / A = -4 \text{ m}^3 / 200 \text{ m}^2 = \underline{-2 \text{ cm}}. \quad \underline{\text{A vízszint süllyed.}}$$

3.

Adatok: $U_1 = 6 \text{ V}$, $I_1 = 0,25 \text{ A}$, $U_2 = 240 \text{ V}$, $P_2 = 60 \text{ W}$.

Ha üzemi feszültségen használjuk az izzókat, akkor működés közben:

$$R_1 = U_1 / I_1 = 24 \Omega, \quad I_2 = P_2 / U_2 = 0,25 \text{ A}, \quad R_2 = 960 \Omega.$$

Sorosan kapcsolva a két izzót: $I = U_2 / (R_1 + R_2) = 0,244 \text{ A}$, amivel az izzók működése megfelelő, tehát a kis izzó alkalmas jelzőlámpának.

Bekapcsoláskor az izzók ellenállása sokkal kisebb. Ha a két izzószál nagyon eltérő anyagú lenne, azaz a hidegen mért ellenállásuk aránya jelentősen eltérne az üzemi közbeni értéktől, akkor a 6 V-os izzó ki is éghet bekapcsoláskor a túlterhelődés miatt.

4.

Adatok: $U_1 = 2 \text{ V}$, $R_1 = 1 \Omega$, $U_2 = 1 \text{ V}$, $R_2 = 2\Omega$, $R = 3 \Omega$

$$\text{a) } I = \frac{U_1 + U_2}{R_1 + R_2 + R} = 0,5 \text{ A}, \quad U_{k1} = U_1 - IR_1 = \underline{1,5 \text{ V}}, \quad U_{k2} = U_2 - IR_2 = \underline{0 \text{ V}}.$$

$$\text{b) } P = I^2 R = U_k I = \underline{0,75 \text{ W}}.$$

$$\text{c) } P_1 = U_{k1} I = \underline{0,75 \text{ W}}, \quad P_2 = U_{k2} I = \underline{0 \text{ W}}.$$

5.

Adatok: $V = 4 \cdot 10^{-2} \text{ m}^3$, $p_1 = 6 \cdot 10^6 \text{ Pa}$, $T_1 = 291 \text{ K}$, $p_2 = 4,2 \cdot 10^6 \text{ Pa}$, $T_2 = 293 \text{ K}$, $M_{\text{He}} = 4 \text{ g}$, $\Delta m = ?$

$$N = \frac{pV}{kT}, \quad N_1 = 5,976 \cdot 10^{25}, \quad N_2 = 4,154 \cdot 10^{25},$$

$$\Delta m = \frac{(N_1 - N_2) M_{\text{He}}}{N_A} = \underline{121,4 \text{ g}}, \quad \Delta n = \underline{30,4 \text{ mol}}.$$

$$\text{A költség} \frac{0,1214 \text{ kg}}{1,3 \text{ kg}} 20000 \text{ Ft} = \underline{1867,7 \text{ Ft.}}$$

6.

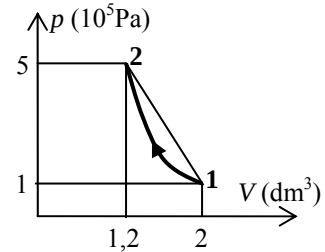
Adatok: $f = 5$, $p_1 = 105 \text{ Pa}$, $T_1 = 300 \text{ K}$, $V_1 = 2 \text{ dm}^3 = 2 \cdot 10^{-3} \text{ m}^3$, $p_2 = 5 \cdot 10^5 \text{ Pa}$, $T_2 = 900 \text{ K}$,

$$V_2 = \frac{p_1 V_1 T_2}{T_1 p_2} = 1,2 \text{ dm}^3.$$

$$\text{a) } \Delta U = \frac{f}{2} \frac{p_1 V_1}{T_1} (T_2 - T_1) = \underline{1000 \text{ J.}}$$

b) A p - T síkon a folyamat egyenes: $p = \alpha(T - T_1) + p_1$, ahol

$$\alpha = \frac{p_2 - p_1}{T_2 - T_1} = 0,667 \cdot 10^3 \text{ Pa/K.}$$

A p - V síkon hiperbolát kapunk: mivel $pV = \frac{p_1 V_1}{T_1} \left[\frac{1}{\alpha} (p - p_1) + T_1 \right]$,

$$\boxed{p = \frac{B}{V - A}}, \text{ ahol } B = p_1 V_1 \left(1 - \frac{p_1}{\alpha T_1} \right) = 10^2 \text{ Pa} \cdot \text{m}^3, \quad A = \frac{p_1 V_1}{\alpha T_1} = 10^{-3} \text{ m}^3.$$

$$\text{c) } W = \int_{V_1}^{V_2} p dV = B \ln(V - A) \Big|_{V_1}^{V_2} = \underline{-160,9 \text{ J.}}$$

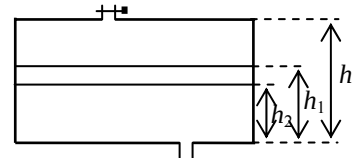
Becslés egyszerűen trapézzal: $W \approx \frac{p_1 + p_2}{2} (V_2 - V_1) = \underline{-240 \text{ J.}}$ Becslés két trapézzal a $V_3 = 1,6 \cdot 10^{-3} \text{ m}^3$, $p_3 = 1,67 \cdot 10^5 \text{ Pa}$ pontot felhasználva: $W \approx \underline{-186,8 \text{ J.}}$

7.

Adatok: $V = 0,2 \text{ m}^3$, $\Delta V = 3 \cdot 10^{-3} \text{ m}^3$, $h = 1 \text{ m}$, $\rho = 0,8 \text{ kg/m}^3$, $p_0 = 10^5 \text{ Pa}$. $A = V/h = 0,2 \text{ m}^2$, $\Delta h = h_1 - h_2 = \Delta V/A = 0,015 \text{ m}$.

Az olaj feletti levegőre:

$$p_1 = p_0, \quad (h - h_1) A p_0 = (h - h_2) A p_2, \quad p_2 + \rho g h_2 = p_0.$$

Innen $0 = \rho g h_2^2 - \rho g h h_2 + \Delta h p_0$. Két megoldás van, a végső olajsínt 0,75 m, vagy 0,25 m lehet, ami 150, illetve 50 liter olajat jelent.

8.

Adatok: $v = 9 \text{ m/s}$, $s = 40 \text{ m}$, $a = 0,9 \text{ m/s}^2$ .A találkozás feltétele, hogy $\frac{a}{2} t^2 + s = vt$ (*). Az egyenlet két gyöke: $t_1 = 6,67 \text{ s}$, $t_2 = 13,3 \text{ s}$ .a) $t_1 = \underline{6,67 \text{ s}}$ múlva éri utol.b) $t_2 = 13,3 \text{ s}$ -kor újra találkoznak, tehát $t = t_2 - t_1 = \underline{6,67 \text{ s}}$ -ig halad Jóska a motoros előtt.c) Nem éri utol, a (*) diszkriminánsa negatív, azaz $s > v^2/2a = \underline{45 \text{ m}}$.

9.

Adatok: $h = 2 \text{ m}$, $v_{x0} = v_{y0} = 10 \text{ m/s}$. A labdát ferdém hajítjuk, a falról való visszapattanásától eltekinthetünk, ha a falra tükrözzük a pályát. Ilyen kezdőfeltételekkel a labda $s = v_{x0} t$ távra

$$\text{repül, és } h = v_{y0} t + g t^2 / 2; \quad t = \frac{v_{y0} + \sqrt{v_{y0}^2 + 2gh}}{g} = 2,183 \text{ s}, \quad s = 21,83 \text{ m.}$$

A falig ebből 4 m-t ment, és visszafelé e gyerekek ugyanennyit, így a dobó háta mögött 21,83 m – 4 m – 4 m = 13,83 m-re esik le.

10.

Adatok: $m = 60 \text{ kg}$, $l = 20 \text{ m}$, $D = 50 \text{ N/m}$.

Az ugró az első 20 m-en szabadon esik, utána harmonikus erő hatására mozog. A legmélyebb helyzetben a kötélmegnyúlása z . Felírva az energiatételt: $mg(l+z) = \frac{1}{2}Dz^2$, ebből $z = 37 \text{ m}$.

Tehát $20 \text{ m} + 37 \text{ m} = \underline{57 \text{ m}}$ mélyre jutott le. Itt a legnagyobb a gyorsulás értéke

$$a_{\max} = \frac{Dz}{m} - g = 20,83 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}. \text{ A legnagyobb a sebessége a rezgőmozgás } z_0 \text{ egyensúlyi helyzetén}$$

való áthaladáskor: $mg = Dz_0$, $z_0 = 12 \text{ m}$, $v_{\max} = \underline{22,8 \text{ m/s}}$. A legmélyebb helyzetbe jutásáig eltelt idő: $t = t_1 + t_2 + t_3$, ahol $t_1 = 2 \text{ s}$ a szabadesés ideje, majd $t_2 = 0,55 \text{ s}$ alatt éri el az egyensúlyi helyzetet, $t_3 = T/4 = 1,72 \text{ s}$. A legmélyebb helyzetbe $t = \underline{4,27 \text{ s}}$ alatt jut.

11.

Adatok: $R = R_1 = 0,1 \text{ m}$, $R_2 = 2R = 0,2 \text{ m}$, $U = 125,6 \text{ V}$, $\epsilon_0 = 8,854 \cdot 10^{-12} \text{ As/Vm}$.

Egyetlen Q töltésű fémgömb potenciálja a középpontban annyi, mint a gömb felszínén:

$$u = \frac{1}{4\pi\epsilon_0} \frac{Q}{R}. \text{ Ha } \sigma \text{ a felületi töltéssűrűség: } Q = 4\pi R^2 \sigma, u = \sigma R / \epsilon_0. \text{ A szuperpozíció elve szerint}$$

a két koncentrikus gömb potenciálját egyszerűen össze kell adni:

$$U = u_1 + u_2 = 3R\sigma / \epsilon_0 \Rightarrow \sigma = \frac{U\epsilon_0}{3R} = \underline{3,7 \cdot 10^{-9} \frac{\text{C}}{\text{m}^2}}.$$

12.

Adatok: $\phi = 60^\circ$, n a prizma, n' a folyadék törésmutatója, $\alpha_1 = 10^\circ$, $\alpha_1^* = 42^\circ$.

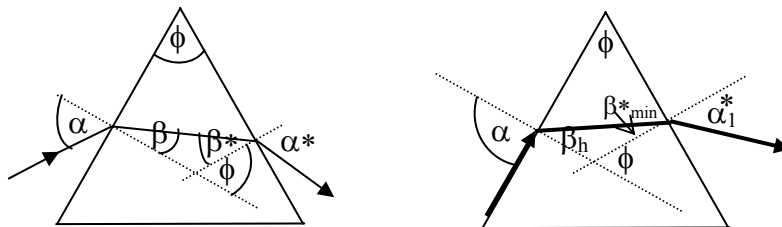
a) Legyen a prizma körül levegő. Mivel $\phi = \beta + \beta^*$, ha $\alpha = 90^\circ$ akkor, $\beta = \beta_h$ határszög,

$\beta_{\min}^* = \phi - \beta_h$, azaz $\beta^* \geq \beta_{\min}^*$ és $\alpha^* \geq \alpha_1^*$.

Rajzoljuk fel a szélső sugármenetet:

$$\frac{\sin \alpha_1}{n} = \sin \beta_{\min}^* = \sin(\phi - \beta_h) \Rightarrow \sin(\phi - \beta_h) = \sin \alpha_1 \sin \beta_h$$

$$\text{tg } \beta_h = \frac{\sqrt{3}}{2,338} = 0,741, \quad \beta_h = 36,53^\circ, \quad n = \underline{1,68}.$$

Hasonló ábrát rajzolhatunk akkor is, ha folyadék van a bal oldalon, de most $\alpha_1 = 10^\circ$:

$$\frac{\sin \alpha_1}{\sin(\phi - \beta_h)} = n \Rightarrow \beta_h = 54,06^\circ \Rightarrow \text{és } \sin \beta_h = \frac{n'}{n} \Rightarrow n' = \underline{1,36}.$$

Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny
1997

EREDMÉNYEK**Gimnázium I. osztály**

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Buruzs Ádám	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium és Általános Iskola, Szeged	Dr. Mező Tamás
2.	Pethő László	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Győri István
3.	Dombi Anikó	Deák Ferenc Gimnázium, Szeged	Dr. Kovács József
3.	Juhász Miklós	Dugonics András Piarista Gimnázium, Szeged	Rácz László
4.	Mihics Henrik	Eötvös József Középiskola, Heves	Tófalusi Péter
4.	Nagy Péter	Dugonics András Piarista Gimnázium, Szeged	Rácz László
5-6.	Flach Attila	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Tóth Károly
5-6.	Kis János Benedek	Bethlen Gábor Református Gimnázium, Hódmezővásárhely	Berecz János

Gimnázium II. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Végh Zoltán	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Győri István
1.	Erős Zsolt	Belvárosi Általános Iskola és Gimnázium, Békéscsaba	
2-3.	Mező Tamás	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium és Általános Iskola, Szeged	Dudás Zoltánné
2-3.	Takács József	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Győri István
2-3.	Bakondi Gábor	Varga Katalin Gimnázium, Szolnok	Vincze Gábor
4.	Jász Judit	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Homolya Ernő
5-6.	Széll András	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Győri István
5-6.	Kis Éva	Belvárosi Általános Iskola és Gimnázium, Békéscsaba	

Gimnázium III. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Varga Gusztáv	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium és Általános Iskola, Szeged	Mike János
2.	Purger Norbert	Katona József Gimnázium, Kecskemét	Sáróné Szabó Irén
3.	Bérczi Gergely	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Tóth Károly
4.	Bálint Imre	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Homolya Ernő
5.	Pásztor György	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Tóth Károly
6.	Ecsegi Gábor	Eötvös József Középiskola, Heves	Tófalusi Péter
6.	Lele János	Katona József Gimnázium, Kecskemét	Sáróné Szabó Irén
7.	Szabó Szilvia	Eötvös József Középiskola, Heves	Tófalusi Péter
7.	Kovács Attila	Petőfi Sándor Gimnázium, Mezőberény	
8.	Mihácz András	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Homolya Ernő

Gimnázium IV. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Mingesz Róbert	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Dr. Kovács László
2.	Pokol Gergő	Varga Katalin Gimnázium, Szolnok	Vincze Gábor
3.	Szabó Tibor	Katona József Gimnázium, Kecskemét	Sáróné Szabó Irén
4.	Szabó Gyula	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium és Általános Iskola, Szeged	Dudás Zoltánné
4.	Ugocsai Péter	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium és Általános Iskola, Szeged	Dudás Zoltánné
5-6.	Szigeti Tamás	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Dr. Kovács László
5-6.	Ács Róbert	Verseghy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Pécsi István
5-6.	Tubak Péter	Katona József Gimnázium, Kecskemét	Sáróné Szabó Irén
7.	Nyilas Krisztián	Eötvös József Középiskola, Heves	Tófalusi Péter
8.	Fancsali Szabolcs Levente	Verseghy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Pécsi István

Szakközépiskola I. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Nemesi Pál	Déri Miksa Ipari Szakközépiskola, Szeged	Horváth József
2.	Véghmann Ferenc	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Gábosné Trázer Csilla
3.	Walsh Thomas William	Déri Miksa Ipari Szakközépiskola, Szeged	Horváth József

Szakközépiskola II. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Kródi Gábor	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Gábosné Trázer Csilla
2.	Varga Gábor	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Árokszállási Eszter
2.	Szabó Tamás	Széchenyi István Közgazdasági és Külkereskedelmi Szakközépiskola, Békéscsaba	Dr. Szabó János
2.	Varga Zsolt	Széchenyi István Közgazdasági és Külkereskedelmi Szakközépiskola, Békéscsaba	Dr. Szabó János
2.	Vismeg Zsolt	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Gábosné Trázer Csilla
3.	Nagy Péter	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Gábosné Trázer Csilla
4.	Baráth Tamás	Széchenyi István Közgazdasági és Külkereskedelmi Szakközépiskola, Békéscsaba	Dr. Szabó János
5-6.	Várai Tamás	Széchenyi István Közgazdasági és Külkereskedelmi Szakközépiskola, Békéscsaba	Dr. Szabó János
5-6.	Mózsa Vince	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Árokszállási Eszter

Szakközépiskola III. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Markó Csaba	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	
2.	Gémesi Roland	Déri Miksa Ipari Szakközépiskola, Szeged	Tóth Péterné
3.	Schiff Rajmund	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	
4.	Lovas László	Déri Miksa Ipari Szakközépiskola, Szeged	Horváth László
4.	Boros Péter	Gépészeti és Számítástechnikai Szakközépiskola, Békéscsaba	Tulkán Zsolt

Szakközépiskola IV. osztály

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Nagy-György Attila	Déri Miksa Ipari Szakközépiskola, Szeged	Horváth József
2.	Kiss Viktor	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	
3.	Tóth Róbert	Csonka János Műszaki Szakközépiskola	
4.	Szabó Lajos	Gépészeti és Számítástechnikai Szakközépiskola, Békéscsaba	Halmosiné Kiss Erzsébet
5-6.	Kovács Lajos	Déri Miksa Ipari Szakközépiskola, Szeged	Szőke Márta
5-6.	Sajti Roland	Gépészeti és Számítástechnikai Szakközépiskola, Békéscsaba	Halmosiné Kiss Erzsébet
5-6.	Doszkocs Péter	Déri Miksa Ipari Szakközépiskola, Szeged	Horváth József

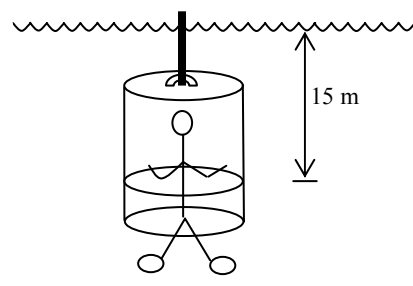
Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny
1998. január 22.

<i>A gimnazisták feladatai:</i>		<i>A szakközépiskolások feladatai:</i>	
9. osztály:	1, 2, 3, 4.	9. osztály:	1, 2, 3, 4, 5, 7, 12.
10. osztály:	1, 3, 5, 6.	10. osztály:	
11. osztály:	1, 5, 8, 9.	11. osztály:	1, 6, 8, 9, 10, 11, 12.
12. osztály:	1, 8, 9, 10.	12. osztály:	

Egy feladat teljes és hibátlan megoldása 20 pontot ér. A feladatok megoldásait önállóan kell elkészítenie, bármely segédeszköz (könyv, jegyzet, számológép) használható. A rendelkezésre álló idő 180 perc. Minden feladatot külön lapon oldjon meg! A megoldásokat nem szükséges letisztázni, törekedjen a világos, áttekinthető leírásra

A szakközépiskolai tanulók az ajánlott feladatokból választhatnak, a versenybe a legsikeresebb öt megoldása számít.

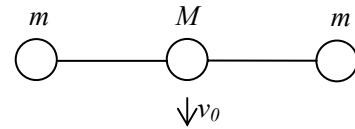
- 0 °C-on, 10^5 Pa nyomáson a levegő, a tiszta oxigén és a tiszta nitrogén sűrűsége rendre $1,293 \text{ kg/m}^3$, $1,429 \text{ kg/m}^3$ és $1,250 \text{ kg/m}^3$. Határozzuk meg a levegőben lévő nitrogén tömegarányát ezekből az adatokból, feltételezve, hogy a levegőben csak ez a két gáz van jelen!
- Egy elektromos áramot előállító szélkerék propellerének átmérője 1,8 m. 40 km/h sebességű szél esetén elektromos teljesítménye 200 W. Mekkora kinetikus energiát ad át a levegő a szélkeréknek időegységenként, a propeller által lefedett keresztmetszetű levegőtartományt figyelembe véve? Ennek a kinetikus energiának hányadrésze alakul át elektromos energiává? A levegő sűrűsége $1,29 \text{ kg/m}^3$.
- Egy 10 cm oldalélű fedőlap nélküli kocka alakú edényben egy 9 cm átmérőjű, 8 cm magas, 0,4 kg tömegű zárt henger áll. Az edénybe felülről egy csövön egyenletesen 0,5 liter víz folyik be percen-ként. Határozzuk meg, hogyan változik az edényben a víz szintje az idő múlásával! Rajzoljuk fel a vízmagasság-idő függvény grafikonját az első két percben! A henger alsó része nehezebb anyagból készült. ($g=9,81 \text{ m/s}^2$)
- A bűvárharang egy fölül zárt, alul nyitott henger, amelyet ha vízbe merítenek, valamennyi levegő bennmarad a hengerben. Legyen a bűvárharang magassága 2 m, átmérője 1,5 m, és olyan mélyen van a víz alatt, hogy a külső és a hengeren belüli vízszintek távolsága 15 m. Milyen magasan áll a víz a harangban? Sűrített levegőt pumpálva a harangba, a vizet egészen ki lehet szorítani. Mekkora nyomású és tömegű levegő szükséges ehhez, ha a bűvárharang helyzete változatlan a víz alatt? A levegő és a víz hőmérséklete 15°C , a külső légnyomás 10^5 Pa , $g=9,81 \text{ m/s}^2$.

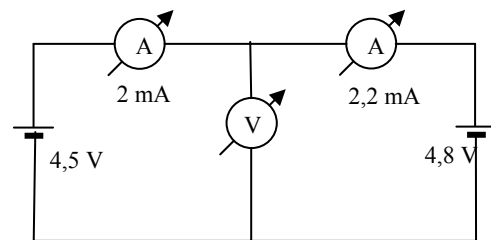
- A kosárlabda játékos zsákoláskor függőlegesen 76 cm-t emelkedik. Mennyi időt tölt a játékos ilyenkor a pályája felső, illetve alsó 15 cm-én? Miért van az az érzésünk, hogy a játékosok lebegnek a levegőben? ($g=9,81 \text{ m/s}^2$)
- Egy labda legurul a lépcsőn. A felső lépcsőfokot vízszintes irányú $1,6 \text{ m/s}$ nagyságú sebességgel hagyja el. A lépcsőfokok 20 cm szélesek és 20 cm magasak. Melyik lépcsőfokra érkezik a labda először? És másodszor?

7. Egy 1820 kg-os autó a folyóba gurul, mert a kézifék nem volt rendesen behúzva. Az utastér térfogata $4,87 \text{ m}^3$, a motor és az első kerekek térfogata $0,75 \text{ m}^3$, a tank, a csomagtér és a hátsó kerekek térfogata $0,81 \text{ m}^3$. Ezekre a területekre csak lassan szivárog be a víz. Az autó mekkora térfogata áll ki kezdetben a vízből? Mekkora térfogatú víz szivárog be az autóba, amíg az teljesen elsüllyed?

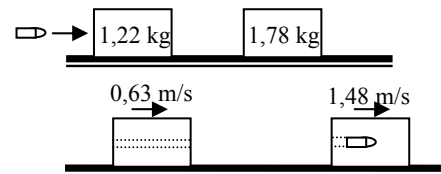
8. Három kis golyónak – tömegük rendre m , M , m – azonos Q töltése van. A golyók vízszintes, súrlódásmentes felületen fekszenek és a rajz szerint egyenként L hosszúságú nyújthatatlan, könnyű, fonállal össze vannak kötve. A középső testnek pillanatszerűen, az összekötő egyenesre merőleges vízszintes v_0 sebességet adunk. Mekkora lesz az m tömegű golyók közötti legkisebb távolság a mozgás folyamán? Mekkora a középső M tömegű golyó sebessége abban a pillanatban, amikor az összes golyó újra egy vonalban van?

9. Az ábrán látható két milliampér mérő azonos, a telepek belső ellenállása elhanyagolható. Mekkora feszültséget mutat a voltmérő az ábrán feltüntetett áramerősség és telepfeszültségek esetén? Mekkora az árammérő és a voltmérő ellenállása?

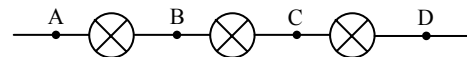

10. Egy 3,54 g tömegű golyót kilövünk az ábrán látható módon elhelyezett két láda felé, melyek súrlódásmentes asztalapon nyugszanak. A golyó áthalad az első, 1,22 kg-os ládán, és a második, 1,78 kg tömegű ládába fűródik. A ládák sebessége a végállapotban $0,63 \text{ m/s}$, illetve $1,48 \text{ m/s}$. Határozzuk meg a golyó kezdeti sebességét, elhanyagolva a golyó által az első ládából kiszakított darabot! Mekkora munkát végeznek a belső erők a golyó első ládán való áthaladása közben?

11. Tarzan az egyik szikla széléről elrugaszkodva egy 18 m hosszú indán lendül egy másik sziklaszirtra felé. A szikla tetejéről a pálya legmélyebb pontjáig 3 métert süllyed. Ha az inda szakítószilárdsága 1200 N, bírja-e a 900 N súlyú Tarzan ugrását?

12. Azonos lámpákat sorba kötünk. Ha valamelyik lámpára telepet kapcsolunk, akkor azon 267 mA folyik át. Ugyan-ezt a telepet két egymás utáni lámpára kötve a lámpákon átfolyó áram 200 mA. Két ilyen telepet kötve az ábra szerint az A és C, illetve a B és D pontok közé, mekkora lesz az egyes lámpákon átfolyó áram?

Jó munkát kíván a JATE Fizikus Tanszékcsoport!

A programot a Művelődési és Köznevelési Minisztérium Felsőoktatási Programfinanszírozási Pályázata támogatja.

Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny

1998. január 22.

Megoldások

1.

Adatok: $\rho_1 = 1,429 \text{ kg/m}^3$, $\rho_2 = 1,250 \text{ kg/m}^3$, $\rho_{\text{lev}} = 1,293 \text{ kg/m}^3$ $x = m_2/m = ?$, ahol m a V térfogatú levegő tömege ($p_0 = 105 \text{ Pa}$, $T_0 = 273 \text{ K}$), m_2 a benne lévő nitrogéngáz tömege.

A tömegek és a részecskeszámok:

$$m_1 = m - m_2 = (1 - x)m; \quad N_1 = \frac{m_1}{M_1} N_A; \quad N_2 = \frac{m_2}{M_2} N_A.$$

$$\text{A parciális nyomások: } p_1 = \frac{N_1 k T_0}{V}; \quad p_2 = \frac{N_2 k T_0}{V}.$$

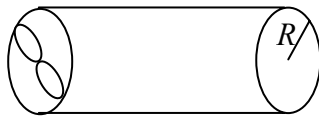
$$\text{Mivel: } p_0 V = \frac{m}{M} R T, \quad M_i = \frac{\rho_i k N_A T_0}{V}.$$

$$\text{Behelyettesítve a } p_0 = p_1 + p_2 \text{ összefüggésbe, } x\text{-re kapjuk, hogy } x = \frac{1 - \frac{\rho_{\text{lev}}}{\rho_1}}{\frac{\rho_{\text{lev}}}{\rho_2} - \frac{\rho_{\text{lev}}}{\rho_1}} = \underline{73,4 \%}.$$

2.

Adatok: $R = 0,9 \text{ m}$, $v = 40 \text{ km/h}$, $P = 200 \text{ W}$, $\rho = 1,29 \text{ kg/m}^3$,

$$\frac{\Delta E_{\text{kin}}}{\Delta t} = ? \quad \eta = ?$$

$$A = R^2 \pi, \quad \Delta m = A v \Delta t \rho,$$

$$E_{\text{kin}} = \frac{1}{2} \Delta m v^2.$$

Feltételezve, hogy a levegő a teljes kinetikai energiáját átadja a szélkeréknek:

$$\frac{\Delta E_{\text{kin}}}{\Delta t} = \frac{\frac{1}{2} A v \Delta t \rho v^2}{\Delta t} = \frac{1}{2} A \rho v^3 = \underline{2,25 \text{ kW}}, \quad \eta = \frac{200 \text{ W}}{2251 \text{ W}} = \underline{8,9 \%}.$$

3.

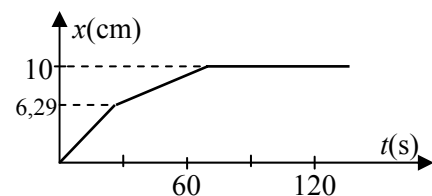
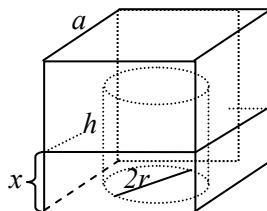
 $r = 4,5 \text{ cm}$, $a = 10 \text{ cm}$, $h = 8 \text{ cm}$, $\rho_{\text{víz}} = 10^3 \text{ kg/m}^3$, $m = 2,4 \text{ kg}$
 $I = 0,5 \text{ dm}^3/\text{min}$, $A = r^2 \pi$ a) Jelölje x_1 azt a magasságot, amikor elkezd úszni a henger:

$$x_1 A \rho_{\text{víz}} g = mg, \quad x_1 = \underline{6,29 \text{ cm}}.$$

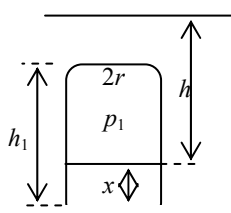
$$\text{Az eddig eltelt idő: } t_1 = \frac{(a^2 - A) x_1}{I} = \underline{27,9 \text{ s}}.$$

b) t_2 -nél megtelik a kocka, ezt követően elfolyik a többi víz, a vízszint állandó marad:

$$t_2 = \frac{(a - x) a^2}{I} + t_1 = \underline{72,4 \text{ s}}.$$

4.

Adatok: $r = 0,75 \text{ m}$, $h_1 = 2 \text{ m}$, $h = 15 \text{ m}$, $T = 288 \text{ K}$, $p_0 = 10^5 \text{ Pa}$
 $x = ?$, $p_2 = ?$, $\rho_0 = 1,29 \text{ kg/m}^3$

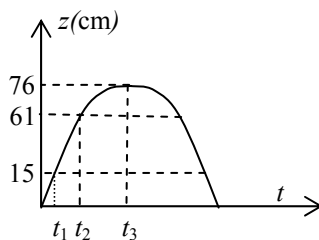
A harangban kezdetben $V = r^2 \pi h_1$ térfogatú ρ_{15° sűrűségű p_0 nyomású levegő volt, $\rho_{15^\circ} = \rho_0 T_0 / T = 1,223 \text{ kg/m}^3$, $m_0 = 4,32 \text{ kg}$.

A 15 m-es vízszintkülönbségnél: $p_1 = p_0 + \rho g h$, a Boyle-Mariotte törvényből $p_1 r^2 \pi (h_1 - x) = p_0 r^2 \pi h_1 \Rightarrow x = 1,19 \text{ m}$.

A bepumpált levegő nyomásának kicsit meg kell haladnia a harangban lévő nyomást, amely a pumpálás során folyamatosan nő $2,47 \cdot 10^5 \text{ Pa}$ -ról $2,59 \cdot 10^5 \text{ Pa}$ -ra. A bepumpálandó levegő Δm tömege: kezdeti állapotban: $p_0 V = N_1 k T$, a végső állapotban: $p_2 V = N_2 k T$, innen

$$N_2 = \frac{p_2}{p_0} N_1 = 2,59 N_1. \text{ A szükséges levegő mennyisége: } \Delta m = 2,59 m_0 - m_0 = \underline{6,9 \text{ kg}}.$$

5.

Adatok: $z_1 = 15 \text{ cm}$, $z_2 = 61 \text{ cm}$, $z_3 = 76 \text{ cm}$

$t_{\text{fenn}} = 2(t_3 - t_2) = ?$, $t_{\text{lenn}} = 2t_1 = ?$

Mivel $z = v_0 t - \frac{g}{2} t^2$ és $v = v_0 - gt$

$$z_3 = v_0 t_3 - \frac{g}{2} t_3^2, \quad 0 = v_0 - g t_3.$$

$$t_3 = \underline{0,394 \text{ s}}, \quad v_0 = \underline{3,86 \text{ m/s}}.$$

És $\frac{g}{2} t_i^2 - v_0 t_i + z_i = 0$ egyenletből $t_1 = \underline{0,041 \text{ s}}$, $t_2 = \underline{0,218 \text{ s}}$, $t_{\text{fenn}} = \underline{0,352 \text{ s}}$, $t_{\text{lenn}} = \underline{0,082 \text{ s}}$.

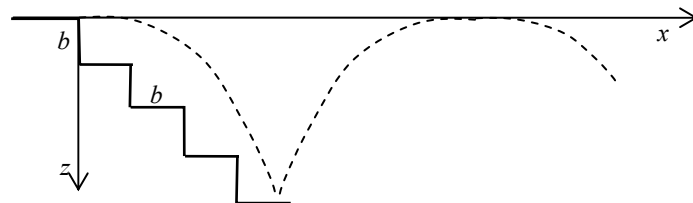
6.

Adatok: $b = 0,2 \text{ m}$, $v_0 = 1,6 \text{ m/s}$

$$x = v_0 t, \quad x_i = i b, \quad t_i = \frac{x_i}{v_0}$$

$$z = \frac{g}{2} t_i^2 = \frac{g}{2} i^2 \left(\frac{b}{v_0} \right)^2,$$

a labda pattan, ha $z \geq i b$.

i	1	2	3
$x_i \text{ [m]}$	0,2	0,4	0,6
$z \text{ [m]}$	0,077	0,31	0,69

Először a 3. lépcsőfokon pattan vissza a labda, ezután a sebesség és a komponensek:

$$v_x^* = v_0, \quad v_z^* = -v_z = -gt^*, \quad v^* = \sqrt{v_x^{*2} + v_z^{*2}}$$

A mechanikai energiamegmaradás tételéből:

$$\frac{1}{2} m v_0^2 + m g 3b = \frac{1}{2} m v^{*2}, \quad v^* = \sqrt{v_0^2 + 6gb}, \quad |v_z^*| = \sqrt{6gb} = \underline{3,43 \text{ m/s}}.$$

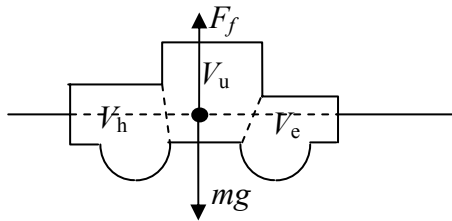
A labda magassága: $z = v_z^* (i-3) t_1 + \frac{g}{2} (i-3)^2 t_1^2 + 3b$

i	4	5	6	7	8	9	10	11	12
$x_i \text{ [m]}$	0,8	1,0	1,2	1,4	1,6	1,8	2,0	2,2	2,4
$z \text{ [m]}$	0,248	0,355	0,0	0,111	0,372	0,786	1,35	2,07	2,95

Másodszor a 12. lépcsőn pattan a labda.

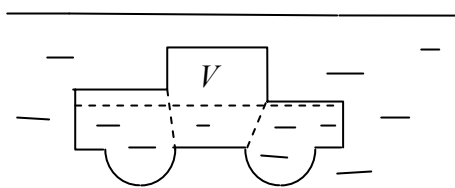
7.

Adatok: $m = 1820 \text{ kg}$, $V_u = 4,87 \text{ m}^3$, $V_e = 0,75 \text{ m}^3$, $V_h = 0,81 \text{ m}^3$, $V_ö = 6,43 \text{ m}^3$, $\rho = 10^3 \text{ kg/m}^3$

a) $mg = V\rho g$, V a kiszorított víz: $V = m/\rho = \underline{1,82 \text{ m}^3}$,

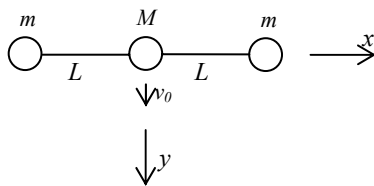
$V_ö - V = \underline{4,61 \text{ m}^3}$ áll ki a vízből.

b) Az elsüllyedő autó most is V térfogatú vizet szorít ki, az autó belsejében lévő víz mennyisége:

$$V_v = V_ö - V = \underline{4,61 \text{ m}^3}.$$

8.

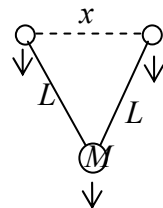
$P = mv_0 = \text{állandó} \rightarrow v_{TK} = \frac{Mv_0}{M+2m}$ a tömegközéppont sebessége.

a) x a legkisebb távolság, ekkor a három test éppen v_{TK} sebességgel mozog.

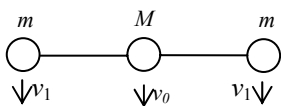
Az energia megmaradás törvényéből:

$$\frac{1}{2}Mv_0^2 + k\frac{Q^2}{L}2 + k\frac{Q^2}{2L} = \frac{1}{2}(2m+M)v_{TK}^2 + k\frac{Q^2}{L}2 + k\frac{Q^2}{x}$$

$$k\frac{Q^2}{x} = \frac{1}{2}Mv_0^2 - \frac{1}{2}(2m+M)v_{TK}^2 + k\frac{Q^2}{2L} \rightarrow x = \frac{1}{\frac{1}{2L} + \frac{Mmv_0^2}{kQ^2(M+2m)}}.$$

b)

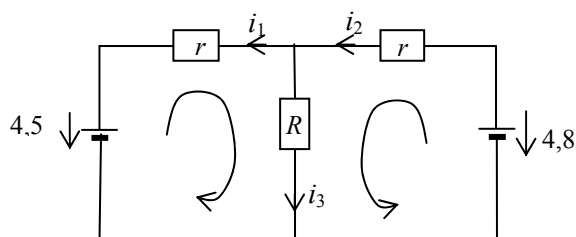
Energia és lendületmegmaradás:

$$Mv_0 = 2mv_1 + Mv \quad \text{és} \quad \frac{1}{2}Mv_0^2 = 2\frac{1}{2}mv_1^2 + \frac{1}{2}Mv^2$$

1. megoldás (triviális $t=0$) $v=v_0$, $v_1=0$.

$$2. \text{ megoldás: } v = v_0 \frac{2m-M}{2m+M}, \quad v_1 = v_0 \frac{4m}{2m+M}.$$

9.

a)

$$i_1 = 2 \text{ mA}, \quad i_2 = 2,2 \text{ mA}$$

$$U_1 = 4,5 \text{ V}, \quad U_2 = 4,8 \text{ V}$$

$$i_3 = i_2 - i_1 = 0,2 \text{ mA} \text{ és } R \text{ nagy}$$

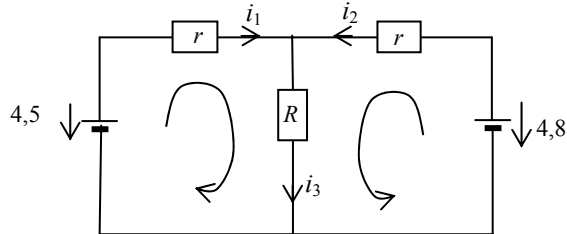
$$i_3 R = U \text{ a voltmérőn mért feszültség}$$

$$U_1 = -i_1 r + U \rightarrow r = 71,4 \, \Omega, R = 23,2 \, \text{k}\Omega$$

$$U_2 = i_2 r + U$$

$$U = \underline{4,64 \, \text{V}}.$$

b)

$$i_3 = i_2 + i_1 = 4,2 \, \text{mA}$$

$$i_3 R = U \text{ a voltmérőn mért feszültség}$$

$$U_1 = i_1 r + U \rightarrow r = 1,5 \, \text{k}\Omega, R = 357 \, \Omega??$$

$$U_2 = i_2 r + U$$

$$U = \underline{1,5 \, \text{V}}.$$

Valódi műszereknek csak az a) megoldás felel meg.

10.

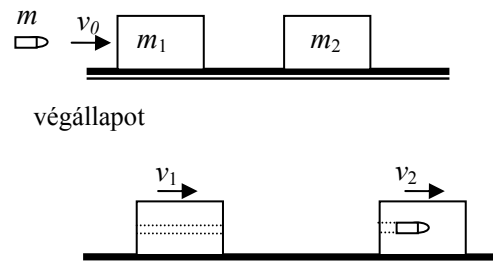
Adatok: $m = 3,54 \, \text{g}$, $m_1 = 1,22 \, \text{kg}$, $m_2 = 1,78 \, \text{kg}$ $v_1 = 0,63 \, \text{m/s}$, $v_2 = 1,48 \, \text{m/s}$ $v_0 = ?$ $W = ?$

a) Lendületmegmaradás:

$$m v_0 = m_1 v_1 + (m_2 + m) v_2$$

$$v_0 = \frac{m_1 v_1 + (m_2 + m) v_2}{m} = 962,78 \frac{\text{m}}{\text{s}} \text{ a golyó}$$

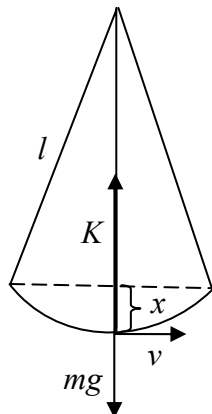
sebessége.

b) Ha a golyó az 1. ládát u_0 sebességgel hagyja el:

$$m u_0 = (m + m_2) v_2 \rightarrow u_0 = \frac{m + m_2}{m} v_2 = 745,66 \frac{\text{m}}{\text{s}}.$$

$$\text{A belső erők munkája a munkatételből: } W = \frac{1}{2} m (v_0^2 - u_0^2) - \frac{1}{2} m_1 v_1^2 = \underline{656,32 \, \text{J}}.$$

11.

Adatok: $l = 18 \, \text{m}$, $x = 3 \, \text{m}$, $K_0 = 1200 \, \text{N}$, $mg = 900 \, \text{N}$ A legmélyebb pontban Tarzan sebessége: $v^2 = 2gx$.

A körpályán való mozgás feltétele:

$$\frac{m v^2}{l} = K - mg, \quad K \leq K_0$$

$$K = mg + m \frac{v^2}{l} = \frac{4}{3} mg = \underline{1200 \, \text{N}}.$$

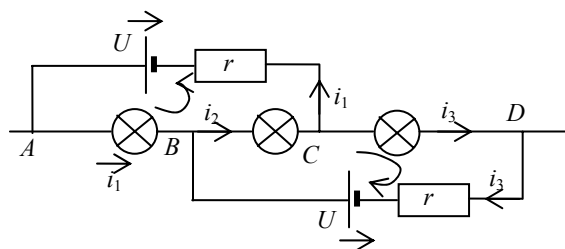
Az inda éppen elbírja Tarzant.

12.

Adatok: $I_1 = 0,267 \text{ A}$, $I_2 = 0,2 \text{ A}$.

Legyen U a telep feszültsége, r a belsőellenállása, R a lámpa ellenállása:

$$U = I_1(r + R), \quad U = I_2(r + 2R) \Rightarrow R = 1,25U, \quad r = 2,5U.$$

a)

$$i_2 = i_1 + i_3$$

$$U = Ri_1 + Ri_2 + ri_3$$

$$U = Ri_2 + Ri_3 + ri_3$$

Az áramerősségek:

$$i_1 = \underline{0,16 \text{ A}}, \quad i_2 = \underline{0,32 \text{ A}}, \quad i_3 = \underline{0,16 \text{ A}}.$$

b)

Az egyik telep fordítva van bekötve:

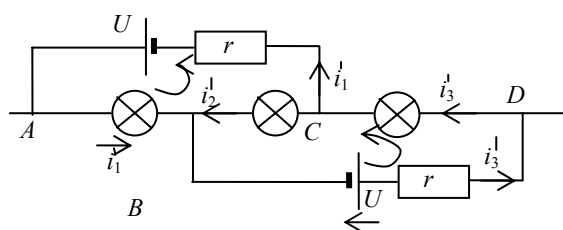
$$i'_1 = i'_2 + i'_3$$

$$U = Ri'_1 + Ri'_2 + ri'_1$$

$$U = -Ri'_2 + Ri'_3 + ri'_3$$

Az áramerősségek:

$$i'_1 = \underline{0,267 \text{ A}}, \quad i'_2 = \underline{0}, \quad i'_3 = \underline{0,267 \text{ A}}.$$

Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny
1998.

EREDMÉNYEK

GIMNÁZIUM 9. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Marosi András	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Juhászné Mészáros Mária
2.	Börzsönyi Ádám	Bethlen Gábor Református Gimnázium, Hódmezővásárhely	Berecz János
3.	Kecskeméti Balázs	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Tóth Károly
3.	Bálint Péter	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Dr. Kovács László
3.	Gelányi András	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Dudás Zoltánné
4.	Ambrus Gergely	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Dudás Zoltánné
5.	Csendes Áron	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Dr. Kovács László
6.	Bóna Áron	Dugonics András Piarista Gimnázium, Szeged	Rácz László
6.	Domonkos Balázs	Bethlen Gábor Református Gimnázium, Hódmezővásárhely	Berecz János
6.	Orosz Mihály	Evangélikus, Békéscsaba	

GIMNÁZIUM 10. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Ungi Tamás	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Schultz János
1.	Sáfár Szilveszter	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Tóth Károly
2.	Buruzs Ádám	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
2.	Herczegh Géza	Varga Katalin Gimnázium, Szolnok	Nagy Tibor
3.	Juhász Miklós	Dugonics András Piarista Gimnázium, Szeged	Rácz László
3.	Mihics Henrik	Eötvös József Középiskola, Heves	Tófalusy Péter
3.	Benkő Zoltán	Táncsics Mihály Gimnázium, Orosháza	Hegedűs Zoltán
4.	Tarcsi Károly	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Schultz János
4.	Vágvolgyi Bálint	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Schultz János
4.	Ádám Zoltán	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Győri István
5.	Pereszlényi Attila	Varga Katalin Gimnázium	Vincze Gábor
5.	Veress Vilmos	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Tóth Károly
5.	Szabó Béla	Verseyhy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Sebestyén István
5.	Pethő László	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Győri István
5.	Juhász Miklós	Verseyhy Ferenc Gimnázium, Szolnok	
5.	Krumesz Béla	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Tóth Károly
6.	Flach Attila	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Tóth Károly
6.	Halmosi Károly	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Homolya Ernő

GIMNÁZIUM 11. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Lévai Péter	Rózsa Ferenc Gimnázium, Békéscsaba	Dr. Simon Imréné
1.	Gulyás Nándor	Hunyadi, Mezőkovácsháza	Varga István
1.	Mező Tamás	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Dudás Zoltánné
2.	Bartos Péter	Bethlen Gábor Református Gimnázium, Hódmezővásárhely	Nagy Tibor
2.	Bozsó Dávid	Verseghy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Pécsi István
3.	Végh Zoltán	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Győri István
4.	Kis Éva	Rózsa Ferenc Gimnázium, Békéscsaba	Pocsa Zoltán
5.	Jász Judit	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Juhászné Mészáros Mária
5.	Varga Róbert	Rózsa Ferenc Gimnázium, Békéscsaba	Dr. Simon Imréné
5.	Makai András	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Bíró Zsolt
5.	Szabó Orsolya	Eötvös József Középiskola, Heves	Tófalusy Péter
6.	Nagy Róbert	Verseghy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Pécsi István
6.	Mátyási Csaba	Varga Katalin Gimnázium	Vincze Gábor

GIMNÁZIUM 12. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Varga Gusztáv	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Mike János
2.	Bálint Imre	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Homolya Ernő
2.	Szeles Tamás	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Mike János
2.	Bérczi Gergely	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Tóth Károly
3.	Szabó Szilvia	Eötvös József Középiskola, Heves	Tófalusy Péter
4.	Ecsegi Gábor	Eötvös József Középiskola, Heves	Tófalusy Péter
5.	Szász Dániel	Varga Katalin Gimnázium, Szolnok	Nagy Tibor
5.	Mihácsi András	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Homolya Ernő
6.	Bognár Attila	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Mike János
6.	Szücs Gábor	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Tóth Károly

SZAKKÖZÉPISKOLA 9. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Csákó Tamás	Széchenyi István Közgazdasági és Számítástechnikai Szakközépiskola, Békéscsaba	Dr. Szabó János
2.	Szentes Balázs	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Sraubingerné Kemler Anikó
3-4.	Balázs Viktor	Gépészeti és Számítástechnikai Szakközépiskola, Békéscsaba	Halmosiné
3-4.	Kelemen Zsolt	Széchenyi István Közgazdasági és Számítástechnikai Szakközépiskola, Békéscsaba	Dr. Szabó János
5.	Lovas Zoltán	Déri Miksa Ipari Szakközépiskola, Szeged	Varjasiné Balla Edit
6.	Pajerich Mihály	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Csajági Sándor

SZAKKÖZÉPISKOLA 10. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Kovács Zsolt	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Csajági Sándor
2.	Kis Péter	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Csajági Sándor
3.	Bíró János	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Árokszállási Eszter
4.	Petró János	Gépészeti és Számítástechnikai Szakközépiskola, Békéscsaba	Tulkán Zsolt
5.	Tarcsal Lajos	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Árokszállási Tibor
6.	Halász István	Déri Miksa Ipari Szakközépiskola, Szeged	Horváth József
6.	Wals Thomas William	Déri Miksa Ipari Szakközépiskola, Szeged	Varjasiné Balla Edit

SZAKKÖZÉPISKOLA 11. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Barák Tamás	Széchenyi István Közgazdasági és Számítástechnikai Szakközépiskola, Békéscsaba	Dr. Szabó János
2.	Varga Zsolt	Széchenyi István Közgazdasági és Számítástechnikai Szakközépiskola, Békéscsaba	Dr. Szabó János
3.	Viszmeg Zsolt	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Töricht Pál
4.	Konstanzer István	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Árokszállási Eszter
5.	Bátyai Krisztián	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Árokszállási Eszter
6.	Bán István	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Árokszállási Eszter

SZAKKÖZÉPISKOLA 12. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Markó Csaba	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Csajági Sándor
2.	Csenkey Tamás	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Csajági Sándor
3.	Somogyi Erzsébet	Gépészeti és Számítástechnikai Szakközépiskola, Békéscsaba	Gáspár Piroska
3.	Gémesi Roland	Déri Miksa Ipari Szakközépiskola, Szeged	Tóth Péterné
4.	Styevkó Gergely	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Csajági Sándor
4.	Lovas László	Déri Miksa Ipari Szakközépiskola, Szeged	Horváth László
5.	Karasz István	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Csajági Sándor

Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny
1999. január 21.

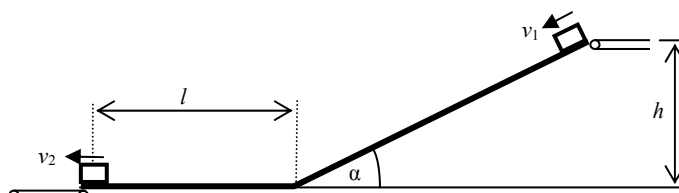
<i>A gimnazisták feladatai:</i>		<i>A szakközépiskolások feladatai:</i>	
9. osztály:	1, 2, 3, 5 (Hőtan) 5, 6, 8, 10 (Mechanika)	9. osztály:	1-10.
10. osztály:	2, 4, 8, 10.	10. osztály:	
11. osztály:	4, 7, 9, 11.	11. osztály:	3, 4, 7, 8, 9, 11-14.
12. osztály:	4, 9, 13, 14.	12. osztály:	

Egy feladat teljes és hibátlan megoldása 20 pontot ér. A feladatok megoldásait önállóan kell elkészítenie, bármely segédeszköz (könyv, jegyzet, számológép) használható. A rendelkezésre álló idő 180 perc. Minden feladatot külön lapon oldjon meg! A megoldásokat nem szükséges letisztázni, törekedjen a világos, áttekinthető leírásra! A 9. osztályos gimnazisták hőtan vagy mechanika feladatsort választhatnak.

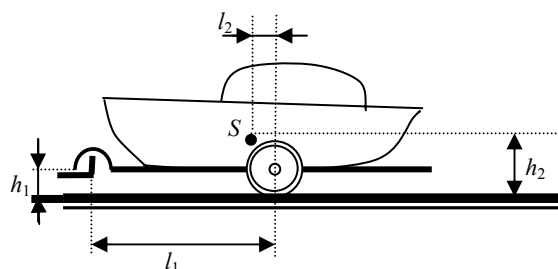
A szakközépiskolai tanulók az ajánlott feladatokból választhatnak, a versenybe a legsikeresebb öt megoldása számít.

1. Egy edényben 300 K hőmérsékletű, 8,85 kPa nyomású, 225 mg neongáz van. Az edénybe bevezetünk még 320 mg metánt (CH_4) és 170 mg argont úgy, hogy közben a hőmérséklet nem változik. Mekkora lesz a gázkeverék nyomása?
2. Amikor fűtjük a házat, a levegő egy része kiszökik, mert a benti és kinti nyomás kiegyenlítődik. Ha 10°C -ról 30°C -ra fűtjük föl a házat, akkor az eredetileg bent levő levegő hány %-a szökik meg? Vizsgáljuk meg azt az esetet, ha légmentesen bezárnánk a házat, és így fűtenénk. Ha a kezdeti nyomás 10^5 Pa, mi lesz a végső nyomás? Mekkora plusz erő hat belülről egy $1\text{ m} \times 1\text{ m}$ -es ablakra? Kibírja-e az ablaküveg? Milyen magas vízoszlop nyomásának felel meg a végső nyomás?
3. Egy mólnyi gázt állandó nyomáson melegítenek, majd állandó térfogaton addig hűtik, amíg a hő-mérséklete megegyezik a kezdeti 300 K-nel. Eközben a környezet és a gáz között 3750 J hőcsere történt. Hányszorosára változott a gáz térfogata és nyomása? A folyamat során mennyi volt a gáz legmagasabb hőmérséklete?
4. Egy dugattyúval lezárt edényben lévő 36 g tömegű vízgőzt 373 K hőmérsékleten izotermikusan úgy nyomnak össze, hogy térfogata a harmadára csökken, a nyomása pedig megkétszereződik. Mekkora volt a vízgőz eredeti térfogata? Mennyi hőt kellett közben elvezetni az edényből?
5. Egy kis medencében 10 cm vastag falemez úszik úgy, hogy térfogatának $3/4$ -e merül a vízbe. Ezután $649,5\text{ kg/m}^3$ sűrűségű olajat öntünk a víz tetejére egészen addig, amíg a lemez felszíne az olajéval egy szintbe kerül. Milyen vastag ekkor az olajréteg? Mi történik, ha további olajat öntünk a medencébe?
6. A 150 kg tömegű építkezési felvonó 4 m/s^2 gyorsulással lefelé esik, indulás után 2,5 s múlva fékeződni kezd, majd 1 s múlva megáll. Mekkora volt a sebessége a fékezés előtt? Mekkora erő ébred a kötélben fékezéskor?
7. Az m tömegű golyó $l = 1\text{ m}$ hosszú fonálon függ. Addig emelik a golyót, amíg a fonál a függőlegessel 60° -os szöget zár be, majd elengedik. A golyó a pályája mélypontján rugalmasan ütközik a vízszintes síkon fekvő, négyszer nagyobb tömegű, nyugalomban lévő testtel. Határozzuk meg a golyó v_1 sebességét a mélyponton és a két test sebességét közvetlenül az ütközés után! Milyen h_1 magasságig pattan vissza a golyó? Mekkora utat tesz meg a vízszintes síkon a test a megállásig? A súrlódási tényező a test és az aljzat között $\mu = 0,15$.

8. Az ábrán látható szállítóberendezést úgy kell elhelyezni, hogy a szállított csomagok a csúszda kifutóját $v_2 = 1,0$ m/s-os sebességgel hagyják el. A csúszda elején a kezdősebesség $v_1 = 1,2$ m/s. A csomag és a felületek között a súrlódási tényező $0,3$. A csúszda adatai: $h = 4$ m, $\alpha = 30^\circ$. Határozzuk meg: a gyorsulást a csúszdán, a lassulást az l hosszúságú kifutón, a sebességet a csúszda aljában, valamint a kifutó hosszát!

9. Az autó vonóhorgát a csónak és az utánfutó terheli. Össztömegük 1000 kg. Az ábrán jelölt adatok: $l_1 = 3$ m, $l_2 = 0,1$ m, $h_1 = 0,4$ m, $h_2 = 1$ m. Mekkora vízszintes és függőleges irányú erők hatnak a vonóhorgat fejére álló helyzetben? Határozzuk meg ugyanezen erőket, ha az autó 2 m/s² gyorsulással indul, illetve, ha 5 m/s² lassulással fékezik? A menetellenállástól eltekintünk.

10. Mivel az emberi hallószerv nagyon érzékeny a bal és a jobb fülbe érkező hang közötti kicsiny időkülönbségekre, a hangjel irányát 5° pontossággal meg tudjuk mondani. Tegyük fel, hogy egy hangforrás (csengő) előttünk 10 m-re és 5° -ra (vagyis $87,5$ cm-re) balra van. Mekkora időkülönbséggel érkezik a hang a jobb és a bal fülbe? A két fül távolsága 15 cm.
11. Az óra számlapján az egész órákat jelölő pontokra $-q, -2q, -3q, \dots, -12q$ töltéseket helyezünk el. Hány órákor mutat a kismutató a középpontban uralkodó télerősség irányába?
12. Egy $2,5$ m széles, $9,5$ m hosszú, $3,5$ m magas, fémlemezéből készült üres vasúti kocsi 60 km/h sebességgel halad vízszintesen olyan helyen, ahol a Föld mágneses mezejének függőleges összetevője $0,62 \cdot 10^{-4}$ T. A kocsi elektromosan el van szigetelve a Földtől. Mekkora az indukált elektromotoros erő a kocsi oldalai között? Mekkora a kocsi belsejében az elektromos télerősség? Mekkora a töltés az egyes oldalakon?
13. Párhuzamos, vízszintes helyzetű, 1 m távolságú vezető sínekre merőlegesen egy rézből készült 1 kg tömegű rudat fektetünk. A rúdból és a sínből álló rendszerben 50 A erősségű áram folyik. Mekkora és milyen irányú az a leggyengébb mágneses mező, amelynek hatására a rúd megmozdul? A tapadási súrlódási együttható a rúd és a sínek között $0,6$.
14. Éjszaka, sötétben alkalmazkodott szabad szemmel még látunk egy olyan csillagot, amelynek fénye $8,8 \cdot 10^{-11}$ W/m² energiafluxussal éri a szemünket, ha a pupilla $7,0$ mm átmérőjű? Tegyük fel, hogy a Föld közelében átlagosan $3,5 \cdot 10^{-3}$ csillag van köbfényévenként, és ezek mindegyike olyan fényű, mint a Nap, azaz a kisugárzott teljesítményük $3,9 \cdot 10^{26}$ W. Becsüljük meg, hogy ebben az esetben hány csillagot látunk szabad szemmel? Milyen messze van a még éppen látható csillag?

Jó munkát kíván a JATE Fizikus Tanszékcsoport!

A programot a Művelődési és Köznevelési Minisztérium Felsőoktatási Programfinanszírozási Pályázata támogatja.

Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny

1999. január 21.

Megoldások

1.

Adatok: $T = 300 \text{ K}$, $p_{\text{Ne}} = 8,85 \text{ kPa}$, $m_{\text{Ne}} = 0,225 \text{ g}$, $m_{\text{CH}_4} = 0,32 \text{ g}$, $M_{\text{Ne}} = 20 \text{ g}$, $M_{\text{CH}_4} = 16 \text{ g}$, $M_{\text{Ar}} = 40 \text{ g}$, $p = ?$

Kiszámoljuk az egyes gázokban lévő részecskék (atomok, ill. molekulák) számát:

$$N_{\text{Ne}} = 6,75 \cdot 10^{21}, \quad N_{\text{CH}_4} = 12 \cdot 10^{21}, \quad N_{\text{Ar}} = 2,55 \cdot 10^{21}, \quad N = 21,3 \cdot 10^{21}.$$

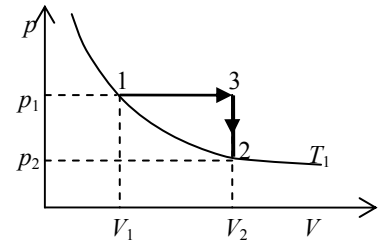
De számolhatjuk a parciális nyomásokat is: $p_{\text{Ar}} = 3,34 \text{ kPa}$,

$$p_{\text{CH}_4} = 15,73 \text{ kPa}.$$

Az állapotegyenletet felírva a kezdeti és a végállapotra:

$$p_{\text{Ne}} \cdot V = N_{\text{Ne}} \cdot k \cdot T \quad \text{és} \quad pV = NkT, \quad \text{ahonnan}$$

$$p = p_{\text{Ne}} \frac{N}{N_{\text{Ne}}} = \underline{27,9 \text{ kPa}}.$$

2.

Adatok: $T_1 = 10^\circ\text{C} = 283 \text{ K}$, $T_2 = 30^\circ\text{C} = 303 \text{ K}$, $p_1 = 10^5 \text{ Pa}$, $A = 1 \text{ m}^2$, $\rho = 1000 \text{ kg/m}^3$, $g = 9,81 \text{ m/s}^2$.

a) $p_1 = \text{áll.}$, $V = \text{áll.}$

Kezdetben a szobában legyen N_1 részecske, 30°C -on pedig N_2 . Írjuk fel az állapotegyenletet a kezdeti és a végállapotra: $p_1 V = N_1 k T_1$ és $p_1 V = N_2 k T_2$, ahonnan $N_2 / N_1 = T_1 / T_2$. Az eltávozó levegő mennyisége $N_1 - N_2 = \Delta N$ -el arányos, vagyis $\Delta N / N_1 = 1 - T_1 / T_2 = \underline{6,6 \%}$.

b) $N_1 = \text{áll.}$, $p_2 = ?$, $F = ?$, $h = ?$

Felírva az állapotegyenleteket: $p_1 V = N_1 k T_1$ és $p_2 V = N_1 k T_2$, ahonnan

$$p_2 = p_1 T_2 / T_1 = \underline{1,07 \cdot 10^5 \text{ Pa}},$$

$$F = (p_2 - p_1) A = \underline{7,07 \text{ kN}}, \quad h = \frac{(p_2 - p_1)}{\rho g} = \underline{72 \text{ cm}}. \quad \text{Ilyen vízmélységekhez akváriumot már az}$$

ablaküvegnél vastagabb anyagból készítik. Lehet, hogy ezt a nyomást már nem bírná elviselni az ablaküveg.

3.

Adatok: $T_1 = 300 \text{ K}$, $Q = 3750 \text{ J}$, $V_2/V_1 = ?$, $p_2/p_1 = ?$, $T_{\text{max}} = ?$

Sokat segíthet, ha az állapotváltozást lerajzoljuk a p - V síkon. Mivel a kezdő- és a véghőmérséklet azonos, a teljes folyamat során a belsőenergia állandó marad, $\Delta E = 0$. Írjuk fel az I. főtétele erre a folyamatra: $\Delta E = Q + W_{\text{külső}} = Q - W_{\text{gáz}} = 0$, ahonnan

$$Q = W_{\text{gáz}} = p_1 (V_2 - V_1). \quad \text{Az állapotegyenletből} \quad p_1 = \frac{NkT_1}{V_1}, \quad \text{és} \quad p_1 V_1 = p_2 V_2.$$

$$Q = NkT_1 \frac{V_2 - V_1}{V_1} = NkT_1 \left(\frac{V_2}{V_1} - 1 \right), \quad \text{innen} \quad \frac{V_2}{V_1} = 1 + \frac{Q}{NkT_1} = \underline{2,51}, \quad \frac{p_2}{p_1} = \frac{V_1}{V_2} = \underline{0,4}. \quad \text{A hőmérséklet}$$

3-ban maximális, az $1 \rightarrow 3$ folyamatnál felhasználva, hogy $p_1 = \text{áll.}$,

$$\frac{V_1}{T_1} = \frac{V_2}{T_{\max}} \rightarrow T_{\max} = T_1 \frac{V_2}{V_1} = \underline{752,9 \text{ K.}}$$

4.

Adatok: $m = 36 \text{ g}$, $n = 2$, $T = 373 \text{ K} = \text{áll.}$, $L_{\text{forr}} = 2,26 \text{ kJ/g}$, $V_2 = V_1/3$, $p_2 = 2p_1$, $V_1 = ?$, $Q = ?$
 Abból, hogy a hőmérséklet állandósága ellenére a (pV) szorzat lecsökken, az következik, hogy a gőz fázisban lévő molekulák száma megváltozik. A térfogatsökkenés közben nő a nyomás egészen addig, amíg eléri a telített vízgőz állapotot, ezután a nyomás már nem változik, a vízgőz egy része viszont lecsapódik, miközben Q_1 hő szabadul fel. Az állandó hőmérséklet megtartásához el kell vezetni részben a Q_1 hőt, részben azt a Q_2 hőt, amely egyenlő azzal a munkával, melyet a telített gőz állapot eléréséig végzünk. Mivel $p_2 = 101,3 \text{ kPa} (\approx 10^5 \text{ Pa})$,

$$p_1 = 50,65 \text{ kPa} (0,5 \cdot 10^5 \text{ Pa}). \text{ Az állapotegyenletből: } V_1 = \frac{nRT}{p_1} = \underline{0,122 \text{ m}^3}.$$

A telített gőz állapotába akkor ér a gőz, amikor a nyomás p_2 , a térfogat $V_3 = \frac{p_1 V_1}{p_2} = \frac{V_1}{2}$, az

eddig végzett munka és az elvezetendő hő $Q_2 = -W = nRT \ln \frac{V_1}{V_3} = 4,3 \text{ kJ}$.

A lecsapódott gőz tömege $\Delta m = m \frac{V_3 - V_2}{V_3} = \frac{m}{3} = 12 \text{ g}$, a felszabadult hő

$$Q_1 = \Delta m \cdot L_{\text{forr}} = 27,12 \text{ kJ. Az összesen elvezetendő hő } Q = Q_1 + Q_2 = \underline{31,42 \text{ kJ.}}$$

Ha a megoldásban sűrűségadatokat használunk, akkor kicsit más eredményeket is kaphatunk, a lecsapódó víz térfogatát érdemes elhanyagolni!

5.

Adatok: $h = 10 \text{ cm}$, $h_{\text{be}} = 0,75h$, $\rho_{\text{víz}} = 1000 \text{ kg/m}^3$, $\rho_{\text{olaj}} = 649,5 \text{ kg/m}^3$,
 $x = ?$

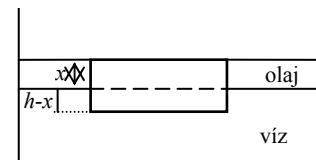
Az úszásra felírva az egyensúly feltételét $mg - F_{\text{fel}} = 0$, ha a test keresztmetszete A , akkor $Ah\rho_{\text{fa}} = A \cdot 0,75h \cdot \rho_{\text{víz}}$,
 ahonnan $\rho_{\text{fa}} = \underline{750 \text{ kg/m}^3}$.

Jelöljük x -el az olajréteg vastagságát, amikor az olaj felső szintje egybeesik a falemez felső szintjével, akkor a vízbe merülő rész

magassága $h-x$, így a nyomás a falemez aljánál $p = p_0 + \rho_{\text{olaj}}gx + \rho_{\text{víz}}g(h-x)$. Ebben az

esetben az egyensúly feltétele $mg + p_0A - pA = 0$, ahonnan $x = \frac{h\rho_{\text{víz}}}{4(\rho_{\text{víz}} - \rho_{\text{olaj}})} = \underline{7,13 \text{ cm}}$.

Ha további olajat rétegezzünk az eddigiek tetejére, akkor a nyomóerők különbsége (a felhajtóerő) nem változik meg, ezért a víz és az olaj határréteghez képest a falemez helyzete nem változik meg. Ez a helyzet stabil lesz, mert, ha a lemezt kicsit lenyomjuk, akkor nő a felhajtóerő és ezért magára hagyva visszaemelkedik előző helyzetébe. Hasonlóan, ha kicsit kiemeljük innen, akkor csökken a felhajtóerő, és ezután elengedve az visszasüllyed az egyensúlyi helyzetébe.

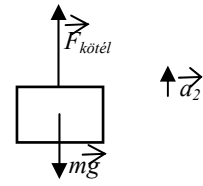
6.

Adatok: $m = 150 \text{ kg}$, $a_1 = 4 \text{ m/s}^2$, $t_1 = 2,5 \text{ s}$, $t_2 = 1 \text{ s}$, $g = 9,81 \text{ m/s}^2$, $v_1 = ?$,
 $F_{\text{kötél}} = ?$

A felvonó kezdősebesség nélkül indul, majd állandó gyorsulással mozog, így a fékezés előtti sebessége $v_1 = a_1 t_1 = 10 \text{ m/s}$. a fékezés

$$\text{szakaszára } a_2 = \frac{0 - 10 \text{ m/s}}{t_2} = -10 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}.$$

A mozgásegyenletet felírva a fékezés idejére $mg - F_{\text{kötél}} = ma_2$, innen $F_{\text{kötél}} = 2,91 \text{ kN}$.

7.

Adatok: $l = 1 \text{ m}$, $\varphi = 60^\circ$, $m_1 = m$, $m_2 = 4m$, $\mu = 0,15$, $v_1 = ?$, $u_1 = ?$, $h_1 = ?$, $s = ?$

A kezdő- és az ütközés előtti pillanatra felírva a mechanikai energiamegmaradás tételét

$$mg \frac{l}{2} = \frac{1}{2} m v_1^2, \text{ innen } v_1 = 3,13 \frac{\text{m}}{\text{s}}. \text{ Az ütközés rugalmas, ezért az ütközésre alkalmazható}$$

az energia- és a lendületmegmaradás tétele $\frac{1}{2} m v_1^2 = \frac{1}{2} m u_1^2 + \frac{1}{2} 4m u_2^2$, innen

$$u_2 = \frac{2v_1}{5} = 1,253 \frac{\text{m}}{\text{s}}, \quad u_1 = v_1 - 4u_2 = -1,88 \frac{\text{m}}{\text{s}}.$$

Az ütközés után a golyó maximális felemelkedése az energiamegmaradás tételéből számítható

$$mgh_1 = \frac{1}{2} m u_1^2, \quad h_1 = 18 \text{ cm}.$$

A meglökött test $a = \mu g = 1,47 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$ lassulással $s = \frac{u_2^2}{2a} = 53,4 \text{ cm}$ úton áll meg.

8.

Adatok: $v_1 = 1,2 \text{ m/s}$, $v_2 = 1 \text{ m/s}$, $\mu = 0,3$, $h = 4 \text{ m}$, $\alpha = 30^\circ$, $a_1 = ?$, $v = ?$, $a_2 = ?$, $l = ?$

Írjuk fel a lejtőn mozgó test mozgásegyenletét:

a csúszdán: $mg \sin \alpha - F_s = ma_1$ és $mg \cos \alpha - F_{ny} = 0$, $F_s = \mu F_{ny}$, $a_1 = 2,36 \text{ m/s}^2$.

a kifutón: $mg - F_s' = ma_2$, $F_{ny}' = mg$, $a_2 = -2,94 \text{ m/s}^2$. A csúszda aljában a sebesség a

munkatételből is kiszámítható: $\frac{1}{2} m v^2 - \frac{1}{2} m v_1^2 = mgh - F_s \frac{h}{\sin \alpha}$, innen $v = 6,25 \frac{\text{m}}{\text{s}}$. Legyen l

a kifutó hossza: $\frac{1}{2} m v_2^2 - \frac{1}{2} m v^2 = -\mu mgl$, innen $l = 6,48 \text{ m}$.

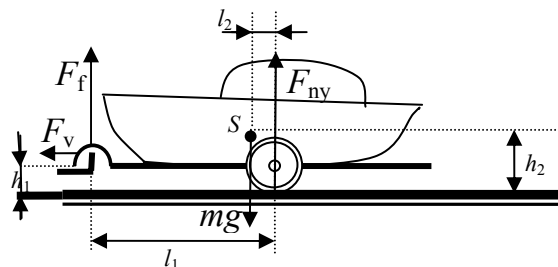
9.

Adatok: $l_1 = 3 \text{ m}$, $l_2 = 0,1 \text{ m}$, $h_1 = 0,4 \text{ m}$, $h_2 = 1 \text{ m}$, $a_1 = 0$, $a_2 = 2 \text{ m/s}^2$, $a_3 = -5 \text{ m/s}^2$,

$F_{\text{csukló},x} = ?$, $F_{\text{csukló},y} = ?$

A rajzon az utánfutóra ható erők láthatók, akkor tekintjük pozitívnak őket, ha irányuk megegyezik a rajzon látható iránnyal. Az erők forgatónyomatékának összege a tömegközéppontra minden esetben 0 kell, hogy legyen (sajátperdület-tétel szerint gyorsuló kocsí esetében is):

$$F_v (h_2 - h_1) + F_f (l_1 - l_2) - F_t h_2 - F_{ny} l_2 = 0.$$

A mozgásegyenlet vízszintes és függőleges komponensegyenlete:

$F_v - F_t = ma$ és $F_{ny} - mg + F_f = 0$, ahol F_t a kerék szöggyorsulását biztosítja. Ha

feltételezzük, hogy a kerekek tehetetlenségi nyomatéka kicsi, akkor F_t elhanyagolható a többi erő mellett.

A fenti összefüggésekből $F_v \approx ma$, $F_f \approx m \frac{gl_2 - a(h_2 - h_1)}{l_1}$. Newton III. törvénye szerint a

csuklóra ható erők komponensei ellentétes irányúak és azonos nagyságúak, mint az utánfutóra ható erők.

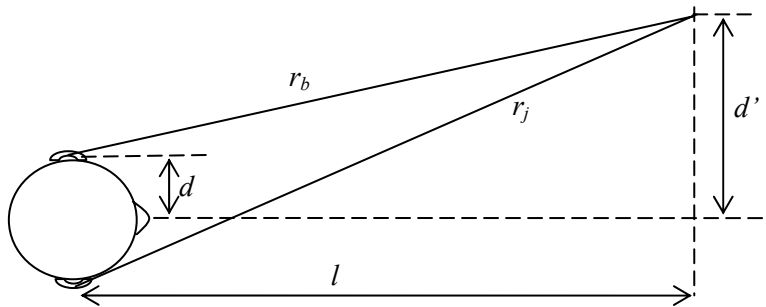
a) Ha $a = 0$, akkor $F_v = 0$ N, $F_t = 327$ N, $F_{csukló,x} = 0$ N, $F_{csukló,y} = 327$ N ↓.

b) Ha $a = 2$ m/s², akkor $F_v = 2000$ N, $F_t = -73$ N, $F_{csukló,x} = 2000$ N →, $F_{csukló,y} = 73$ N ↑.

c) Ha $a = -5$ m/s², akkor $F_v = -5000$ N, $F_t = 1327$ N, $F_{csukló,x} = 5000$ N ←, $F_{csukló,y} = 1327$ N ↓.

10.

Adatok: $2d = 15$ cm, $l = 10$ m, $d' = l \cdot \tan 5^\circ = 0,875$ m, $c_{hang} = 340$ m/s, $\Delta t = ?$

Használjuk a rajzon látható jelöléseket,

$$r_b^2 = (d - d')^2 + l^2, \quad r_j^2 = (d + d')^2 + l^2, \quad \Delta t = \frac{r_j - r_b}{c_{hang}} = 3,85 \cdot 10^{-5} \text{ s.}$$

11.

Az i -ik órát jelző pontban $-i \cdot q$ töltés van, az ettől a töltéstől származó télerősség az óra O

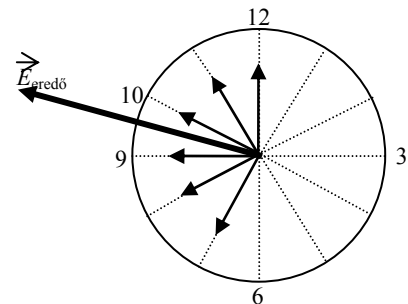
középpontjában az adott töltés fele mutat, és nagysága $E_i = k \frac{iq}{r^2}$, ahol r egy olyan kör sugara,

amelynek kerületén helyezkednek el az egész órát jelző pontok (az óra számlapját szabályos körnek gondoljuk el). A 12 töltéstől származó télerősségvektorok összeadását célszerű első lépésben úgy kezdeni, hogy összeadjuk páronként az egy egyenesbe esőket, így kapjuk a

$$\text{rajzon látható hat azonos } k \frac{(i+6)q}{r^2} - k \frac{iq}{r^2} = k \frac{6q}{r^2}$$

nagyságú vektort. Mivel ez a vektorrendszer szimmetrikus a 9 és 10 órát jelző pontokhoz tartozó szög szögfelezőjére, ezért az eredő erre az egyenesre esik. A kismutató fél 10-kor mutat ebbe az irányba. A megoldásnál feltételeztük, hogy $q > 0$. Az eredő irányába eső komponenseket összeadva kiszámítjuk az eredő nagyságát is:

$$\frac{2 \cdot 6 \cdot q \cdot k}{r^2} (\cos 75^\circ + \cos 45^\circ + \cos 15^\circ) = 23,18 \frac{q \cdot k}{r^2}.$$

12.

Adatok: $B_z = 0,62 \cdot 10^{-4} \text{ T}$, $l_{sz} = 2,5 \text{ m}$, $l_h = 9,5 \text{ m}$, $l_m = 3,5 \text{ m}$, $v = 60 \text{ km/h} = 16,67 \text{ m/s}$,
 $\epsilon_0 = 8,85 \cdot 10^{-12} \text{ As/Vm}$, $E_i = ?$, $E = ?$, $Q = ?$

Az E_i indukált elektromotoros erő egyenlő az időegység alatt elmetezett erővonalak számával:
 $E_i = B_z \cdot l_{sz} \cdot v = \underline{2,58 \cdot 10^{-3} \text{ V/m}}$.

A térerősség nagysága $E = E_i / l_{sz} = \underline{1,033 \cdot 10^{-3} \text{ V/m}}$, iránya merőleges a haladás irányára, azaz az oldalfalakra. A töltés kiszámításánál tegyük fel, hogy a kialakuló elektromos tér jól közelíthető, egy homogén elektromos térrel, mely mindenütt a kocsí eleje és végénél is a fenti térerősséggel bír. Akkor töltés csak az oldallapokon van, melyeken azonos nagyságú, de ellentétes előjelűek a töltések. A töltés nagyságát Gauss-tételéből számíthatjuk ki: tekintsünk egy a kocsí határoló lapjaival párhuzamos oldalú téglatestet úgy, hogy az tartalmazza az egyik oldalfalat, akkor $E \cdot l_h \cdot l_m = Q / \epsilon_0$, innen $Q = \underline{3,04 \cdot 10^{-13} \text{ C}}$.

13.

Adatok: $m = 1 \text{ kg}$, $l = 1 \text{ m}$, $I = 50 \text{ A}$, $\mu_0 = 0,6$, $B_{\min} = ?$, $\alpha = ?$ (a függőlegessel bezárt szög)

Az elmozdítani kívánt rúdra ható $F = B \cdot I \cdot l$ mágneses erő merőleges a rúd és a $\vec{B}$ vektor által meghatározott síkra. A rúdra hat még a súlyerő, a függőleges nyomóerő és a tapadási erő, ami vízszintes irányú. Addig nem mozdul el a rúd, amíg az erők egyensúlyban vannak. Ennek feltételét írjuk fel mind a vízszintes, mind a függőleges komponensekre:

$F \cos \alpha - F_t = 0$, $N + F \sin \alpha - mg = 0$, $F_t < \mu_0 N$, ha teljesül az egyenlőtlenség, akkor nem mozdul meg a rúd. Határozzuk meg erre az esetre a minimális mágneses teret, és irányát. A

fenti egyenletekből $F = \frac{mg}{\sin \alpha + \cos \alpha / \mu_0}$. Látható, hogy F -nek ott lesz minimuma, ahol a

$\sin \alpha + \cos \alpha / \mu_0$ kifejezésnek maximuma van. Ez a szög meghatározható differenciálhányados függvény zérus helyének kiszámításával, vagy a függvény trigonometrikus átalakításával, vagy közelítő numerikus eljárással. Mindegyik teljes értékű. Itt a trigonometrikus átalakítást mutatjuk meg:

$$f(\alpha) = \sin \alpha + \frac{\cos \alpha}{\mu_0} = \mu_0^{-1} (1 + \mu_0^2) \left[\mu_0 (1 + \mu_0^2)^{-1} \sin \alpha + (1 + \mu_0^2)^{-1} \cos \alpha \right] = \mu_0^{-1} (1 + \mu_0^2) \sin(\alpha + \varepsilon),$$

ahol $\mu_0 (1 + \mu_0^2)^{-1} = \cos \varepsilon$ és $(1 + \mu_0^2)^{-1} = \sin \varepsilon$. Ezekből $\tan \varepsilon = 1/\mu_0$, $\varepsilon = 59^\circ$. $f(\alpha)$ -nak ott lesz maximuma, ahol $\sin(\alpha + \varepsilon) = 1$, innen $\alpha = \underline{31^\circ}$.

Ezt behelyettesítve, $F = 5,145 \text{ N}$, $B = \underline{0,1 \text{ T}}$ adódik.

14.

Adatok: $E_e = 8,8 \cdot 10^{-11} \text{ W/m}^2$, $d = 7,0 \text{ mm}$, $\rho_N = 3,5 \cdot 10^{-3} (\text{fényév})^{-3}$, $P_{ki} = 3,9 \cdot 10^{26} \text{ W}$,
 $1 \text{ fényév} = 9,46 \cdot 10^{15} \text{ m}$, $P_{szem} = ?$, $N = ?$, $r_{\max} = ?$

A pupilla keresztmetszetén bejutó fény éri a szemünket: $P_{szem} = E_e d^2 \pi / 4 = \underline{3,387 \cdot 10^{-15} \text{ W}}$.

Először határozzuk meg, milyen távol lehet a még éppen látható csillag: a csillag által kibocsátott fényteltjesítmény egy öt körülvevő gömb teljes felületén egyenletesen oszlik el, ha még látjuk az r távolságban lévő csillagot, akkor

$$P_{ki} \geq E_e 4r^2 \pi, \text{ vagyis } r_{\max} = \sqrt{\frac{P_{ki}}{4\pi E_e}} = 5,94 \cdot 10^{17} \text{ m} = \underline{62,8 \text{ fényév}}.$$

A még észlelhető csillagok számát becsülhetjük a talpunk, mint középpont körül írt $r_{\max}$

sugarú félgömbben lévő csillagok számával $N \approx \frac{\rho_N 2r_{\max}^3 \pi}{3} = \underline{1813}$.

Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny

1999.

EREDMÉNYEK

GIMNÁZIUM 9. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Fűrész Gábor	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
1.	Imre Olga	Árpád Fejedeleme Gimnázium, Kistelek	Gyuris Sándor
1.	Kevei Péter	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
1.	Koreck Ferenc	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
1.	Ribizsár András	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Tóth Károly
1.	Földes Péter	Varga Katalin Gimnázium, Szolnok	Nagy Tibor
2.	Toldi Péter	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Tóth Károly
3.	Simon István	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Dr. Kovács László
4.	Baka Gergely	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Tóth Károly
4.	Farkas Viktor	Varga Katalin Gimnázium, Szolnok	Nagy Tibor
4.	Kerekes József	Bethlen Gábor Református Gimnázium, Hódmezővásárhely	Nagy Tibor
4.	Takács Gábor	Verseghegy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Pécsi István
5.	Balogh Gábor	Bethlen Gábor Református Gimnázium, Hódmezővásárhely	Nagy Tibor
5.	Romsics Bence	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
6.	Szeli Ferenc	Deák Ferenc Gimnázium, Szeged	Kis Gábor
6.	Mracskó Éva	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Ábrahám Gábor

GIMNÁZIUM 10. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Ambrus Gergely	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Dudás Zoltánné
1.	Börzsönyi Ádám	Bethlen Gábor Református Gimnázium, Hódmezővásárhely	Berecz János, Nagy Tibor
2.	Rénes Sándor	Verseghegy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Szécsiné Festő Hegedűs Margit
3.	Cseh Péter	Bethlen Gábor Református Gimnázium, Hódmezővásárhely	Berecz János, Nagy Tibor
3.	Enyedi Gábor	Rózsa Ferenc Gimnázium, Békéscsaba	Dr. Simon Imréné
3.	Marosi András	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Juhászné Mészáros Mária
4.	Jelenka József	Rózsa Ferenc Gimnázium, Békéscsaba	Dr. Simon Imréné
4.	Baka Zsuzsanna	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
5.	Csaszyi Tamás	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Dudás Zoltánné
5.	Csukonyi László	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Tóth Károly
5.	Dudás Gábor	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
5.	Simon Melinda	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Dudás Zoltánné
5.	Tari Gábor	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Dr. Kovácsné Bakacsi Judit
5.	Zsikó Mihály	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
6.	Kaszás Csilla	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Juhászné Mészáros Mária

GIMNÁZIUM 11. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Ungi Tamás	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Schultz János
1.	Buruzs Ádám	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
2.	Flach Attila	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Tóth Károly
3.	Tarcsi Károly	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Schultz János
3.	Sáfár Szilveszter	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Tóth Károly
3.	Herczegh Géza	Varga Katalin Gimnázium, Szolnok	Nagy Tibor
4.	Láng Péter	Bethlen Gábor Református Gimnázium, Hódmezővásárhely	Berecz János
4.	Benkő Zoltán	Táncsics Mihály Gimnázium, Orosháza	Hegedűs Zoltán
4.	Náday Attila	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Győri István
5.	Csuka Bernát	Verseghegy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Sebestyén István
5.	Szabó Béla	Verseghegy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Sebestyén István
6.	Szekeres Zsolt	Bethlen Gábor Református Gimnázium, Hódmezővásárhely	Nagy Tibor

GIMNÁZIUM 12. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Mező Tamás	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Dudás Zoltánné
2.	Gáspár Imre	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Dudás Zoltánné
3.	Végh Zoltán	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Győri István
4.	Pasztuhov Dániel	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Győri István
5.	Samu Axel	Bethlen Gábor Református Gimnázium, Hódmezővásárhely	Nagy Tibor
6.	Havasi Zsolt	Hotvátth Mihály Gimnázium, Szentes	Gidófalvy György

SZAKKÖZÉPISKOLA 9. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Mészáros András	Kossuth Zsuzsanna Műszaki Szakközépiskola, Hódmezővásárhely	Domonkosné Balogh Irén
1.	Szócs Endre	Kossuth Zsuzsanna Műszaki Szakközépiskola, Hódmezővásárhely	Domonkosné Balogh Irén
2.	Tóth Zoltán	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Nagyné Lakos Mária
3.	Csáki Henrik	Déri Miksa Ipari Szakközépiskola, Szeged	Horváth József
3.	Ambach Balázs	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Nagyné Lakos Mária

SZAKKÖZÉPISKOLA 10. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Kelemen Zsolt	Széchenyi István Közgazdasági és Számítástechnikai Szakközépiskola, Békéscsaba	Dr. Szabó János
2.	Kiss Attila	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Csajági Sándor
3.	Csenkey Csaba	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Csajági Sándor
4.	Egri Tamás	Gépészeti és Számítástechnikai Szakközépiskola, Békéscsaba	Tulkán Zsolt
4.	Szabó Gábor	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Csajági Sándor
5.	Pajerich Mihály	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Csajági Sándor
5.	Szalka Tamás	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Sraubingerné Kemler Anikó
6.	Fejős Antal	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Sraubingerné Kemler Anikó

SZAKKÖZÉPISKOLA 11. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Kis Péter	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Csajági Sándor
2.	Sándorov Valentin	Gábor Dénes Műszaki Szakközépiskola	Maróti Éva
3.	Farkas József	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Elblinger Ferenc
4.	Kovács Zsolt	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Csajági Sándor
5.	Tarcsal Lajos	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Árokszállási Eszter

SZAKKÖZÉPISKOLA 12. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Varga Zsolt	Széchenyi István Közgazdasági és Számítástechnikai Szakközépiskola, Békéscsaba	Dr. Szabó János
2.	Varga Gábor	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Árokszállási Eszter
3.	Bátyai Krisztián	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Árokszállási Eszter
4.	Benyó László	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Csajági Sándor
5.	Czeller Miklós	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Csajági Sándor
6.	Mózsa Vince	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Árokszállási Eszter

Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny

2000. január 20.

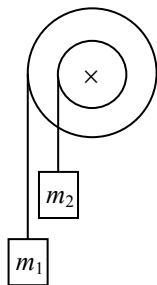
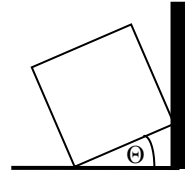
A gimnazisták feladatai:		A szakközépiskolások feladatai:	
9. osztály:	1, 2, 3, 5 (Hőtan) 1, 5, 6, 7 (Mechanika)	9. osztály:	1, 2, 3, 5, 6, 8, 9, 11.
10. osztály:	2, 4, 7, 9.	10. osztály:	
11. osztály:	2, 9, 10, 11.	11. osztály:	2, 3, 4, 6, 8, 9, 11, 12.
12. osztály:	4, 10, 11, 12.	12. osztály:	

Egy feladat teljes és hibátlan megoldása 20 pontot ér. A feladatok megoldásait önállóan kell elkészítenie, bármely segédeszköz (könyv, jegyzet, számológép) használható. A rendelkezésre álló idő 180 perc. Minden feladatot külön lapon oldjon meg! A megoldásokat nem szükséges letisztáznia, törekedjen a világos, áttekinthető leírásra! A 9. osztályos gimnazisták hőtan vagy mechanika feladatsort választhatnak.

A szakközépiskolai tanulók az ajánlott feladatokból választhatnak, a verseny eredményébe a legsikeresebb öt megoldása számít.

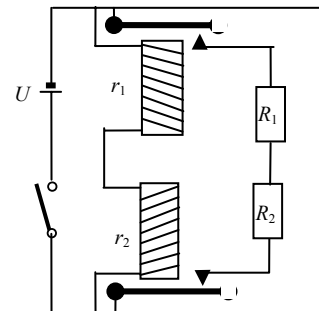
- 3 db olvadó jégkockát dobunk egy teli pohár (2 dl) 18 °C-os vízbe. Mennyire hűl le a víz és mennyi víz folyik ki a pohárból? Van-e különbség, ha egyszerre dobjuk bele a 3 kockát, vagy előbb egyet, és annak elolvadása után a másik kettőt? A jégkocka éle 2 cm. A víz sűrűsége legyen 1 g/cm³, függetlenül a hőmérséklettől.
- Két teljesen egyforma, henger alakú tartály nyílásával szembefordulva helyezkedik el. A súlytalan dugattyúkat egy súlytalan rúd köti össze. A tartályok keresztmetszete 300 cm², kezdetben a dugattyúk a tartályok végétől 25 cm-re vannak. A hengerekben normálállapotú levegő van. Mennyit mozdul el a dugattyú, ha az egyik tartályt 150 °C-ra melegítjük, a másik tartályt mindvégig 0 °C-on tartjuk? Mekkora tömegű levegőt kell a másik tartályba benyomni, hogy a dugattyú az eredeti helyén maradjon?
- Egy 0 °C-os rézgyűrű belső átmérője 2,540 cm, tömege 51,6 g. Egy 100 °C -os alumínium gömb sugara 2,545 cm. A gömböt ráhelyezzük a gyűrűre és megvárjuk, amíg kialakul a közös hőmérséklet, ekkor a gömb éppen átfér a gyűrűn. Mennyi a közös hőmérséklet és mekkora a gömb tömege? A hővesztéseket hanyagoljuk el!
- Zárt edényben 1 kg 0 °C-os víz és vele egyensúlyban lévő elhanyagolható térfogatú vízgőz van. Legalább mennyivel kell megnövelni az edény térfogatát, ha azt akarjuk, hogy csak jég és vízgőz legyen benne? Mekkora lesz ekkor a jég tömege? Az edény fala tökéletes hőszigetelő.
- A leggyorsabban futó állat a gepárd, 101 km/h-val képes futni. A második leggyorsabb az antilop 88 km/h-val fut. Ha a gepárd üldözőbe veszi az 50 m-re előtte lévő antilopot, mennyi időbe telik, amíg elkapja? Mekkora távolságot fut be közben a gepárd? A gepárd ezt a csúcssebességet csak 20 s-ig képes tartani, utána pihennie kell. Mekkora az a távolság, ahonnan még beéri a kitartóan futó antilopot?
- Egy iskola körzetében úgy szeretnék a sebességkorlátozás mértékét megállapítani, hogy a maximális fékút 4 m legyen. Mennyi lehet a megengedett sebesség, ha egy átlagos autó, fékezésakor legfeljebb 7 m/s² lassulást tud elérni, és a vezetők átlagos reakcióideje 0,5 s. A 4 m-es fékút mekkora hányadát tette meg az autó a reakcióidő alatt?

7. Egy fakorongot egyszer a jégen csúsztatva, aztán ferdén hajítva dobunk el, ugyanazon 10 m/s kezdősebességgel. Hogyan jut messzebbre, ha a fának jégen $0,2$ a csúszási súrlódási együtthatója, és feltesszük, hogy a fadarab a jéggel teljesen rugalmasan ütközik? Hogyan juttathatjuk a fakorongot legrövidebb idő alatt a 4 m távolságban, a jégen lévő célba?
8. Egy M tömegű kocka az ábrán látható módon súrlódásmentes falnak támaszkodik. Mekkora az a minimális tapadási együttható a kocka és a talaj között, ami meggátolja a kocka elcsúszását?
9. Megtervezendő egy útkanyar a következő feltételekkel: amikor az út jeges ($0,08$ a tapadási együttható), az álló autó nem csúszhat a kanyar közepe felé, ezen kívül 60 km/h -nál kisebb sebességeknél nem sodródhat kifelé. Mekkora lehet a legkisebb pályasugár? Mekkora szögben kell a vízszinteshez képest megdőteni az úttestet a legkisebb sugárnál?

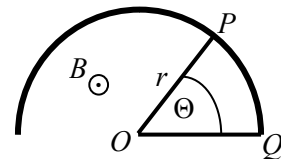

10. Egy M össztömegű lépcsős tárcsán a sugarak és a tömegek aránya is $2:1$. A tárcsákra tekert fonalokról az m_1 és m_2 tömegű testek lógnak le. A tárcsa vízszintes, rögzített tengely körül súrlódás nélkül elfordulhat. Hogyan mozog az m_1 tömegű test, ha a rendszert magára hagyjuk?

11. Az ábrán látható kapcsolásban a telep feszültsége 33 V , belső ellenállása elhanyagolható. Az ellenállások értékei $R_1 = 50 \Omega$, $R_2 = 500 \Omega$. Az $r_1 = 50 \Omega$ ellenállású relé 5 V feszültség hatására behúz, és akkor enged el, ha a feszültsége 3 V alá csökken. Az $r_2 = 250 \Omega$ ellenállású relé megfelelő adatai 10 V és 6 V . Mi történik, ha zárjuk a kapcsolót?

12. $1,2 \text{ mm}^2$ keresztmetszetű, $1,7 \cdot 10^{-8} \Omega \text{m}$ fajlagos ellenállású vezetékből $r = 24 \text{ cm}$ sugarú félkörívét formázunk. Ugyanebből a vezetékből egy OP egyenes darab az O körül foroghat, és P -nél csúszik a köríven, egy további OQ egyenes darabja zárja a hurkot. Az egész elrendezés $B = 0,15 \text{ T}$ nagyságú, a rajz síkjára merőleges mágneses mezőben fekszik. Az OP szakasz a $\Theta = 0^\circ$ helyzetből, nyugalomból indul $\beta = 12 \text{ rad/s}^2$ állandó szöggyorsulással. Milyen Θ értéknél lesz maximális az indukált áram? Milyen nagyságú ez a maximális áram?

Jó munkát kíván az SZTE Fizikus Tanszékcsoport!

A programot az Oktatási Minisztérium Felsőoktatási Programfinanszírozási Pályázata támogatta.

Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny

2000. január 20.

Megoldások

1.

Adatok: $V_0 = 2 \text{ dl} = 200 \text{ cm}^3$, $\rho_v = 1 \text{ g/cm}^3$, $m = 200 \text{ g}$, $t_0 = 18^\circ\text{C}$, $c = 4,183 \text{ kJ/(kg}^\circ\text{C)}$ 0°C -os jégkocka: $a = 2 \text{ cm}$, $V = 8 \text{ cm}^3$, $\rho_j = 0,92 \text{ g/cm}^3$, $L_o = 334,96 \text{ kJ/kg}$

a) 3 db jégkockát dobunk a vízbe:

1 kocka $0,92V = 7,36 \text{ cm}^3$, azaz $m_j = 7,36 \text{ g}$ vizet szorít ki, tehát kifolyik a pohárból $3m_j = 22,08 \text{ g}$ víz és marad $m_v = m - 3m_j = 177,92 \text{ g}$.

A jégkockák megolvasztásához és felmelegítéséhez szükséges hőt a víz lehűlése fedezi:

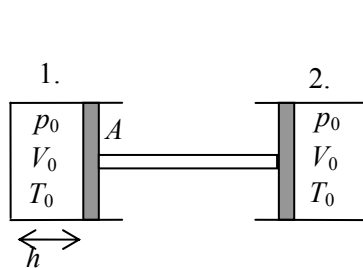
$$* m_v c (t_0 - t) = 3m_j L_o + 3m_j c t. \text{ Ebből a közös hőmérséklet: } t = \frac{m_v c t_0 - 3m_j L_o}{m c} = 7,17^\circ\text{C}.$$

b) Először 1 kockát bedobva $m_j = 7,36 \text{ g}$ 18°C -os víz folyik ki, és marad a pohárban

$$m_v = m - m_j = 192,64 \text{ g} \text{ víz, a közös hőmérséklet } * \text{ alapján: } t_1 = \frac{m_v c t_0 - m_j L_o}{m c} = 14,39^\circ\text{C}.$$

Most 2 jégkockát bedobva, kifolyik $2m_j = 14,72 \text{ g}$, $14,39^\circ\text{C}$ -os víz (tehát a rendszer energiája kevésbé csökken, mint az a) esetben), marad a pohárban $m_v = m - 2m_j = 185,28 \text{ g}$ víz. A végső

$$\text{hőmérséklet } * \text{ alapján: } t_2 = \frac{m_v c t_1 - 2m_j L_o}{m c} = 7,43^\circ\text{C}.$$

A végső hőmérséklet a b) esetben magasabb, bár a különbség nem jelentős.

2.

Adatok: $A = 300 \text{ cm}^2$, $h = 25 \text{ cm}$, $V_0 = A \cdot h = 7500 \text{ cm}^3$ $T_0 = 273 \text{ K}$, $p_0 = 10^5 \text{ Pa}$, $M = 29 \text{ g}$ (levegő)

a)

1. tartály: $T_1 = 423 \text{ K}$, p_1 , $V_1 = A(h+x)$,2. tartály: T_0 , p_2 , $V_2 = A(h-x)$ .A merev összeköttetés miatt $p_2 = p_1$.

Felírva az állapotegyenleteket, majd elosztva az azokat

$$\text{egymással: } \frac{p_0 V_0}{T_0} = \frac{p_1 A(h+x)}{T_1} \quad \text{és} \quad \frac{p_0 V_0}{T_0} = \frac{p_2 A(h-x)}{T_0} \Rightarrow \frac{h+x}{T_1} = \frac{h-x}{T_0}.$$

$$\text{Tehát a dugattyúk } x = \frac{h(T_1 - T_0)}{T_1 + T_0} = 5,38 \text{ cm} \text{-t mozdulnak el.}$$

b)

$$1. \text{ tartály: } \frac{p_0}{T_0} = \frac{p_1}{T_1} \Rightarrow p_1 = 1,55 \cdot 10^5 \text{ Pa.}$$

$$2. \text{ tartály: kezdetben } \frac{p_0 V_0}{T_0} = \frac{m_0 R}{M}, \text{ majd } p_2 = p_1 \text{ és } \frac{p_2 V_0}{T_0} = \frac{m_2 R}{M}.$$

Ezekből az egyenletekből:

$$m_0 = \frac{p_0 V_0}{T_0} \frac{M}{R} = 9,58 \text{ g, vagy } m_0 = \rho V_0 = 9,69 \text{ g, itt } \rho = 1,2928 \text{ kg/m}^3 \text{ a normálállapotú}$$

levegő sűrűsége,

$$m_2 = \frac{p_2 V_0}{T_0} \frac{M}{R} = \frac{p_2}{p_0} m_0 = 1,55 m_0. \text{ Tehát } \Delta m = 0,55 m_0 \approx 5,3 \text{ g} \text{ levegőt kell a tartályba nyomni.}$$

3.

Adatok:

rézgyűrű: $t_1 = 0^\circ\text{C}$, $d_1 = 2,540\text{ cm}$, $m_1 = 51,6\text{ g}$, $\alpha_1 = 1,62 \cdot 10^{-5}\text{ } 1/^\circ\text{C}$, $c_1 = 385,2\text{ J/(kg}\cdot^\circ\text{C)}$ alumíniumgömb: $t_2 = 100^\circ\text{C}$, $d_2 = 2,545\text{ cm}$, $\alpha_2 = 2,39 \cdot 10^{-5}\text{ } 1/^\circ\text{C}$, $c_2 = 900,21\text{ J/(kg}\cdot^\circ\text{C)}$ (közepes)Az alumínium gömbre: $d_2 = d_0(1 + \alpha_2 100^\circ\text{C})$, $d_0 = \frac{d_2}{1 + \alpha_2 100^\circ\text{C}} = \underline{2,539\text{ cm}}$ .Ha nincs hőveszteség: $m_1 c_1 t = m_2 c_2 (100^\circ\text{C} - t)$ * t hőmérsékleten az átmérők megegyeznek:

$$d = d_1(1 + \alpha_1 t), \quad d = d_2(1 + \alpha_2 t) \quad \Rightarrow \quad d_1(1 + \alpha_1 t) = d_2(1 + \alpha_2 t).$$

A közös hőmérséklet: $t = \frac{d_1 - d_0}{d_0 \alpha_2 - d_1 \alpha_1} = \underline{51,2^\circ\text{C}}$ .Az alumínium gömb tömege *-ból: $m_2 = \frac{m_1 c_1 t}{c_2 (100^\circ - t)} = \underline{23,16\text{ g}}$ .Megjegyzés: Az alumínium gömb tömege a közös hőmérséklet felhasználása nélkül is adódik, a sűrűség felhasználásával. Például $\rho = 2,702\text{ g/cm}^3$, 18°C -on.

$$d = d_0(1 + \alpha_2 18^\circ\text{C}) = 2,540\text{ cm}, \quad V = \frac{4\pi}{3} \left(\frac{d}{2} \right)^3 = 8,580\text{ cm}^3, \quad m = \rho V = \underline{23,18\text{ g}}.$$

Az eredmények erősen függenek a számítás közben használt tizedes jegyek számától. Minden elvileg helyes eredmény, ha nem tartalmaz egyéb hibát, teljes pontszámot kapjon.

4.

Adatok: $m_v = 1\text{ kg}$ víz, $T = 273\text{ K}$ marad végig, $L_p = 2500,5\text{ kJ/kg}$, $L_o = 334,96\text{ kJ/kg}$

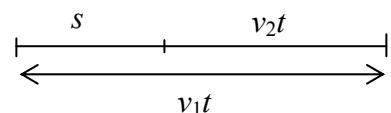
Ha megnöveljük a térfogatot, a víz párolog és mivel zárt térben van, a szükséges hőt a maradék víz megfagyása fedezi.

 m_g elpárolog, $m_v - m_g$ megfagy:

$$m_g L_p = (m_v - m_g) L_o \quad \Rightarrow \quad m_g = \frac{L_o m_v}{L_o + L_p} = 0,118\text{ kg}.$$

Tehát $m_v - m_g = \underline{0,882\text{ kg}}$ jég lesz az edényben.Mivel a telített vízgőz sűrűsége a táblázat szerint 0°C -on $\rho = 0,0048\text{ kg/m}^3$, az edény térfogatát $V_g = m_g / \rho = \underline{24,58\text{ m}^3}$ -rel kell megnövelni.

5.

Adatok: $v_1 = 101\text{ km/h} = 28,06\text{ m/s}$,
 $v_2 = 88\text{ km/h} = 24,44\text{ m/s}$, $s = 50\text{ m}$

a) Amikor a gepárd elfogja az antilopot:

 $s + v_2 t = v_1 t$. Tehát $t = \frac{s}{v_1 - v_2} \approx \underline{13,8\text{ s}}$ alatt utolérte. Eközben $v_1 t \approx \underline{387,6\text{ m}}$ távolságot futott

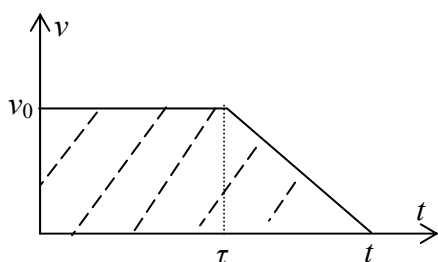
be.

b) $t' = 20\text{ s}$ $s' + v_2 t' = v_1 t' \quad \Rightarrow \quad s' = (v_1 - v_2) t' = \underline{72,4\text{ m}}$ előny esetén még beéri az antilopot.

6.

Adatok: $s = 4 \text{ m}$, $a = 7 \text{ m/s}^2$, $\tau = 0,5 \text{ s}$ Az autó a reakcióidő alatt még v sebességgel halad, utána egyenletesen lassul a megállásig.

A sebesség-idő grafikon alatti terület a megállásig megtett út:

$$s = \frac{v_0(\tau + t)}{2} \quad *$$

A sebesség a $t - \tau$ idő alatt lesz nulla: $v_0 = a(t - \tau)$,

$$*-ból \quad s = \frac{a}{2}(t^2 - \tau^2) \Rightarrow t = \sqrt{\frac{2s}{a}} + \tau = \underline{1,18 \text{ s.}}$$

Így a megengedett sebesség:

$$v_0 = a(t - \tau) = 4,76 \frac{\text{m}}{\text{s}} = 17,14 \frac{\text{km}}{\text{h.}}$$

A reakcióidő alatt megtett út $v_0 \tau$, ennek aránya a teljes úthoz:

$$\frac{v_0 \tau}{s} = \frac{2,38}{4} = 0,595 = \underline{59,5 \%}.$$

7.

Adatok: $v_0 = 10 \text{ m/s}$, $\mu = 0,2$, $s = 4 \text{ m}$, $s_1 = ?$ $s_2 = ?$ $t_1 = ?$ $t_2 = ?$ (ahol az 1-es index tartozik a csúsztatáshoz, a 2-es a hajításhoz)

a) Ha csúszik a korong, akkor

$$a = -\mu g, \quad v(t) = v_0 - \mu g t \quad \text{és} \quad 0 = v_0 - \mu g t_{cs} \Rightarrow t_{cs} = \frac{v_0}{\mu g} = \underline{5,1 \text{ s}},$$

$$s_1 = \frac{v_0}{2} t_{cs} = \frac{v_0^2}{2\mu g} = \underline{25,48 \text{ m.}}$$

Innen $t_1 = \underline{0,417 \text{ s}}$, a másik gyök nagyobb, mint t_{cs} .b) Ha elhajítjuk a korongot, akkor röpkül a legmesszebbre, ha a hajítás szöge 45° :

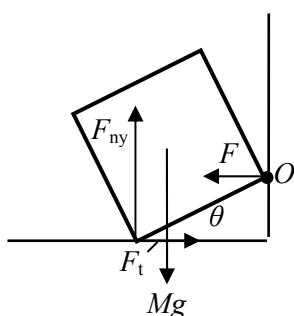
$$s_2 = \frac{v_0^2 \sin 2\alpha}{g} = \underline{10,19 \text{ m.}}$$

Ha a hajítás 4 m-re történik, akkor $s = \frac{v_0^2 \sin 2\beta}{g}$, innen $\beta = 111,55^\circ$, $t_2 = \frac{s}{v_0 \cos \beta} = \underline{0,408 \text{ s.}}$

Ha a korongot csúsztatjuk, lényegesen messzebbre jut mint elhajítva. Viszont a 4 m-re lévő célba előbb eljut a megfelelően elhajított korong, mint a csúsztatott.

Megjegyzés: Elképzelhető a rugalmatlan ütközés úgyis, hogy a korong csak a felületre merőleges sebességkomponensét veszíti el. Akkor az ütközés után még csúszik is a korong és így eljuthat 28,22 m távolságra (ha a hajítás szöge $10,08^\circ$), ami már nagyobb a csúszással megtett távolságnál.

8.

Rajzoljuk fel a testre ható erőket, és írjuk fel a kocka egyensúlyának feltételeit:

$$\sum \vec{F}_i = 0 \Rightarrow F - F_t = 0$$

$$F_{ny} - Mg = 0$$

$$\sum M_i = 0 \text{ az O-n átmenő tengelyre:}$$

$$Mg \frac{a}{\sqrt{2}} \cos(45^\circ - \theta) + F_t a \sin \theta - F_{ny} a \cos \theta = 0.$$

A kocka addig nem csúszik meg, amíg $F_t \leq \mu_0 F_{ny}$.

A fentiekből következik, hogy $\mu_0 \geq \frac{1}{2} \left(\frac{\cos \theta}{\sin \theta} - 1 \right)$ szükséges az egyensúlyhoz, ahonnan a

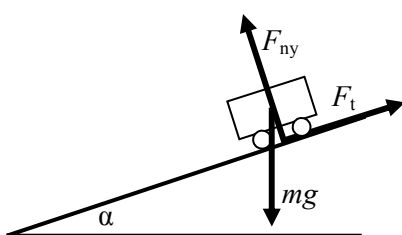
minimális μ_0 leolvasható: $\mu_{0\min} = \frac{1}{2} (\operatorname{ctg} \theta - 1)$.

Megjegyzés: A kocka fenti helyzete csak $\theta \leq 45^\circ$ -nál jöhet létre.

9.

Adatok: $\mu_0 = 0,08$, $v_0 = 60 \text{ km/h} = 16,67 \text{ m/s} > v$, $v_1 = 0$

Ha $v_1 = 0$, akkor az autóra ható erők az ábrán láthatóak. Az egyensúly feltétele:

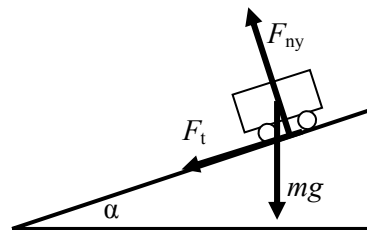
$$F_{ny} - mg \cos \alpha = 0$$

$$mg \sin \alpha - F_t = 0, \text{ a tapadás miatt } F_t \leq \mu_0 F_{ny},$$

$$\operatorname{tg} \alpha \leq \mu_0 \Rightarrow \alpha \leq 4,57^\circ.$$

Ha az úttestet megdöntjük, akkor a pálya sugara kisebb lehet, mint vízszintes pálya esetén.

A mozgó autó esetén célszerű az erőket vízszintes és függőleges komponensekre bontani, mivel az eredő erő vízszintes, a körpálya középpontjába mutat és mv^2/R nagyságú (v állandó):

$$F_{ny} \sin \alpha + F_t \cos \alpha = m \frac{v^2}{R}$$

$$F_{ny} \cos \alpha - F_t \sin \alpha - mg = 0,$$

Innen

$$F_t = m \frac{v^2}{R} \cos \alpha - mg \sin \alpha \text{ és } F_{ny} = m \frac{v^2}{R} \sin \alpha + mg \cos \alpha.$$

A kerekek tapadnak, ha $F_t \leq \mu_0 F_{ny}$, ahonnan $R \geq \frac{v^2 (\cos \alpha - \mu_0 \sin \alpha)}{g (\sin \alpha + \mu_0 \cos \alpha)} = 175,8 \text{ m}$.

Megjegyzés: Ha a sebesség nem állandó, akkor a tapadási erő egy része biztosítja a sebességváltozást és csak a másik része akadályozza a kicsúszást! Az R-re kapott egyenlőtlenségből megmutatható, hogy a jobb oldal α -nak csökkenő függvénye!

10.

$$\text{A lépcsős tárcsára: } \Theta = \frac{1}{2} \frac{2}{3} MR^2 + \frac{1}{2} \frac{M}{3} \left(\frac{R}{2} \right)^2 = \frac{3}{8} MR^2.$$

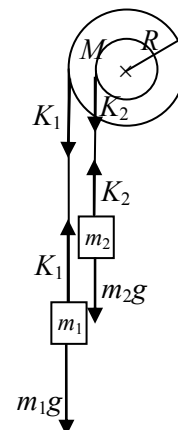
Írjuk fel a mozgásegyenleteket:

$$m_1 g - K_1 = m_1 a_1$$

$$m_2 g - K_2 = m_2 a_2$$

$$\frac{K_1 R + K_2 \frac{R}{2}}{2} = \Theta \beta$$

Tegyük fel, hogy mindkét kötel feszes, akkor $K_1, K_2 > 0$ és $a_1 = \beta R$, $a_2 = \beta R/2$.

Innen

$$a_1 = \frac{8m_1 - 4m_2}{8m_1 + 2m_2 + 3M} g, \quad a_2 = \frac{a_1}{2}, \quad \beta = \frac{a_1}{R},$$

$$K_1 = \frac{m_1(3M - 2m_2)}{8m_1 + 2m_2 + 3M} g > 0, \quad \text{ha } M > \frac{2}{3}m_2.$$

Ha

$$M = \frac{2}{3}m_2, \quad \text{akkor } K_1 = 0, \quad a_1 = g, \quad \text{és}$$

$$M < \frac{2}{3}m_2, \quad \text{akkor } K_1 = 0, \quad a_1 = g, \quad K_2 \text{ mindig pozitív!}$$

A mozgásegyenletek:

$$m_2 g - K_2 = m_2 a_2$$

$$K_2 \frac{R}{2} = \Theta \beta \quad \text{és} \quad a_2 = \frac{R}{2} \beta.$$

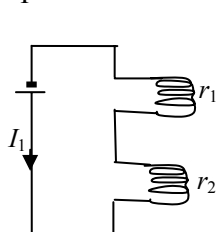
$$\text{Innen } a_2 = \frac{2m_2}{2m_2 + 3M} g, \quad \beta = \frac{2a_2}{R}, \quad a_1 = g.$$

11.

Adatok: $U = 33 \text{ V}$, $r_1 = 50 \Omega$, $r_2 = 250 \Omega$, $R_1 = 50 \Omega$, $R_2 = 500 \Omega$, $U_{1be} = 5 \text{ V}$, $U_{1ki} = 3 \text{ V}$, $U_{2be} = 10 \text{ V}$, $U = 6 \text{ V}$

A relék ki-, illetve bekapcsolt állapotától függ, hogy az áramkör mely részén folyik áram, és hogy az ellenállások hogyan kapcsolódnak egymáshoz. Az áramkörből egyszerűbb rajz készíthető, ha csak azt a részét rajzoljuk le, ahol folyik áram.

1. lépés: mindkét relé nyitva van a kapcsoló zárásának pillanatában:

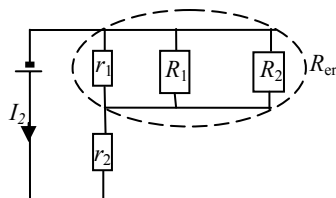
$$I_1 = \frac{U}{r_1 + r_2} = \underline{0,11 \text{ A}}.$$

A relékre jutó feszültségek:

$$U_1 = r_1 I_1 = \underline{5,5 \text{ V}}, \quad U_2 = r_2 I_1 = \underline{27,5 \text{ V}}.$$

Mindkét relé behúz!

2. lépés: relék zárva:

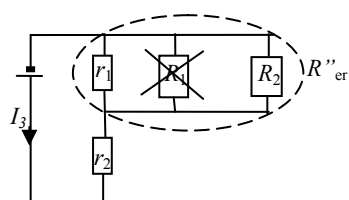

$$\frac{1}{R_{er}} = \frac{1}{r_1} + \frac{1}{R_1} + \frac{1}{R_2}, \quad R_{er} = 23,81 \Omega.$$

$$I_2 = \underline{0,12 \text{ A}}, \quad U_1' = \underline{2,86 \text{ V}}, \quad U_2' = \underline{30,14 \text{ V}}.$$

Megszakad az 1-es relé!

3. lépés: 1. relé nyitva, 2. relé zárva:

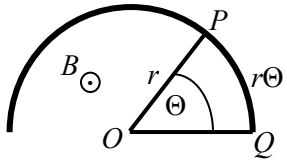
$$R''_{er} = 45,45 \Omega, \quad I_3 = 0,112 \text{ A}$$

$$U_1'' = \underline{5,09 \text{ V}} \quad \text{és} \quad U_2'' = \underline{27,91 \text{ V}}.$$

Az 1-es relé újra behúz, és periodikusan ismétlődik a 2. és 3. lépés.

12.

Adatok: $A = 1,2 \text{ mm}^2$, $\rho = 1,7 \cdot 10^{-8} \Omega \text{m}$, $r = 24 \text{ cm}$, $B = 0,15 \text{ T}$, $\beta = 12 \text{ rad/s}^2$ .Számítsuk ki a szögelfordulást: $\Theta = \frac{1}{2} \beta t^2$ .Számítsuk ki az $OPQO$ hurok ellenállását:

$$R(\Theta) = 2R_r + R_r \Theta = R_r \left(2 + \frac{1}{2} \beta t^2 \right), \quad \text{ahol} \quad R_r = \rho \frac{r}{A}.$$

A hurkon átmenő indukciófluxus:

$$\Phi = B \frac{\Theta}{2\pi} r^2 \pi = \frac{1}{4} \beta r^2 B t^2 = \text{állandó} \cdot t^2. \quad \text{Az indukált feszültséget}$$

hasonló módon számoljuk ki, mint a gyorsuló mozgásoknál az út-idő függvényből a sebességet:

$$U_i = \frac{d\Phi}{dt} = \frac{1}{2} \beta r^2 B t.$$

Az indukált áram:

$$I = \frac{U_i}{R} = \frac{\frac{1}{2} \beta r^2 B t}{\rho \frac{r}{A} \left(2 + \frac{1}{2} \beta t^2 \right)},$$

összük el a számlálót és a nevezőt is t -vel: $I = \frac{\beta r B A}{2\rho} \frac{1}{\frac{2}{t} + \frac{\beta t}{2}}$, az áram ott lesz maximális,

ahol a második tört nevezője minimális. Alkalmazzuk a számtani és a mértani közepekre

$$\text{vonatkozó egyenlőtlenséget: } \frac{\frac{2}{t} + \frac{\beta t}{2}}{2} \geq \sqrt{\frac{2}{t} \cdot \frac{\beta t}{2}} = \beta.$$

$$\text{Ezt felhasználva: } I \leq \frac{\beta r B A}{4\rho\sqrt{\beta}} = \frac{\sqrt{\beta} r B A}{4\rho} = 2,2 \text{ A} = I_{\max}.$$

Hol lesz maximális az áramerősség, ahol:

$$\frac{2}{t_m} = \frac{\beta t_m}{2} \Rightarrow t_m^2 = \frac{4}{\beta}, \quad \Theta(t_m) = \frac{1}{2} \beta t_m^2 = 2 \text{ rad}.$$

Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny
2000.

EREDMÉNYEK

Gimnázium 9. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Károly Zoltán	Katona József Gimnázium, Kecskemét	Sáróné Szabó Irén
2.	Tóth Sándor	Batsányi János Gimnázium, Csongrád	Szucsán András
2.	Tátrai Dávid	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium és Általános Iskola, Szeged	Nagy Anett
3.	Bérczi Kristóf	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Győri István
3.	Zsilák-Urbán Mihály	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium és Általános Iskola, Szeged	Nagy Anett
4.	Müller Viktor	Református Gimnázium, Kecskemét	Szöllősiné Arany Tünde
5.	Kótai Viktor	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Juhászné Mészáros Mária
5.	Czirok János Balázs	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium és Általános Iskola, Szeged	Nagy Anett
5.	Ménesi Tamás	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Juhászné Mészáros Mária
5.	Komlósi Gergely	Bethlen Gábor Református Gimnázium, Hódmezővásárhely	Nagy Tibor
6.	Béli Dorián	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Juhászné Mészáros Mária
6.	Rácz Balázs	Katona József Gimnázium, Kecskemét	Sáróné Szabó Irén

Gimnázium 10. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Fűrész Gábor	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium és Általános Iskola, Szeged	Csányi Sándor
2.	Romsics Bence	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium és Általános Iskola, Szeged	Csányi Sándor
2.	Kevei Péter	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium és Általános Iskola, Szeged	Csányi Sándor
3.	Janáky Csaba	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium és Általános Iskola, Szeged	Dudás Zoltánné
4.	Takács Gábor	Verseghy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Pécsi István
4.	Marton József	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Dr. Kovács László
5.	Baranya Tibor	Verseghy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Pécsi István
5.	Ritzinger György	Verseghy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Pécsi István
5.	Bényász László	Eötvös József Középiskola, Heves	Tófalusi Péter
5.	Imre Olga	Árpád Fejedelem Gimnázium, Kistelek	Gyuris Sándor
6.	Ribizsár András	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Tóth Károly
6.	Koreck Ferenc	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium és Általános Iskola, Szeged	Csányi Sándor

Gimnázium 11. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Enyedi Gábor	Rózsa Ferenc Gimnázium, Békéscsaba	Dr. Simon Imréné, Varga István
2.	Karasi Mihály	Szent István Gimnázium, Kalocsa	Szőke Imre
2.	Börzsönyi Ádám	Bethlen Gábor Református Gimnázium, Hódmezővásárhely	Berecz János
3.	Nagy Dávid	Bányai Júlia Gimnázium, Kecskemét	Borsos Ferenc, Bakk János
4.	Ambrus Gergely	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium és Általános Iskola, Szeged	Dudás Zoltánné
4.	Gyebnár Gábor	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Juhászné Mészáros Mária
4.	Kálmán Zoltán	Versey Ferenc Gimnázium, Szolnok	Szécsiné Festő Hegedűs Margit
5.	Szabó Ákos	Nyíregyházi Evangélikus Kossuth Lajos Gimnázium	Tófalusi Péter
5.	Vizer Tibor	Piarista Gimnázium, Kecskemét	Zajacz Lajos, Szőke- Tóth Zsolt
6.	Kecskeméti Balázs	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Tóth Károly
6.	Szabó Géza	Katona József Gimnázium, Kecskemét	Sáró Péter
6.	Takács József	Bolyai János Gimnázium, Kecskemét	Vincze Zoltán

Gimnázium 12. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Buruzs Ádám	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium és Általános Iskola, Szeged	Mike János
2.	Székely Attila	Református Gimnázium, Kecskemét	Sikó Dezső
3.	Pereszlényi Attila	Varga Katalin Gimnázium, Szolnok	Nagy Tibor
4.	Herczegh Géza	Varga Katalin Gimnázium, Szolnok	Nagy Tibor
5.	Godány Tamás	Rózsa Ferenc Gimnázium, Békéscsaba	Szabó Zsófia
5.	Sáfar Szilveszter	JATE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Tóth Károly
5.	Szekeres Zsolt	Bethlen Gábor Református Gimnázium, Hódmezővásárhely	Nagy Tibor
6.	Juhász Miklós	Versey Ferenc Gimnázium, Szolnok	Sebestyén István
6.	Ungi Tamás	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium és Általános Iskola, Szeged	Schultz János
6.	Ivaskó György	III. Béla Gimnázium, Baja	Dr. Szkladányi András
6.	Csuka Bernát	Versey Ferenc Gimnázium, Szolnok	Sebestyén István

Szakközépiskola 9. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Szalma Tamás	Déri Miksa Ipari Szakközépiskola, Szeged	Tóth Péterné
2.	Sányi Viktor	Széchenyi István Közgazdasági és Külkereskedelmi Szakközépiskola, Békéscsaba	Huszká Márta
3.	Falusi Zoltán	Vásárhelyi Pál Műszaki Szakközépiskola, Békéscsaba	Subaticz Imréné
3.	Tözsér Dénes	Kandó Kálmán Műszaki Szakmunkásképző és Szakközépiskola, Kecskemét	Márkus Erika

Szakközépiskola 10. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Mészáros András	Kossuth Zsuzsanna Műszaki Szakközépiskola, Hódmezővásárhely	Domonkosné Balogh Irén
2.	Polestyuk Zoltán	Kossuth Zsuzsanna Műszaki Szakközépiskola, Hódmezővásárhely	Domonkosné Balogh Irén
3.	Csengeri Attila	Kossuth Zsuzsanna Műszaki Szakközépiskola, Hódmezővásárhely	Domonkosné Balogh Irén

Szakközépiskola 11. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Hoffer János	Kandó Kálmán Műszaki Szakmunkásképző és Szakközépiskola, Kecskemét	Jusztin Zsuzsa
2.	Sebestyén Zsolt	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Straubingerné Kemler Anikó
3.	Andrási Miklós	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Straubingerné Kemler Anikó
3.	Csákó Tamás	Széchenyi István Közgazdasági és Külkereskedelmi Szakközépiskola, Békéscsaba	Dr. Szabó János

Szakközépiskola 12. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Kákonyi Róbert	Műszaki Szakközépiskola és Szakmunkásképző Intézet, Kalocsa	Pécsiné Kollár Ágnes
2.	Petró János	Gépészeti és Számítástechnikai Szakközépiskola, Békéscsaba	Tulkán Zsolt
3.	Körmendi József	Gábor Dénes Gimnázium, Műszaki Szakközépiskola, Szeged	Kovács Sándorné
3.	Rácz Attila	Déri Miksa Ipari Szakközépiskola, Szeged	Horváth József

Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny
2001. január 18.

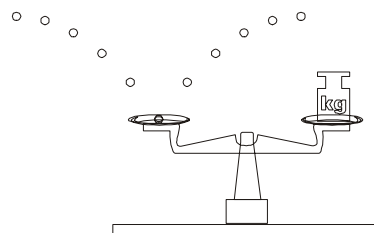
<i>A gimnazisták feladatai:</i>		<i>A szakközépiskolások feladatai:</i>	
9. évf.	1, 2, 3, 4. (Hőtan) 3, 4, 5, 6. (Mechanika)	9. évf.	1, 2, 3, 4, 5, 6.
10. évf.	1, 4, 7, 8.	10. évf.	
11. évf.	9, 10, 11, 12.	11. évf.	1, 4, 8, 10, 12, 14.
12. évf.	11, 13, 14, 15.	12. évf.	

Egy feladat teljes és hibátlan megoldása 20 pontot ér. A feladatok megoldásait önállóan kell elkészítenie, bármely segédeszköz (könyv, jegyzet, számológép) használható. A rendelkezésre álló idő 180 perc. Minden feladatot külön lapon oldjon meg! A megoldásokat nem szükséges letisztázni, törekedjen a világos, áttekinthető leírásra! A 9. osztályos gimnazisták hőtan vagy mechanika feladatsort választhatnak.

A szakközépiskolai tanulók az ajánlott feladatokból választhatnak, a verseny eredményébe a legsikeresebb öt megoldása számít.

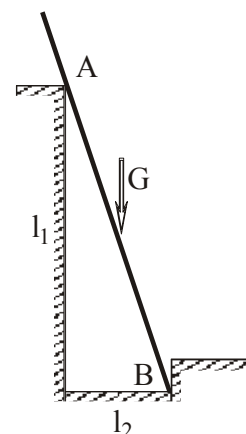
1. Bizonyos mennyiségű oxigéngázt állandó nyomáson addig melegítünk, amíg a térfogata az eredeti kétszerese nem lesz. Utána ugyanezen a térfogaton addig hűtjük, amíg az összes előzőleg fölvevett hőt le nem adja. Adjuk meg a kiindulási és a végső hőmérséklet arányát!
2. Egy 0,3 m átmérőjű henger alakú edény felső végét dugattyú zárja el. A hengert légköri nyomású gázzal töltjük fel mindaddig, amíg a felfelé haladó dugattyú el nem éri az 1 m magasságot. Ekkor lezárjuk a gázvezetékét. Meddig süllyed a dugattyú, ha egy 70 kg tömegű ember áll rá?
3. Egy tengerjáró hajó az óceánról (relatív sűrűsége 1,025) beérve az édesvízre kicsit jobban megmerül. Amikor kirakodják a 600 000 kg terhet, újra az eredeti szintig emelkedik ki. Mekkora volt a hajó tömege a kirakodás előtt, ha a hajó oldalait a vízvonalnál függőlegesen tekintjük?
4. Két azonos tömegű és térfogatú, de különböző átmérőjű, tehát különböző magasságú henger alakú edényt szájával lefelé függőlegesen víz alá nyomunk addig, amíg a fenekük éppen víz alá ér. Melyiket kell nagyobb erővel a víz alatt tartani?
5. Egy zsonglőr öt labdát tart mozgásban, egymás után 3 m magasra földobálva azokat. Határozzuk meg az egymás utáni dobások közti időkülönbséget! Adjuk meg a másik négy labda helyzetét abban a pillanatban, amikor egy labda éppen a kezében van. Hanyagoljuk el azt az időt, amíg a labdákat átveszi egyik kezéből a másikba.
6. Egy hideg téli napon kezeinket úgy próbáljuk melegíteni, hogy egymáshoz dörzsöljük. Tegyük fel, hogy a két kezünk között 0,5 a súrlódási együttható, 35 N erővel nyomjuk egymásnak, és a dörzsölés relatív sebessége 35 cm/s. Mekkora hő fejlődik másodpercenként? Mennyi ideig kell dörzsölgetni a kezünket, hogy hőmérséklete 5°C-kal emelkedjen? Legyen egy-egy kéz tömege 350 g, fajhője 4 kJ/kg·°C.

7. Egy vízszintes csőből 0,5 g tömegű üveggolyók érkeznek, másodpercenként 100 db. A golyók 0,5 m-es esés után egy mérleg serpenyőjébe esnek, ahonnan eredeti magasságukig pattannak vissza. Mekkora súlyt kell a másik serpenyőbe helyezni, hogy a mérleg egyensúlyban legyen?

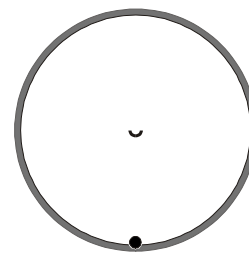
8. Egy íjász versenyen a 16 m magas toronyból leejtett tárgyakat kell eltalálni. A lövészek a toronytól 8 m távolságban helyezkednek el. Ha az íjász a céltárgy leejtésének pillanatában a vízszintessel 30° -os szögben kilő egy 20 m/s sebességgel induló nyílvesszőt, vajon eltalálja-e a céltárgyat? Ha nem, mi az a minimális távolság, amennyire megközelíti? Melyik időpillanathoz tartozik ez a minimális távolság?
9. A villámlás látható fényoszlopának létrejöttét mindig megelőzi egy állapot, melyben a felhő és a talaj között egy láthatatlan, elektronokból álló oszlop alakul ki. Ezek az elektronok részben a felhőből, részben a levegő ionizált molekuláitól származnak. Az oszlop tipikusan $\lambda = -1 \cdot 10^{-3}$ C/m vonalmenti töltéssűrűséggel rendelkezik. Amint az oszlop eléri a talajt, a benne levő elektronok hirtelen a földbe vezetődnek, miközben a levegő molekuláival ütközve energiájuk egy részét fénykibocsátás formájában leadják. Ezt látjuk hirtelen felvillanásnak. Ha a levegő molekulái $3 \cdot 10^6$ N/C télerősségnél ionizálódnak, milyen széles a villám (azaz az ionizált molekulákat tartalmazó oszlop)?
10. Egy Q töltéssel bíró kondenzátor fegyverzeteinek területe A , a lemezek távolsága d . Mekkora a lemezek közötti potenciálkülönbség? A lemezek közé a vastagságú ($a < d$), A területű fémlamezt helyezünk. Mennyi lesz ebben az esetben a lemezek közötti potenciálkülönbség? A fémlamezt kicseréljük egy azonos méretű, ε_r dielektromos állandójú szigetelőre. Mekkora lesz ebben az esetben a potenciálkülönbség a lemezek között? Rajzolja fel a potenciál helyfüggését a kondenzátor fegyverzetei közötti tartományban, mind a három esetben („üres” kondenzátor, fémlamez a kondenzátorban, szigetelő lemez a kondenzátorban)!

11. Egy henger alakú edényt egy jól illeszkedő 2,69 kg tömegű, 2 cm^2 keresztmetszetű fémdugattyú zár le. A hengerben mindvégig állandó hőmérsékleten víz és $\rho = 1,3 \text{ kg/m}^3$ sűrűségű vízgőz található. A külső légnyomás 10^5 Pa . A dugattyú $0,3 \text{ cm/s}$ állandó sebességgel lassan süllyed, miközben henger falán át folyamatosan hő távozik. Számítsuk ki, hogy másodpercenként mennyi gőz csapódik le, mennyi a hőveszteség és mennyivel változik a víz-gőz rendszer belső energiája! $g = 9,81 \text{ m/s}^2$.

12. Az ábra szerinti létra két ponton támaszkodik: az A pontban a falnak, a B pontban egy mélyedésnek. Az AB szakasz felezőpontjában $G = 800 \text{ N}$ súlyú ember áll. Adatok: $l_1 = 4 \text{ m}$, $l_2 = 1,5 \text{ m}$. A létra tömege elhanyagolható. A súrlódástól mindkét pontban eltekintünk. Mekkora erő hat az A és B pontokban a létrára? A B pontban ható erőnek adjuk meg a függőleges és vízszintes komponenseit is!

13. Egy r sugarú hengerpalástban egy kis mélyedésben van egy golyócska. Mekkora szögsebességgel forgassuk a hengert a tengelye körül, hogy a golyócska éppen a tengelyen lévő vályúba essék bele?

14. Egy $m=0,25$ kg tömegű, $l=0,1$ m hosszúságú fahengerre rá van tekercselve egy nagyon lapos $N=10$ menetes tekercs. A henger tengelye a tekercs síkjában fekszik. A hengert úgy helyezzük α hajlásszögű lejtőre, hogy a tekercs síkja párhuzamos legyen a lejtő síkjával. A rendszer egy függőlegesen lefelé mutató $B=0,5$ T nagyságú mágneses mezőben van. Milyen irányú és legalább mekkora áram folyjon a tekercsben, hogy a henger ne guruljon le a lejtőről? Ha a tekercsben nem folyik áram, akkor a henger tisztán legördül a lejtőről.
15. Vizsgáljuk meg, hogyan befolyásolja a teljes visszaverődés határszögét, ha egy üveglemezre vízréteget viszünk! $n_{\text{üveg}} = 1,5$, $n_{\text{víz}} = 1,33$. Adjuk meg a teljes visszaverődés határszögét az üveg-levegő ($\alpha_{\text{ül}}$) és az üveg-víz ($\alpha_{\text{üv}}$) határfelületre! Mi az a határszög, aminél nagyobb beesési szög esetén a fénysugár átjut az üveg-víz határfelületen, de a víz-levegő felületen teljes visszaverődést szenved ($\alpha_{\text{üvl}}$)? Van-e olyan sugár, amelynek beesési szöge nagyobb, mint az üveg-levegő határszög, és az üveget elhagyva a vízen át a levegőbe kerül?

Jó munkát kíván a Szegedi Tudományegyetem Fizikus Tanszékcsoportja!

Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny
2001. január 18.
MEGOLGÁSOK

1. feladat:

(a) Melegítés: $p = \text{áll}$, $V \rightarrow 2V$, és $\frac{V}{T} = \text{áll}$. $\rightarrow T' = 2T$ a melegítés utáni hőmérséklet.

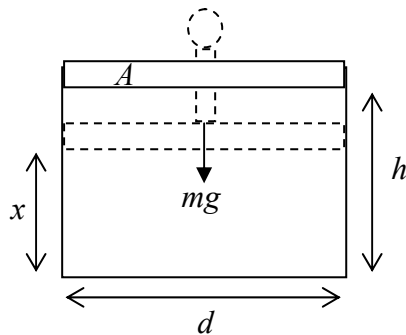
$$Q_{fel} = \frac{f+2}{2} nR(T' - T) = \frac{7}{2} nRT.$$

(b) Hűtés: $2V = \text{áll}$.

$Q_{le} = \frac{f}{2} nR(T' - T'') = \frac{5}{2} nR(2T - T'')$, ahol T'' a végső hőmérséklet. Ha $Q_{fel} = Q_{le}$, akkor a behelyettesítés utána keresett arány: $\frac{T}{T''} = \frac{5}{3} = \underline{1,67}$.

2. feladat:

Adatok: $d = 0,3 \text{ m}$, $m = 70 \text{ kg}$, $h = 1 \text{ m}$, $g = 9,81 \text{ m/s}^2$, $p_0 = 10^5 \text{ Pa}$, $T = \text{áll}$.

$$A = \frac{d^2 \pi}{4} = 0,070 \text{ m}^2, \quad V_0 = Ah = 0,070 \text{ m}^3.$$

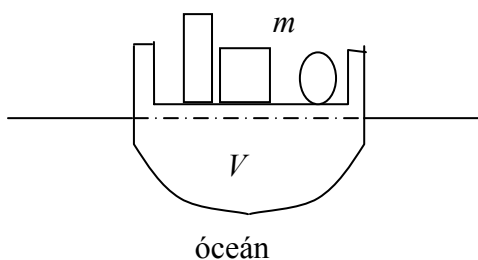
Végső helyzetben a bezárt levegő nyomása:

$$p = p_0 + \frac{mg}{A} = 1,098 \cdot 10^5 \text{ Pa}, \quad \text{térfogata: } V = Ax.$$

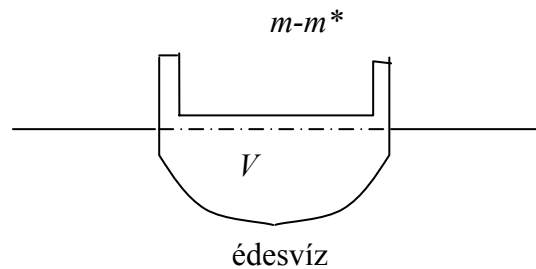
Mivel $T = \text{áll}$. $p_0 V_0 = pV$. Innen $x = \frac{p_0}{p} h = \underline{0,91 \text{ m}}$ lesz a dugattyú új helyzete.

3. feladat:

Adatok: $\rho = 10^3 \text{ kg/m}^3$, $\rho_{tenger} = 1,025 \rho$, $m^* = 6 \cdot 10^5 \text{ kg}$

$$mg = V \rho_{tenger} g$$

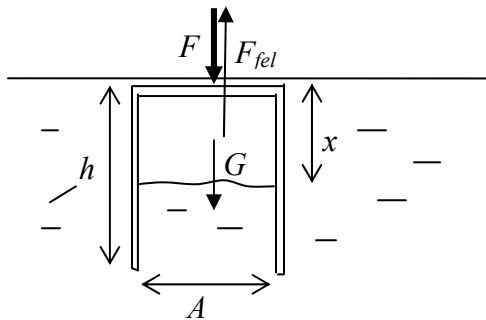
$$(m - m^*) g = V \rho g$$

$$\frac{m}{m - m^*} = \frac{\rho_{tenger}}{\rho} = 1,025,$$

innen: $m = \frac{1,025 m^*}{0,025} = \underline{2,46 \cdot 10^7 \text{ kg}}$ a hajó eredeti teljes tömege.

4. feladat:

A megoldásnál tegyük fel, hogy a pohár „könnyű”, és a végső helyzetben a pohár fenekére lefele mutató erővel kell hatni. És azt is tegyük fel, hogy a fala vékony és elhanyagolható a pohár fala és alja által kitöltött térfogat:

legyen G a pohár és levegő súlya (hanyagoljuk el a pohár fala által kiszorított víz térfogatát)

$$F = A x \rho g - G.$$

A bezárt levegőre:

$$p_0 h A = p x A \quad \text{és} \quad p = p_0 + \rho g x.$$

Ebből:

$$0 = \rho g x^2 + p_0 x - p_0 h, \quad x = \frac{p_0}{2\rho g} \left(\sqrt{1 + \frac{4\rho g}{p_0} h} - 1 \right).$$

Így F , mint h függvénye ($A = V/h$):

$$F = \frac{V p_0}{2} \left(\sqrt{1 + \frac{4\rho g}{p_0} \frac{h}{h}} - 1 \right) - G = \frac{p_0}{2} \left(\sqrt{A^2 + \frac{4\rho g}{p_0} V A} - A \right) - G$$

ebből látszik, hogy F A -nak

monoton növekvő függvénye, tehát a nagyobb alapterületű poharat kell nagyobb erővel nyomni. Ha a pohár „nehéz”, akkor lehet, hogy végül tartani kell a poharat, hogy ne süllyedjen el. Ekkor éppen fordított is lehet a következtetés. Minden más eset is előfordulhat, pl. a magas poharat nyomni kell lefele, a laposat pedig tartani. Vagyis konkrét adatok nélkül nehéz a diskussziót elvégezni.

5. feladat:

Adatok: $h = 3 \text{ m}$, $g = 9,81 \text{ m/s}^2$

Az eldobás kezdősebessége: $v_0 = \sqrt{2gh} = 7,671 \frac{\text{m}}{\text{s}}$.

Egy labda $t = \frac{2v_0}{g}$ ideig mozog a levegőben, tehát $\Delta t = \frac{2v_0}{g} = 0,313 \text{ s}$ időkülönbséggel kell

dobálni. Az egyes labdák helyzete:

$$y_1 = 0$$

$$y_2 = v_0 \Delta t - \frac{g}{2} (\Delta t)^2 = 1,92 \text{ m},$$

$$y_3 = v_0 (2\Delta t) - \frac{g}{2} (2\Delta t)^2 = 2,88 \text{ m},$$

$$y_4 = v_0 (3\Delta t) - \frac{g}{2} (3\Delta t)^2 = 2,88 \text{ m},$$

$$y_5 = v_0 (4\Delta t) - \frac{g}{2} (4\Delta t)^2 = 1,92 \text{ m}.$$

6. feladat:

Adatok: $\mu = 0,5$, $m = 0,35 \text{ kg}$, $F_{ny} = 35 \text{ N}$, $c = 4 \text{ kJ/(kg} \cdot ^\circ\text{C)}$, $v = 0,35 \text{ m/s}$, $\Delta t = 5^\circ\text{C}$

A keletkezett hő másodpercenként: $\dot{Q} = P = \mu F_{ny} v = 6,125 \text{ W}$.

Mindkét kezünk melegszik: $P \cdot t = 2mc\Delta T \rightarrow t = \frac{2mc\Delta T}{P} = 2286 \text{ s} \approx 38 \text{ perc}$, ennyi idő

alatt lesz kezünk 5°C -kal melegebb.

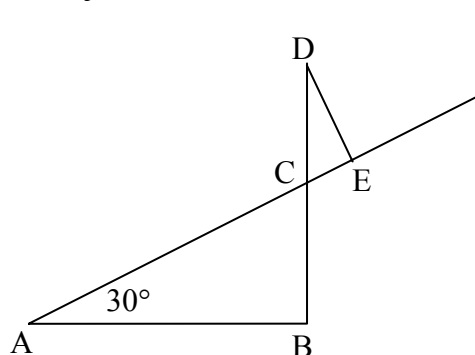
7. feladat:

Adatok: $m_0 = 0,5 \text{ g} = 5 \cdot 10^{-4} \text{ kg}$, $n = 100 \text{ db/s}$, $h = 0,5 \text{ m}$ A golyók sebességének függőleges komponense az ütközés előtt: $v = \sqrt{2gh} = 3,13 \frac{\text{m}}{\text{s}}$ .A rugalmas ütközéskor a lendületváltozás: $\Delta p_0 = 2m_0 v = 3,132 \cdot 10^{-3} \frac{\text{kgm}}{\text{s}}$ .Egységnyi idő alatt a serpenyőnek átadott lendület: $\frac{\Delta p}{\Delta t} = n \Delta p_0 = 0,3132 \text{ kg} \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$ .Newton II. törvénye szerint a golyók által kifejtett erő: $F = \frac{\Delta p}{\Delta t} = 0,3132 \text{ N}$ .A másik serpenyőbe helyezett test súlya ezzel tart egyensúlyt: $F = Mg \rightarrow M = \frac{F}{g} = \underline{31,33 \text{ g}}$.

8. feladat:

Az eseményt szabadon eső vonatkoztatási rendszerben írjuk le. Ebben a vonatkoztatási rendszerben a céltárgy áll, a nyílvessző egyenes vonalú egyenletes mozgást végez, $v_0 = 20 \text{ m/s}$ sebességgel.

Az ábra jelöléseivel:

$$AC = \frac{AB}{\cos 30^\circ} = 9,24 \text{ m},$$

$$BC = AB \tan 30^\circ = 4,62 \text{ m},$$

$$CD = BD - BC = 11,38 \text{ m},$$

$$DE = CD \cos 30^\circ = 9,85 \text{ m},$$

$$CE = CD \sin 30^\circ = 5,69 \text{ m}.$$

Nem találja el a céltárgyat.A minimális távolság: $d_{\min} = DE = \underline{9,85 \text{ m}}$.

$$\text{A hozzá tartozó idő: } t = \frac{AE}{v_0} = \frac{AC + CE}{v_0} = \underline{0,75 \text{ s}}.$$

Ebben a pillanatban még mindkét test valóban a levegőben van, hiszen:

$$y_{nyíl} = v_0 t \sin 30^\circ - \frac{g}{2} t^2 = 4,74 \text{ m}, \quad y_{cél} = 16 \text{ m} - \frac{g}{2} t^2 = 13,24 \text{ m}.$$

Másik megoldás:

$$\text{A nyílvessző pályája: } x_1 = v_{10} \cos \alpha \cdot t, \quad y_1 = v_{10} \sin \alpha \cdot t - \frac{g}{2} t^2.$$

$$\text{A céltárgy pályája: } x_2 = x_{20} = \text{áll.} \quad y_2 = y_{20} - \frac{g}{2} t^2.$$

$$d^2 = (y_2 - y_1)^2 + (x_2 - x_1)^2 = 320 - 597,2 \cdot t + 400 \cdot t^2,$$

$$\text{találkozás: } d^2 = 0, \quad t_{1,2} = \frac{597,2 \pm \sqrt{597,2^2 - 1600 \cdot 320}}{640}, \text{ nincs megoldás, nem találkoznak.}$$

$$\text{Teljes négyzetté alakítással: } d^2 = (20t - 14,93)^2 + 98, \quad d_{\min} = \sqrt{98} = \underline{9,8 \text{ m}}.$$

$$\text{Az ehhez tartozó idő: } t = \frac{14,93}{20} = \underline{0,75 \text{ s}}.$$

9. feladat:

Adatok: $\lambda = -10^{-3} \text{ C/m}$, $E_i = 3 \cdot 10^6 \text{ N/m}$, $\epsilon_0 = 8,8 \cdot 10^{-12} \frac{\text{m}^2}{\text{NC}^2}$.

Egy l hosszúságú szakaszra jutó töltés: $Q = \lambda \cdot l$.

Egy r sugarú hengerfelülettel körbevéve, a Gauss-tételt alkalmazva:

$$E_r \cdot 2r\pi l = \frac{\lambda l}{\epsilon_0} \rightarrow E_r = \frac{\lambda}{2r\pi\epsilon_0}.$$

Ha a levegő molekulái E_i térerősségnél ionizálnának, akkor az ehhez tartozó sugár:

$$r = \frac{\lambda}{\epsilon_0 2\pi E_i} = 6 \text{ m}.$$

Az ionizált molekulákat tartalmazó oszlop szélessége: $2r = \underline{12 \text{ m}}$.

10. feladat:

a) „üres” kondenzátor: $C = \epsilon_0 \frac{A}{d} \rightarrow U_a = \frac{Q}{C} = \frac{Qd}{\epsilon_0 A}$.

b) fém lemez esetén a fémdarab minden pontja azonos potenciálon van, belsejében a térerősség 0, a lemezek között levegővel kitöltött részben a térerősség Gauss-tételéből

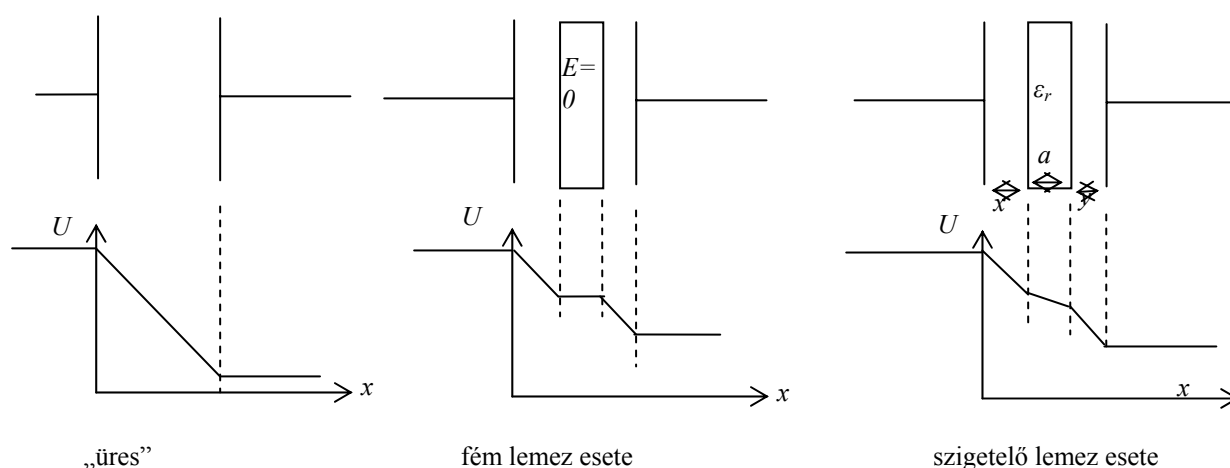
számolható: $E \cdot A = \frac{Q}{\epsilon_0} \rightarrow E = \frac{Q}{\epsilon_0 A}$, a kondenzátorlemezek közötti feszültség:

$$U_b = E \cdot (d - a) = \frac{Q}{\epsilon_0 A} (d - a).$$

c) szigetelő lemez esetén: három sorba kapcsolt kondenzátort feltételezünk:

$$\frac{1}{C} = \frac{1}{C_1} + \frac{1}{C_2} + \frac{1}{C_3} = \frac{1}{\frac{\epsilon_0 A}{x}} + \frac{1}{\frac{\epsilon_0 \epsilon_r A}{a}} + \frac{1}{\frac{\epsilon_0 A}{y}} = \frac{x+y}{\epsilon_0 A} + \frac{a/\epsilon_r}{\epsilon_0 A} = \frac{d - a + a/\epsilon_r}{\epsilon_0 A},$$

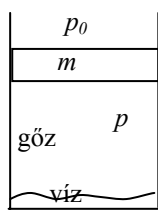
$$U_c = \frac{Q}{C} = \frac{Q(d - a + a/\epsilon_r)}{\epsilon_0 A}.$$

11. feladat:

Adatok: $m = 2.69 \text{ kg}$, $g = 9.81 \text{ m/s}^2$, $p_0 = 10^5 \text{ Pa}$, $v = 0.3 \text{ cm/s}$, $\rho = 1.3 \text{ kg/m}^3$, $A = 2 \text{ cm}^2$

A telített gőz nyomása: $p = p_0 + \frac{mg}{A} = 2.32 \cdot 10^5 \text{ Pa}$. A táblázatból kikeresett

adatok p és ρ értékéhez: $T = 125^\circ \text{C}$ és $L_p = 2.19 \cdot 10^6 \text{ J/kg}$.

A lecsapódó gőz mennyisége másodpercenként:

$$\frac{\Delta m_{\text{gőz}}}{\Delta t} = \frac{\Delta V \cdot \rho}{\Delta T} = A \cdot v \cdot \rho = 0.36 \frac{\text{mg}}{\text{s}}.$$

A gőz lecsapódásakor felszabaduló hő: $\frac{\Delta Q_{\text{fel}}}{\Delta t} = L_p \frac{\Delta m_{\text{gőz}}}{\Delta t} = 0.79 \frac{\text{J}}{\text{s}}$.

$$\Delta E = Q_{\text{fel}} + W, \text{ ahol } W = p \Delta V,$$

Az I. főtételből: $\frac{\Delta E}{\Delta t} = -\frac{Q_{\text{le}}}{\Delta t} + \frac{W}{\Delta t} = -0.65 \frac{\text{J}}{\text{s}}.$

Teljes értékű az a megoldás is, ahol a gáztörvényből határozza meg a hőmérsékletet:

$$T \approx 113^\circ \text{C}, L_p = 2.22 \cdot 10^6 \frac{\text{J}}{\text{kg}}, \frac{\Delta Q}{\Delta t} = 0.80 \frac{\text{J}}{\text{s}}, \frac{\Delta E}{\Delta t} = -0.66 \frac{\text{J}}{\text{s}}.$$

12. feladat:

Adatok: $G = 800 \text{ N}$, $l_1 = 4 \text{ m}$, $l_2 = 1.5 \text{ m}$

A létra nyugalomban van, tehát az erők és a forgatónyomatékok eredője zérust ad. A B ponton átmenő tengelyre felírva a forgatónyomatékokat:

$$G \frac{l_2}{2} = F_A \sqrt{l_1^2 + l_2^2}, \text{ mivel az } F_A \text{ kényszererő merőleges a fal és a létra érintkezési felületére.}$$

$$\text{Innen } F_A = 140.45 \text{ N.}$$

A merőlegesség miatt az F_A komponensei:

$$F_{Ay} = \frac{1.5 \text{ m}}{\sqrt{(1.5 \text{ m})^2 + (4 \text{ m})^2}} F_A = 49.32 \text{ N}, \quad F_{Ax} = \frac{4 \text{ m}}{\sqrt{(1.5 \text{ m})^2 + (4 \text{ m})^2}} F_A = 131.5 \text{ N}.$$

Az erők egyensúlya függőleges és vízszintes komponensre:

$$F_{By} + F_{Ay} = G \rightarrow F_{By} = 750.7 \text{ N},$$

$$F_{Bx} = F_{Ax} \rightarrow F_{Bx} = 131.5 \text{ N},$$

$$F_B = \sqrt{F_{Bx}^2 + F_{By}^2} = 762.13 \text{ N}.$$

13. feladat:

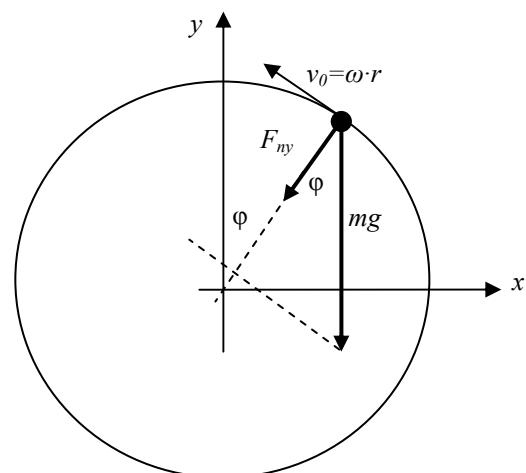
A hengert forgatva a kis golyó mindaddig körpályán mozog, amíg az $F_{ny} \neq 0$. Ha $F_{ny} = 0$, akkor leválik és parabola pályán (ferde hajítás) jut a tengelypontba.

Amíg együtt mozog a hengerrel:

$$mg \cos \varphi + F_{ny} = m\omega^2 r, \text{ leváláskor:}$$

$$F_{ny} = 0, \quad \cos \varphi = \frac{\omega^2 r}{g}, \quad x_0 = r \sin \varphi, \quad y_0 = R \cos \varphi.$$

A hajítási parabolára:

$$x = r \sin \varphi - \omega r \cos \varphi \cdot t$$

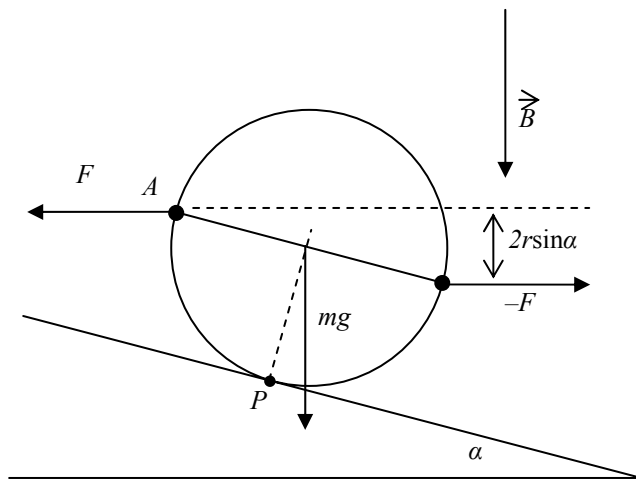
$$y = r \cos \varphi + \omega r \sin \varphi \cdot t - \frac{g}{2} t^2.$$

Leérkezéskor: $x = 0$, $y = 0$, $t = \frac{\operatorname{tg} \varphi}{\omega}$.

Végül: $\omega = \sqrt{\frac{g}{\sqrt{3}r}}$.

14. feladat:

Adatok: $m = 0,25 \text{ kg}$, $l = 0,1 \text{ m}$, $N = 10$, $B = 0,5 \text{ T}$

A P ponton átmenő tengelyre vonatkozóan egyensúly esetén:

$$M_{\text{eredő}} = 0 = M_{\text{mágn}} - mgr \sin \alpha.$$

Egy a lejtővel párhuzamos vezetékre ható erő:

$$F = BIl, \text{ így } M_{\text{mágn}} = NF2r \sin \alpha.$$

Azaz:

$$NBIl2r \sin \alpha = mgr \sin \alpha,$$

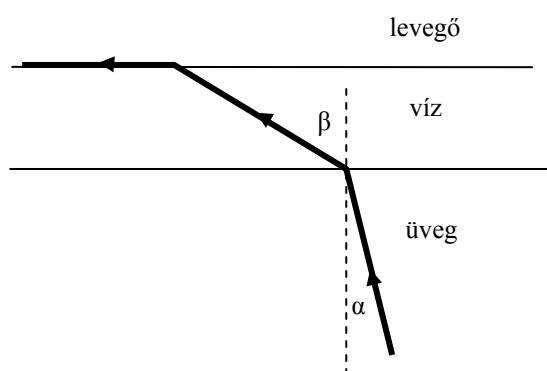
$$I = \frac{mg}{2NB} = 2,45 \text{ A}.$$

Az A-nál az áram „befelé” folyik. Ha $I' > I$, akkor elindul felfelé a henger, tisztán gördülni fog felfelé. Az

árammentes esetre vonatkozó feltétel miatt a hengerre akkora tapadási erő hat, hogy a henger nem csúszik meg.

15. feladat:

A teljes visszaverődés határszöge az optikailag sűrűbb közeg irányából: $\sin \alpha_h = \frac{n_2}{n_1}$.

Így $\alpha_{il} = 41,81^\circ$, $\alpha_{iv} = 62,46^\circ$.

Az üveg-víz felületen áthaladó fénysugár: $\alpha < 62,46^\circ$.

Az a sugár, amely a víz-levegő felületről verődik vissza:

$$\beta \geq \alpha_{vl} = \arcsin \frac{1}{1,33} = 48,75^\circ. \text{ Erre a sugárra}$$

írjuk fel a Snellius-Descartes törvényt a víz-

üveg felület esetén: $\frac{\sin \beta}{\sin \alpha} = \frac{n_{ii}}{n_v}$.

$$\sin \alpha_{ivl} = \frac{n_v}{n_{ii}} \sin \beta = \frac{n_v}{n_{ii}} \frac{n_l}{n_v} = \frac{n_l}{n_{ii}} \rightarrow \alpha_{ivl} = \alpha_{il} = 41,81^\circ.$$

Mivel $\alpha_{ivl} = \alpha_{il}$, nincs olyan sugár, amire $\alpha > \alpha_{il}$ és az üveget elhagyva a vízben át a levegőbe kerülne.

Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny

2001

EREDMÉNYEK

Gimnázium 9. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Pósfai Márton	SZTE Ságvári E. Gyak. Gimnázium, Szeged	Győri István
2.	Konfár András	Radnóti M. Gimnázium, Szeged	Vincze István
3.	Kórus Péter	Radnóti M. Gimnázium, Szeged	Vincze István
4.	Mazroa Dániel	SZTE Ságvári E. Gyak. Gimnázium, Szeged	Győri István
5.	Tóth Anett	Radnóti M. Gimnázium, Szeged	Vincze István
6.	Oltványi Gábor	Dugonics A. Gimnázium, Szeged	Rácz László
6.	Lechner Ádám	Radnóti M. Gimnázium, Szeged	Vincze István
6.	Matyuska Ferenc	Radnóti M. Gimnázium, Szeged	Vincze István

Gimnázium 10. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Bóka Gergely	Verseghy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Lapu Béla
1.	Tóth Sándor	Batsányi János Gimnázium, Csongrád	Szucsán András
2.	Szrnka Béla	Bethlen Gábor Ref. Gimnázium, Hódmezővásárhely	Nagy Tibor
3-4.	Rárósi Ferenc	Bethlen Gábor Ref. Gimnázium, Hódmezővásárhely	Nagy Tibor
3-4.	Szekeres Balázs	Verseghy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Lapu Béla
5.	Zsilák-Urbán Mihály	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Nagy Anett
6.	Balaton Attila	Verseghy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Lapu Béla

Gimnázium 11. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Romsics Bence	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás Csányi Sándor
2.	Danyi Antal	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás Csányi Sándor
3.	Ribizsár András	SZTE Ságvári E. Gyak. Gimnázium, Szeged	Tóth Károly
4.	Koreck Ferenc	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Csányi Sándor
5.	Ritzinger György	Verseghy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Pécsi István
6.	Komlós Gábor	Verseghy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Pécsi István

Gimnázium 12. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Börzsönyi Ádám	Bethlen Gábor Ref. Gimnázium, Hódmezővásárhely	Berecz János
2.	Szabó Ákos	Nyíregyházi Evangélikus Gimnázium	Tófalusi Péter
3.	Domonkos Balázs	Bethlen Gábor Ref. Gimnázium, Hódmezővásárhely	Berecz János
4.	Dömötör Piroska	Bethlen Gábor Ref. Gimnázium, Hódmezővásárhely	Berecz János
5.	Ambrus Gergely	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dudás Zoltánné
5.	Enyedi Gábor	Rózsa Ferenc Gimnázium, Békéscsaba	Dr. Simon Imréné
6.	Jelenka József	Rózsa Ferenc Gimnázium, Békéscsaba	Dr. Simon Imréné

Szakközépiskola 9. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Blumenschein Máté	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Straubingerné Kemler Anikó
2.	Surján Endre	Déri Miksa Ipari Szakközépiskola, Szeged	Horváth József
3.	Papp László	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Csajági Sándor

Szakközépiskola 10. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Juhász Sándor	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Csajági Sándor
2.	Zsikla Róbert	II. Rákóczi Ferenc Mezőgazdasági, Közgazdasági és Informatikai Szakközépiskola, Kiskunhalas	B. Nagy László
2.	Kovács Olivér	Déri Miksa Ipari Szakközépiskola, Szeged	Varjasiné Balla Edit
2.	Buczko Gábor	Szent László ÁMK, Baja	Hajdók Róbert
3.	Kadlicsek Zoltán	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Borbás Tamás
3.	Kövecses Dániel	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Csajági Sándor

Szakközépiskola 11. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Polestyuk Zoltán	Kossuth Zsuzsanna Műszaki Szakközépiskola, Hódmezővásárhely	Domonkosné Balogh Irén
2.	Csengeri Attila	Kossuth Zsuzsanna Műszaki Szakközépiskola, Hódmezővásárhely	Domonkosné Balogh Irén

Szakközépiskola 12. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Hanyecz István	Kossuth Zsuzsanna Műszaki Szakközépiskola, Hódmezővásárhely	Kószó Éva
2.	Kecskeméti Andrea	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Csajági Sándor
3.	Lovas Zoltán	Déri Miksa Ipari Szakközépiskola, Szeged	Varjasiné Balla Edit

Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny
2002. január 24.

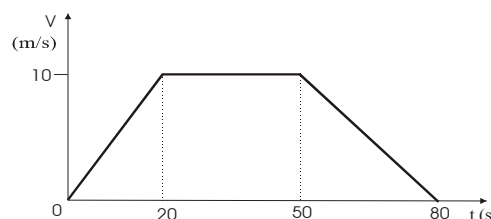
Egy feladat teljes és hibátlan megoldása 20 pontot ér. A feladatok megoldásait önállóan kell elkészítenie, bármely segéd-eszköz (könyv, jegyzet, számológép) használható. A rendelkezésre álló idő 180 perc. Minden feladatot külön lapon oldjon meg! A megoldásokat nem szükséges letisztáznia, törekedjen a világos, áttekinthető leírásra! A 9. osztályos gimnazisták hőtan vagy mechanika feladatsort választhatnak.

A szakközépiskolai tanulók az ajánlott feladatokból választhatnak, a versenybe a legsikeresebb öt megoldása számít.

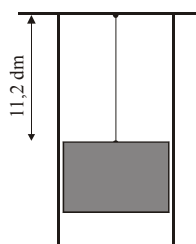
Jó munkát kíván az SZTE Fizikus Tanszékcsoport!

<i>A gimnazisták feladatai:</i>		<i>A szakközépiskolások feladatai:</i>	
9. osztály:	1, 2, 3, 4 (Mechanika) 4, 5, 6, 7 (Hőtan)	9. osztály:	1, 3, 4, 5, 6, 10, 15
10. osztály:	3, 7, 8, 9	10. osztály:	
11. osztály:	10, 11, 12, 13	11. osztály:	6, 7, 8, 10, 11, 12, 15
12. osztály:	12, 13, 14, 15	12. osztály:	

1. 600 m hosszú mozgójárdán valaki a járdához képest 5 km/h sebességgel halad, majd a járda végére érve ugyanilyen relatív sebességgel visszamegy a kiindulási helyére. Mekkora legyen a mozgójárda sebessége, hogy a gyalogos az utat a lehető legrövidebb idő alatt tegye meg? Mekkora ez a minimálisan szükséges idő? Mennyi idő alatt ér vissza a kiindulási helyére, ha a mozgójárda sebessége 8 m/s?

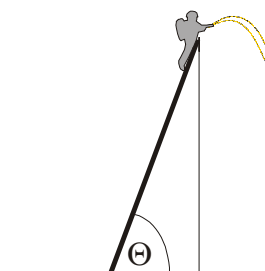

2. Az ábra egy bányalift sebesség-idő grafikonját ábrázolja. Milyen mélyre megy le a lift? Ábrázoljuk az út-idő és a gyorsulás-idő függvényt!
3. Egy kétkarú mérleg hibásan működik, mert karjai nem egyenlő hosszúságúak. Tudjuk, hogy a serpenyők egyenként 114 g-ot nyomnak. Egy ezüst kiskanalat helyezve az egyik serpenyőbe, azt a másik serpenyőbe helyezett 60 g egyensúlyozza ki. Ha a másik karba helyezzük a kiskanalat, akkor 84 g kell az egyensúlyba hozáshoz. Mennyi a kiskanál tömege? Hány százalékkal hosszabb az egyik kar?
4. 20°C-os petróleumba 30 grammos, 80°C-os rézdarabot tettünk. A közös hőmérséklet 45°C lett. Mekkora térfogatot foglal el ez a rendszer, ha a hővesztésektől és a hőtágulástól eltekintünk?
5. Egy 930 kg/m³ sűrűségű, 8 m² területű jégtábla úszik az 1020 kg/m³ sűrűségű tengervízben. A jégtáblának a vízből kilógó része 3 cm vastag. Hány hajótöröttet bír el a jégtábla? (A hajótöröttek tömegét vegyük egyenként 80 kg-nak.)
6. Oxigént tartalmazó tartályban elektromos kisülés történik, melynek következtében az oxigén ózonná alakul, a hőmérséklete pedig megkétszereződik. Ha a térfogat állandó, hány százalékkal változott a gáz nyomása?
7. Az egyik végén zárt, nyitott végével lefelé fordított, 2 dm² alapterületű, elegendően magas henger 60 kg tömegű dugattyúját a henger zárt végéhez erősített fonál tartja 11,2 dm mélységben. A henger fala jó hővezető. A hengerben és azon kívül 0,1 MPa nyomású ideális gáz van. Mennyivel csökken az elrendezés energiája, ha a fonál elszakad? Ezután megfordítjuk a hengert. Hol helyezkedik el a dugattyú? (Mindkét esetben megvárjuk, amíg beáll az egyensúly; a súrlódást elhanyagoljuk.) $g = 10 \text{ m/s}^2$

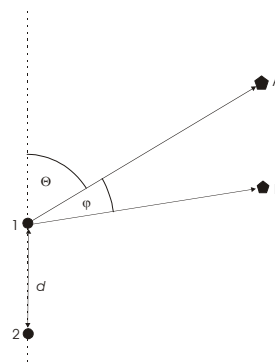

8. Egy 165 cm vállmagasságú ember 1 m/s egyenletes sebességgel halad vízszintes talajon. Vállán kötelet tart, mely egy 6,5 m magasan lévő csigán átvetve egy testet emel. Kezdetben a test 1 m magasan volt a talaj fölött, és az ember a csiga alatt állt. Mekkora sebességgel emelkedik a test, amikor az ember 7 m-t megtett? Milyen magasan van a test ebben a pillanatban?
9. A 8 liter normál állapotú nitrogén úgy tágul ki 12 liter térfogatra, hogy közben a nyomása a térfogattal lineárisan változik, és végül $1,5 \cdot 10^5$ Pa lesz. Mekkora térfogatnál éri el a hőmérsékletváltozás a teljes hőmérsékletváltozás felét? Mekkora a folyamat során felvett hő?
10. A 230 V-os névleges hálózati feszültség – a hálózat terhelésétől függően – 10%-kal ingadozik. Mekkora a 100 W-os névleges teljesítményű izzólámpa fogyasztása a hálózat minimális és maximális feszültsége esetén? Hogyan változnak ezek a fogyasztásértékek, ha figyelembe vesszük, hogy az izzólámpa ellenállása a rákapcsolt feszültség függvényében változik, mégpedig a névleges feszültség 10%-os növekedése esetén az izzólámpa ellenállása 5%-kal nő, illetve a névleges feszültség 10%-os csökkenése esetén az izzólámpa ellenállása 5%-kal csökken?
11. Egy elektron és egy müon (mely az elektronnal megegyező töltésű, de 200-szor nagyobb tömegű részecske) egymást d távolságra közelíti meg, és egy pillanatra nyugalomban vannak. mekkora lesz a végsebességük, ha újra szétrepülnek? Mekkora a sebességek, ha $d=10^{-8}$ m? A gravitáció hatásától tekintsünk el!

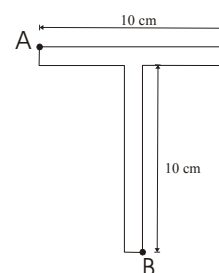
12. Egy 80 kg tömegű tűzoltó elhanyagolható tömegű létra tetején áll. A tapadási súrlódási együttható a létra és a talaj között 0,8, a létra és a fal között elhanyagolható. Mekkora θ értéke, ha a létra még éppen nem csúszik meg? A létra tetejéhez locsolótömlő van erősítve, melyből a vízszintessel 20° -os szögben másodpercenként 50 liter víz lövell ki. Mekkora lehet a víz sebességének maximuma, hogy a létra ne mozduljon meg, ha az előző kérdésben meghatározott θ szögben van a falhoz támasztva? $g=10 \text{ m/s}^2$

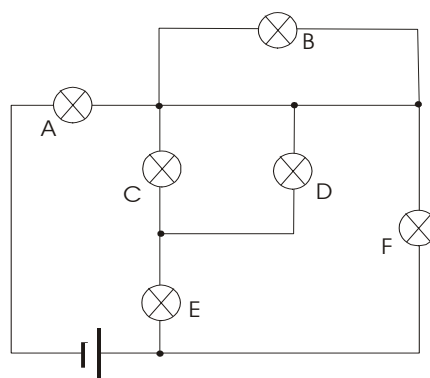
13. Egy titkos ügynök az 1 és 2 antennákból álló rádióállomásról adást sugároz. Az antennák azonos amplitúdójú, hullámhosszú és fázisú jelet sugároznak ki, minden irányban. Milyen θ szögben kell elhelyezni az antennát, hogy az adás fogható legyen az A városban, de egyáltalán ne legyen fogható a B városban? (A városok a titkos ügynöktől jóval messzebb vannak, mint az antennák egymástól.) Adatok: $\lambda = 4 \text{ m}$, $\varphi = 36^\circ$, $d = 10 \text{ m}$.

14. Homogén súlyeloszlású 160 g tömegű, elhanyagolható keresztmetszetű fa rudakból az ábrán látható T alakú idomot készítjük. Az idomot az A pontban felfüggesztve, mekkora szöget zár be a T szára a függőlegessel? A felfüggesztett idom B pontjába 1 g tömegű, 20 m/s nagyságú, vízszintes irányú sebességgel lövedék csapódik. Mekkora az idom maximális elfordulása? $g=10 \text{ m/s}^2$

15. Állapítsuk meg az adott kapcsolásban az izzólámpák fényerősségének sorrendjét! Számítsuk ki az egyes izzók teljesítményét, ha a telep feszültsége U , az egyforma izzók ellenállása R . A telep belső ellenállása elhanyagolható.

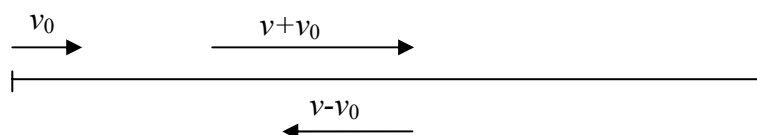

Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny

2002. január 24.

MEGOLDÁSOK

1.

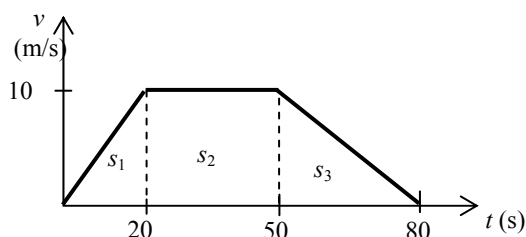
Adatok: $l = 600$ m, $v = 5$ km/h = $1,39$ m/s, $v_1 = 1$ m/s $v_0 = ?$, ha t_0 minimális $v > v_0$ esetben lehet megoldani a feladatot!

$$t_{oda} = \frac{l}{v + v_0}, \quad t_{vissza} = \frac{l}{v - v_0}, \quad t_{összes} = \frac{2lv}{v^2 - v_0^2}, \text{ ez akkor a legkisebb, ha } v_0 = 0.$$

$$t_{min} = \frac{2l}{v} = 863 \text{ s} = 14,4 \text{ perc.}$$

$$t_1 = \frac{2lv}{v^2 - v_0^2} = 1291 \text{ s} = 21,5 \text{ perc.}$$

2.

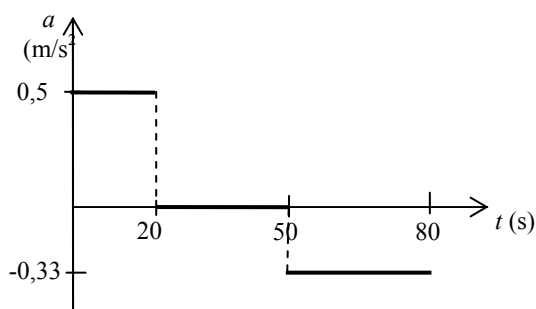
$$s_1 = 100 \text{ m,}$$

Az ábrából: $s_2 = 300$ m,

$$s_3 = 150 \text{ m.}$$

Tehát a lift

$$s_1 + s_2 + s_3 = 550 \text{ m utat tesz meg.}$$

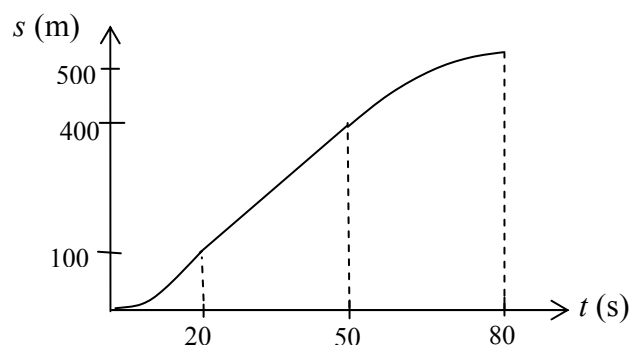

A gyorsulások értéke:

$$a_1 = \frac{10 \text{ m/s}}{20 \text{ s}} = 0,5 \text{ m/s}^2,$$

$$a_2 = 0,$$

$$a_3 = \frac{-10 \text{ m/s}}{30 \text{ s}} = -0,33 \text{ m/s}^2.$$

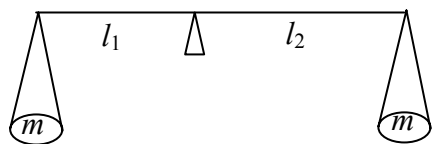
$$s_1 = \frac{a_1}{2} t^2 = 0,25 t^2 \quad 0 \leq t \leq 20 \text{ s}$$

$$s_2 = 100 + 10(t - 20) \quad 20 \text{ s} \leq t \leq 50 \text{ s}$$

$$s_3 = 400 + 10(t - 50) \quad 50 \text{ s} \leq t \leq 80 \text{ s}$$

3.

Adatok: $m = 114 \text{ g}$, $m_1 = 84 \text{ g}$, $m_2 = 60 \text{ g}$

Felírva a mérleg egyensúlyának feltételét a két esetben:

$$(m + m_k) l_1 = l_2 (m + m_2)$$

$$(m + m_1) l_1 = l_2 (m + m_k)$$

Az egyenletek osztásával, átrendezéssel és gyökvonással adódik:

$$m + m_k = \sqrt{(114 \text{ g} + 60 \text{ g})(114 \text{ g} + 84 \text{ g})}, \quad \underline{m_k = 71,6 \text{ g}}.$$

4.

Adatok: $t_1 = 20^\circ\text{C}$, $\rho_1 = 800 \text{ (820) kg/m}^3$, $c_1 = 2093,5 \text{ J/(kg}^\circ\text{C)}$
 $t_2 = 80^\circ\text{C}$, $\rho_2 = 8920 \text{ kg/m}^3$, $c_2 = 385,2 \text{ J/(kg}^\circ\text{C)}$
 $m_2 = 30 \text{ g} = 3 \cdot 10^{-2} \text{ kg}$, $t = 45^\circ\text{C}$; $V_\sigma = ?$

A leadott és a felvett hő egyenlőségéből:

$$m_1 c_1 (t - t_1) = m_2 c_2 (t_2 - t)$$

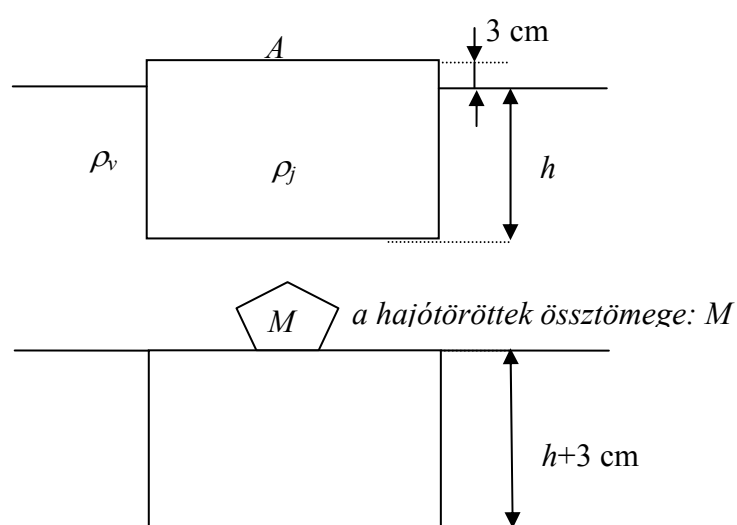
$$m_1 = m_2 \frac{c_2 (t_2 - t)}{c_1 (t - t_1)} = \underline{7,73 \text{ g}},$$

$$V_1 = \underline{9,66 \text{ cm}^3} \quad (9,43 \text{ cm}^3),$$

$$V_2 = \underline{3,36 \text{ cm}^3},$$

$$V_\sigma = \underline{13,02 \text{ cm}^3} \quad (12,79 \text{ cm}^3).$$

5.

Adatok: $A = 8 \text{ m}^2$, $\rho_j = 930 \text{ kg/m}^3$,
 $\rho_v = 1020 \text{ kg/m}^3$

Az egyensúly feltétele a két esetben:

$$A(h + 3\text{cm})\rho_j g = Ah\rho_v g$$

$$A(h + 3\text{cm})\rho_j g + Mg = A(h + 3\text{cm})\rho_v g.$$

Az egyenleteket egymásból kivonva:

$$M = A(h + 3\text{cm})\rho_v - Ah\rho_v =$$

$$= A \cdot 3\text{cm} \cdot \rho_v = 244,8 \text{ kg}.$$

A jégtábla legfeljebb 3 hajótöröttet bír el.

6.

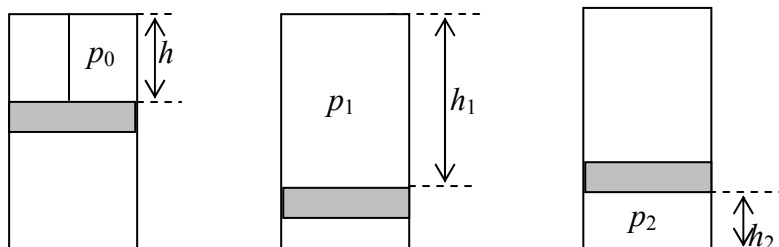
Az állapotjelzők kezdetben: T_1, p_1, V, N_1, n_1 ,végül: T_2, p_2, V, N_2, n_2 . Továbbá: $T_2=2T_1$, $\frac{p_2 - p_1}{p_1} = ?\%$ A $3 \cdot \text{O}_2 = 2 \cdot \text{O}_3$ átalakulás miatt: $N_2 = \frac{2N_1}{3}$.

$$p_1 V = N_1 k T_1$$

$$p_2 V = N_2 k T_2$$

$$\frac{p_2 - p_1}{p_1} = \frac{N_2}{N_1} \frac{T_2}{T_1} - 1 = \frac{1}{3} = \underline{33\%}. \quad \left(n_2 = \frac{N_2}{N_A} = \frac{2}{3} n_1 \right)$$

7.

Adatok: $A = 2 \text{ dm}^2$, $h = 11,2 \text{ dm}$, $m = 60 \text{ kg}$, $p_0 = 10^5 \text{ Pa}$, $g = 10 \text{ m/s}^2$ Mivel az edény hővezető: $T = \text{állandó}$.

$$p_1 = p_0 - \frac{mg}{A} = 0,7 \cdot 10^5 \text{ Pa}.$$

Boyle-Mariotte törvényből:

$$p_0 A h = p_1 A h_1, \quad \rightarrow \quad h_1 = \frac{p_0}{p_1} h = 16 \text{ dm}.$$

Mivel $T = \text{áll.}$ a gáz belső energiája nem változik, a dugattyú helyzeti energiája csökken:

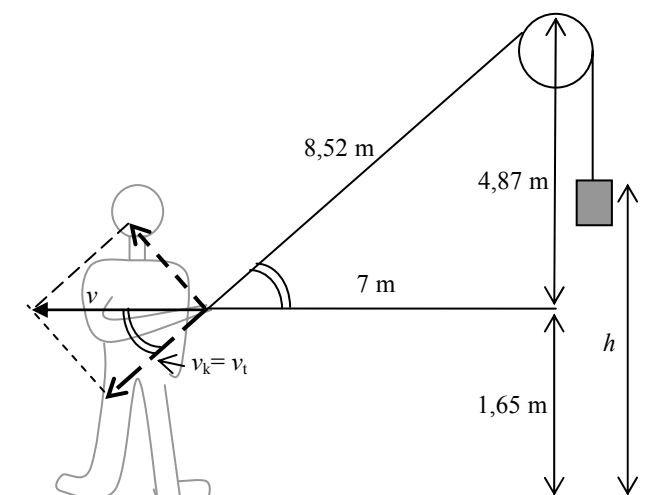
$$\Delta E = mg(h_1 - h) = \underline{288 \text{ J}}.$$

Az edény megfordítása után:

$$p_2 = p_0 + \frac{mg}{A} = 1,3 \cdot 10^5 \text{ Pa},$$

$$p_0 A h = p_2 A h_2, \quad \rightarrow \quad h_2 = \frac{p_0}{p_2} h = \underline{8,62 \text{ dm}}.$$

8.

Adatok: $h_1 = 1,65 \text{ m}$, $v = 1 \text{ m/s}$, $h_2 = 6,5 \text{ m}$, $s = 7 \text{ m}$, $h_3 = 1 \text{ m}$, $v_t = ?$, $h = ?$

A kötéł hossza:

$$l = 2 \cdot 6,5 \text{ m} - 1,65 \text{ m} - 1 \text{ m} = \underline{10,35 \text{ m}}.$$

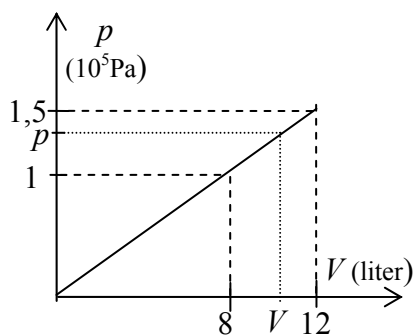
A kötéł vállnál lévő sebességét bontjuk fel merőleges komponensekre, a kötéł irányú sebesség megegyezik a test sebességével, hasonló háromszögekből:

$$\frac{v_t}{v} = \frac{7 \text{ m}}{8,52 \text{ m}} \rightarrow v_t = 0,822 \frac{\text{m}}{\text{s}},$$

$$h = 6,5 \text{ m} - (10,35 \text{ m} - 8,52 \text{ m}) = \underline{4,67 \text{ m}}.$$

9.

Adatok: $V_0 = 8 \text{ liter}$, $V_1 = 12 \text{ liter}$, $p_0 = 10^5 \text{ Pa}$, $p_1 = 1,5 \cdot 10^5 \text{ Pa}$, $T_0 = 273 \text{ K}$, $f = 5$

$$\frac{p_0 V_0}{T_0} = \frac{p_1 V_1}{T_1} \rightarrow T_1 = \frac{p_1 V_1}{p_0 V_0} T_0 = 2,25 T_0 = 614,3 \text{ K}$$

$$T = T_0 + \frac{T_1 - T_0}{2} = 1,625 T_0 = 443,6 \text{ K}$$

$$\frac{p_0 V_0}{T_0} = \frac{p V}{T} \text{ és az ábrából } \frac{p_0}{V_0} = \frac{p_1}{V_1} = \frac{p}{V} \rightarrow$$

$$V^2 = \frac{T}{T_0} V_0^2 \rightarrow V = V_0 \sqrt{1,625} = \underline{10,2 \text{ liter}}.$$

A végzett munka, a belsőenergia változása és a felvett hő:

$$Q = \Delta E - W$$

$$W = \frac{p_0 + p_1}{2} (V_0 - V_1) = -500 \text{ J},$$

$$\Delta E = \frac{f}{2} N k (T_1 - T_0) = \frac{5}{2} \frac{p_0 V_0}{T_0} 1,25 T_0 = 2500 \text{ J},$$

$$Q = \underline{3000 \text{ J}}.$$

10.

Adatok: $U = 230 \text{ V}$, $U_1 = 207 \text{ V}$, $U_2 = 253 \text{ V}$, $R_1 = 0,95 R_0$, $R_2 = 1,05 R_0$, $P_0 = 100 \text{ W}$

$$P_1 = ? \quad P_1^* = ? \quad P_2^* = ?$$

Először eltekintünk a fogyasztó ellenállásváltozásától:

$$R_0 = \frac{U^2}{P_0} = \underline{529 \Omega}, \quad P_1 = \frac{U_1^2}{R_0} = \underline{81 \text{ W}}, \quad P_2 = \frac{U_2^2}{R_0} = \underline{121 \text{ W}}.$$

Az adott feszültségekhez tartozó ellenállások figyelembe vételével:

$$R_1 = \underline{502,6 \Omega}, \quad P_1^* = \underline{85,3 \text{ W}},$$

$$R_2 = \underline{555,5 \Omega}, \quad P_2^* = \underline{115,2 \text{ W}}.$$

11.

Az elektron adatai: $m, -q, v_1$ A müion adatai: $200m, -q, v_2$, legkisebb távolságuk d .

Energia- és lendületmegmaradás tételéből:

$$(1) \quad k \frac{q^2}{d} = \frac{1}{2} m v_1^2 + \frac{1}{2} 200 m v_2^2$$

$$(2) \quad m v_1 = 200 m v_2$$

Nagy távolságból a Coulomb taszítás elhanyagolható.

$$(2)\text{-ből} \quad v_1 = 200 v_2,$$

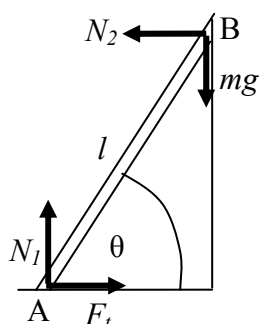
$$(1)\text{-ből} \quad v_2 = \sqrt{\frac{k q^2}{20100 m d}}.$$

$$k = 9 \cdot 10^9 \frac{\text{Nm}^2}{\text{C}^2}, \quad q = 1,6 \cdot 10^{-19} \text{C}, \quad m = 9,1 \cdot 10^{-31} \text{kg} \text{ adatok felhasználásával:}$$

$$v_2 = 0,11233 \frac{1}{\sqrt{d}} \frac{\text{m}}{\text{s}}, \text{ ha } d\text{-t m-ben mérjük.}$$

$$\text{Ha } d = 10^{-8} \text{m, akkor } v_2 = 1123 \frac{\text{m}}{\text{s}}, \quad v_1 = 224657 \frac{\text{m}}{\text{s}} = 224,7 \frac{\text{km}}{\text{s}}.$$

12.

Adatok: $m = 80 \text{ kg}$, $\mu_0 = 0,8$, $\alpha = 20^\circ$, $I = 50 \text{ l/s} = 0,05 \text{ m}^3/\text{s}$, $g = 10 \text{ m/s}^2$

Erők és B-re a forgatónyomatékok egyensúlya:

$$N_1 = mg$$

$$N_1 \cdot l \cdot \cos \theta = F_t \cdot l \cdot \sin \theta$$

$$F_t \leq \mu_0 N_1$$

$$\text{tg} \theta \geq \frac{1}{\mu_0}, \quad \theta_{\min} = 51,34^\circ.$$

A kilövellő vízszög által kifejtett erő:

$$F_{\text{víz}} = \frac{\Delta p}{\Delta t} = v \cdot \frac{\Delta m}{\Delta t} = v \cdot 50 \frac{\text{kg}}{\text{s}}.$$

A létra megmozdulás előtti határesetben a forgatónyomatékok egyensúlya A-ra:

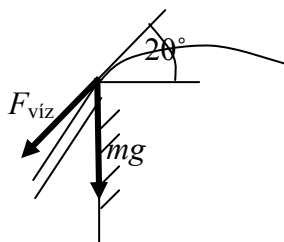
$$mgl \cos \theta_{\min} = F_{\text{víz}} l \sin(\theta_{\min} - 20^\circ).$$

Átrendezve:

$$F_{\text{víz}} = mg \frac{\cos \theta_{\min}}{\sin(\theta_{\min} - 20^\circ)} = 961 \text{ N}.$$

Ahonnan a víz sebességének maximuma:

$$v = \frac{961 \text{ N}}{50 \frac{\text{kg}}{\text{s}}} = 19,22 \frac{\text{m}}{\text{s}}.$$

13.

Adatok: $\lambda = 4 \text{ m}$, $\varphi = 36^\circ$, $d = 10 \text{ m}$

A két antennából érkező jel interferál. A feladat feltételei szerint B-ben teljes kioltást kell tapasztalni, míg A város erősítési hely közelében kell legyen. A két réses kísérlet analógiájára:

$$s_A = d \cdot \cos \theta = n\lambda$$

$$s_B = d \cdot \cos(\theta + \varphi) = (2m + 1)\frac{\lambda}{2}, \text{ ahol } m \text{ és } n \text{ egészek.}$$

Mivel $-1 \leq \cos \alpha \leq 1$, az egyenletnek csak néhány megoldása van.

Ezek B-re:

m	-3	-2	-1	0	1	2
$\theta + \varphi$	180°	127°	102°	78°	53°	0°
θ	144°	91°	66°	42°	17°	-36°

(az $m = -3$ és $m = -2$ ugyanazt adja az antennák felcserélésével)

A-ra:

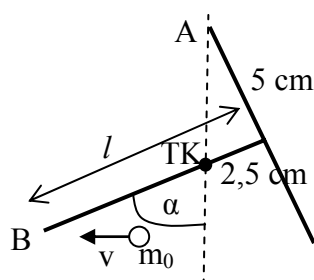
n	-2	-1	0	1	2
θ	143°	114°	90°	66°	37°

Olyan θ megoldásait keressük B-nek, melyek valamely A-megoldás közelében vannak.

Ezek: $\theta = 144^\circ$, 91° , 66° , esetleg elfogadható még a 42° .

14.

Adatok: $m = 160 \text{ g}$, $l = 10 \text{ cm}$, $m_0 = 1 \text{ g}$, $v = 20 \text{ m/s}$, $g = 10 \text{ m/s}^2$

Egyensúlyi helyzetben a TK a felfüggesztési pont alatt van. A TK a T szárának a felső $\frac{1}{4}$ -énél van.

$$\tan \alpha = \frac{5 \text{ cm}}{2,5 \text{ cm}} = 2 \rightarrow \alpha = 63,4^\circ.$$

Az ütközés rugalmatlan, a perdületmegmaradás tételét alkalmazzuk:

$$\theta_A = \frac{1}{3} \frac{m}{2} l^2 + \frac{1}{12} \frac{m}{2} l^2 + \frac{m}{2} \left(\left(\frac{l}{2} \right)^2 + \left(\frac{l}{2} \right)^2 \right) + m \left(l^2 + \left(\frac{l}{2} \right)^2 \right)$$

(első tag: a T kalapja, második és harmadik tag: a T szára,

Steiner tétellel, utolsó tag a lövedék)

$$\theta_A = 7,46 \cdot 10^{-4} \text{ kgm}^2.$$

Az ütközés leírására írjuk fel a perdület-megmaradás tételét:

$$m_0 v \left(\frac{2,5 \text{ cm}}{\cos \alpha} + 7,5 \text{ cm} \cos \alpha \right) = \theta_A \cdot \omega, \rightarrow \omega = 2,39 \frac{1}{\text{s}}.$$

A forgási energia helyzeti energiává alakul:

$$\frac{1}{2} \theta_A \omega^2 = (m + m_0) gh \approx mgh \rightarrow h = 1,34 \cdot 10^{-3} \text{ m}.$$

Elfordulásra konvertálva:

$$h = d_{A,TK} (1 - \cos \varphi) = \sqrt{\left(\frac{l}{2} \right)^2 + \left(\frac{l}{4} \right)^2} (1 - \cos \varphi) \rightarrow \varphi = 12,56^\circ.$$

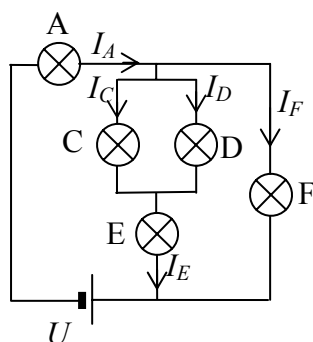
A maximális elfordulás a kezdeti állapottól számolva:

$$63,4^\circ + 12,56^\circ = 75,96^\circ \text{ vagy } 63,4^\circ - 12,56^\circ = 50,84^\circ.$$

15.

A teljesítmény: $P = I^2 R$, az a lámpa világít jobban, amelyre I^2 nagyobb, de I sorrendje is elég.

$I_B = 0$, mert a B lámpa rövidre van zárva, a továbbiakban a kapcsolásból hagyjuk ki.

$$R_{CDE} = \frac{R}{2} + R = \frac{3}{2} R,$$

$$R_{CDEF} = \frac{3}{5} R,$$

$$R_{eredő} = \frac{8}{5} R.$$

$$I_A \text{ a legnagyobb (főág): } I_A = \frac{U}{R_{eredő}} = \frac{5}{8} \frac{U}{R}.$$

A csomóponti és a huroktörvény alkalmazásával írhatjuk a további egyenleteket:

$$I_A = I_E + I_F \qquad I_E = \frac{2}{5} I_A = \frac{2}{8} \frac{U}{R}$$

} $\rightarrow$

$$\frac{3}{2} R I_E = R I_F \qquad I_F = \frac{3}{5} I_A = \frac{5}{8} \frac{U}{R}$$

$$I_E = I_C + I_D$$

$$I_C = I_D \qquad \} \rightarrow \quad I_C = I_D = \frac{I_E}{2} = \frac{1}{8} \frac{U}{R}.$$

Tehát a sorrend: B (nem világít), C és D egyformán világít, E, azután F és A maximálisan világít.

$$P_B = 0, \quad P_C = P_D = \frac{1}{64} \frac{U^2}{R}, \quad P_E = \frac{4}{64} \frac{U^2}{R}, \quad P_F = \frac{9}{64} \frac{U^2}{R}, \quad P_A = \frac{25}{64} \frac{U^2}{R}.$$

Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny

2002.

EREDMÉNYEK

GIMNÁZIUM 9. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
HŐTAN FELADATSOR			
2.	Darázs Zoltán	Eötvös József Középiskola, Heves	Kis Angelika
3.	Török Tamás	SZTE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Dr. Kovács László
4.	Laub Krisztina	Varga Katalin Gimnázium, Szolnok	Nagy Tibor
4.	Mucsi Dénes	SZTE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Dr. Kovács László
MECHANIKA FELADATSOR			
1.	Szécsi Zsuzsanna	Verseghegy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Pécsi István
1.	Bazsó Gábor	Verseghegy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Szécsiné Festő Hegedűs Margit
1.	Farkas Balázs	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Nagy Anett
2.	Bustya Áron	Szent László Gimnázium, Baja	Jaloveczki József
2.	Filus Tamás	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Nagy Anett
2.	Koreck Péter	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Nagy Anett
2.	Lantos Judit	Bethlen Gábor Református Gimnázium, Hódmezővásárhely	Nagy Tibor
3.	Józsa Áron	SZTE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Dr. Kovács László
3.	Haraszi Róbert	Deák Ferenc Gimnázium, Szeged	Horváth Vera
3.	Pogány Levente	Verseghegy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Pécsi István
4.	Pálincás Csaba	Verseghegy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Pécsi István
5.	Dózsa Martin	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Nagy Anett
5.	Holcsuk Sándor	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
6.	Vincze Zsombor	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Nagy Anett

GIMNÁZIUM 10. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Mazroa Dániel	SZTE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Győri István
2.	Szabó Botond	SZTE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Tóth Károly
2.	Pósfai Márton	SZTE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Győri István
3.	Tóth László	Verseghy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Veres Dénes
3.	Jójárt István	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
4.	Konfár András	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Vincze István
4.	Kórus Péter	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Vincze István
5.	Tóth Balázs	III. Béla Gimnázium, Baja	Dr. Szkladányi András
5.	Zsuga Sándor	Bányai Júlia Gimnázium, Kecskemét	Késmárki Andrásné
6.	Medvey Ádám	SZTE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Tóth Károly
6.	Szentgyörgyi Roland	Petőfi Sándor Gimnázium, Kiskőrös	Suhajda János

GIMNÁZIUM 11. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Tóth Sándor	Batsányi János Gimnázium, Csongrád	Szucsán András
2.	Szekeres Balázs	Verseghy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Lapu Béla
3.	Bartha Ferenc	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás, Ábrahám Gábor
3.	Szrnka Béla	Bethlen Gábor Református Gimnázium, Hódmezővásárhely	Lakatos Tóth István
4.	Bóka Gergely	Verseghy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Lapu Béla
5.	Rárosi Ferenc	Bethlen Gábor Református Gimnázium, Hódmezővásárhely	Lakatos Tóth István
6.	Markó Roland	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
6.	Fehér Zoltán	Varga Katalin Gimnázium, Szolnok	Balogh Béla

GIMNÁZIUM 12. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
2.	Bényász László	Eötvös József Középiskola, Heves	Tófalusi Péter
3.	Farkas Viktor	Varga Katalin Gimnázium, Szolnok	Nagy Tibor
3.	Romsics Bence	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás, Csányi Sándor
4.	Ribizsár András	SZTE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Tóth Károly
5.	Péczy György	SZTE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Tóth Károly
6.	Schreiner Csaba	SZTE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Tóth Károly
6.	Vígh Róbert	Verseghy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Pécsi István
6.	Kevei Péter	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás, Csányi Sándor

SZAKKÖZÉPISKOLA 9. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Nagy Tamás	Gépészeti és Számítástechnikai Szakközépiskola, Békéscsaba	Bertalan Zoltán
2.	Benkő István	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Csajági Sándor
3.	Dobra András	Vásárhelyi Pál, Békéscsaba	Kocsis Katalin

SZAKKÖZÉPISKOLA 10. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Bíró Bálint	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Csajági Sándor
2.	Blumenschein Máté	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Csajági Sándor
3.	Kaposta Róbert	Gábor Dénes Műszaki Szakközépiskola, Szeged	Maróti Éva, Heim Edit
3.	Pap László	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Csajági Sándor

SZAKKÖZÉPISKOLA 11. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Juhász Sándor	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Csajági Sándor
2.	Kasléder Albert	Energetikai Szakképzési Intézet, Paks	Csajági Sándor
3.	Kovács Olivér	Déri Miksa Ipari Szakközépiskola, Szeged	Horváth József

SZAKKÖZÉPISKOLA 12. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Csengeri Attila	Kossuth Zsuzsanna Műszaki Szakközépiskola, Hódmezővásárhely	
2.	Peredi Krisztián	Gábor Dénes Műszaki Szakközépiskola, Szeged	Maróti Éva, Heim Edit
3.	Gyuris Tibor	Gábor Dénes Műszaki Szakközépiskola, Szeged	Maróti Éva, Heim Edit
3.	Tallósy Gábor	Déri Miksa Ipari Szakközépiskola, Szeged	Horváth László
3.	Mészáros András	Gábor Dénes Műszaki Szakközépiskola, Szeged	Maróti Éva, Heim Edit

Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny
2003. január 30.

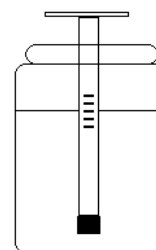
Egy feladat teljes és hibátlan megoldása 20 pontot ér. A feladatok megoldásait önállóan kell elkészítenie, bármely segédeszköz (könyv, jegyzet, számológép) használható. A rendelkezésre álló idő 180 perc. Minden feladatot külön lapon oldjon meg! A megoldásokat nem szükséges letisztázni, de törekedjen a világos, áttekinthető leírásra! A 10. osztályos gimnazisták hőtan vagy mechanika feladatsort választhatnak. **A szakközépiskolai tanulók az ajánlott feladatokból választhatnak, a verseny eredményébe a legsikeresebb öt megoldás számít.**

Jó munkát kíván az SZTE Fizikus Tanszékcsoport!

<i>A gimnazisták feladatai:</i>		<i>A szakközépiskolások feladatai:</i>	
9. osztály	1, 2, 3, 4	9-10. osztály	1, 2, 3, 4, 6, 9, 15
10. osztály	1, 5, 6, 7 (Mechanika) 1, 8, 9, 10 (Hőtan)		
11. osztály	5, 8, 11, 12	11-12. osztály	4, 5, 8, 10, 11, 14, 15
12. osztály	11, 12, 13, 14		

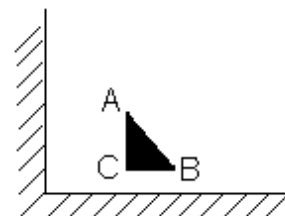
* * *

1. Befőttes üvegben víz van. A vízbe az ábrán látható módon nehezékkel ellátott 2,4 cm átmérőjű fahengert állítunk. A henger függőlegesen helyezkedik el, a tetején egy könnyű lemez van. Hogyan mérhetünk tömeget ezzel a „berendezéssel”? Milyen beosztást készítsünk a hengerre, hogy 1 g tömegű test ráhelyezésével egy beosztással változzék a henger helyzete? Mekkora tömeget mérhetünk meg?

2. Jani 6 m/s sebességgel fut, Éva 15%-kal gyorsabban. Egy 100 méteres versenyen mekkora távolságot tud Éva Janira verni? Éva mennyi idővel előbb ér a célba? *(Varjú Katalin)*

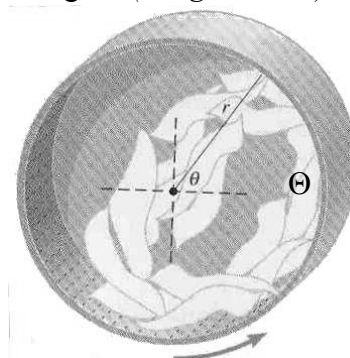
3. Egy kaleidoszkópban két, egymással 90°-os szöget bezáró síktükör van, melyek között színes gyöngyök helyezkednek el, ezeket sokszorozzák meg a tükrök. Az ábrán egy ilyen gyöngy látható. Rajzolja le ennek a gyöngynek a képeit! *(Varjú Katalin)*

4. Az autóban a hátsó ablak jégmentesítésére több vékony vezeték van az üvegbe ágyazva. Az egyenként 32 Ω ellenállású vezetékek párhuzamosan vannak kötve a 12 V-os akkumulátorra. A jégmentesítéskor az ablakon keletkezett 21 g 0°C-os jeget a fűtőszálak 2 perc alatt 0°C-os vízzé olvasztják. Tegyük fel, hogy az elektromos teljesítmény teljes egészében a jég olvasztására fordítódik. Hány vezetéket ágyaztak az üvegbe? *(Varga Zsuzsa)*

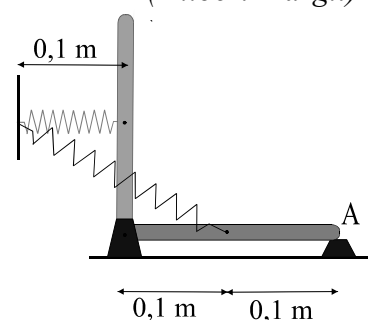
5. A ruhaszárító gépben vízszintes tengelyű, 32 cm sugarú lyukacsos hengerben forognak a ruhák. A berendezés úgy van megtervezve, hogy a ruhák a levegőben is mozogjanak száradás közben. Így a ruhadarabok, amikor a henger oldalán a vízszintessel Θ szöget bezáró helyzetben vannak, elengedik a henger falát és visszaesnek. Mekkora a henger percenkénti fordulatszáma, ha a ruhák $\Theta=70^\circ$ szögnél válnak le a falról?

(Varga Zsuzsa)

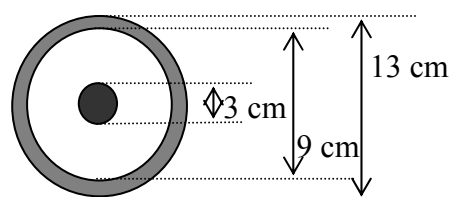

6. Egy betonkocka véletlenül leesik az 53 m magas épület tetejéről. Amikor a kocka 14 m magasban van, a lent álló, 2 m magas munkás felnéz, és észleli, hogy a kocka éppen rá fog esni. Legfőbb mennyi ideje van, hogy félreugorjon? (Varga Zsuzsa)
7. Egy l hosszúságú fonálon m tömegű test lóg. Mekkora az így készült inga lengésideje? Hogyan változik a lengésidő, ha az ingát a gyorsulású liftbe helyezzük, illetve ha egy kamionban helyezzük el, amely v sebességgel halad egy r sugarú körforgalomban? (Varjú Katalin)
8. Függőleges, henger alakú tartályban, dugattyúval elzárt 2 m magas térrészben 0,5 m magas vízoszlop felett a víz telített gőze van. Ezen a hőmérsékleten a gőz és a víz sűrűségének aránya 1:2. A dugattyút feljebb húzzuk 0,5 m-rel, majd az eredeti helyzetéhez képest beljebb toljuk 1 m-rel. Mekkora térfogatot foglal el a gőz ebben a két esetben? Milyen változások lesznek a hengerben, ha a dugattyút a kezdeti, 2 m-es magasságából folyamatosan mozgatjuk fel és le? A hőmérséklet mindvégig állandó! (Hilbert Margit)
9. Meg tudunk-e olvasztani egy 400 g tömegű vas csészében 120 g ólmot? Mennyi hőre van szükségünk, ha a kezdeti hőmérséklet 18°C ? (Hilbert Margit)
10. Vízszintesen fekvő, mindkét végén lezárt, 1 m hosszú üvegcsőben bal oldalt 30 cm, jobb oldalt 50 cm hosszúságban 0°C -os levegő van. A két levegőmennyiséget higany választja el. Hány fokra kell a baloldali levegőt melegíteni, – miközben a jobboldali levegő 0°C -on marad – hogy a higanyfonál középre tolódjék? A higany térfogatváltozását hanyagoljuk el! (Hilbert Margit)

11. Az ábra szerinti 20 cm hosszú, 0,75 kg tömegű rúd függőleges helyzetből eldől. A rugó kezdetben nyújtatlan, a rugóállandó 25 N/m. Mekkora az A végpont sebessége, amikor a rúd vége becsapódik az asztalba? (Varga Zsuzsa)

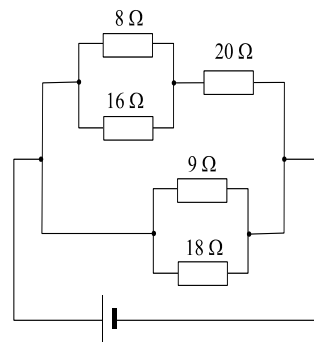
12. Az ábrán egy vezeték keresztmetszete látható. A középső henger szigetelő anyagból készült, és anyagában egyenletesen eloszló 200 nC/m^3 töltéssűrűsége van. A külső környezetétől elszigetelt hengerpalást vezető anyagból készült. Mekkora a töltéssűrűség a vezető belső és külső felületén? A középső henger behelyezése előtt a külső hengeren nem volt töltés. Mekkora a térerősség a tengelytől való távolság függvényében? (Varjú Katalin)

13. Az út szélén parkoló autóban ülve az oldalsó, 2 m sugarú konvex tükörben egy kocogót veszünk észre, aki a tükörtől 5 m távolságban van és 3,5 m/s sebességgel közeledik felénk. A tükörben nézve mekkorának tűnik a sebessége? (Varjú Katalin)

14. Vízszintes irányú mágneses tér mágneses indukcióját a következő módon határozzuk meg: a mágneses térben lévő vízszintes asztalra helyezzünk el egy kör keresztmetszetű, 5 menetes, 1 m hosszú, 0,6 mm átmérőjű alumínium vezetékből készült tekercset, melybe nagyon hajlékony vezetékekkel változtatható erősségű egyenáramot vezetünk. Mekkora a B értéke, ha a tekercs 0,5 A áramnál mozdul meg? *(Hilbert Margit)*

15. Az ábrán a $8\ \Omega$ -os ellenálláson keresztül folyó áram $0,5\ \text{A}$. Mekkora áram folyik át a $20\ \Omega$ -os, illetve a $9\ \Omega$ -os ellenálláson? *(Varga Zsuzsa)*

Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny**2003. január 30.**

MEGOLDÁSOK

1.

Adatok: $d = 2,4 \text{ cm}$, $\rho_v = 1000 \frac{\text{kg}}{\text{m}^3} = 1 \frac{\text{g}}{\text{cm}^3}$, $m_0 = 1 \text{ g}$

Amikor a mérlegre 1 g többletsúlyt helyezünk, akkor az h_0 -al süllyed mélyebbre. Az így nyert többlet felhajtóerő tart egyensúlyt az 1 g súlyával:

$$m_0 \cdot g = \rho_v \cdot h_0 \cdot \frac{d^2}{4} \cdot \pi \cdot g. \text{ Innen } \underline{h_0 = 0,22 \text{ cm}}.$$

A maximálisan mérhető tömeg megállapításához tudnunk kell, hogy a „mérleg” üres állapotában mennyi a vízből még kilógó farúd hossza, illetve mekkora a farúd alja és a befőttesüveg alja közötti távolság. E két távolság közül a kisebbet $h_{\max}$ -szal jelölve a

$$\underline{\underline{\text{maximálisan mérhető tömeg: } m_{\max} = \rho_v \cdot h_{\max} \cdot \frac{d^2}{4} \cdot \pi = m_0 \cdot \frac{h_{\max}}{h_0}}}.$$

2.

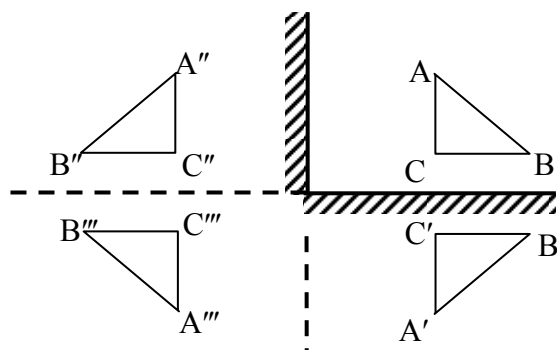
Adatok: $v_J = 6 \text{ m/s}$, $v_E = 1,15 \cdot 6 \text{ m/s} = 6,9 \text{ m/s}$, $s = 100 \text{ m}$.

A 100 m-es távot Jani és Évi $t_J = \frac{s}{v_J} = 16,67 \text{ s}$, illetve $t_E = 14,49 \text{ s}$, ahonnan az időkülönbség:

$\Delta t = \underline{2,18 \text{ s}}$, ennyivel előbb ér Éva a célba. Amikor Évi beér, Jani $s_J = v_J \cdot t_E = 86,94 \text{ m}$ távot tett meg, vagyis lemaradása $\Delta s = \underline{13,1 \text{ m}}$, ekkora távolságot ver Évi Janira.

3.

A kaleidoszkópban minden alakzatnak 3 képe keletkezik. A bejelölt háromszögnek az alábbi tükörképei láthatók:

4.

Adatok: $R = 32 \Omega$, $U = 12 \text{ V}$, $m = 2,1 \cdot 10^{-2} \text{ kg}$ 0°C -os jég, $t = 120 \text{ s}$, $L_0 = 335 \text{ kJ/kg}$.

$n = ?$

A jég vízzé olvasztásához szükséges hő: $Q = m \cdot L_0 = 7,035 \text{ kJ}$. A szükséges elektromos teljesítmény: $P = Q/t = 58,62 \text{ W}$. A vezetékek eredő ellenállása $R_e = R/n$, másrészt $R_e = U^2/P$.

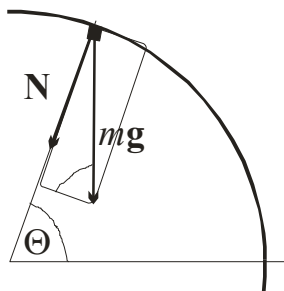
A vezetékek száma: $n = R \cdot P / U^2 = 13,02$. A jégmentesítő 13 vezetékből áll.

Egyszerűbben úgy is gondolkodhatunk, hogy egyetlen vezeték által termelt hő számíthat ki

először: $Q_+ = \frac{U^2 \cdot t}{R} = 540 \text{ W}$, $n \approx \frac{Q}{Q_1}$, $n=13$.

5.

$r = 0,32 \text{ m}$, $\Theta = 70^\circ$, $g = 9,81 \text{ m/s}^2$. $f = ?$ (fordulat/perc)

A körpályán maradás feltétele: $m\omega^2 r = N + mg \sin \Theta$.

Kifejezve a nyomóerőt: $N = m\omega^2 r - mg \sin \Theta$.

A ruhák akkor hullanak le, ha a nyomóerő nullává válik:

$N=0$, azaz $m\omega^2 r = mg \sin \Theta$. Ebből $\omega = \sqrt{\frac{g \sin \Theta}{r}} = 5,36 \text{ s}^{-1}$.

A henger fordulatszáma: $f = \frac{\omega}{2\pi} = 0,85 \text{ s}^{-1} = \underline{\underline{51,25 \text{ perc}^{-1}}}$.

6.

$h = 53 \text{ m}$, $s = 14 \text{ m}$, $l = 2 \text{ m}$, $g = 9,81 \text{ m/s}^2$. $t_u = ?$

A kocka $h' = h - s = 39 \text{ m}$ -t esett, amikor a munkás felnéz. Ebben a pillanatban a sebessége:

$v = \sqrt{2gh'} = 27,66 \text{ m/s}$.

A kocka még $s' = s - l = 12 \text{ m}$ utat tesz meg t_u idő alatt, amíg a munkásra esik:

$s' = vt_u - \frac{g}{2} t_u^2$. Ebből kifejezhető t_u : $t_u = \frac{-v \pm \sqrt{v^2 + 2gs'}}{g} = \frac{-27,66 \pm 31,63}{9,81} \text{ s}$.

Most csak a pozitív gyök értelmes, tehát a munkásnak $0,4 \text{ s}$ ideje van az elugrásra.

7.

Az inga lengésideje attól függ, hogy az inga helyén mekkora az eredő gyorsulás.

a) A nyugvó inga esetében ez g .

b) A liftben elhelyezett inga esetén: $g \pm a$ a lift mozgásirányától függően.

c) A körforgalomban haladó teherautó esetén a gravitációs gyorsulás merőleges a centrifugális

gyorsulásra, így ezek összege: $\sqrt{g^2 + \left(\frac{v^2}{R}\right)^2}$.

A megfelelő lengésidők:

$T_a = 2 \cdot \pi \sqrt{\frac{l}{g}}$, $T_b = 2 \cdot \pi \sqrt{\frac{l}{g \pm a}}$, $T_c = 2 \cdot \pi \sqrt{\frac{l}{\sqrt{g^2 + \left(\frac{v^2}{R}\right)^2}}} = 2 \cdot \pi \sqrt[4]{\frac{l^2}{g^2 + \left(\frac{v^2}{R}\right)^2}}$

8.

Legyen a tartály alapterülete A , a gőz sűrűsége ρ_g , a vízé $\rho_v = 2 \rho_g$, a vízoszlop és a gőzoszlop magassága rendre h_v és h_g .

A kiindulási állapotban meghatározzuk a víz + gőz össztömegét, ami állandó marad: $h_v = 0,5$ m és $h_g = 1,5$ m, így $M = A \cdot h_v \cdot \rho_v + A \cdot h_g \cdot \rho_g = 2,5 \text{ m} \cdot A \cdot \rho_g$.

a) Ha a dugattyút fél méterrel kihúzzuk:

$$h_{v,1} + h_{g,1} = 2,5 \text{ m és } A \cdot h_{v,1} \cdot \rho_v + A \cdot h_{g,1} \cdot \rho_g = 2,5 \text{ m} \cdot A \cdot \rho_g, \text{ ahonnan}$$

$$h_{v,1} = 0 \text{ és } h_{g,1} = 2,5 \text{ m, vagyis ebben az állapotban a hengerben a víz gőz állapotban van.}$$

b) Ha a dugattyút egy méterrel betoljuk:

$h_{v,1} + h_{g,1} = 1 \text{ m és } A \cdot h_{v,1} \cdot \rho_v + A \cdot h_{g,1} \cdot \rho_g = 2,5 \text{ m} \cdot A \cdot \rho_g$, amely egyenleteknek nincs egyidejű megoldása, vagyis ez az állapot nem valósítható meg. Ez abból is kiderül, ha megvizsgáljuk, hogy mennyi az M tömegű víz térfogata: $2,5 \text{ m} \cdot A \cdot \rho_g = A \cdot h_v \cdot 2 \cdot \rho_g$, ahonnan $h_v = 1,25 \text{ m}$.

Ha a dugattyút kifelé húzzuk, akkor a víz fölött csökken a nyomás, aminek hatására a víz párolog, és egyre kevesebb térfogatot foglal el a víz. Amikor a dugattyú eléri a 2,5 m magasságot, már minden víz telített gőz állapotban van. Ha a dugattyút még tovább húzzuk kifelé, akkor a hengerben telítetlen gőz lesz. Ha a dugattyút befelé toljuk, akkor egyre több gőz csapódik le, míg a dugattyú 1,25 m helyzeténél már minden víz lecsapódott állapotban van, és mivel a folyadékok nem összenyomhatóak, a dugattyú beljebb nem tolható.

9.

Adatok: $m_{Fe} = 0,4 \text{ kg}$, $m_{Pb} = 0,12 \text{ kg}$, $t_0 = 18^\circ\text{C}$ és függvénytáblázatból:

$$t_{Fe} = 1536^\circ\text{C}, t_{Pb} = 327^\circ\text{C}, c_{Fe} = 464,76 \frac{\text{J}}{\text{kg} \cdot ^\circ\text{C}}, c_{Pb} = 129,79 \frac{\text{J}}{\text{kg} \cdot ^\circ\text{C}}, L_{o,Pb} = 23,9 \frac{\text{kJ}}{\text{kg}}.$$

Mivel a vas olvadáspontja magasabb, így az olvasztás lehetséges.

A rendszerrel közlendő hő:

$$Q = (c_{Fe} \cdot m_{Fe} + c_{Pb} \cdot m_{Pb}) \cdot (t_{Pb} - t_0) + L_{o,Pb} \cdot m_{Pb} = \underline{\underline{65,12 \text{ kJ}}}.$$

10.

A cső keresztmetszete legyen A . A baloldali légrész adatait 1-es, a jobboldalit 2-essel jelöljük, majd a melegítés után a megfelelő mennyiségeket ' -vel látjuk el:

$$h_1 = 30\text{cm}, h_2 = 50\text{cm}, h_1' = 40\text{cm}, h_2' = 40\text{cm}$$

$$p_1 = p_2, p_1' = p_2' \text{ és } T_1 = T_2 = T_2' = 273\text{K}$$

Az egyesített gáztörvényt felírjuk mindkét légrészre: $\frac{p_1 \cdot A \cdot h_1}{T_1} = \frac{p_1' \cdot A \cdot h_1'}{T_1'}$ illetve

$$\frac{p_2 \cdot A \cdot h_2}{T_2} = \frac{p_2' \cdot A \cdot h_2'}{T_2'}. \text{ Ahonnan } T_1' = \frac{5}{3} T_1 = \underline{455 \text{ K}}.$$

11.

$l = 0,2 \text{ m}, m = 0,75 \text{ kg}, D = 25 \text{ N/m}, g = 9,81 \text{ m/s}^2, \Theta = \frac{1}{3} \text{ ml}^2$ a rúd végén átmenő tengelyre.

$$v_A = ?$$

A rúd végső, fekvő helyzetében a rugó hossza $x = \sqrt{0,1^2 + 0,2^2} \text{ m} = 0,1\sqrt{3} \text{ m}$. Ebből a rugó megnyúlása: $\Delta x = x - l/2 = 0,073 \text{ m}$.

Fölírhatjuk az energiamegmaradás tételét a rúd kezdeti és végállapotára:

$$mg \frac{l}{2} = \frac{1}{2} D \Delta x^2 + \frac{1}{2} \Theta \omega^2.$$

Ebből kifejezhető a tengely körüli forgás szögsebessége az asztalra csapódáskor:

$$\omega^2 = \frac{mgl - D \Delta x^2}{\Theta} = 133,84 \text{ s}^{-2}, \text{ azaz } \omega = 11,57 \text{ s}^{-1}.$$

Tehát a végpont sebessége $v_A = \omega l = \underline{2,31 \text{ m/s}}$.

12.

Adatok: $\rho = 200 \text{ nC/m}^3, R_1 = 1,5 \text{ cm}, R_2 = 4,5 \text{ cm}, R_3 = 6,5 \text{ cm}$

A vezető belső oldalán a töltéssűrűség legyen σ_1 , a külső felületen σ_2 !

Mivel a vezető belsejében a térerősség zérus, a szigetelő töltéseiből induló minden erővonal a vezető belső felületén elhelyezkedő, ellentétes előjelű töltéseken kell, hogy végződjön. Mivel a vezető eredetileg semleges volt és el van szigetelve a környezetétől, a belső és külső felületen elhelyezkedő ellentétes előjelű töltések összege mindvégig zérus, nagyságuk megegyezik. A vezeték egy h hosszúságú szakaszán elhelyezkedő töltésmennyiség:

$$Q = \rho \cdot R_1^2 \cdot \pi \cdot h = -\sigma_1 \cdot 2 \cdot R_2 \cdot \pi \cdot h = \sigma_2 \cdot 2 \cdot R_3 \cdot \pi \cdot h.$$

Innen $\sigma_1 = -0,5 \text{ nC/m}^2$ és $\sigma_2 = 0,35 \text{ nC/m}^2$.

A télerősséget a Gauss-tétel segítségével határozzuk meg. Kihasználjuk, hogy az elrendezés hengerszimmetrikus.

a) $R < R_1$

$$\frac{Q}{\varepsilon_0} = E \cdot A \Rightarrow \frac{\rho \cdot R^2 \cdot \pi \cdot h}{\varepsilon_0} = E \cdot 2 \cdot R \cdot \pi \cdot h \Rightarrow E = \frac{\rho \cdot R}{2 \cdot \varepsilon_0},$$

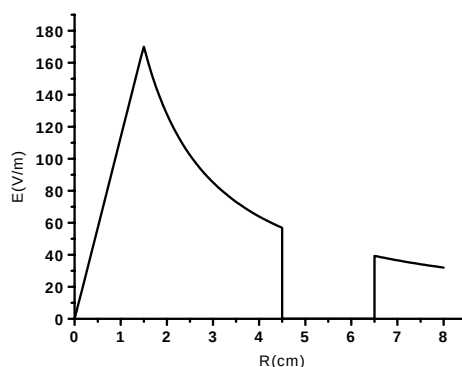
b) $R_1 < R < R_2$ $E = \frac{\rho \cdot R_1^2}{2 \cdot \varepsilon_0 \cdot R},$

c) $R_2 < R < R_3$ $E = 0,$

d) $R_3 < R$ $E = \frac{\rho \cdot R_1^2}{2 \cdot \varepsilon_0 \cdot R}.$

Kiszámoljuk a télerősség számértékét a határfelületeknél:

$$E(R_1) = 170 \frac{\text{V}}{\text{m}}, E(R_2) = 56,8 \frac{\text{V}}{\text{m}}, E(R_3) = 39,3 \frac{\text{V}}{\text{m}}$$

13.

Adatok: $v = 3,5 \text{ m/s}$, $t_0 = 5 \text{ m}$, $R = 2 \text{ m}$, $f = -1 \text{ m}$

A leképezési egyenlet átrendezésével: $k = \frac{f \cdot t}{t - f}.$

Ezt deriválva kapjuk a képpont sebességét (az időt most τ -val jelöljük):

$$\frac{dk}{d\tau} = \frac{f \cdot \frac{dt}{d\tau} \cdot (t - f) - f \cdot t \cdot \frac{dt}{d\tau}}{(t - f)^2} = \frac{f \cdot v \cdot (t - f) - f \cdot t \cdot v}{(t - f)^2} = -\frac{f^2 \cdot v}{(t - f)^2}$$

Ennek értéke a kérdéses időpontban: $\frac{dk}{d\tau} = 0,097 \frac{\text{m}}{\text{s}}.$

Megjegyzés: A feladat közelítő megoldása deriválás nélkül is megadható, ha kiszámítjuk a képpont helyét kis $d\tau = 0,01 \text{ s}$ idővel a jelen helyzet előtt és után.

$$t_1 = t_0 + v \cdot \Delta\tau = 5,035 \text{ m}, \text{ valamint } t_2 = t_0 - v \cdot \Delta\tau = 4,965 \text{ m}.$$

$$\text{Ezekhez tartozik: } k_1 = \frac{f \cdot t_1}{t_1 - f} = -0,834 \text{ m}, \text{ illetve } k_2 = \frac{f \cdot t_2}{t_2 - f} = -0,832 \text{ m}.$$

$$\text{Innen a képpont sebessége: } v_k = \frac{\Delta k}{\Delta\tau} = \frac{0,002 \text{ m}}{0,02 \text{ s}} = \underline{0,1 \text{ m/s}}.$$

14.

Adatok: $\rho = 2702 \frac{\text{kg}}{\text{m}^3}$, $h = 1\text{m}$, $g = 9,81 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$, $d = 6 \cdot 10^{-4} \text{m}$, $N = 5$, $I = 0,5 \text{A}$.

A kör alakú tekercs adatai: egy menet hossza $\frac{h}{N}$, vagyis a kör sugara: $R = \frac{h}{2 \cdot \pi \cdot N}$, területe

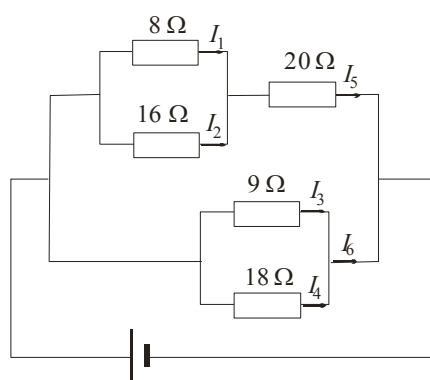
$$A = \left(\frac{h}{2 \cdot \pi \cdot N} \right)^2 \cdot \pi = \frac{h^2}{4 \cdot \pi \cdot N^2}. \text{ A tekercs tömege: } m = \rho \cdot h \cdot \frac{d^2}{4} \cdot \pi$$

A tekercsre ható forgatónyomatékok akkor tartanak egyensúlyt, amikor a tekercs megmozdul:

$$N \cdot B \cdot I \cdot A = m \cdot g \cdot R.$$

$$\text{Innen } B = \frac{\rho \cdot h \cdot d^2 \cdot \pi \cdot g \cdot R}{4 \cdot N \cdot B \cdot I \cdot A} = \frac{\rho \cdot h \cdot d^2 \cdot \pi \cdot g \cdot \frac{h}{2 \cdot \pi \cdot N}}{4 \cdot N \cdot B \cdot I \cdot \frac{h^2}{4 \cdot \pi \cdot N^2}} = \frac{\rho \cdot d^2 \cdot \pi \cdot g}{2 \cdot I} = \underline{0,03 \text{ T}}.$$

15.

$$I_1 = 0,5 \text{ A}, I_5 = ?, I_3 = ?$$

A 8Ω -os és 16Ω -os ellenálláson ugyanakkora feszültség esik: $8 I_1 = 16 I_2$, ezért $I_2 = 0,25 \text{ A}$.

A 20Ω -os ellenálláson átfolyó áram I_1 és I_2 összege:

$$I_5 = \underline{0,75 \text{ A}}.$$

A felső ágra eső feszültség:

$$U = 8 \Omega \cdot 0,5 \text{ A} + 20 \Omega \cdot 0,75 \text{ A} = 19 \text{ V}.$$

A felső és alsó ágra eső feszültség megegyezik:

$$I_3 = U / 9 \Omega = \underline{2,11 \text{ A}}.$$

helyezés	tanuló	iskola	tanár
1.	Ökrös Tamás	Verseghegy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Pécsi István
1.	Jankó Zsuzsanna	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
1.	Török Péter	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
2.	Kurgyis Zsuzsanna	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
2.	Széchenyi Gábor	Verseghegy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Pécsi István
3.	Pécs László	III. Béla Gimnázium, Baja	Dr. Szkladányi András
3.	Magda Gábor	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
4.	Herédi Zoltán	SZTE Ságvári Endre Gy. Gimnázium, Szeged	Csiszár Imre
4.	Horváth Dávid	Bethlen G. Református Gimnázium, Hódmezővásárhely	Berecz János
4.	Jordán Tamás	Verseghegy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Pécsi István
4.	Nagy Péter	Verseghegy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Pécsi István
4.	Végh Marcell	SZTE Ságvári Endre Gy. Gimnázium, Szeged	Tóth Károly
5.	Domonkos Tamás	Bethlen G. Református Gimnázium, Hódmezővásárhely	Berecz János
5.	Szabó Tamás	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
6.	Kocsis Vilmos	SZTE Ságvári Endre Gy. Gimnázium, Szeged	Tóth Károly
6.	Rácz György	III. Béla Gimnázium, Baja	Karagity István, Dr. Szkladányi András
6.	Tóth Róbert	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dudás Zoltánné

Gimnázium 10. évfolyam **HÓTAN**

helyezés	tanuló	iskola	tanár
1.	Filus Tamás	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Nagy Anett
2.	Bazsó Gábor	Verseghegy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Szécsiné Festő Hegedűs Margit
2.	Lencsés Gyula	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Nagy Anett
3.	Gál Szabolcs	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dudás Zoltánné
4.	Tóth Miklós	Batsányi János Gimnázium, Csongrád	Szabó László
5.	Lantos Judit	Bethlen G. Református Gimnázium, Hódmezővásárhely	Nagy Tibor
6.	Miskuly Miklós	Bányai Júlia Gimnázium, Kecskemét	Borsos Ferenc, Bakk János

Gimnázium 10. évfolyam **MECHANIKA**

helyezés	tanuló	iskola	tanár
1.	Bustya Áron	Szent László ÁMK (Baja)	Jaloveczki József
3.	Heisenberger Viktor	Leőwey Klára Gimnázium, Pécs	Simon Péter
3.	Pálinkás Csaba	Verseghegy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Pécsi István
4.	Handbauer Péter	Leőwey Klára Gimnázium, Pécs	Simon Péter
5.	Sikó Lóránt	Bányai Júlia Gimnázium, Kecskemét	Borsos Ferenc Bakk János,
5.	Szalai András	Varga Katalin Gimnázium, Szolnok	Balogh Béla
6.	Békéssy László	Szent László ÁMK (Baja)	Jaloveczki József
6.	Szüllő Adám	SZTE Ságvári Endre Gy. Gimnázium, Szeged	Dr. Kovács László
6.	Tóta Ádám	Varga Katalin Gimnázium, Szolnok	Balogh Béla

Gimnázium 11. évfolyam

helyezés	tanuló	iskola	tanár
1.	Pósfai Márton	SZTE Ságvári Endre Gy. Gimnázium, Szeged	Győri István
2.	Mazroa Dániel	SZTE Ságvári Endre Gy. Gimnázium, Szeged	Győri István
3.	Jórárt István Péter	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
4.	Szász Krisztián	Leőwey Klára Gimnázium, Pécs	Simon Péter
4.	Borda Bence	Bányai Júlia Gimnázium, Kecskemét	Késmárki Andrásné
5.	Pongrácz András	Verseghegy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Veres Dénes
6.	Tóth Balázs	III. Béla Gimnázium, Baja	Dr. Szkladányi András

Gimnázium 12. évfolyam

helyezés	tanuló	iskola	tanár
1.	Reiss Tibor	Bányai Júlia Gimnázium, Kecskemét	Borsos Ferenc
1.	Szekeres Balázs	Verseghegy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Lapu Béla
3.	Szrnka Béla	Bethlen G. Református Gimnázium, Hódmezővásárhely	Lakatos Tóth István
4.	Bartha Ferenc	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
4.	Bóka Gergely	Verseghegy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Lapu Béla
4.	Tóth Sándor	Batsányi János Gimnázium, Csongrád	Erdélyi Péterné, Szucsán András
5.	Jankó András	SZTE Ságvári Endre Gy. Gimnázium, Szeged	Győri István
6.	Szepesi Gábor	Varga Katalin Gimnázium, Szolnok	Balogh Béla

Szakközépiskola 9. évfolyam

helyezés	tanuló neve	iskola	szaktanár neve
1.	Dajka Attila	Kandó Kálmán Szakközépiskola, Kecskemét	Horváth Lajos
2.	Horváth István	Energetikai Szakközépiskola, Paks	Faragó Zoltán
2.	Dobóczki Csaba	Kandó Kálmán Szakközépiskola, Kecskemét	
3.	Albert Emil	Kossuth Zs. Műszaki SZKI, Hódmezővásárhely	D. Balogh Irén
3.	Árva Balázs	Kossuth Zsuzsanna Műszaki Szakközépiskola, Hódmezővásárhely	Nagy Zsuzsanna

Szakközépiskola 10. évfolyam

helyezés	tanuló neve	iskola	szaktanár neve
1.	Nagy Tamás	Gépészeti és Számítástechnikai Szakközépiskola, Békéscsaba	Bertalan Zoltán
2.	Szeghalmi Lajos	Kandó Kálmán Szakközépiskola, Kecskemét	Simala Irén
3.	Benkő István	Energetikai Szakközépiskola, Paks	Csajági Sándor
3.	Vancsik János	Déri Miksa Ipari Szakközépiskola, Szeged	Vargáné Szőke Márta
3.	Fajfrik Zoltán	Kossuth Zsuzsanna Műszaki Szakközépiskola, Hódmezővásárhely	Lébenguthné Sz. Eszter

Szakközépiskola 11. évfolyam

helyezés	tanuló neve	iskola	szaktanár neve
1.	Blumenschein Máté	Energetikai Szakközépiskola, Paks	Csajági Sándor
2.	Bíró Bálint	Energetikai Szakközépiskola, Paks	Csajági Sándor
2.	Ruzsonyi Gábor	Kandó Kálmán Szakközépiskola, Kecskemét	Simala Irén
3.	Kovács Sándor	Kandó Kálmán Szakközépiskola, Kecskemét	Kéri Katalin

Szakközépiskola 12. évfolyam

helyezés	tanuló neve	iskola	szaktanár neve
1.	Buczkó Gábor	Szent László ÁMK	Hajdók Róbert
2.	Juhász Sándor	Energetikai Szakközépiskola, Paks	Csajági Sándor
3.	Kovács Olivér	Déri Miksa Ipari Szakközépiskola, Szeged	Horváth József
3.	Kertész Zoltán	Déri Miksa Ipari Szakközépiskola, Szeged	Horváth József

Iskolák:

32 iskola

Ady Endre-Bay Zoltán Gimnázium, Sarkad
Bányai Júlia Gimnázium, Kecskemét
Batsányi János Gimnázium, Csongrád
Belvárosi Általános Iskola és Gimnázium, Békéscsaba
Bethlen G. Református Gimnázium, Hódmezővásárhely
Bolyai János Gimnázium, Kecskemét
Csonka János Műszaki Szakközépiskola
Deák Ferenc Gimnázium, Szeged
Déri Miksa Ipari Szakközépiskola
Energetikai Szakközépiskola és Kollégium, Paks
Eötvös József Középiskola, Heves
Erkel Ferenc Gimnázium, Gyula
Gábor Dénes Gimnázium, Szakközépiskola
Gépészeti és Számítástechnikai Szakközépiskola, Békéscsaba
Horváth Mihály Gimnázium, Szentes
III. Béla Gimnázium, Baja
József Attila Gimnázium, Makó
Kandó Kálmán Szakközépiskola, Kecskemét
Kecskeméti Református Kollégium Gimnáziuma
Kiskunhalasi Református Kollégium Szilády Áron Gimnáziuma
Kossuth Zsuzsanna Gimnázium, Egészségügyi SzKI, Szeged
Kossuth Zsuzsanna Műszaki SzKI, Hódmezővásárhely
Leőwey Klára Gimnázium, Pécs
Nyíregyházi Evangélikus Kossuth Lajos Gimnázium
Petőfi Sándor Gimnázium, Kiskőrös
Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged
Rózsa Ferenc Gimnázium, Békéscsaba
Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged
Szent László ÁMK, Baja
Varga Katalin Gimnázium, Szolnok
Vásárhelyi P. Műszaki SzKI, Békéscsaba
Versey Ferenc Gimnázium, Szolnok

Egy feladat teljes és hibátlan megoldása 20 pontot ér. A feladatok megoldásait önállóan kell elkészítenie, bármely tárgyi segédeszköz (könyv, jegyzet, számológép) használható (mobiltelefon, internet nem). A rendelkezésre álló idő 180 perc. Minden feladatot külön lapon oldjon meg! Törekedjen a világos, áttekinthető leírásra!

Kérjük töltsse ki a VÁLASZLAPOT!

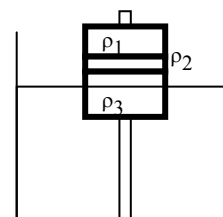
A szakközépiskolai tanulók az ajánlott feladatokból választhatnak, a verseny eredményébe a legsikeresebb négy megoldás számít.

Jó munkát kíván az ELFT Csongrád Megyei Csoportja és az SZTE Fizikus Tanszékcsoport!

A gimnazisták feladatai:		A szakközépiskolások feladatai:	
9. osztály	1, 2, 3, 4	9-10. osztály	1, 2, 3, 5, 6, 8
10. osztály	2, 5, 6, 7		
11. osztály	5, 7, 9, 10	11-12. osztály	5, 7, 8, 9, 10, 11
12. osztály	7, 9, 10, 11		

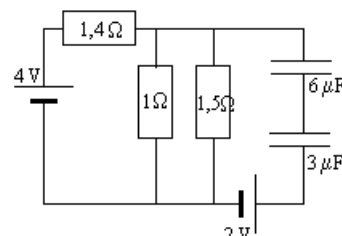
***

- Két, egymással párhuzamosan futó sín páron két vonat közeledik egymáshoz. Az egyik sebessége 80 km/h. A köztük lévő távolság 45 km, fél óra múlva a távolság ugyanennyi. Mekkora a másik vonat sebessége?
- Egy vízzel telt edényben egy függőleges rúd áll az edény aljához rögzítve. Erre a rúdra ráhúzzunk három, azonos keresztmetszetű különböző sűrűségű korongot. A három korong tömege megegyezik. A legfelső korong magassága 10 cm. Mi lesz a korongok helyzete egyensúlyi állapotban?
 $\rho_1 = 1 \text{ g/cm}^3$ $\rho_3 = 0,8 \text{ g/cm}^3$,
 a) $\rho_2 = 1,2 \text{ g/cm}^3$,   b) $\rho_2 = 1,6 \text{ g/cm}^3$

- Felszálláskor a repülőre a szárnyak és a motor együttes hatásaként 90 kN erő hat, a vízszintessel bezárt 60° -os szögben. A repülő függőleges irányban állandó sebességgel emelkedik, miközben vízszintes irányban tovább gyorsul. Mekkora a repülő tömege? Mekkora a vízszintes gyorsulás értéke?
- Egy lejtő és egy ráhelyezett test között a súrlódási együttható a lejtő felső szakaszán 0,3, az ugyanolyan hosszúságú alsó szakaszán pedig 0,4. Ha a testet a lejtő tetejére helyezzük, akkor kezdetben növekvő sebességgel halad, majd lassulva a lejtő legalján megáll. Határozzuk meg a lejtő hajlásszögét!
- Egy gumiszálát megnyújtás nélkül egy liftben vízszintesen rögzítettünk, majd középen nehezéket akasztottunk rá. A terhelt gumiszál a nyugalomban lévő liftben 30° -os szögben, majd a gyorsuló liftben 35° -os szögben hajlik a vízszintes alá. Mennyi a lift gyorsulása?
- Egy tó 452 km^2 felszínét átlagosan 8 cm vastagságú jég réteg borítja. Mennyi energiát nyel el a tó tavasszal a környezetétől, amíg a jég elolvad? Ha feltételezzük, hogy a jég felolvasához csupán a napsugárzás járul hozzá, akkor hány órányi napsütés szükséges a teljes olvadáshoz? A Föld felszínén lévő, a sugárzásra merőleges 1 m^2 -es felületre közelítőleg 1 kW teljesítmény esik. A jégfelszín a sugárzás 90 %-át visszaveri, a napsugarak beesési szöge 60° . $\rho = 900 \text{ kg/m}^3$, $L_o = 3,34 \cdot 10^5 \text{ J/kg}$.

7. Egy 1 m^3 -es tartályban 20°C hőmérsékleten $0,2 \text{ mol CO}$ és 5 mol levegő van. Az égést a következő kémiai egyenlet írja le $2 \text{ CO} + \text{O}_2 \rightarrow 2 \text{ CO}_2$. Az exoterm reakció során 1 mol CO_2 keletkezésekor 280 kJ energia szabadul fel. A levegő tömegének 20% -át O_2 és 80% -át N_2 teszi ki, mely utóbbi a reakcióban nem vesz részt. A tartályban a reakciót egy elektromos szikra indítja be. Mekkora a kezdeti nyomás a tartályban? Mekkora a végső nyomás a tartályban, ha (a) tartály fala hőszigetelő? (b) a tartály fala jó hővezető anyagból készült?

8. Mekkora az ábrán látható áramkörben a $3\mu\text{F}$ -os kondenzátorban tárolt energia?
9. Egy viszonylag nagytömegű méterrúd egyik vége egy vízszintes helyzetű tengely körül szabadon elfordulhat. A kezdetben vízszintes rúdra tegyünk egyenlő, 10 cm -es távolságokban 1 Ft -os pénzérméket. Az elengedés pillanatában mi történik? Amikor az eredeti helyzettől 10° -kal elfordul a rúd, akkor melyik érmék nem mozdultak meg a rúdhöz képest? Az érme és a rúd közötti tapadási együttható értéke $0,5$.
10. Erős műanyag szálát a mennyezethez erősítünk, melyen két azonos töltésű pontszerű test van rögzítve egymástól $1,3 \text{ m}$ távolságban. A felső test 30 g , az alsó test 60 g tömegű. A két test között egy 10 g tömegű és $10 \mu\text{C}$ töltésű kis gyűrű csúszhat súrlódás nélkül. Ez a gyűrű az alsó test felett 10 cm magasan nyugalomban van. Határozzuk meg a rögzített testek töltését! Mekkora erő feszíti a fonal alsó és felső szakaszát?
Ebben a feladatban számoljon $g \approx 10 \text{ m/s}^2$ kerekített értékkel!

11. Egy 30° - 60° - 90° -os prizma az ábra szerint, az átfogóra merőleges keskeny fénynyaláb esik. A prizma anyagának törésmutatója $2,1$. A háromszög mely oldalain lép ki fény?

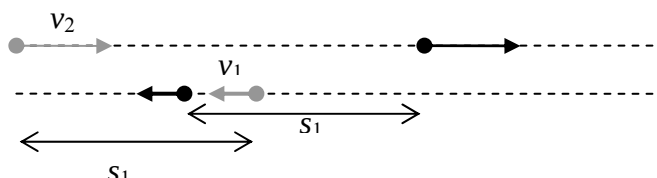

1.

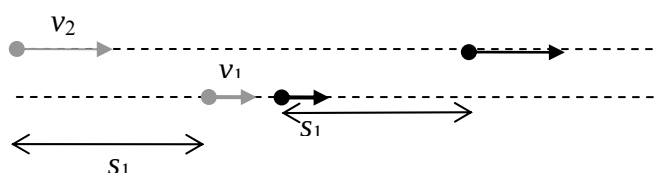
Adatik: $v_1 = 80 \text{ km/h}$, $t = 0,5 \text{ h}$, $s_1 = s_2 = 45 \text{ km}$,
 $v_2 = ?$

a) A vonatok szembe jönnek:

$$2 s_1 = v_2 t + v_1 t \Rightarrow v_2 = \frac{2s_1}{t} - v_1 = \frac{2 \cdot 45 \text{ km}}{0,5 \text{ h}} - 80 \frac{\text{km}}{\text{h}} = \underline{100 \text{ km/h.}} \quad 15 \text{ pont}$$

b) A vonatok egy irányban haladnak:

$$2 s_1 = v_2 t - v_1 t \Rightarrow v_2 = \frac{2s_1}{t} + v_1 = \frac{2 \cdot 45 \text{ km}}{0,5 \text{ h}} + 80 \frac{\text{km}}{\text{h}} = \underline{260 \text{ km/h.}} \quad 5 \text{ pont}$$

Magyarországon valószínűleg nincs ilyen sebességű vonat, de Európában számos országban létezik.

2.

Adatok: $h_1 = 0,1 \text{ m}$, $\rho_1 = 1 \text{ g/cm}^3$, $\rho_3 = 0,8 \text{ g/cm}^3$,

a) $\rho_2 = 1,2 \text{ g/cm}^3$, b) $\rho_2 = 1,6 \text{ g/cm}^3$, Mi lesz az egyensúlyi helyzet?

Mivel a korongok keresztmetszete és tömege is azonos:

$$r^2 \pi \cdot h_i \cdot \rho_i = m = r^2 \cdot \pi \cdot h_1 \cdot \rho_1$$

Igy $h_3 = h_1/0,8$, és az a) esetben $h_2 = h_1/1,2$, míg a b) esetben $h_2 = h_1/1,6$.

Mivel $\rho_1 = \rho_{\text{víz}}$ - ha egyedül lenne legfelső korong a rúdon, akkor lebegne a vízben. A 3-as korong egyedül úszna a vízen.

Nézzük meg, hogy ha a középső test sűrűségét tetszés szerint változtathatnánk, akkor milyen ρ esetében lebegne a három korong együttese.

$$3mg = \frac{m}{\rho_1} \rho_{\text{víz}} g + \frac{m}{\rho} \rho_{\text{víz}} g + \frac{m}{\rho_3} \rho_{\text{víz}} g, \text{ innen} \quad \rho = \frac{\rho_{\text{víz}} \rho_3}{2\rho_3 - \rho_{\text{víz}}} = \frac{4}{3}.$$

a) esetben $\rho_2 < \frac{4}{3}$. Ebből következik, hogy úszni fog a három

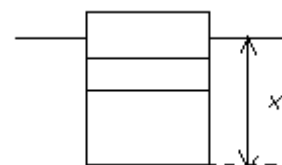
korong együttese.

Határozzuk meg, hogy milyen mélyen süllyed be a három korong:

$$3mg = r^2 \pi x \rho_{\text{víz}} g = \frac{m}{h} x g, \text{ innen: } x = 3h. \text{ A korongok teljes magassága:}$$

$$h + \frac{h}{1,2} + \frac{h}{0,8} = 3,08 \cdot h. \text{ Vagyis a magasságuk } 98,3 \% \text{-ig elmerülnek}$$

a vízbe.

Indoklás nélkül 2 pont.

10 pont

b) esetben $\rho_2 > \frac{4}{3}$, ezért más lesz az egyensúlyi helyzet.

Mivel $2mg \left(r^2 \pi \frac{h}{1,6} + r^2 \pi \frac{h}{0,8} \right) \rho_{\text{víz}} g = 1,875m$, az alsó két korong lesüllyed az edény aljára.

A legfelső korong lebegni fog a vízben, természetesen esetleg le is süllyedhet egészen a másik két korong tetejéig. Indoklás nélkül 2 pont.

10 pont

3.

Adatok: $F = 90 \text{ kN}$, $a_f = 0$, $\alpha = 60^\circ$ $m = ?$ $a_v = ?$

A repülőre ható F erőt az ábra szerint felbontjuk vízszintes és függőleges komponensekre.

5 pont

Ezen kívül a repülőre még hat a súlyerő, melynek hatásvonalja függőleges, és lefele mutat.

Írjuk fel a mozgásegyenlet vízszintes és függőleges komponensegyenleteit:

$$F \cdot \cos 60^\circ = m \cdot a_v,$$

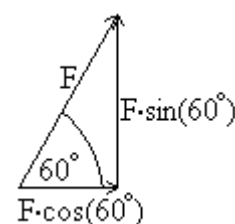
$$F \cdot \sin 60^\circ - m \cdot g = m \cdot a_f = 0.$$

Innen: $m = 7,794 \cdot 10^3 \text{ kg}$,
 $a_v = 5,66 \text{ m/s}^2$.

9 pont

3 pont

3 pont

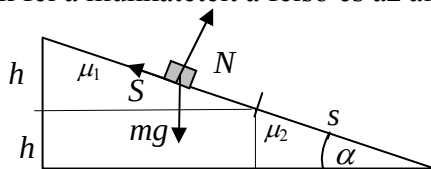
4.

Adatok: $\mu_1 = 0,3$, $\mu_2 = 0,4$, $v(0) = 0$, $v(s) = v$, $v(2s) = 0$. $\alpha = ?$

$h = s \cdot \sin \alpha$, $S_1 = \mu_1 N$, $S_2 = \mu_2 N$, $N = mg \cos \alpha$.

5 pont

Írjuk fel a munkatételt a felső és az alsó szakaszra:

$$mgh = \frac{1}{2} mv^2 + S_1 \cdot s,$$

$$mgh + \frac{1}{2} mv^2 = S_2 \cdot s.$$

10 pont

A két egyenletet adjuk össze, és írjuk be h , S_1 , S_2 és N kifejezését:

$$2mg \sin \alpha = (\mu_1 + \mu_2) mg \cos \alpha,$$

$$\text{innen } \tan \alpha = \frac{\mu_1 + \mu_2}{2} = 0,35, \text{ azaz } \alpha = 19,29^\circ$$

5 pont

5.

 $\alpha = 30^\circ$, ha a gyorsulás g , $\alpha' = 35^\circ$, ha a gyorsulás $g' = g + a$. $a = ?$

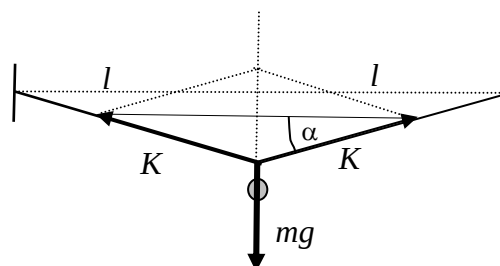
A lógó test egyensúlyban van, tehát

$$mg = 2K \sin \alpha,$$

$$mg' = 2K' \sin \alpha',$$

10 pont

ahol K , illetve K' a gumiszálban ébredő erő. A

gumiszál rugalmas, tehát a benne ébredő K erő arányos a Δl megnyúlással: $K = D \Delta l$, és a vesszős esetre hasonlóan.

$$A \text{ gumiszál megnyúlása } \Delta l = \frac{l}{\cos \alpha} - l = l \left(\frac{1}{\cos \alpha} - 1 \right).$$

5 pont

A két egyenletet elosztva egymással és behelyettesítve Δl -t, kapjuk

$$\frac{g'}{g} = \frac{\Delta l' \cdot \sin \alpha'}{\Delta l \cdot \sin \alpha} = \frac{\sin \alpha' \cdot \frac{1}{\cos \alpha'} - 1}{\sin \alpha \cdot \frac{1}{\cos \alpha} - 1} = \frac{\operatorname{tg} \alpha' - \sin \alpha'}{\operatorname{tg} \alpha - \sin \alpha} = \underline{1,35}.$$

$$\text{Tehát a lift gyorsulása } a = g' - g = 0,35g = 3,43 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}.$$

5 pont

A lift ekkora gyorsulással indul pl. fölfelé, vagy ekkora lassulással halad lefelé.

6.

Adatok: $A = 452 \text{ km}^2 = 4,52 \cdot 10^8 \text{ m}^2$, $d = 0,08 \text{ m}$, $\eta = 0,9$, $\alpha = 60^\circ$, $S = 1 \text{ kW/m}^2$, $\rho = 900 \text{ kg/m}^3$,
 $L_0 = 3,34 \cdot 10^5 \text{ J/kg}$
 $t = ?$, $Q = ?$

A teljes olvadáshoz szükséges hő:

$$Q = L_0 m_{\text{jég}} = L_0 \rho A \cdot d = \underline{1,09 \cdot 10^{16} \text{ J}}, \text{ míg } V_{\text{jég}} = 3,616 \cdot 10^7 \text{ m}^3, m_{\text{jég}} = 3,25 \cdot 10^{10} \text{ kg}.$$

10 pont

A jégfelületre érkező sugárzási energia meghatározható az ábra segítségével:

Az A' keresztmetszeten belépő sugárzás 10 %-a lesz az, amely a jeget megolvasztja.

2 pont

$$A' = A \cdot \cos 60^\circ = A/2$$

2 pont

$$Q = Q_{\text{hasznos}} = (1 - \eta) \cdot S \cdot A' \cdot t,$$

4 pont

$$\text{Innen: } t = \frac{Q}{(1 - \eta) S \frac{A}{2}} = \underline{482300 \text{ s} = 134 \text{ h}}.$$

2 pont

Megjegyzés: Ha átlagosan napi 8 órás napsütéses órával számolunk, akkor ez kb. 17 nap. (A becslésnél nem vettük figyelembe, hogy Nap sugárzásának iránya is változik a 8 óra alatt.)

7.

Adatok: $V = 1 \text{ m}^3$, $T_I = 20^\circ \text{C} = 293 \text{ K}$, $n_{\text{CO}} = 0,2 \text{ mol}$, $n_{\text{lev}} = 5 \text{ mol}$, $L = 280 \frac{\text{kJ}}{\text{mol}}$.

Keressük a p_1 kezdeti nyomást, továbbá a p_2 végső nyomást a) esetben a fal hőszigetelő, b) esetben a fal hővezető!

$$\text{a) Kezdetben volt: } n_1 = 5 \text{ mol} + 0,2 \text{ mol} = \underline{5,2 \text{ mol}}$$

A kezdeti nyomás:

$$p_1 = n_1 R T_I = \underline{1,27 \cdot 10^4 \text{ Pa}}.$$

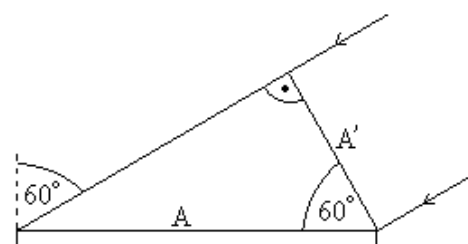
5 pont

A reakció miatt megváltozhat az anyagmennyiség. Ezt kell először megvizsgálnunk:

$2 \text{ CO} + \text{O}_2 \rightarrow 2 \text{ CO}_2$ a reakciót leíró egyenlet, így 0,2 mol CO és 0,1 mol O_2 -ből 0,2 mol CO_2 lesz.

$$\text{Végül lett: } n_2 = (5 - 0,1) \text{ mol} + 0,2 \text{ mol} = \underline{5,1 \text{ mol}}.$$

2 pont

A rendszerben előforduló gázmolekulák mindannyian $f=5$ szabadsági fokúak, ha merev súlyzómodell alkalmazunk. A szénmonoxid és az oxigén, nitrogén kétatomosak, a háromatomos széndioxid pedig lineáris molekula. Az ideális gázmodellben ezt szokás tanítani, azonban a széndioxid mért fajhőjéből megállapítható, hogy ez a modell szobahőmérsékleten nem pontosan írja le ezt a gázt. A javításkor elfogadtuk a 6 szabadsági fokot is (mivel többatomos gáz). Továbbá örömmel vettük, hogy voltak, akik nem bízták erre az egyszerű modellre magukat, hanem a táblázatban szereplő fajhőt használták fel a számításaiknál.

A hőszigetelő fal miatt kívülről nem juthat hő az edénybe, és feltételezzük, hogy az edény fala merev is, így munkát sem végezhetünk a gázkeveréken.

Az energiamegmaradás elvét alkalmazva:

$$E_1 + Q_{reakció} = E_2, \quad \frac{f}{2} n_1 RT_1 + 0,2 \text{ mol} \cdot L = \frac{f}{2} n_2 RT_2. \quad \text{Innen: } T_2 = \underline{827 \text{ K}} = 554^\circ \text{C}. \quad 8 \text{ pont}$$

$$p_2 = n_2 RT_2 = \underline{3,51 \cdot 10^4 \text{ Pa}}. \quad 2 \text{ pont}$$

A feladat szövege a felszabaduló hőnek, ilyen értelmezését sugallta.

Aki a reakcióhő szokásos, „izotermikus” körülmények közötti mérését vette alapul, és úgy gondolkodott, hogy a végterméktől a kiindulási hőmérséklet eléréséig elvonható hő a keletkezett hő, ezt is elfogadtuk helyes megoldásnak.

b) A fal jó hővezető:

Ebben az esetben feltételezhetjük, hogy a végső hőmérséklet meg fog egyezni a kiindulással.

$$p_2 = n_2 RT_1 = \underline{1,24 \cdot 10^4 \text{ Pa}}. \quad 3 \text{ pont}$$

8.

$$U_1=4\text{V}; U_2=2\text{V}; R_1=1,4\Omega; R_2=1\Omega; R_3=1,5\Omega; C_1=3\mu\text{F}; C_2=6\mu\text{F}$$

A kapcsolási rajz egyszerűsíthető. Az 1Ω és a $1,5\Omega$ ellenállások párhuzamosan vannak kötve, így az eredőjükkel helyettesíthetők.

1 pont

$$\frac{1}{R} = \frac{1}{R_2} + \frac{1}{R_3} = \frac{1}{1\Omega} + \frac{1}{1,5\Omega} = \frac{5}{3\Omega} \longrightarrow R = 0,6\Omega$$

2 pont

A kondenzátorokon nem folyik áram. A kapcsolatban a kondenzátorok ága lényegében szakadásnak tekinthető. Ekkor R_1 és R ellenállások egymással sorba vannak kötve. A telep feszültsége az ellenállásokkal egyenes arányban oszlik meg.

1 pont

Az R ellenállásra eső feszültség:

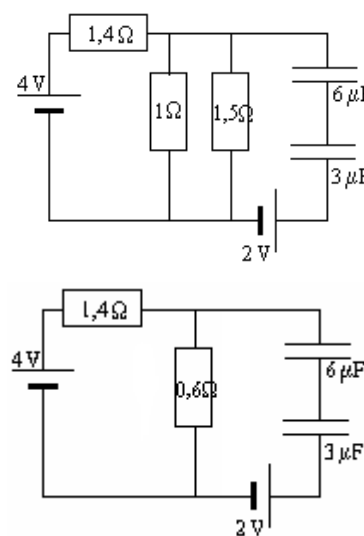
$$U_R = \frac{R}{R + R_1} \cdot U_1 = \frac{0,6}{0,6 + 1,4} \cdot 4\text{V} = 1,2\text{V} \quad 2 \text{ pont}$$

A kondenzátorokra eső feszültség: $U = U_2 - U_R = 2\text{V} - 1,2\text{V} = 0,8\text{V}$

(Megjegyzés: Kirchhoff-törvényekkel is megkapható ugyanez az eredmény.)

A kondenzátorok eredő kapacitása:

$$C = \frac{1}{\frac{1}{C_1} + \frac{1}{C_2}} = \frac{1}{\frac{1}{3} + \frac{1}{6}} \mu\text{F} = 2\mu\text{F} \quad 2 \text{ pont}$$

A kondenzátorok fegyverzetein felhalmozódó töltés:

$$Q = CU = 2 \cdot 10^{-6} F \cdot 0,8V = 1,6 \cdot 10^{-6} C$$

4 pont

A kérdéses energia:

$$E = \frac{1}{2} \cdot \frac{Q^2}{C} = \frac{1}{2} \cdot \frac{(1,6 \cdot 10^{-6} C)^2}{3 \cdot 10^{-6} F} = 0,4266 \cdot 10^{-6} J.$$

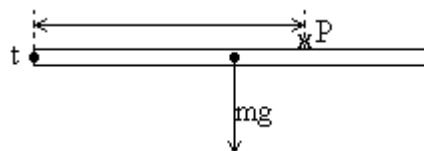
4 pont

(Megjegyzés: A kondenzátorokra eső feszültségből több úton lehet számolni a kérdéses energiát. Kihasználhatjuk, hogy a kondenzátorokra eső feszültség a kapacitásokkal fordított arányban oszlik meg, vagy az összenergia kiszámolása után kihasználhatjuk, hogy az energia is a kapacitással fordított arányban oszlik meg.

9.

Legyen a pénzérme tömege m_0 , a rúd m ($m \gg m_0$), a rúd hossza $l = 1$ m. A rúdnak a forgástengelyre vonatkozó tehetetlenségi nyomatéka $\theta = \frac{1}{3} ml^2$. Továbbá: $\alpha = 10^\circ$.

a) Először határozzuk meg azt, hogy az elengedés pillanatában melyik érmék válnak el a rúdtól! A rúd forgómozgást végez, melyet a pénzérmék gyakorlatilag nem befolyásolnak. Határozzuk meg a tengelytől mért x távolság függvényében a P pont (a rúd pontja) $a(x)$ gyorsulását. Ahol az elengedés pillanatában már $a(x) > g$, attól az x -től nagyobb távolságra lévő pénzérmék elválnak a rúdtól a kezdeti pillanatban és szabadon esnek. A pénzérmék nem mozdulhatnak g -nél nagyobb gyorsulással lefelé, hiszen nincsenek a rúdhoz rögzítve. A rúd elfordulásával csökken a súlyerő forgatónyomatéka, ezzel csökken a szöggyorsulás is. Ezért később újabb érmék már nem válhatnak el ilyen okból a rúdtól.

Felírjuk a forgómozgás egyenletét:

$$M = \Theta \cdot \beta \text{ és } M = m \cdot g \cdot \frac{l}{2}. \text{ Innen: } \beta = \frac{3g}{2l}.$$

Számítsuk ki azt az x_0 távolságot, ahol $a(x_0) = g$:

$$a(x_0) = \beta \cdot x_0. \text{ Innen: } x_0 = \frac{2}{3} l. \text{ Azaz a tengelytől } 66 \text{ cm-nél távolabb lévő pénzérmék elválnak a}$$

rúdtól, a rúd pedig a többi érmével együtt β szöggyorsulással forogni kezd.

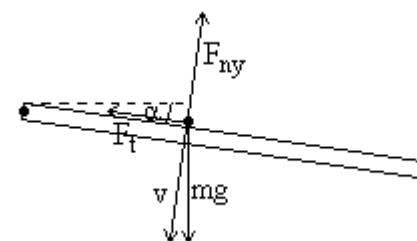
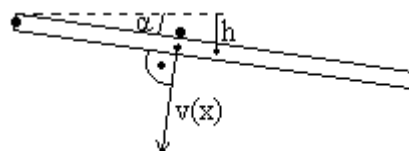
10 pont

b) Amikor a rúd a kezdeti helyzethez képest elfordul α szöggel, akkor a pénzérmék egy része meg is csúszhat. Kérdés, hogy milyen x_1 -nél lesz a megcsúszás határa a fenti szögnél! Az energia megmaradás tételének felhasználásával meghatározhatjuk $v(x)$ -et.

$$\frac{1}{2} \Theta \omega^2 = m \cdot g \cdot h = m \cdot g \cdot \frac{l}{2} \sin \alpha, \text{ és } v(x) = \omega \cdot x = x \sqrt{\frac{3g \sin \alpha}{l}}.$$

Vizsgáljuk meg, hogy milyen erők hatnak az x távolságban lévő pénzérmére. Tételezzük fel, hogy az a rúddal együtt mozogva végez körmozgást. Írjuk fel a mozgásegyenlet rúdra merőleges, és a rúddal párhuzamos komponensegyenletét:

$$-F_{ny} + m_0 g \cos \alpha = \beta_2 x m_0, \text{ mivel } a_t = \beta_2 x$$

$$F_t - m_0 g \sin \alpha = m_0 \frac{v^2}{x}.$$

A rúdra vonatkozó mozgásegyenletből meghatározható a pillanatnyi szöggyorsulás:

$$\beta_2 \Theta = mg \frac{l}{2} \cos \alpha.$$

A két egyenletből kifejezve a nyomóerőt és a tapadási erőt, alkalmazhatjuk az $F_t \leq \mu_0 F_{ny}$ feltételt.

$$F_t = m_0 g \sin \alpha \left(\frac{3x}{l} + 1 \right), \quad F_{ny} = m_0 g \cos \alpha \left(1 - \frac{3x}{2l} \right). \quad \text{Innen:}$$

$$x \leq \frac{\mu_0 \cos \alpha - \sin \alpha}{\frac{3}{l} \left(\sin \alpha + \frac{\mu_0 \cos \alpha}{2} \right)} = \underline{\underline{25,3 \text{ cm}}}.$$

Amikor a rúd ebben a helyzetben van, akkor mindössze három pénzérme lesz a rúdhoz képest eredeti helyén: a tengelypontban, a 10 és 20 cm-es osztásonál lévő. 10 pont

10.

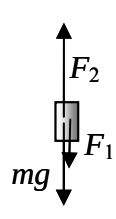
Adatok: $l = 1,3 \text{ m}$, $m_1 = 30 \text{ g} = 3 \cdot 10^{-2} \text{ kg}$, $m_2 = 60 \text{ g} = 6 \cdot 10^{-2} \text{ kg}$, $m = 10 \text{ g} = 10^{-2} \text{ kg}$,

$$Q = 10 \mu\text{C} = 10^{-5} \text{ C}, \quad d = 10 \text{ cm} = 0,1 \text{ m}, \quad g = 10 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}, \quad k = 9 \cdot 10^9 \frac{\text{Nm}^2}{\text{C}^2}.$$

$q = ?$, $K_1 = ?$, $K_2 = ?$

a) A q töltés meghatározásához a gyűrűre ható erők egyensúlyát kell fölírni:

Legyen először a rögzített testek töltése azonos előjelű, mondjuk pozitív.

$$F_1 = k \frac{qQ}{(l-d)^2}, \quad F_2 = k \frac{qQ}{d^2},$$

$$F_1 + mg = F_2,$$

$$k \frac{qQ}{(l-d)^2} + mg = k \frac{qQ}{d^2} \Rightarrow q = \frac{mg}{kQ} \left(\frac{1}{d^2} - \frac{1}{(l-d)^2} \right)^{-1}$$

Mivel $(l-d)^2 \gg d^2$ a számadatok szerint, az eredmény jó közelítéssel:

$$q \approx \frac{mg}{kQ} d^2 = \frac{10^{-2} \text{ kg} \cdot 10 \frac{\text{m}}{\text{s}^2} \cdot 10^{-2} \text{ m}^2}{9 \cdot 10^9 \frac{\text{Nm}^2}{\text{C}^2} \cdot 10^{-5} \text{ C}} = \frac{1}{9} \cdot 10^{-7} \text{ C} = \underline{\underline{1,1 \cdot 10^{-8} \text{ C}}}. \quad \text{5 pont}$$

Megjegyzés: ha nem használunk közelítést, és $g = 9,81 \text{ m/s}^2$ -tel számolunk, az eredmény $1,09 \cdot 10^{-8} \text{ C}$.

Ha a rögzített testek negatív töltéssel rendelkeznek, az egyensúly feltétele: $F_2 + mg = F_1$

Mivel azonban $F_2 \gg F_1$, a gyűrű nem lehet egyensúlyi helyzetben. 2 pont

A rögzített testek töltése ellentétes előjelű is lehet. Figyelembe véve a Coulomb-erők nagyságrendjét, csak az lehetséges, hogy az alsó test töltése pozitív, a felsőé negatív.

$$mg = F_1 + F_2 \approx F_2. \quad \text{Ebből ugyancsak } q = 1,1 \cdot 10^{-8} \text{ C adódik.} \quad \text{3 pont}$$

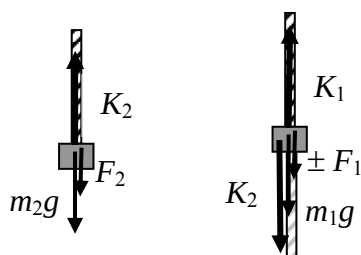
b) A kötélen ébredő erők számításához előbb határozzuk meg a többi erő nagyságát:

$$mg = 0,1 \text{ N}, \quad m_1 g = 0,3 \text{ N}, \quad m_2 g = 0,6 \text{ N},$$

$$F_1 = \frac{kqQ}{(l-d)^2} = \frac{9 \cdot 10^9 \frac{\text{Nm}^2}{\text{C}^2} \cdot 1,1 \cdot 10^{-8} \text{C} \cdot 10^{-5} \text{C}}{1,2^2 \text{m}^2} = 6,9 \cdot 10^{-4} \text{N}, \text{ elhanyagolható. } F_2 = k \frac{qQ}{d^2} \approx mg = 0,1 \text{N}.$$

Van még egy Coulomb erő a rögzített töltések között is, ez azonban sokkal kisebb a többi erőnél:

$$F_1 = \frac{kq^2}{l^2} = \frac{9 \cdot 10^9 \frac{\text{Nm}^2}{\text{C}^2} \cdot 1,1^2 \cdot 10^{-16} \text{C}^2}{1,3^2 \text{m}^2} = 6,45 \cdot 10^{-7} \text{N}, \text{ elhanyagolható.}$$

Az alsó test egyensúlyának feltétele:

$$K_2 = m_2g + F_2 = 0,6 \text{ N} + 0,1 \text{ N} = \underline{0,7 \text{ N}}.$$

5 pont

A felső test egyensúlyának feltétele:

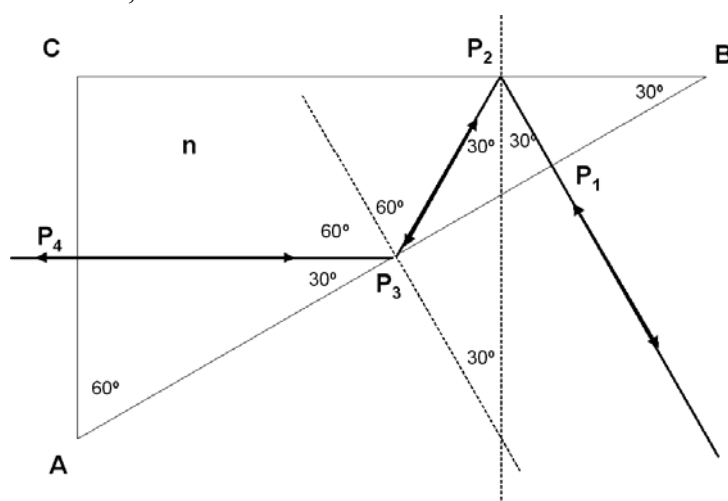
$$K_1 = m_1g \pm F_1 + K_2 \approx m_1g + K_2$$

$$K_1 = 0,3 \text{ N} + 0,7 \text{ N} = \underline{1 \text{ N}}.$$

5 pont

11. feladat

Adat: $n=2,1$

Számoljuk ki az üvegből való kilépéskor a teljes visszaverődés határszöge:

$$\sin \alpha_h = \frac{1}{n} = 0,4762 \quad \alpha_h = 28,44^\circ \quad (5 \text{ pont})$$

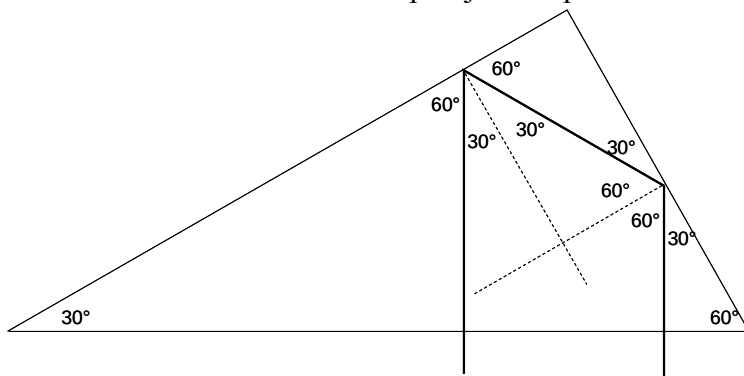
1. eset: Az AB szakasz felezőpontja és a B pont között érkezik a fénynyaláb.

A fény a P_1 pontban részben visszaverődik, részben irányváltozás nélkül továbbhalad (merőleges beesés). P_2 pontban a beesési szög 30° (ld. ábra) nagyobb, mint a határszög, így teljesen visszaverődik. A P_3 pontban a beesési szög 60° (ld. ábra) így itt is teljesen visszaverődik. A P_4 pontba a fény merőlegesen esik (ld. ábra), így részben irányváltozás nélkül kilép, részben önmagába visszaverődik. (8 pont)

Ezután a fény a P_4 - P_3 - P_2 - P_1 utat járja be, a P_3 és P_2 pontban újra teljesen visszaverődve, majd a P_1 pontban részben kilép, részben teljesen visszaverődik, és ezután az első bekezdésben leírt úton halad P_4 -ig, majd újra vissza P_1 -ig, amíg a teljes energia nem lép ki P_1 és P_4 pontokon. (3 pont)

Ebben az esetben a fény egy része a rövidebb befogón egy része az átfogón lép ki.

2. eset: Az AB szakasz felezőpontja és A pont között érkezik a fénynyaláb

Ebben az esetben a fénysugár mindkét befogón teljesen visszaverődik, az átfogón részlegesen önmagába visszaverődik ill. továbbhaladva kilép a prizmából. (Ugyanazzal a gondolatmenettel indokolható, mint az 1. esetben.) (4 pont)

(Ha valaki csak ezt az esetet találta meg akkor 8 pont)

Ebben az esetben csak az átfogón léphet ki. Tehát a fény az átfogón és a kisebb befogón lép ki a prizmából.

EREDMÉNYEK

Gimnázium 9. évfolyam

Helye-zés	Név	Iskolája:	Tanára:
I.	Farkas Ádám László	Földes Ferenc Gimnázium, Miskolc	Zámborszky Ferenc
II.	Dudás János	Bethlen G. Ref. Gimn. Hódmezővásárhely	Nagy Tibor
III.	Nyiri Dávid	Dóczy Gimnázium, Debrecen	Tófalusi Péter
III.	Tanács Ferenc	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Mike János
IV.	Lele István	Ságvári E. Gyakorló Gimnázium, Szeged	Csiszár Imre
V.	Nagy Péter	Ságvári E. Gyakorló Gimnázium, Szeged	Csiszár Imre
V.	Szabó Tamás	Bányai Júlia Gimnázium, Kecskemét	Borsos Ferenc
VI.	Somogyi Bálint	Bányai Júlia Gimnázium, Kecskemét	Bakk János

Gimnázium 10. évfolyam:

Helye-zés	Név	Iskolája:	Tanára:
I.	Széchenyi Gábor	Verseghegy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Pécsi István
I.	Jankó Zsuzsanna	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
II.	Incze Attila	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
III.	Magda Gábor	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
III.	Nagy Péter	Verseghegy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Pécsi István
IV.	Kocsis Vilmos	Ságvári E. Gyakorló Gimnázium, Szeged	Tóth Károly
IV.	Ökrös Tamás	Verseghegy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Pécsi István
IV.	Ráksi Ferenc	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dudás Zoltánné
V.	Nagy Zoltán	Varga Katalin Gimnázium, Szolnok	Balogh Béla
V.	Fábián Gábor	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Schultz János
V.	Farkas Mátyás	Leőwey Klára Gimnázium, Pécs	Dr. Hebligné Takács Dóra, Simon Péter
V.	Györgyei Tamás	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dudás Zoltánné
V.	Rácz György	III. Béla Gimnázium, Baja	Karagity István, Dr.

			Szkladányi András
VI.	Szilágyi Csaba	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
VI.	Kormányos Balázs	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
VI.	Ozsvárt László	Verseggy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Pécsi István
VI.	Szabó Tamás	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás

Gimnázium 11. évfolyam:

Helye- zése	Név	Iskolája:	Tanára:
I.	Handbauer Péter	Leőwey Klára Gimnázium, Pécs	Simon Péter
II.	Bazsó Gábor	Verseggy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Szécsiné Festő-Hegedűs Margit
III.	Lantos Judit	Bethlen G. Ref. Gimn. Hódmezővásárhely	Nagy Tibor
IV.	Pálinkás Csaba	Verseggy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Pécsi István
IV.	Sikó Lóránt	Bányai Júlia Gimnázium, Kecskemét	Borsos Ferenc
V.	Lencsés Gyula	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
VI.	Filus Tamás	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
VI.	Darázs Zoltán	Eötvös József Gimnázium, Heves	Kis Angelika, Tófalusi Péter

Gimnázium 12. évfolyam:

Helye- zés:	Név	Iskolája:	Tanára:
I.	Borda Bence	Bányai Júlia Gimnázium, Kecskemét	Borsos Ferenc, Varga József
II.	Mazroa Dániel	Ságvári E. Gyakorló Gimnázium, Szeged	Győri István
III.	Pósfai Márton	Ságvári E. Gyakorló Gimnázium, Szeged	Győri István
IV.	Burmeister Dániel	Földes Ferenc Gimnázium, Miskolc	Dr. Zsúdel László
V.	Farkas Péter	Leőwey Klára Gimnázium, Pécs	Simon Péter
VI.	Jójárt István Péter	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
VI.	Franczen Árpád	Verseggy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Veres Dénes

Helyezés:	Név:	Iskolája:	Tanára:
III.	Miklós Attila	Déri Miksa Ipari Szakközépiskola, Szeged	Tóth Péterné
III.	Zombori Attila	Déri Miksa Ipari Szakközépiskola, Szeged	Tóth Péterné

Szakközépiskola 10. évfolyam:

Helyezés:	Név:	Iskolája:	Tanára:
I.	Dajka Attila Norbert	Kandó Kálmán Szakközépiskola, Kecskemét	Horváth Lajos
II.	Aletyán Péter	Kandó Kálmán Szakközépiskola, Kecskemét	Horváth Lajos
III.	Baranyai Zsolt	Gábor Dénes Műszaki Szakközépiskola, Szeged	Maróti Éva

Szakközépiskola 11. évfolyam:

Helyezés:	Név:	Iskolája:	Tanára:
I.	Vancsik János	Déri Miksa Ipari Szakközépiskola, Szeged	Horváth László, Vargáné Szőke Márta
III.	Fajfrik Zoltán	Kossuth Zs. Műszaki Szakközépiskola, Hódmezővásárhely	Lébenguthné Szentandrási Eszter

Szakközépiskola 12. évfolyam:

Helyezés:	Név:	Iskolája:	Tanára:
I.	Kovács Sándor	Kandó Kálmán Szakközépiskola, Kecskemét	Kéri Katalin
II.	Simon Tamás	Kandó Kálmán Szakközépiskola, Kecskemét	Simala Irén
III.	Bíró Bálint	Energetikai Szakközépiskola, Paks	Árokszállási Tibor

Iskolák:

32 iskola

Bányai Júlia Gimnázium, Kecskemét
Batsányi János Gimnázium, Csongrád
Belvárosi Általános Iskola és Gimnázium, Békéscsaba
Bethlen G. Református Gimnázium, Hódmezővásárhely
Deák Ferenc Gimnázium, Szeged
Déri Miksa Ipari Szakközépiskola
Dóczy Gedeon Református Gimnázium, Debrecen
Dugonics András Piarista Gimnázium, Szeged
Energetikai Szakközépiskola és Kollégium, Paks
Eötvös József Középiskola, Heves
Erkel Ferenc Gimnázium, Gyula
Földes Ferenc Gimnázium, Miskolc
Gábor Dénes Gimnázium, Szakközépiskola
Gépészeti és Számítástechnikai Szakközépiskola, Békéscsaba
Horváth Mihály Gimnázium, Szentes
III. Béla Gimnázium, Baja
József Attila Gimnázium, Makó
Kandó Kálmán Szakközépiskola, Kecskemét
Kecskeméti Református Kollégium Gimnáziuma
Kossuth Zsuzsanna Gimnázium, Egészségügyi SzKI, Szeged
Kossuth Zsuzsanna Műszaki SzKI, Hódmezővásárhely
Leőwey Klára Gimnázium, Pécs
Nyíregyházi Evangélikus Kossuth Lajos Gimnázium
Petőfi Sándor Gimnázium, Kiskőrös
Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged
Rózsa Ferenc Gimnázium, Békéscsaba
Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged
Szent László ÁMK, Baja
Táncsics Ferenc Gimnázium, Orosháza
Varga Katalin Gimnázium, Szolnok
Vásárhelyi P. Műszaki SzKI, Békéscsaba
Versey Ferenc Gimnázium, Szolnok

BUDÓ ÁGOSTON FIZIKAI FELADATMEGOLDÓ VERSENY

2004/2005.

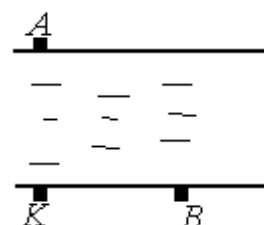
Egy feladat teljes és hibátlan megoldása 20 pontot ér. A feladatok megoldásait önállóan kell elkészítenie, bármely tárgyi segédeszköz (könyv, jegyzet, számológép) használható (mobiltelefon, Internet nem). A rendelkezésre álló idő 180 perc. Minden feladatot külön lapon oldjon meg! Törekedjen a világos, áttekinthető leírásra!

A szakközépiskolai tanulók az ajánlott feladatokból választhatnak, a verseny eredményébe a legsikeresebb négy megoldás számít.

Jó munkát kíván az ELFT Csongrád Megyei Csoportja és az SZTE Fizikus Tanszékcsoport!

A gimnazisták feladatai:		A szakközépiskolások feladatai:	
9. osztály	1, 2, 3, 4	9-10. osztály	1, 2, 3, 5, 8, 10
10. osztály	2, 4, 5, 6,	11-12. osztály	2, 5, 8, 10, 11, 12
11. osztály	6, 7, 8, 9		
12. osztály	6, 7, 11, 12		

1. A *K* kikötőből hajó közlekedik a tőle egyenlő távolságra lévő *A* és *B* városokba. Vajon mennyivel előbb fordul meg a hajó az egyik városból, mint a másiktól, ha mindkettőben ugyanannyi ideig várakozik? A folyó sebessége 3 m/s, a hajó pedig állóvízben 1 km-t 3,7 perc alatt tud megtenni. A folyó 2 km széles, a hajó *AK* ill. *KB* egyenes vonalak mentén mozog.

2. Amikor egy kisteherautó az első kerekeivel rááll a mérleg lapjára az 1134 kg-ot mutat, amikor a hátsó kerekeivel áll a mérlegen, az 680 kg-ot mutat. Az első, és a hátsó kerekek tengelyeinek távolsága 3 m. Mekkora az autó súlya és hol van a tömegközéppontja? Miután megpakolták az autót, az első kerekeknél történő mérésnél 1588 kg-ot, a hátsóknál 2040 kg-ot olvasunk le. Mekkora a rakomány súlya? Hol van a rakomány tömegközéppontja?

3. Egy 30 g-os, kelet felé 300 m/s sebességgel vízszintesen röplő golyó eltalál egy 10 m magasan faágon ülő, 2 kg tömegű madarat. A golyó befűrődik a madár testébe. Hol fogja a vadászkutya megtalálni a madarat?

4. Egy hengeres lábos alján kevés víz van. A lábosba egyforma hengeres konzerveket állítunk. Az első 80 Pa, a második 100 Pa nyomásnövekedést okoz a lábos oldalán, a vízszint alatt lévő kis felületdarabon. Be tudunk-e rakni egy harmadik konzervet is? Ha igen, ez mekkora nyomásváltozást okoz? (A víz a konzerveket nem lepi el teljesen.)

5. Egy vörösréz rúd hossza 20°C-on pontosan 1 m. Egy munkás meggörbíti a rudat csaknem pontosan kör alakra, de a két vége között marad egy 1,2 mm-es rés. Mennyivel kell a meghajlított rudat felmelegíteni, hogy annak hossza pontosan 1,2 mm-rel növekedjék? A felmelegítés után mekkora lesz a rés?

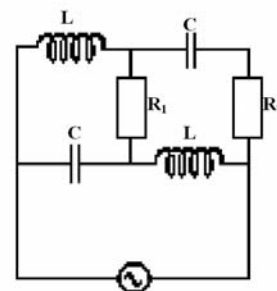
6. Merev falú, hőszigetelt tartály 0,5 kg gázkeveréket tartalmaz. A gázon egy, a tartályban lévő lapátkerék forgatásával 10 000 Nm munkát végeztek, és a rendszer belsejében lévő ellenállás segítségével 15 000 J elektromos energiát is vezettek bele. Eközben a gáz hőmérséklete 47,0 °C-kal nőtt. Majd feltöltötték az üres tartályt 0,5 kg tiszta nitrogén gázzal is, és megismételték pontosan a fenti módon a gáz melegítését, ekkor a gáz hőmérséklete 50,2 °C-kal nőtt. Mekkora a gázkeverék fajhője állandó térfogaton?

7. Egy nyújthatatlan kötélt át van vetve a szoba mennyezetéhez rögzített, súrlódásmentesen forgó csigán. Az egyik kötélvéghez kötött 2 kg-os tömeg a szoba padlóján fekszik, a kötélt másik végéhez rögzített 3 kg-os testet a padlótól 2 m-re tarjuk úgy, hogy a kötélt éppen meg van feszülve. Az utóbbi testet elengedve, az leesik és felhúzza a másikat. Írja le a 2 kg-os test mozgását addig a pillanatig, amíg a kötélt újra feszes lesz! Ábrázolja a sebességet és a magasságot az idő függvényében!

8. Vékony falú, 91 cm élhosszúságú, kocka alakú fém dobozban egy 34 kg-os 0°C -os jégkocka van. A szoba a hőmérséklete 26°C . Milyen vastag parafa lemezzel burkoljuk be kívülről a dobozt, hogy két napnál hosszabb ideig maradjon jég? Egységnyi felületű, egységnyi vastagságú parafa lemezen egységnyi idő alatt átáramló hő arányos a két oldalon lévő levegő hőmérséklet különbségével, az arányossági tényező $0,042 \frac{\text{J}}{\text{m} \cdot \text{s} \cdot ^\circ\text{C}}$.

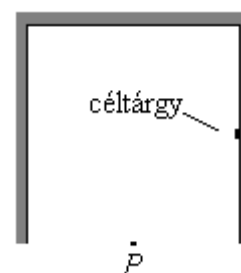
9. Egy $-3 \mu\text{C}$ töltésű pontszerű részecske rögzítve van. $0,0450 \text{ m}$ távolságból, $7,2 \text{ g}$ tömegű, pontszerű, $-8 \mu\text{C}$ töltésű részecskét kilövünk 65 m/s sebességgel a nyugvó részecske irányába. Mekkora utat tesz meg a részecske, mielőtt a sebessége zérusra csökkenne?

10. Tekintsük az ábra szerinti kapcsolást. Annyit tudunk, hogy a generátor árama 4-szer nagyobb alacsony frekvencián, mint nagyon magas frekvencián. Mekkora az R_2/R_1 arány?

11. Protonok és deuteronok (deutérium ionok) egy vákuumkamrába lépnek, ahol homogén mágneses tér van. Minden részecskét ugyanazzal a potenciál különbséggel gyorsítottak, így azok mozgási energiája azonos. Ha az ion-sugár a mágneses indukcióra merőlegesen lép a kamrába, akkor a protonok körpályájának sugara 15 cm . Mekkora a deuteronok pályájának sugara?

12. Az ábra egy négyzet alakú szobát mutat, melynek egy fala hiányzik, a többi három tükörrel van borítva. A P pontból, amelyik a nyitott oldal közepén van, lézersugárral próbáljuk eltalálni a másik fal közepén levő kicsiny átlátszatlan céltárgyat. Rajzolja le azokat a sugármeneteket, amelyek a lézertől úgy jutnak a céltárgyhoz, hogy közben egy tükrön legfeljebb egyszer verődnek vissza!

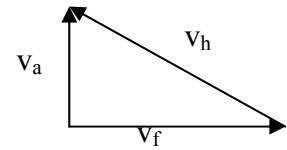

Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldóverseny
2005
MEGOLDÁSOK

1. feladat

Adatok: $d=2 \text{ km}=2000 \text{ m}$ $v_f = 3 \frac{\text{m}}{\text{s}}$

$$v_h = \frac{1 \text{ km}}{3,7 \text{ min}} = 4,5 \frac{\text{m}}{\text{s}} \quad (2 \text{ pont})$$

(ábra 3 pont)

Az AK úton a hajó sebessége merőleges a partra, ez az ábrán látható módon lehetséges.

Innen Pitagorasz tétellel: $v_a = \sqrt{v_h^2 - v_f^2} = 3,35 \frac{\text{m}}{\text{s}} \quad (2 \text{ pont})$

Visszafelé a hajó ugyanakkora sebességgel mozog. (1 pont)

Így az oda-vissza úthoz szükséges idő: $t_a = \frac{2d}{v_a} = 1193 \text{ s} \quad (2 \text{ pont})$

A KB úton a hajó sebessége $v_1 = v_h + v_f = 7,5 \frac{\text{m}}{\text{s}} \quad (3 \text{ pont})$

A BK úton a hajó sebessége $v_2 = v_h - v_f = 1,5 \frac{\text{m}}{\text{s}} \quad (3 \text{ pont})$

Így az oda vissza út megtételéhez szükséges idő: $t_b = \frac{d}{v_1} + \frac{d}{v_2} = 1600 \text{ s} \quad (2 \text{ pont})$

A hajó A városból fordul meg hamarabb. $\Delta t = t_b - t_a = 407 \text{ s}$ -mal rövidebb idő alatt. (2 pont)

2. feladat

Adatok: $m_1=1134 \text{ kg}$ $m_2=680 \text{ kg}$ $m_1'=1588 \text{ kg}$ $m_2'=2040 \text{ kg}$ $d=3 \text{ m}$

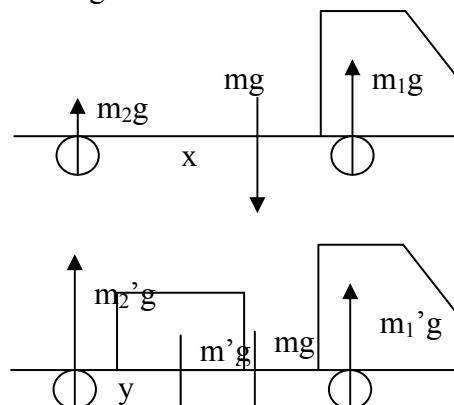
Amikor egy kisteherautó az első kerekeivel rááll a mérleg lapjára az $m_1=1134 \text{ kg}$ -ot mutat. Ez azt jelenti, hogy az első kerek a talajra m_1g nyomóerőt fejtenek ki, tehát Newton III. törvényének értelmében a kerek ugyanakkora tartóerővel hatnak a kerekre. (Az erők iránya függőleges.) (1 pont)

Amíg nincsen rakomány:

A teherautóra ható erők eredője 0 (1 pont)

$$mg = m_1g + m_2g = 1814 \text{ kg} \cdot 9,81 \frac{\text{m}}{\text{s}^2} = 17,8 \text{ kN} \quad (2 \text{ pont})$$

Tegyük fel, hogy a tömegközéppont a hátsó keréktől x távolságban van. Bármely pontra nézve a testre ható forgatónyomatékok eredője 0. (1 pont)

A hátsó kerékre felírva:

$$m_1 g \cdot d = mg \cdot x, \text{ ahonnan } x = \frac{m_1}{m} d = 1,875 \text{ m} \quad (5 \text{ pont})$$

Írjuk fel a teherautókra ugyanezeket az egyenleteket miután megpakolták: (1 pont)

$$mg + m'g = m_1 g + m_2 g \Rightarrow m' = 1814 \text{ kg} \cdot 9,81 \frac{\text{m}}{\text{s}^2} = 17,8 \text{ kN}, \quad (3 \text{ pont})$$

$$m'_1 g \cdot d = mg \cdot x + m'g \cdot y \Rightarrow y = \frac{m'_1 \cdot d - m \cdot x}{m'} = 0,751 \text{ m} \quad (6 \text{ pont})$$

3. feladat

Adatok: $h=10\text{m}$ $m=0,03\text{kg}$ $v_0 = 300 \frac{\text{m}}{\text{s}}$ $M=2\text{kg}$

Amikor a golyó belefűrődik a madárba akkor egy rugalmatlan ütközés zajlik le. Az ütközés után a madár és a golyó kelet felé mozog vízszintes v sebességgel. (2 pont)

A lendületmegmaradás törvényét alkalmazva: $mv_0 = (m + M)v$ (4 pont)

Melyből:
$$v = \frac{m}{m + M} v_0 = 4,433 \frac{\text{m}}{\text{s}} \quad (3 \text{ pont})$$

A továbbiakban egy v kezdősebességű vízszintes hajítással írhatjuk le a jelenséget, a hajítás távolságát kell kiszámítani. (2 pont)

Az esési idő:
$$t = \sqrt{\frac{2h}{g}} = 1,428 \text{ s} \quad (3 \text{ pont})$$

A hajítás távolsága: $vt=6,330 \text{ m}$ (4 pont)

A vadászkutya a madarat a fától keletre 6,33 m távolságban találja meg. (2 pont)

4. feladat

Adatok: $\Delta p_1=80\text{Pa}$ $\Delta p_2=100\text{Pa}$ $\rho=1000\text{kg/m}^3$

A lábos alapterülete: A_0 , a konzervek alapterülete $A=xA_0$

A lábosban kezdetben a víz magassága h_0 , majd a konzervek betétele után rendre: h_1, h_2, h_3 .

A lábosban lévő víz mennyisége nem változik, így:

$$A_0 h_0 = (A_0 - A)h_1 = (A_0 - 2A)h_2 = (A_0 - 3A)h_3 \quad (4 \text{ pont})$$

Átalakítva:
$$h_0 = (1 - x)h_1 = (1 - 2x)h_2 = (1 - 3x)h_3$$

A hidrosztatikai nyomások: $p_i = \rho \cdot h_i \cdot g$, $i=0, 1, 2, 3$

A hidrosztatikai nyomásváltozások:

$$\begin{aligned} \Delta p_1 &= p_1 - p_0 = \rho \cdot h_1 \cdot g - \rho \cdot h_0 \cdot g \\ \Delta p_2 &= p_2 - p_1 = \rho \cdot h_2 \cdot g - \rho \cdot h_1 \cdot g \end{aligned} \quad (4 \text{ pont})$$

A fenti egyenletrendszer megoldva kapjuk:

$$x = \frac{1 - \frac{\Delta p_1}{\Delta p_2}}{2} = \frac{1}{10} \quad (3 \text{ pont})$$

és
$$h_1 = \frac{\Delta p_1}{x \rho g} = 8,15 \text{ cm} \quad (2 \text{ pont})$$

Vízmagasságok: $h_0 = (1-x)h_1 = 7,34 \text{ cm}$ $h_2 = \frac{1-x}{1-2x}h_1 = 9,17 \text{ cm}$ $h_3 = \frac{1-x}{1-3x}h_1 = 10,5 \text{ cm}$.

Mivel az alapterületek arány 1:10, ezért az átmérők aránya $1:\sqrt{10}=1:3,16$. Tehát a lábos átmérője több mint 3-szorosa a konzervének, ami azt jelenti, hogy 3 konzerv akár egy átló mentén, egymás mellett is elfér. (4 pont)

Berakhatjuk a 3. konzervet is, ekkor a nyomásváltozás:

$$\Delta p_3 = p_3 - p_2 = \rho \cdot h_3 \cdot g - \rho \cdot h_2 \cdot g = \rho \cdot (h_3 - h_2) \cdot g = 257 \text{ Pa} \quad (3 \text{ pont})$$

5. feladat

Adatok: $\alpha = 1,62 \cdot 10^{-5} \text{ } 1/^{\circ}\text{C}$, $l_0 = 1 \text{ m}$, $d_0 = 1,2 \text{ mm}$

A meggondolásoknál feltételezzük, hogy a melegedés során csak a hőtágulás miatt változik meg a rúd mérete, bármely lineáris mérete α hőtágulási együtthatónak megfelelő mértékben változik meg.

A rúd keresztirányú lineáris méreteit is elhanyagoljuk a hosszához képest.

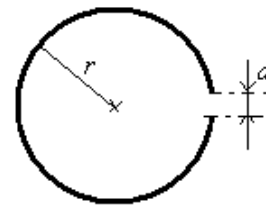
Először meghatározzuk a hőmérséklet-változást:

$$l_1 = l_0(1 + \alpha \Delta T) = l_0 + d_0, \text{ innen } \Delta T = \frac{d_0}{\alpha l_0} = \underline{\underline{74,1^{\circ} \text{C}}}. \quad 8 \text{ pont}$$

A kör kerülete a két hőmérsékleten:

$$k_0 = 2r_0\pi = d_0 + l_0$$

$$k_1 = 2r_1\pi = d_1 + l_1, \text{ ahol } r_1 = r_0(1 + \alpha \Delta T).$$

$$\text{Innen } d_1 = 2r_0(1 + \alpha \Delta T)\pi - l_0(1 + \alpha \Delta T) = (1 + \alpha \Delta T)(2r_0\pi - l_0) = d_0(1 + \alpha \Delta T) = \underline{\underline{1,201 \text{ mm}}}.$$

$$\text{A rés minimálisan tágult csak: } \Delta d = 1,44 \text{ } \mu\text{m}. \quad 12 \text{ pont}$$

6. feladat:

Adatok: $m_i = m_{N_2} = 0,5 \text{ kg}$, $W_m = 10000 \text{ Nm} = 10000 \text{ J}$, $E_e = 15000 \text{ J}$, $\Delta T_i = 47,0^{\circ}\text{C}$, $\Delta T_{N_2} = 50,2^{\circ}\text{C}$, $c_{vN_2} = 741,1 \text{ J/kg}\cdot^{\circ}\text{C}$

A tartály merev falú, ezért a gáz térfogata állandó.

A gázon végzett munka illetve a gázzal közölt energia a gáz belső energiájának növelésére és a tartály felmelegítésére fordítódik.

Az első főtétel:

$$\Delta E_b = -Q_{fal} + E_e + W_m$$

$$Q_{fal}, \text{ a tartály falának felmelegítésére fordított energia: } Q_{fal} = C_{fal} \cdot \Delta T$$

A belső energia-változás:

$$\Delta E_b = c_v \cdot m \cdot \Delta T$$

Így az első főtétel:

$$c_v \cdot m \cdot \Delta T = -C_{fal} \cdot \Delta T + E_e + W_m \quad 10 \text{ pont}$$

$$\text{Nitrogén esetén: } C_{fal} = \frac{E_e + W_m - c_{v,N_2} \cdot m_{N_2} \cdot \Delta T_{N_2}}{\Delta T_{N_2}}, \quad C_{fal} = 127,5 \text{ J/K} \quad 5 \text{ pont}$$

Ismeretlen gáz esetén, az előbb meghatározott hőkapacitással:

$$c_{vi} = \frac{E_e + W_m - C_{fal} \cdot \Delta T_i}{m_i \cdot \Delta T_i}, \quad \underline{\underline{c_{vi} = 808,8 \text{ J/kg}\cdot\text{K}}}. \quad 5 \text{ pont}$$

7. feladat

Adatok: $m_1 = 2 \text{ kg}$, $m_2 = 3 \text{ kg}$, $h = 2 \text{ m}$, $g = 9,81 \text{ m/s}^2$

I. szakasz: A két test azonos nagyságú sebességgel és gyorsulással mozog. A mozgásegyenletek:

$$K - m_1 g = m_1 a$$

$$m_2 g - K = m_2 a$$

$$a = \frac{g}{5}, \quad v = a \cdot t, \quad z = \frac{1}{2} a t^2.$$

Ez addig igaz, amíg a 2-es test le nem ér a földre, ekkor

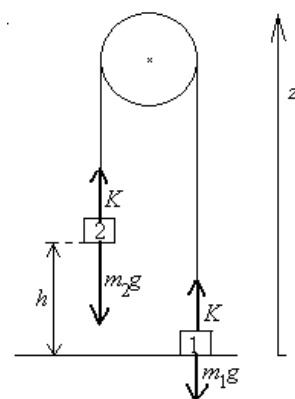
$$z = h = 2 \text{ m}.$$

Az első szakaszt megteszi:

$$t_1 = \sqrt{\frac{2h}{a}} = \underline{1,43 \text{ s}},$$

végsebessége $v_1 = \underline{2,80 \text{ m/s}}$.

5 pont

A 2-es test földre érésekor meglazul a köté, a 2-es test néhány ütközéssel biztosan elveszíti a mozgási energiáját, az 1-es test, pedig v_1 sebességgel függőleges hajítást végez, egészen a fonál megfeszüléséig, amikor 2 m magasságba visszaér.

3 pont

Az emelkedés ideje:

$$\Delta t_2 = \frac{v_1}{g} = \underline{0,285 \text{ s}}, \text{ a legmagasabb pontban indulás után } t_2 = \underline{1,715 \text{ s}} \text{-ban lesz. } 2 \text{ pont}$$

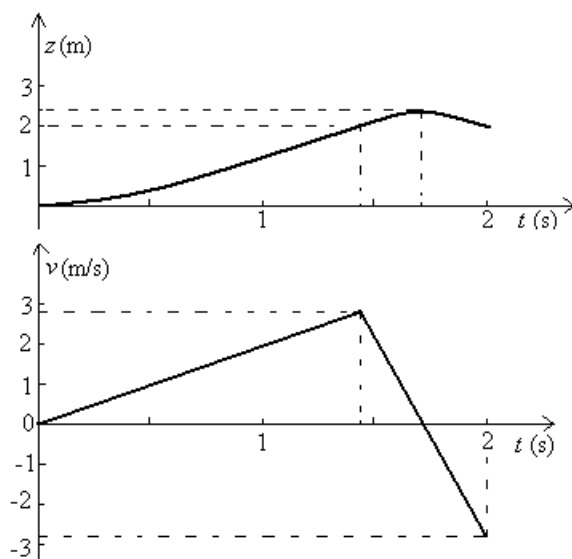
Az emelkedés magassága:

$$\Delta z_2 = \underline{0,400 \text{ m}}, \text{ a legmagasabb pont } z_2 = \underline{2,4 \text{ m}}.$$

3 pont

A köté megfeszüléséig eltelik $\Delta t_3 = \Delta t_2 = \underline{0,285 \text{ s}}$, az indulástól eltelt idő $t_3 = \underline{2 \text{ s}}$ .A visszaérkezés pillanatában a sebessége $v_3 = -v_1 = \underline{-2,80 \text{ m/s}}$.

3 pont

4 pont

8. feladat

Adatok: $a=0,91$ m, $m=34$ kg, $T_1=0^\circ\text{C}$, $T_2=26^\circ\text{C}$, $\lambda=0,042 \frac{\text{J}}{\text{m}\cdot\text{s}\cdot^\circ\text{C}}$, $L_0=333,7\text{kJ/kg}$,
 $t=2\cdot24\cdot3600$ s

Feltételezzük, hogy a kocka alja kicsi keresztmetszetű rossz hővezető tartókon nyugszik, és lényegében minden oldalról levegő veszi körül. A hőátadást minden oldalon azonosnak tekintjük, bár a levegő áramlása miatt ez szigorúan nem helyes.

A jég megolvasztásához szükséges hő: $Q_{olv}=L_0\cdot m$, 2 pont

A beszivárgó hő egyenesen arányos a kocka felszínével és fordítva arányos a szigetelő réteg vastagságával: $Q_{be}=\lambda t\Delta T \frac{6a^2}{d}$. 10 pont

Annak feltétele, hogy jég maradjon: $Q_{be} < Q_{olv}$ 4 pont

Innen $d > \frac{\lambda \cdot 6a^2 \cdot t \cdot \Delta T}{m \cdot L_0} \approx \underline{\underline{8,3 \text{ cm}}}$. 4 pont

9. $Q = -3 \mu\text{C}$, $q = -8 \mu\text{C}$, $d = 0,045$ m = 45 mm, $m = 7,2$ g = 0,0072 kg, $v = 65$ m/s.
 $s = ?$ amikor $v = 0$.

A részecskére csak a Q töltés elektromos mezeje hat (fékezi), és így érvényes az energiamegmaradás törvénye:

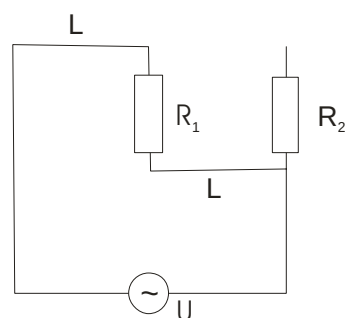
$$E_0 = k \frac{qQ}{d} + \frac{1}{2}mv^2 = k \frac{qQ}{x} \quad 10 \text{ pont}$$

$$E_0 = 9 \cdot 10^9 \frac{\text{Nm}^2}{\text{C}^2} \frac{(-3 \cdot 10^{-6} \text{C}) \cdot (-8 \cdot 10^{-6} \text{C})}{0,045 \text{m}} + \frac{1}{2} 0,0072 \text{kg} \cdot 65^2 \frac{\text{m}^2}{\text{s}^2} = 20,01 \text{ J}.$$

$$x = \frac{kqQ}{E_0} \Rightarrow x = 9 \cdot 10^9 \frac{\text{Nm}^2}{\text{C}^2} \frac{(-3 \cdot 10^{-6} \text{C}) \cdot (-8 \cdot 10^{-6} \text{C})}{20,01 \text{ N} \cdot \text{m}} = \underline{\underline{10,8 \text{ mm}}}. \quad 8 \text{ pont}$$

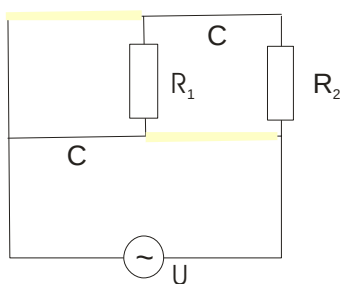
A részecske útja $s = d - x = (45 - 10,8) \text{ mm} = \underline{\underline{34,2 \text{ mm}}}$. 2 pont

10. feladat

a) Alacsony frekvencián ($\omega \approx 0$) $L\omega \approx 0$, $\frac{1}{C\omega} \approx \infty$. A kapcsolásban a tekercs helyett ellenállás nélküli szakaszt, a kondenzátor helyett szakadást vehetünk: 5 pont

Áram csak az R_1 ellenálláson folyik át: $I_0 = \frac{U}{R_1}$. 2 pont

b) Nagyon magas frekvencián ($\omega \approx \infty$), $L\omega \approx \infty$, $\frac{1}{C\omega} \approx 0$. A kapcsolásban a tekercs helyett szakadást, a kondenzátor helyett ellenállás nélküli szakaszt vehetünk: 5 pont

Áram a sorba kapcsolt ellenállásokon folyik át: $I_\infty = \frac{U}{R_1 + R_2}$ 3 pont

A feladat szerint $I_0 = 4I_\infty$, azaz $\frac{U}{R_1} = 4 \frac{U}{R_1 + R_2} \rightarrow \underline{\underline{R_2 = 3R_1}}$. 5 pont

11. feladat:

A részecskékre ható súlyerő sokkal kisebb, mint a Lorentz erő. Ezért a súlyerőt nem vesszük figyelembe.

A deutron egy protonból és egy neutronból álló részecske, eltekintve a proton és neutron tömege közti különbségtől a deutron tömege a proton tömegének kétszerese, illetve a neutron semleges révén a proton és a deutron részecske töltése megegyezik. 2 pont

Adatok: $q_p = q_d = q$, $m_p = m$, $m_d = 2 \cdot m$, $r_p = 15 \text{ cm}$

I. A részecskék mozgási energiája azonos:

$$\frac{1}{2} \cdot m_p \cdot v_p^2 = \frac{1}{2} \cdot m_d \cdot v_d^2 \quad 3 \text{ pont}$$

Behelyettesítve az adatokat: $\frac{1}{2} \cdot m \cdot v_p^2 = \frac{1}{2} \cdot 2m \cdot v_d^2$

Kifejezve a deutron sebességét: $v_d = \frac{v_p}{\sqrt{2}}$ 2 pont

II. Mágneses térben mozgó töltött részecskére a Lorentz ($\vec{F}_l = q \cdot \vec{v} \times \vec{B}$)erő hat. Mivel a részecskék a mágneses indukcióra merőlegesen lépnek a kamrába, ezért az erő nagysága:

$$F_l = q \cdot v \cdot B.$$

Íránya, mindig a részecskék sebességére merőleges, ezért a részecskék körpályán mozognak.

A részecske mozgásegyenlete: $m \cdot a_{cp} = q \cdot v \cdot B$

és figyelembe véve, hogy: $a_{cp} = \frac{v^2}{r}$

$$m \cdot \frac{v^2}{r} = q \cdot v \cdot B. \quad 5 \text{ pont}$$

Kifejezve a körpálya sugarát: $r = \frac{m \cdot v}{q \cdot B}$ 1 pont

Így a proton és a deutron esetén: $r_p = \frac{m \cdot v_p}{q \cdot B}$

$$r_d = \frac{2 \cdot m \cdot v_d}{q \cdot B} \quad 2 \text{ pont}$$

Behelyettesítve a deutron sebességére nyert kifejezést:

$$r_d = \frac{2 \cdot m \cdot (v_p / \sqrt{2})}{q \cdot B} = \frac{2}{\sqrt{2}} \cdot \frac{m \cdot v_p}{q \cdot B}. \quad 2 \text{ pont}$$

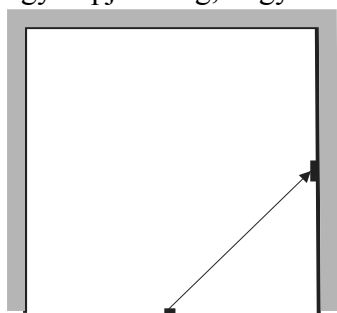
A proton esetén kapott kifejezést behelyettesítve:

$$r_d = \sqrt{2} \cdot r_p \quad 2 \text{ pont}$$

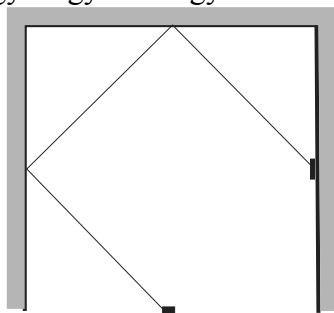
$$\underline{\underline{r_d = 21,21 \text{ cm}}} \quad 1 \text{ pont}$$

12. feladat

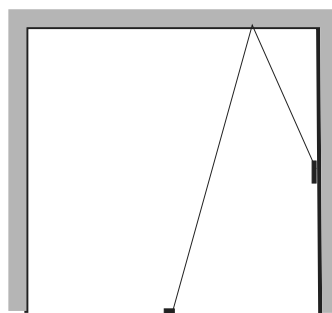
Mivel a visszaverődés szöge a beesés szögével egyenlő a lehetséges fényutakat szerkesztéssel úgy kapjuk meg, hogy a céltárgyat egyszer vagy többször tükrözzük a doboz falaira.

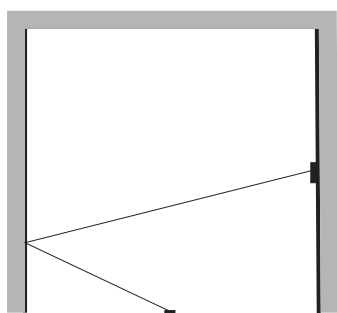
2 pont

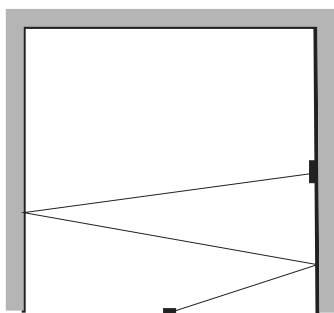
4 pont

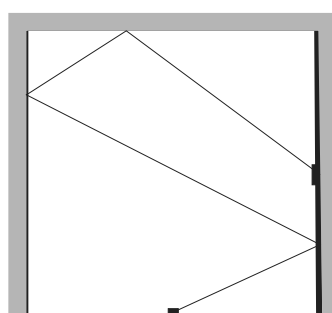
3 pont

3 pont

4 pont

4 pont

Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny
2005

EREDMÉNYEK

Gimnázium 9. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1-2.	Pósfay Péter	Bolyai János Gimnázium, Kecskemét	Vincze Zoltán
1-2.	Szolnoki Lénárd	Debreceni Ref. Kollégium Dóczy Gimn.	Tófalusi Péter
3.	Benák Attila	Ságvári E. Gyakorló Gimnázium, Szeged	Csiszár Imre
3.	Soós János	Bethlen G. Ref. Gimn. Hódmezővásárhely	Berecz János
4.	Pál Tamás	Verseyhy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Lapu Béla
4.	Sikala Ákos	Ságvári E. Gyakorló Gimnázium, Szeged	Csiszár Imre
5.	Deli Gábor	Eötvös József Középiskola, Heves	Kis Tamás
6.	Csallóközi Dávid	Földes Ferenc Gimnázium, Miskolc	Dr. Zsúdel László
6.	Uatkán Temir	Ságvári E. Gyakorló Gimnázium, Szeged	Csiszár Imre

Gimnázium 10. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Kőrösi Márton	Tevan Andor Gimn. Békéscsaba	Varga István
2.	Nyíri Dávid	Debreceni Ref. Kollégium Dóczy Gimn.	Tófalusi Péter
3.	Farkas Ádám	Földes Ferenc Gimnázium, Miskolc	Zámborszky Ferenc
3.	Tanács Ferenc	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Mike János
4.	Pósa László	Bethlen G. Ref. Gimn. Hódmezővásárhely	
5.	Roósz Gergő	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Mike János
6.	Nagy Péter	Ságvári E. Gyakorló Gimnázium, Szeged	Csiszár Imre
6.	Somogyi Bálint	Bányai Júlia Gimnázium, Kecskemét	Bakk János
6.	Vécsei Miklós	Ságvári E. Gyakorló Gimnázium, Szeged	Csiszár Imre

Gimnázium 11. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Széchenyi Gábor	Verseghegy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Pécsi István
2-3.	Ökrös Tamás	Verseghegy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Pécsi István
2-3.	Incze Attila	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
4.	Nagy Péter	Verseghegy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Pécsi István
4.	Szilágyi Csaba	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
4.	Hegedűs Tibor	Földes Ferenc Gimnázium, Miskolc	Kovács Benedek
5.	Kocsis Vilmos	Ságvári E. Gyakorló Gimnázium, Szeged	Tóth Károly
5.	Lencsés Máté	Földes Ferenc Gimnázium, Miskolc	Kovács Benedek
5.	Rácz György	III. Béla Gimnázium, Baja	Karagity István, Szkladányi András
6.	Bana Péter	Varga Katalin Gimnázium, Szolnok	
6.	Kutasi Bence	Kecskeméti Református Gimnázium	Sikó Dezső, Tóth Imre

Gimnázium 12. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Bazsó Gábor	Verseghegy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Szécsiné Festő Hegedűs Margit
2.	Kardos László	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
3.	Filus Tamás	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
3.	Lantos Judit	Bethlen G. Ref. Gimn. Hódmezővásárhely	Nagy Tibor
4.	Erdődi Zoltán	Varga Katalin Gimnázium, Szolnok	Balogh Béla
4.	Fábi László	Debreceni Ref. Kollégium Dóczy Gimn.	Tófalusi Péter
5.	Darázs Zoltán	Eötvös József Középiskola, Heves	Kis Angelika, Kis Tamás
5.	Kádár-Német István	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
5.	Pálinkás Csaba	Verseghegy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Pécsi István
6.	Szalai András	Varga Katalin Gimnázium, Szolnok	Balogh Béla
6.	Gál Szabolcs	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dudás Zoltánné

Szakközépiskola 9. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
III.	Kocsis László	Déri Miksa Ipari Szakközépiskola, Szeged	Tóth Péterné
III.	Matyelka Zoltán	Vásárhelyi Pál SZKI, Békéscsaba	Töröcsik Zoltán
III.	Ökrös Zsigmond	Gépészeti és Számítástechnikai SZKI, Békéscsaba	

Szakközépiskola 10. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
I.	Magony Gergely	Déri Miksa Ipari Szakközépiskola, Szeged	Tóth Péterné
II.	Miklós Attila	Déri Miksa Ipari Szakközépiskola, Szeged	Tóth Péterné
III.	Zombori Attila	Déri Miksa Ipari Szakközépiskola, Szeged	Tóth Péterné

Szakközépiskola 11. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1.	Dajka Attila	Kandó Kálmán SZKI, Kecskemét	Horváth Lajos
2.	Hajdú János	Gábor Dénes Műszaki SZKI, Szeged	Győrei Szabina Kinga
3.	Menyhárt Péter	Kossuth Zs. Műszaki SZKI, Hódmezőv.	D. Balogh Irén

Szakközépiskola 12. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
1-2.	Fajfrik Zoltán	Kossuth Zs. Műszaki SZKI, Hódmezőv.	L. Szentandrás Eszter
1-2.	Vancsik János	Déri Miksa Ipari Szakközépiskola, Szeged	Vargáné Szőke Márta
3.	Kis-Prumik Ambrus	Kandó Kálmán SZKI, Kecskemét	Kéri Katalin
3.	Szeghalmi Lajos	Kandó Kálmán SZKI, Kecskemét	Simala Irén

Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny 2005 / 2006

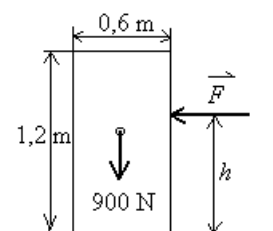
Egy feladat teljes és hibátlan megoldása 20 pontot ér. A feladatok megoldásait önállóan kell elkészítenie, bármely tárgyi segédeszköz (könyv, jegyzet, számológép) használható (mobiltelefon, Internet nem). A rendelkezésre álló idő 180 perc. Minden feladatot külön lapon oldjon meg! Törekedjen a világos, áttekinthető leírásra!

*Jó munkát kívánnak a feladatok kitűzői:
Geretovszky Zsolt, Hilbert Margit, Sarlós Ferenc, Varjú Katalin
és az ELFT Csongrád Megyei Csoportja!*

A kitűzött feladatok:	
9. évfolyam	1, 2, 3, 5
10. évfolyam	1, 4, 5, 6
11. évfolyam	5, 6, 7, 9
12. évfolyam	6, 7, 8, 9

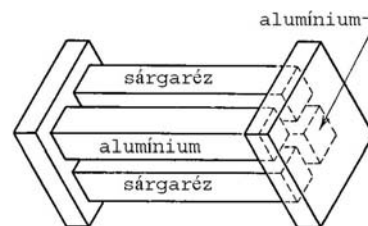
1. A kopogó bogár közel 400 g gyorsulással képes kilőni magát függőlegesen, amíg a 0,6 cm hosszú lábai kiegyenesednek. Milyen magasra ugorhat a bogár? Milyen hosszú ideig van a levegőben? A gyorsulásról feltételezzük, hogy állandó, a légellenállást hanyagoljuk el! ($g = 9,81 \text{ m/s}^2$)

2. Az ábrán látható doboz 1,2 m magas és 60 cm széles. A dobozra ható nehézségi erő 900 N, a tömegközéppont a geometriai középpontba esik. A tapadási együttható 0,4. Mekkora F erő szükséges a doboz vízszintes irányú meg-mozdításához? Mekkora h magasságig alkalmazhatunk ilyen erőt, ha a dobozt tolni akarjuk?

3. Egy metró szerelvény a 900 m távolságban levő állomások között a következő módon halad: félútig állandó, $1,0 \text{ m/s}^2$ -es gyorsulással, az út másik felén ugyanilyen mértékű lassulással. Ábrázolja a sebességet és az utat az idő függvényében indulástól megállásig! Helyezzen el megfelelő numerikus értékeket mindkét tengely mentén!

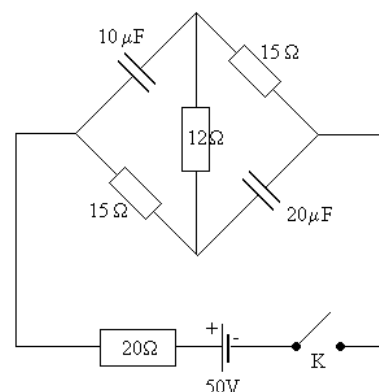
4. Két-két 1 cm^2 keresztmetszetű és 0°C -on 50 cm hosszú alumínium és sárgaréz rúd végeihez két merev lemezt rögzítettek, az ábra szerint. A rudakban 0°C -on nincs feszültség. Sem a rudak, sem a lemezek nem görbülhetnek el. Mekkora erő ébred a rudakban 400°C -on?

5. Egy csigát rugós erőmérőre akasztunk, amely egy $0,2 \text{ g}$ gyorsulással lefelé mozgó lift mennyezetéhez van erősítve. A csigán átvett fonál két végére testeket függesztünk, melyek össztömege 48 kg. A felfüggesztett testek a lifthez képest $0,3 \text{ g}$ gyorsulással mozognak. Mekkora a testek tömege és mit mutat az erőmérő? A csiga tömege elhanyagolható és rezgése sem figyelhető meg. ($g = 9,81 \text{ m/s}^2$)

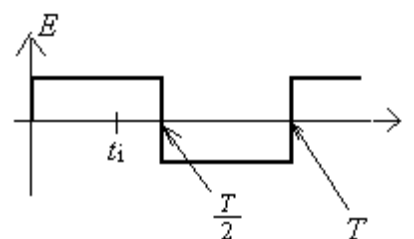
6. Inverz buborékot készíthetünk, ha sóoldatból egy cseppet lassan tiszta vízbe engedünk. Ha szerencsénk van, akkor a cseppet vékony levegőréteg veszi körül és a tiszta vízben a buborék megmarad. A teljes visszaverődés miatt a buboréknak fekete héja látszódik. Készítsünk $1,10 \text{ g/cm}^3$ sűrűségű sóoldatból $r = 1 \text{ mm}$ sugarú buborékot. Mekkora d_0 vastagságú levegőrétegnek kell körül venni, hogy az 1 g/cm^3 sűrűségű vízben lebegjen? Ha a levegő rétegvastagsága $3 \text{ }\mu\text{m}$ -re csökken, a buborék fala megsemmisül. A vízbe $3,5 \text{ }\mu\text{m}$ vastagságú légréteggel körülvett 1 mm sugarú cseppet engedünk. A víz felszínétől számítva milyen mélységben várható ennek a buboréknak a megsemmisülése? A külső légnyomás 10^5 Pa , a felületi feszültségből származó görbületi nyomást elhanyagoljuk. A levegőréteg térfogatát közelítsük a $4r^2\pi d$ összefüggéssel, ahol r a belső sósvíz alkotta gömb sugara, d a levegőréteg vastagsága. ($g = 9,81 \text{ m/s}^2$)

7. Az ábrán látható áramkörben a kondenzátorok kezdetben töltetlenek. Mekkora a telepen átfolyó áram értéke közvetlenül a kapcsoló zárása után? Hosszú idő eltelte után mekkora áram folyik át a telepen? Mekkora a kondenzátorok töltése a második esetben?

8. Lézeres párologtatással töltéssel bíró nanorészecskéket állítanak elő, melyeket elektromos tér segítségével egy felületre leválasztanak. A vákuumkamrában, ritkított, kb. 300 K hőmérsékletű nitrogén gáz van. Becsülje meg, hogy mekkora átmérőjű gömb alakú, 5 m/s sebességű indium nanorészecske sebessége változna meg 5% -kal, ha egy nitrogén-molekulával centrális, egyenes ütközést szenved? Hány atom alkotja ezt a nanorészecskét?

9. Ha egy atomot nagy intenzitású lézerimpulzus terébe helyezünk, akkor a lineárisan poláros fény elektromos tere ionizálni tudja azt. A leszakított elektron a változó elektromos térben, bizonyos esetekben visszatérhet az iontörzshöz. Közelítsük a szinuszosan változó térerősséget négyszögjellel. Az ábrán látható és t_1 -vel jelölt időpillanatban következik be az ionizáció, ekkor jelenik meg az iontörzs mellett, nulla sebességgel a szabad elektron. Milyen t_1 érték esetén tud az elektron visszatérni az iontörzshöz? Mekkora lehet a visszatérő elektron mozgási energiájának legnagyobb értéke? Az iontörzs Coulomb-vonzását elhanyagoljuk. (A térerősség amplitúdója $3 \cdot 10^{10} \text{ V/m}$, a periódusidő $2,6 \text{ fs}$.)

Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny
2005 / 2006
MEGOLDÁSOK
1.

 Adatok: $a = 400 \text{ g}$, $s = 0,6 \text{ cm} = 6 \cdot 10^{-3} \text{ m}$

I. Megoldás a munka-tétel alkalmazásával:

$$W = F \cdot s = m \cdot a \cdot s = m \cdot g \cdot h \rightarrow h = \frac{a \cdot s}{g} = \underline{\underline{2,40 \text{ m}}} \quad \mathbf{10 \text{ pont}}$$

 Itt h a talaj szintjétől mért távolság, amely alig különbözik a függőleges hajítás magasságától a 2,394 m-től.

 A levegőben tartózkodik a talajtól való elvállástól, a leérkezésig (tegyük fel, hogy a leérkezéskor kb. 6 mm-es úton és a nagyságú lassulással fékeződik le)

$$t = 2 \cdot t_{le} = 2 \cdot \sqrt{\frac{2(h-s)}{g}} = \underline{\underline{1,40 \text{ s}}} \text{ ideig.} \quad \mathbf{10 \text{ pont}}$$

II. Függőleges hajítás egyenleteivel:

$$\text{az elugrás szakaszára } v_0 = \sqrt{2 \cdot a \cdot s} = 6,86 \text{ m/s}, \quad t_{gy} = \frac{v_0}{a} = 1,75 \text{ ms} \quad \mathbf{5 \text{ pont}}$$

majd a levegőben való mozgásra:

$$t_{fel} = t_{le} = \frac{v_0}{g} \text{ és } h - s = v_0 \cdot t_{fel} - \frac{1}{2} \cdot g \cdot t_{fel}^2 \text{ egyidejű megoldásával adódnak a fenti értékek.}$$

15 pont

Megjegyzés: Az időtartamot esetleg választhatja a teljes időre is, a magasságból hiányozhat a lábak hossza is, de a teljes pontszámot csak akkor kapja meg mindkét esetben, ha leírja miért választotta az egyiket, vagy a másikat. Ha gondolt rá, hogy ezek elvileg különböznek. A numerikus adatokból látható, hogy a két megoldás csak néhány ezrelékben különbözik. **Ha nincs szövegesen leírva, hogy mit gondolt a megoldó, akkor le kell vonni a megoldására kapott pontból 2 pontot!** (Pl. 20-2=18 pont)

2.

 Adatok: $G = 900 \text{ N}$, $\mu = 0,4$, $a = 0,6 \text{ m}$

$$\text{A doboz megmozdításának feltétele: } F \geq F_{t,\max} = \mu \cdot G = \underline{\underline{360 \text{ N}}}. \quad \mathbf{8 \text{ pont}}$$

A doboz nem gyorsul, ha minimális az erő, így a forgatónyomatékok egyensúlyát felírhatjuk a talajjal érintkező, menetirány szerinti élre: $G \cdot \frac{a}{2} - F_{\min} \cdot h - F_{ny} \cdot x = 0$, ahol F_{ny} a talaj által

kifejtett erő, és erőkarja az említett pontra $x \geq 0$. **8 pont**

Még éppen nem borul fel $x = 0$ esetében, így kapjuk, hogy

$$h_{\max} = \frac{G \cdot a}{2 \cdot F_{\min}} = \underline{\underline{0,75 \text{ m}}}. \quad \mathbf{4 \text{ pont}}$$

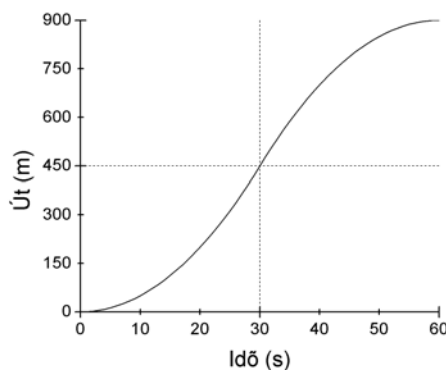
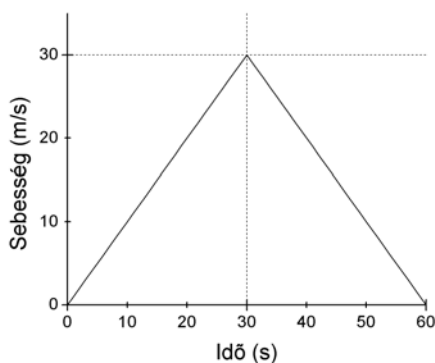
3.

Adatok: $a = 1 \text{ m/s}^2$, $s = 900 \text{ m}$

A mozgás első szakaszára: $\frac{s}{2} = \frac{1}{2} a \cdot t_1^2$, így $t_1 = \underline{\underline{30 \text{ s}}}$, és $v_{\max} = a \cdot t_1 = \underline{\underline{30 \frac{\text{m}}{\text{s}}}}$. A második

szakaszban lassul a jármű, könnyen belátható, hogy $t_2 = t_1$, hiszen $t_2 = \frac{v_{\max}}{|a|} = 30 \text{ s}$. **8 pont**

Egyenes vonalú, egyenletesen változó mozgás esetén a megtett út – idő függvény a gyorsulás előjelének megfelelő irányban álló parabola, a sebesség – idő függvény pedig egyenes, meredeksége a gyorsulásnak megfelelő. Így a grafikonok:

12 pont

Megjegyzés: Talán a leggyakoribb hiba az lesz, hogy néhány fontos adat hiányzik a grafikonról: **legendő**, ha mindkettőn fel van tüntetve a 30 és 60 s, és a 30 m/s, ill. a 450 és a 900 m. Ha fele van készen a grafikonoknak, akkor a fele pontszám jár. Ha minden tökéletes, de az út-idő grafikon második szakasza nem jól illeszkedik az elsőhöz (pl. a másik irányba görbül), akkor 2 pontot vonjunk le.

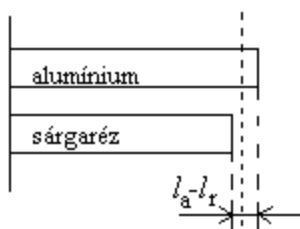
4.

Adatok: $A = 1 \text{ cm}^2 = 10^{-4} \text{ m}^2$, $l_0 = 0,5 \text{ m}$, $T_0 = 0^\circ\text{C}$, $T = 400^\circ\text{C}$, $\alpha_a = 2,39 \cdot 10^{-5} \frac{1}{^\circ\text{C}}$, $\alpha_r = 1,84 \cdot 10^{-5} \frac{1}{^\circ\text{C}}$,

$E_a = 68,7 \text{ GPa}$, $E_r = 122 \text{ GPa}$

Két lépésben vizsgáljuk a rudak változását:

Először határozzuk meg, ha szabadon tágulnának a rudak, akkor a magasabb hőmérsékleten mekkora lenne a hosszuk:

$$l_a = l_0 (1 + \alpha_a (T - T_0))$$

$$l_r = l_0 (1 + \alpha_r (T - T_0))$$

3 pont

Második lépésben az alumínium rudat nyomjuk össze, és a sárgaréz rudat nyújtjuk meg ugyanakkora erővel. A hosszváltozásuk:

$$\Delta l_a = \frac{1}{E_a} \frac{F}{A} l_a \quad \text{és} \quad |\Delta l_r| = \frac{1}{E_r} \frac{F}{A} l_r. \quad \textbf{3 pont}$$

Ahhoz, hogy a sík lapok alakváltozás nélkül párhuzamosan álljanak, szükséges az, hogy végül minden rúd azonos hosszúságú legyen. Ez akkor teljesül, ha

$$\Delta l_a + |\Delta l_r| = l_a - l_r. \quad \textbf{4 pont}$$

Amiatt, hogy két-két rúd van, minden rúdban azonos feszültség lesz, azonos feszítőerővel (a keresztmetszet változását elhanyagoljuk):

$$\frac{1}{E_a} \frac{F}{A} l_a + \frac{1}{E_r} \frac{F}{A} l_r = l_0 (1 + \alpha_a (T - T_0)) - l_0 (1 + \alpha_r (T - T_0)).$$

Innen:

$$\frac{F}{A} = \frac{(\alpha_a - \alpha_r)(T - T_0)}{\frac{1 + \alpha_a (T - T_0)}{E_a} + \frac{1 + \alpha_r (T - T_0)}{E_r}} = \underline{95,6 \text{ MPa}}.$$

5 pont

Az alumínium rúdban összehúzó, a rézben nyújtó erő ébred
melyek azonos nagyságúak: $\underline{F = 9,56 \text{ kN}}.$

2 pont**3 pont****5.**

Adatok: $a = 0,2 \text{ g}$, $m_1 + m_2 = M = 48 \text{ kg}$, $a' = 0,3 \text{ g}$,

Feltehetjük, hogy $m_1 > m_2$. Ekkor az m_1 tömegű test a lifthez képest $0,3 \text{ g}$ gyorsulással lefelé, azaz a Földhöz képest $a_1 = 0,3 \text{ g} + 0,2 \text{ g} = 0,5 \text{ g}$ gyorsulással lefelé mozog. Az m_2 tömegű test a lifthez képest $0,3 \text{ g}$ gyorsulással felfelé, azaz a Földhöz képest

$a_2 = 0,3 \text{ g} - 0,2 \text{ g} = 0,1 \text{ g}$ gyorsulással felfelé mozog.

4 pont

Az ábrán a Földhöz képesti gyorsulásokat és a testek-re, valamint a csigára ható erőket tüntettük fel.

A csigának nincs tömege, tehát tehetetlenségi nyoma-téka sincs, azaz a csiga bármely pontjára a forgató-nyomatékok eredője 0.

A középpontra felírva:

$K_1 \cdot r = K_2 \cdot r \Rightarrow K_1 = K_2 = K$, ahol r a csiga sugara. **2 pont**

A dinamika alapegyenletét felírva a testekre:

$m_1 a_1 = m_1 g - K$, valamint $m_2 a_2 = K - m_2 g$.

4 pont

A kötélrőt kifejezve:

$K = 0,5 \cdot m_1 g$ ill. $K = 1,1 \cdot m_2 g$, melyekből $\frac{m_1}{m_2} = \frac{11}{5}$. Az össztömeg ismeretében

$$m_1 = \frac{11}{11+5} \cdot (m_1 + m_2) = \underline{33 \text{ kg}} \quad m_2 = \frac{5}{11+5} \cdot (m_1 + m_2) = \underline{15 \text{ kg}}$$

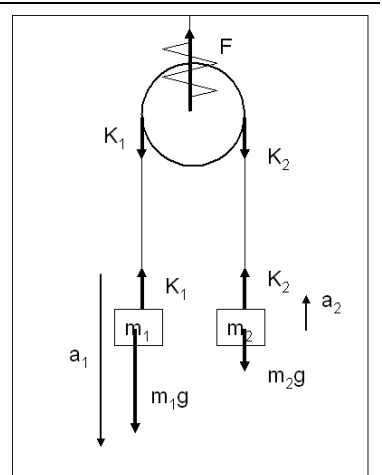
6 pont

A csiga tömege elhanyagolható, tehát a rá ható erők eredője 0, azaz

$$F = 2K = 33 \text{ kg} \cdot 9,81 \frac{\text{m}}{\text{s}^2} = \underline{323,7 \text{ N}}$$

4 pont

A testek tömege: 33 kg és 15 kg, a rugós erőmérő 323,7 N-t mutat.

6. $\rho_1 = 1,1 \frac{\text{g}}{\text{cm}^3}$, $\rho_2 = 1 \frac{\text{g}}{\text{cm}^3}$, $r = 1 \text{ mm}$, $d_1 = 3,5 \mu\text{m}$, $d_{\min} = 3 \mu\text{m}$, $p_0 = 10^5 \text{ Pa}$

A lebegés feltétele, a térfogat számításánál nincs elhanyagolás, de a levegő tömegétől eltekintve: $\frac{4r^3\pi}{3}\rho_1 = \frac{4(r+d_0)^3\pi}{3}\rho_2$, ahonnan $d_0 = r\left(\sqrt[3]{\frac{\rho_1}{\rho_2}} - 1\right) = \underline{\underline{32,3 \mu\text{m}}}$.

Ha a levegőréteg térfogatát a megadottak szerint közelítjük, akkor:

$$\frac{4r^3\pi}{3}\rho_1 = \left(\frac{4r^3\pi}{3} + 4r^2\pi d_0\right)\rho_2, \text{ ahonnan } d_0 = \frac{\rho_1 - \rho_2}{\rho_2} \frac{r}{3} = \underline{\underline{33,3 \mu\text{m}}}.$$

Bármelyik megoldás teljes értékű.

8 pont

A vékonyabb légréteggel körülvett inverz buborék átlagos sűrűsége a vízénél nagyobb így az süllyedni kezd.

2 pont

A légbuborék izotermikus változáson megy keresztül, a hidrosztatikus nyomás növekedésével a térfogat, így a falvastagság csökken:

4 pont

$$p_0 4r^2\pi d_1 = (p_0 + \rho_2 gh) 4r^2\pi d_{\min},$$

4 pont

ahonnan adódik, hogy $h = \underline{\underline{1,70 \text{ m}}}$.

2 pont

7.

A kapcsoló zárásakor a kondenzátorok töltetlenek, vagyis a rajtuk eső feszültség zérus, azaz az áramkört helyettesíthetjük az alábbival (a kondenzátorok a 12Ω -os ellenálláson folyó árammal töltődnek kezdetben):

A körben az eredő ellenállás:

$$R = 20\Omega + \frac{1}{\frac{1}{15\Omega} + \frac{1}{12\Omega} + \frac{1}{15\Omega}} = 24,62\Omega, \text{ ahonnan a}$$

főágban folyó áram erőssége:

$$I_0 = \frac{U}{R} = \underline{\underline{2,03 \text{ A}}}.$$

8 pont

A kapcsoló zárása után hosszú idővel a kondenzátorok feltöltődnek, és rajtuk már nem folyik át áram. Az áramkörre felírhatjuk a jelölt 3 körre a Kirchhoff-féle hurok törvényt:

$$I(15\Omega + 12\Omega) - \frac{Q_2}{20\mu\text{F}} = 0, \text{ és}$$

$$I(15\Omega + 20\Omega) + \frac{Q_2}{20\mu\text{F}} = 50 \text{ V}.$$

Innen adódik, hogy $I = \underline{\underline{0,806 \text{ A}}}$,

6 pont

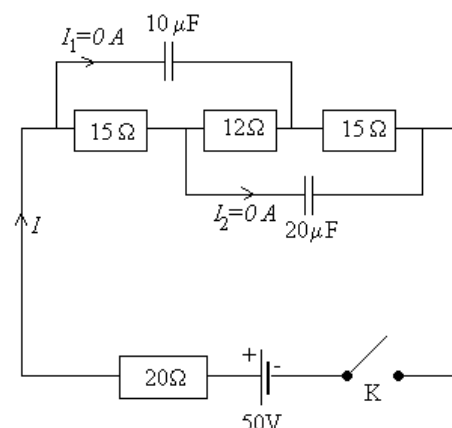
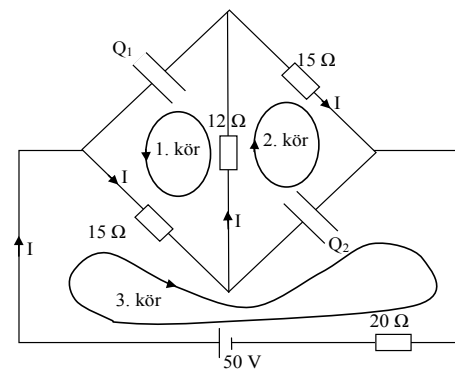
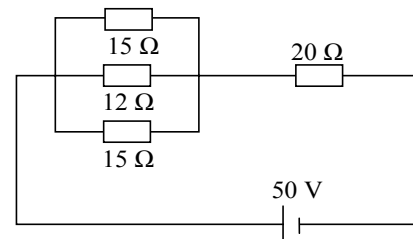
$$Q_1 = \underline{\underline{2,18 \cdot 10^{-4} \text{ C}}}, \text{ és } Q_2 = \underline{\underline{4,35 \cdot 10^{-4} \text{ C}}}.$$

6 pont

A második esetben is átrajzolhatjuk a kapcsolást:

Az áramerősségre:

$$I = \frac{50 \text{ V}}{20\Omega + 15\Omega + 12\Omega + 15\Omega} = \underline{\underline{0,806 \text{ A}}}.$$

A kondenzátorok feszültsége egyenlő: $U_C = I \cdot (15\Omega + 12\Omega) = 21,8 \text{ V}$, amiből a kondenzátorok töltése számítható. Numerikus eredmények ld. fönt.

8. $T = 300 \text{ K}$, $M_1 = 28 \text{ g/mol}$, $M_2 = 115 \text{ g/mol}$, $v_2 = 5 \text{ m/s}$, $\rho_2 = 7,31 \text{ g/cm}^3$, $N_A = 6 \cdot 10^{23} \text{ 1/mol}$, $R = 8,31 \text{ J/K}$

További jelölések:

a nanorészecske tömege, sugara, atomjainak száma, ütközés utáni sebessége: m_2 , r_2 , N_2 , u_2

a nitrogénmolekula tömege, ütközés előtti és ütközés utáni sebessége: m_1 , v_1 , u_1

Először határozzuk meg a nitrogénmolekula átlagos sebességének nagyságát:

$$\frac{3}{2}kT = \frac{1}{2}m_1\overline{v^2}. \text{ Innen } v_{\text{átl}} = \sqrt{\overline{v^2}} = \sqrt{\frac{3RT}{M_1}} = 517 \frac{\text{m}}{\text{s}} = |v_1|. \quad \text{5 pont}$$

Tegyük fel, hogy egy pontosan átlagos sebességgel mozgó nitrogén molekula centrális, egyenes ütközést szenved egy nanorészecskével. Akkor lesz nagyobb a sebességváltozás, ha ez az ütközés ellentétes sebességgel rendelkező részek között jön létre. A sebességváltozást akarjuk meghatározni, akkor választhatjuk azt a megfigyelési rendszert, melyben ütközés előtt a nanorészecske állt, ebben a rendszerben a megfelelő sebességekre a $v_{1\text{rel}}$, $v_{2\text{rel}}$, $u_{1\text{rel}}$, $u_{2\text{rel}}$ jelöléseket használjuk. (A feladat megoldható laboratóriumhoz rögzített rendszerben is.)

Ekkor: $v_{1\text{rel}} = v_1 - v_2$.

Az ütközés tökéletesen rugalmas, a részecskék szembe repülnek egymással, hanyagoljuk el az elektrosztatikus kölcsönhatást. A lendületmegmaradás törvényéből:

$$m_1 \cdot v_{1\text{rel}} = m_1 \cdot u_{1\text{rel}} + m_2 \cdot u_{2\text{rel}}$$

a mechanikai energia megmaradás törvényéből:

$$\frac{1}{2}m_{1\text{rel}}v_{1\text{rel}}^2 = \frac{1}{2}m_{1\text{rel}}u_{1\text{rel}}^2 + \frac{1}{2}m_{2\text{rel}}u_{2\text{rel}}^2.$$

$$\text{Innen: } u_{2\text{rel}} = \frac{2m_1}{m_1 + m_2}v_{1\text{rel}}. \text{ És } u_2 = u_{2\text{rel}} + v_2 = \frac{2m_1v_1 - (m_2 - m_1)v_2}{m_1 + m_2} \quad \text{6 pont}$$

Megjegyzés: Valószínűleg sokan a függvénytáblázatból olvassák ki az ütközés utáni sebességeket. Valami írásbeli utalás szükséges arra nézve, hogy a diák fejében megfordult a rugalmas ütközést gondolata. Ennek hiányában **2 pontot vonjunk le**.

Azt az esetet vizsgáljuk, amikor $|u_{2\text{rel}}| = 0,05v_2$. 2 pont

$$\text{Vagyis: } 0,05v_2 = \frac{2m_1}{m_1 + m_2}|v_{1\text{rel}}|, \quad 0,05v_2 = \frac{2m_1}{m_1 + m_2}|v_1 - v_2|,$$

Ahonnán a nanorészecske tömege:

$$\underline{\underline{m_2 = 40m_1 \frac{|v_1| + v_2}{v_2} - m_1 = 4175m_1 = 1,95 \cdot 10^{-19} \text{ g}}}. \quad \text{4 pont}$$

Mivel

$$\frac{4r_2^3\pi}{3}\rho_2 = m_2, \text{ a részecske sugara } \underline{\underline{r_2 = \sqrt[3]{\frac{3m_2}{4\pi\rho_2}} = 1,85 \text{ nm}}}. \quad \text{1 pont}$$

A nanorészecskét alkotó atomok számát megbecsülhetjük:

$$\underline{\underline{N_2 \approx \frac{m_2}{M_2} N_A = 1017}}. \quad \text{2 pont}$$

9. $E = 3 \cdot 10^{10} \text{ V/m}$, $T = 2,6 \text{ fs}$, $q = -1,602 \cdot 10^{-19} \text{ C}$, $m = 9,11 \cdot 10^{-31} \text{ kg}$

Elegendő $0 \leq t_i \leq \frac{T}{2}$ időtartamot vizsgálni, mert $\frac{T}{2} \leq t_i \leq T$ esetén ugyanaz játszódik le csak ellenkező irányban, és a jelenség T szerint periódikus.

A t_i időpontban bekövetkező ionizáció után az elektron a lézer terében gyorsul - mivel az ion

Coulomb tere elhanyagolható - a gyorsulás nagysága: $a = \left| \frac{qE}{m} \right| = 5,276 \cdot 10^{21} \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$ **2 pont**

1. szakasz: t_i időtől $T/2$ időig gyorsul $t_1 = \frac{T}{2} - t_i$ ideig

A sebesség $T/2$ időpontban: $v_1 = a \cdot \left(\frac{T}{2} - t_i \right)$

Az elektron elmozdulása: $x_1 = \frac{a}{2} \cdot \left(\frac{T}{2} - t_i \right)^2$ **1 pont**

2. szakasz: $T/2$ időpont után T időpontig az elektron az eddigivel ellentétes irányban gyorsul, a gyorsulás nagysága ugyanakkora: a .

1. eset: Amikor az elektron T idő előtt visszaérkezik, a visszatérés t_2 idejére $0 \leq t_2 \leq \frac{T}{2}$ teljesül.

Az elektron elmozdulása: $\Delta x_2(t) = v_1 t_2 - \frac{a}{2} t_2^2$. A visszatérés

feltétele, hogy $x_1 + \Delta x_2 = 0$ legyen, azaz

$$\frac{a}{2} \cdot \left(\frac{T}{2} - t_i \right)^2 + v_1 t_2 - \frac{a}{2} t_2^2 = 0, \text{ melyből } t_2 = \left(\frac{T}{2} - t_i \right) (1 \pm \sqrt{2}).$$

Csak azon megoldásoknak van fizikai tartalma, melyre $0 \leq t_2 \leq \frac{T}{2}$, a negatív előjel esetén ez

nem teljesül, tehát $t_2 = \left(\frac{T}{2} - t_i \right) (1 + \sqrt{2})$. **2 pont**

A $0 \leq t_2 \leq \frac{T}{2}$ egyenlőtlenségből kapjuk, hogy: $T \frac{2 - \sqrt{2}}{2} \leq t_i \leq T \frac{1}{2}$ **2 pont**

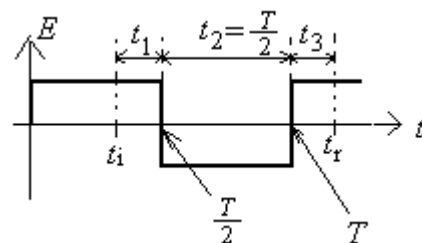
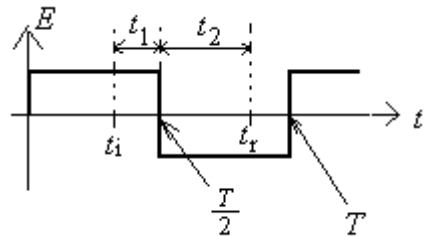
Ekkor a visszatérési sebesség: $v_r = v_1 - a \cdot t_2 = a \cdot \left(\frac{T}{2} - t_i \right) \sqrt{2}$ **1 pont**

2. eset: A visszaérkezés T után következik be.

Ha az ionizációs idő nem teljesíti a $T \frac{2 - \sqrt{2}}{2} \leq t_i \leq T \frac{1}{2}$

feltételt, akkor $t = T$ időpontig nem tért vissza az elektron. Ekkor T időpontban $v_2 = v_1 - a \frac{T}{2} = -a t_i$,

$$x_2 = x_1 + v_1 \frac{T}{2} - \frac{a}{2} \left(\frac{T}{2} \right)^2 = \frac{a}{2} \left(\frac{T^2}{2} - 2T t_i + t_i^2 \right) \quad \textbf{1 pont}$$

3. szakasz: T időpont után $\frac{3}{2}T$ időpontig az elektron gyorsulása ismét megfordul, a gyorsulás nagysága nem változik. Tegyük fel, hogy az elektron t_3 idő alatt tér vissza: $\Delta x_3 = v_2 t_3 + \frac{a}{2} t_3^2$.

A visszatérés feltétele: $x_2 + \Delta x_3 = 0$ legyen, azaz $\frac{a}{2} \left(\frac{T^2}{2} - 2Tt_i + t_i^2 \right) + v_2 t_3 + \frac{a}{2} t_3^2 = 0$,

melyből
$$t_3 = t_i \pm \sqrt{2T \left(t_i - \frac{T}{4} \right)}$$
 2 pont

Az egyenletnek akkor van megoldása, ha a diszkrimináns nem negatív,

azaz
$$\left(t_i - \frac{T}{4} \right) \geq 0 \Rightarrow t_i \geq \frac{T}{4}.$$
 2 pont

A t_3 lehetséges értékét vizsgáljuk meg grafikusán:

Ha $t_i = T/4$ -el, akkor a t_3 is $T/4$ -el egyenlő, és a grafikus képen látható, hogy a sebesség hogyan változik az idő függvényében. A visszatérés sebessége 0. Ha t_i kicsit nagyobb, akkor pozitív irányban az első szakaszon a görbe alatti terület kisebb, vagyis az eltávolodás kisebb, mint előbb, ezért visszafelé is kevesebb utat kell megtennie.

Ebből következik, hogy $t_3 < T/4$, $t_3 = t_i - \sqrt{2T \left(t_i - \frac{T}{4} \right)}$.

Ez azt jelenti, hogy az elektron $T \frac{1}{4} \leq t_i \leq T \frac{2-\sqrt{2}}{2}$ ionizációs

idő esetén a T és $\frac{5}{4}T$ időpontok között tér vissza, a

visszatérési sebesség: $v_r = a(t_i - t_3) = a \sqrt{2T \left(t_i - \frac{T}{4} \right)}$ **2 pont**

A visszatérési idő: $t_r = T + t_3 = T + t_i - \sqrt{2T \left(t_i - \frac{T}{4} \right)}$.

Ha az elektron a $(0, T/4)$ között szakad ki, akkor nem tér vissza az ionhoz későbbi periódusokban sem.

Összefoglalva az eddig elmondottakat:

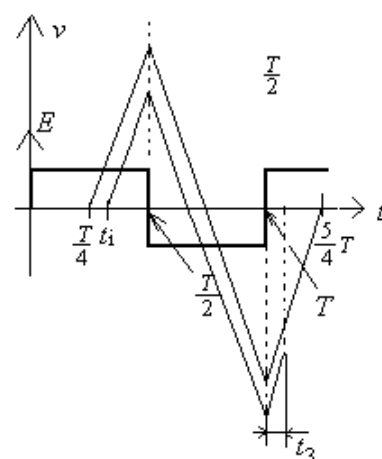
Akkor térhet vissza az elektron az ionhoz, ha az ionizációs idő $\frac{T}{4} \leq t_i \leq \frac{T}{2}$.

Ha $\frac{T}{4} \leq t_i \leq T \frac{2-\sqrt{2}}{2}$, akkor az elektron T és $\frac{5}{4}T$ időpontok között fog visszatérni, ekkor a

visszatérési sebesség: $v_r = a \sqrt{2T \left(t_i - \frac{T}{4} \right)}$.

Ha $T \frac{2-\sqrt{2}}{2} \leq t_i \leq \frac{T}{2}$, akkor az elektron $\frac{T}{2}$ és T időpontok között fog visszatérni, ekkor a

visszatérési sebesség $v_r = a \sqrt{2 \left(\frac{T}{2} - t_i \right)}$.

Az ionizációs idő függvényében vizsgálva a visszatérési sebességet, azt tapasztaljuk, hogy a függvény $T \frac{1}{4} \leq t_i \leq T \frac{2-\sqrt{2}}{2}$ szakaszon monoton növekvő, a $T \frac{2-\sqrt{2}}{2} \leq t_i \leq T \frac{1}{2}$ szakaszon monoton csökkenő, tehát a maximum $t_i = T \frac{2-\sqrt{2}}{2}$ időpillanatban van. **2 pont**

A maximális visszatérési sebesség: $v_m = aT \frac{2-\sqrt{2}}{2} = 4,02 \cdot 10^6 \frac{m}{s}$. Ez a sebesség még lényegesen kisebb, mint a vákuumbeli fénysebesség, tehát helytálló a nemrelativisztikus közelítés.

A visszatérő elektron maximális mozgási energiája $\frac{1}{2} m v_m^2 = 7,35 \cdot 10^{-18} \text{ J}$. **3 pont**

A feladat egy elvontabb megoldása olvasható a következőkben. Vigyázat itt más a pozitív irány is és további különbség is van a jelölésekben.

Elegendő $0 \leq t_i \leq \frac{T}{2}$ időtartamot vizsgálni, mert $\frac{T}{2} \leq t_i \leq T$ esetén ugyanaz játszódik le csak ellenkező irányban, és a jelenség T szerint periodikus.

A t_i időpontban bekövetkező ionizáció után $T/2$ időpontig az elektron a lézer terében gyorsul - mivel az ion Coulomb tere elhanyagolható - a gyorsulás:

$a = \frac{qE}{m} = -5,276 \cdot 10^{21} \frac{m}{s^2}$ (A negatív előjel azt jelenti, hogy az elektromos térrel ellentétes irányban gyorsul az elektron.)

A sebesség $T/2$ időpontban: $v\left(\frac{T}{2}\right) = a \cdot \left(\frac{T}{2} - t_i\right) = \frac{qE}{m} \cdot \left(\frac{T}{2} - t_i\right)$

Az elektron elmozdulása: $x\left(\frac{T}{2}\right) = \frac{a}{2} \cdot \left(\frac{T}{2} - t_i\right)^2 = \frac{qE}{2m} \cdot \left(\frac{T}{2} - t_i\right)^2$

$T/2$ időpont után T időpontig az elektron az eddigivel ellentétes, azaz pozitív irányban gyorsul, a gyorsulás nagysága ugyanakkora. Ha $\frac{T}{2} \leq t \leq T$

$$v(t) = v\left(\frac{T}{2}\right) + (-a) \cdot \left(t - \frac{T}{2}\right) = \frac{qE}{m} \cdot \left(\frac{T}{2} - t_i\right) - \frac{qE}{m} \left(t - \frac{T}{2}\right) = -\frac{qE}{m} (t + t_i - T)$$

$$x(t) = x\left(\frac{T}{2}\right) + v\left(\frac{T}{2}\right) \cdot \left(t - \frac{T}{2}\right) + \frac{-a}{2} \cdot \left(t - \frac{T}{2}\right)^2 = \frac{qE}{2m} \cdot \left(\frac{T}{2} - t_i\right)^2 + \frac{qE}{m} \cdot \left(\frac{T}{2} - t_i\right) \cdot \left(t - \frac{T}{2}\right) - \frac{qE}{2m} \cdot \left(t - \frac{T}{2}\right)^2$$

$$x(t) = -\frac{qE}{2m} \left(\left(t - \frac{T}{2}\right)^2 - 2\left(\frac{T}{2} - t_i\right) \cdot \left(t - \frac{T}{2}\right) - \left(\frac{T}{2} - t_i\right)^2 \right)$$

Az elektron az ionhoz $t = t_r$ időpontban tér vissza, melyre $x(t_r) = 0$ teljesül, az egyenletet $\left(t_r - \frac{T}{2}\right)$ -re, mint ismeretlenre megoldva:

$$t_r - \frac{T}{2} = \left(\frac{T}{2} - t_i\right) \pm \sqrt{\left(\frac{T}{2} - t_i\right)^2 + \left(\frac{T}{2} - t_i\right)^2} = \left(\frac{T}{2} - t_i\right) (1 \pm \sqrt{2}) \quad \text{Csak azon megoldásoknak van}$$

fizikai tartalma, melyre $\frac{T}{2} \leq t_r \leq T$, a negatív előjel esetén $t_r < T/2$ teljesülne, ami nem

lehetséges, tehát $\underline{t_r = T + T \frac{\sqrt{2}}{2} - t_i(1 + \sqrt{2})}$. Az egyenlőtlenséget t_i -re megoldva kapjuk:

$$T \frac{2 - \sqrt{2}}{2} \leq t_i \leq T \frac{1}{2}.$$

Ilyen ionizációs idők esetén fog az elektron $\frac{T}{2} \leq t \leq T$ szakaszon visszatérni az ionhoz. Ekkor

$$\text{a visszatérési sebesség: } v(t_r) = -\frac{qE}{m}(t_r + t_i - T) = -\frac{qE}{m}\left(T \frac{\sqrt{2}}{2} - t_i \sqrt{2}\right).$$

Ha az ionizációs idő nem teljesíti a $T \frac{2 - \sqrt{2}}{2} \leq t_i \leq T \frac{1}{2}$ feltételt, akkor $t = T$ időpontig nem tért vissza az elektron.

$$v(T) = -\frac{qE}{m}t_i,$$

$$x(T) = -\frac{qE}{2m}\left(\left(\frac{T}{2}\right)^2 - 2\left(\frac{T}{2} - t_i\right) \cdot \frac{T}{2} - \left(\frac{T}{2} - t_i\right)^2\right) = -\frac{qE}{2m}\left(-\frac{T^2}{2} + 2Tt_i - t_i^2\right)$$

Az elektron $T \leq t \leq \frac{3}{2}T$ időpontok között negatív irányban gyorsul, a gyorsulás nagysága ugyanakkora. Ekkor:

$$v(t) = v(T) + a \cdot (t - T) = -\frac{qE}{m}t_i + \frac{qE}{m}(t - T),$$

$$x(t) = x(T) + v(T) \cdot (t - T) + \frac{a}{2} \cdot (t - T)^2 = -\frac{qE}{2m}\left(-\frac{T^2}{2} + 2Tt_i - t_i^2\right) - \frac{qE}{m}t_i(t - T) + \frac{qE}{2m}(t - T)^2,$$

$$x(t) = \frac{qE}{2m}\left(\frac{T^2}{2} - 2Tt_i + t_i^2 - 2t_i(t - T) + (t - T)^2\right).$$

Az elektron az ionhoz $t = t_r$ időpontban tér vissza, melyre $x(t_r) = 0$ teljesül. Az egyenletet $(t_r - T)$ -re, mint ismeretlenre megoldva:

$$t_r - T = t_i \pm \sqrt{t_i^2 - \frac{T^2}{2} + 2Tt_i - t_i^2} = t_i \pm \sqrt{2T\left(t_i - \frac{T}{4}\right)}, \text{ az egyenletnek akkor van megoldása, ha a}$$

$$\text{diszkrimináns nem negatív azaz } \left(t_i - \frac{T}{4}\right) \geq 0 \Rightarrow t_i \geq \frac{T}{4}.$$

A lehetséges $T \frac{1}{4} \leq t_i \leq T \frac{2 - \sqrt{2}}{2}$ értékeknél a negatív előjellel számolt t_r mindig teljesíti a

$T \leq t_r \leq \frac{3}{2}T$ feltételt és mindig kisebb, mint a pozitív előjellel számolt t_r . Ez azt jelenti, hogy

az elektron $T \frac{1}{4} \leq t_i \leq T \frac{2 - \sqrt{2}}{2}$ ionizációs idő esetén a $T \leq t \leq \frac{3}{2}T$ időpontok között tér

$$\text{vissza, a visszatérési idő: } t_r = T + t_i - \sqrt{2T\left(t_i - \frac{T}{4}\right)},$$

$$\text{a visszatérési sebesség: } v(t_r) = -\frac{qE}{m}t_i + \frac{qE}{m}\left(t_i - \sqrt{2T\left(t_i - \frac{T}{4}\right)}\right) = -\frac{qE}{m}\sqrt{2T\left(t_i - \frac{T}{4}\right)}.$$

Ha az elektron eddig nem tért vissza az ionhoz, akkor ezután sem tér vissza, mert ekkor teljes periódus alatti elmozdulás negatív és a képletek ugyanúgy igazak csak ezen elmozdulást kell hozzáadni.

Összefoglalva az eddig elmondottakat:

Akkor térhet vissza az elektron az ionhoz, ha $\frac{T}{4} \leq t_i \leq \frac{T}{2}$.

Ha $T \frac{1}{4} \leq t_i \leq T \frac{2-\sqrt{2}}{2}$, akkor a visszatérés $T \leq t \leq \frac{3}{2}T$ időpontok között fog bekövetkezni,

ekkor a visszatérési sebesség $v(t_r) = -\frac{qE}{m} \sqrt{2T \left(t_i - \frac{T}{4} \right)}$.

Ha $T \frac{2-\sqrt{2}}{2} \leq t_i \leq T \frac{1}{2}$, akkor a visszatérés $\frac{T}{2} \leq t \leq T$ időpontok között fog bekövetkezni,

ekkor a visszatérési sebesség $v(t_r) = -\frac{qE}{m} \sqrt{2} \left(\frac{T}{2} - t_i \right)$.

Az ionizációs idő függvényében vizsgálva a visszatérési sebességet, azt tapasztaljuk, hogy a függvény $T \frac{1}{4} \leq t_i \leq T \frac{2-\sqrt{2}}{2}$ szakaszon monoton növekvő, a $T \frac{2-\sqrt{2}}{2} \leq t_i \leq T \frac{1}{2}$ szakaszon

monoton csökkenő, tehát a maximum $t_i = T \frac{2-\sqrt{2}}{2}$ esetén van. A maximális visszatérési

sebesség: $v_m = -\frac{qET}{m} \frac{2-\sqrt{2}}{2} = 4,017 \cdot 10^6 \frac{\text{m}}{\text{s}}$. Ez a sebesség még lényegesen kisebb, mint a vákuumbeli fénysebesség, tehát a nemrelativisztikus közelítés helytálló.

A visszatérő elektron maximális mozgási energiája $\frac{1}{2} m v_m^2 = 7,35 \cdot 10^{-18} \text{ J}$.

Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny

2006

EREDMÉNYEK

Gimnázium 9. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
I.	Szücs Gergely	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
II.	Török Balázs	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
III.	Simon Károly	Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Dr. Kovács László
IV.	Englert Dávid	Varga Katalin Gimnázium, Szolnok	Nagy Tibor
V.	Fábián András	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
V.	Vajda Zoltán	Bányai Júlia Gimnázium, Kecskemét	Borsos Ferenc
VI.	Maczák Adrienn	Rózsa Ferenc Gimnázium, Békéscsaba	Kissné Hódor Julianna
VI.	Blázsik Zoltán	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás

Gimnázium 10. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
I.	Szolnoki Lénárd	Debreceni Református Kollégium Dóczy Gimnáziuma	Tófalusi Péter
II.	Szatmári Tamás	Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Győri István
III.	Páli Róbert László	Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Csiszár Imre
IV.	Benák Attila	Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Csiszár Imre
V.	Pósfai Gergely	Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Győri István
VI.	Kertész Sándor	Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Győri István
VI.	Domonkos Miklós	Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Csiszár Imre

Gimnázium 11. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
I.	Kőrösi Márton	Szent-Györgyi Albert Gimnázium, Békéscsaba	Varga István
II.	Pósa László	Bethlen Gábor Gimnázium, Hódmezővásárhely	Kérdő Mártonné Udvari Zsolt
III.	Sárkány Lőrinc	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
IV.	Dudás János	Bethlen Gábor Gimnázium, Hódmezővásárhely	Nagy Tibor
V.	Roósz Gergő	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
V.	Tanács Ferenc	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
VI.	Nyíri Dávid	Debreceni Református Kollégium Dóczy Gimnáziuma	Tófalusi Péter

Gimnázium 12. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
I.	Széchenyi Gábor	Verseghegy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Pécsi István
II.	Bana Péter	Varga Katalin Gimnázium, Szolnok	Nagy Tibor
III.	Incze Attila	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
IV.	Kocsis Vilmos	Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Tóth Károly
IV.	Szabó Tamás	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
IV.	Szilágyi Csaba	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
V.	Jankó Zsuzsanna	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
V.	Nagy Zoltán	Varga Katalin Gimnázium, Szolnok	Nagy Tibor
VI.	Nagy Péter	Verseghegy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Pécsi István

Szakközépiskola 10. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
III.	Kele Péter	Déri Miksa Ipari Szakközépiskola, Szeged	Tóth Péterné

Szakközépiskola 11. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
I.	Zombori Attila	Déri Miksa Ipari Szakközépiskola, Szeged	Varjasiné Balla Edit
II.	Szűcs Krisztián	Gépészeti és Számítástechnikai Szakközépiskola, Békéscsaba	Ibos Gyula

Szakközépiskola 12. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
I.	Dajka Attila	Kandó Kálmán Szakközépiskola, Kecskemét	Horváth Lajos
II.	Aletyán Péter	Kandó Kálmán Szakközépiskola, Kecskemét	Horváth Lajos
III.	Dobóczki Csaba	Kandó Kálmán Szakközépiskola, Kecskemét	Horváth Lajos

Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny**2006 / 2007****2007. január 25. 14⁰⁰-17⁰⁰**

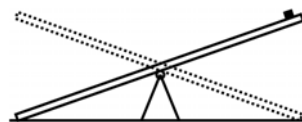
A feladatok megoldásait önállóan kell elkészítenie. Bármely tárgyi segédeszköz (könyv, jegyzet, számológép) használható, mobiltelefon, Internet nem. Minden feladatot külön lapon oldjon meg! Törekedjen a világos, áttekinthető leírásra! Egy feladat teljes és hibátlan megoldása 20 pontot ér.

***Jó munkát kíván az ELFT Csongrád Megyei Csoportja és a feladatok kitűzői:
Hilbert Margit, Sarlós Ferenc és Varjú Katalin***

A kitűzött feladatok:

9. évfolyam	1, 2, 3, 4
10. évfolyam	4, 5, 7, 8
11. évfolyam	6, 8, 9, 10
12. évfolyam	8, 9, 10, 11

1. A $t = 0$ pillanatban az $x = 0$ pontban 2 m/s sebességgel mozgó test ütközik a $t = 0$ -ban az $x_0 = 12$ m helyen -1 m/s sebességgel mozgó másik testtel. Rajzoljuk meg az x tengelyen mozgó testek hely-idő függvényét az ütközés előtt és azt követően, az alábbi két esetben: (a) tökéletesen rugalmas ütközésnél, amikor sebességet cserélnek (milyen a tömegarány?!) (b) amikor az ütközést követően együtt mozognak!
2. Terepen egy távoli tárgy távolságát szeretnénk meghatározni, két darab méterrúddal és egy mérőszalaggal. A méterrudakat úgy állítjuk, hogy a tárgy felé mutassanak és a négy végpont egy egyenlő szárú trapéz alkosson. A trapéz két párhuzamos oldala 100 cm és 96 cm. Milyen messze van az egyik méterrúd felénk eső végétől a tereptárgy? Mit mondhatunk a tárgy távolságáról, ha 2 mm-t tévedhetünk a kisebb távolság mérésekor? Vizsgáljuk meg a távolság meghatározásánál elkövetett hibát, ha a trapéz rövidebb oldalát 99 cm-nek mérjük!
3. A mérleghinta egyik oldalra elbillent rúdja helyezzünk egy testet, mely nyugalmából indulva súrlódásmentesen csúszni kezd. Sebessége minden 0,3 s alatt 0,1 m/s-mal nő. A hintát 1,2 s múlva, egy hirtelen mozdulattal úgy billentjük át a másik oldalra, hogy közben a test nem távolodik el a rúdtól. Hol lesz a test, és hogyan mozog az átbillentés után 0,9 s, illetve 1,5 s idő elteltével?

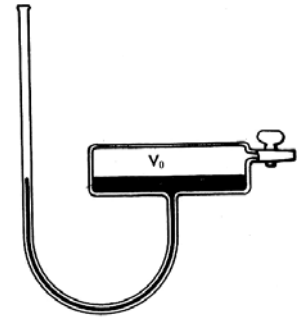

4. Egy L hosszúságú, egyenletes keresztmetszetű, m tömegű kötélt vízszintes, súrlódásmentes felületen fekszik. A kötelet, az egyik végénél fogva, F erővel a hossza irányában gyorsítjuk! Adjuk meg a kötélen fellépő erőt a kötélen mentén vett távolság függvényében grafikusán is! Hogyan változik a kötélen fellépő erő, ha a kötelet függőlegesen felfelé, állandó gravitációs térben mozgatjuk? Vizsgáljuk meg a kötélen ébredő erőt (a fenti esetekben) akkor is, ha a kötélt szabad végére egy M tömegű testet erősítünk. A test tömege fele a kötélenek, az erő 20%-kal nagyobb, mint a két testre ható nehézségi erő összege.
5. Mennyi munka szükséges a karácsonyfa feldöntéséhez? A karácsonyfa tömege 10 kg. Közelítsük a karácsonyfát egy homogén hengerhez (törzs) kapcsolódó homogén kúppal (korona), ahol a henger átmérője 10 cm, magassága 20 cm, sűrűsége 500 kg/m^3 , a kúp átmérője 1 m, magassága 1,5 m. A karácsonyfa törzsét egy 6 cm magas, 24 cm átmérőjű henger alakú üreges, elhanyagolható tömegű műanyag talpba süllyesztjük. Hogyan változik a feldöntéshez szükséges munka, ha a talpat teletöltjük 2 l vízzel, és a töltőnyílást bezárjuk?

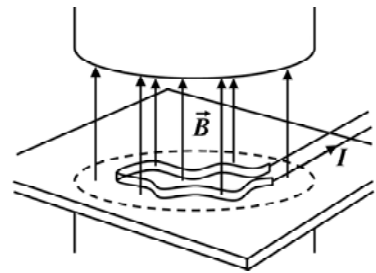

6. Oldjuk meg az 5. feladatot, és számoljuk ki, hogy az eldölt karácsonyfa felállításához mennyi munka szükséges!

7. Az ábrán látható tartály csapjához V_0 térfogatú, légköri nyomású gázzal töltött zacskót illesztünk. A csapot kinyitjuk és a zacskó tartalmát a V_0 térfogatú tartályba préseljük. A higanyszintek magasságkülönbsége 76 cm lesz. Elzárjuk a csapot és kicseréljük a zacskót egy másik V_0 térfogatú, légköri nyomású gázzal töltött zacskóra. Újra kinyitjuk a csapot és ezt a gázt is belepréseljük a V_0 térfogatba és elzárjuk a csapot. Mennyivel növekedett a higanyoszlop magassága? Végül kinyitjuk a csapot, amely az üres zacskót összeköti a tartállyal. Mennyivel csökken a higanyszintek különbsége? Miért lesz a higanyszintek különbsége kisebb, mint 76 cm? Az üvegcső hosszú, keresztmetszete kicsi, a hőmérséklet nem változik.

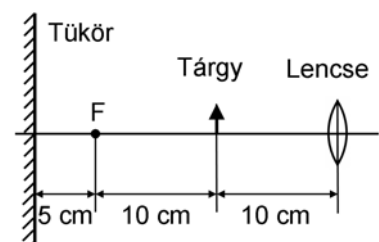
8. Egy állandó keresztmetszetű kapilláris cső egyik vége le van forrasztva. A vízszintesen fekvő csőben egy kis vízdugó által elzárt levegőben telített vízgőz is van. 40°C-on 25 cm a levegőoszlop hossza, 60°C-on 30,5 cm. Számoljuk ki a külső légnyomást! A telített vízgőz nyomása 40°C-on 7373 Pa, 60°C-on 19920 Pa.

9. Egy rugalmas, L_0 hosszúságú gumiszalagot bevonunk fémes, vezető réteggel, és mágneses térbe helyezük, a végeit rögzítjük. Mi történik, ha a gumiszalagba az ábra szerint áramot vezetünk? Legyen $B = 0,06$ T, $I = 1,5$ A, a gumiszál rugóállandója $D = 1$ N/m, $L_0 = 20$ cm. Mi változna, ha az áram irányát megfordítanánk?

10. Egy vákuumcsőben, elhanyagolható kezdősebességről 5000 V potenciálkülönbséggel felgyorsított elektronnyaláb merőlegesen esik egy rögzített felületre. Mekkora erőt fejtenek ki az elektronok a felületre? Az elektroncsőbe belépő áram $50\mu\text{A}$, és az elektronok a lemezt elhanyagolható sebességgel hagyják el.

11. Az ábrán látható elrendezésben hol vannak a tárgy képei? A lencsén keresztül nézve, látjuk-e az összes képet? Mi a különbség, ha a szemünk a lencséhez közel, illetve attól távol van?

Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny

2006 / 2007

MEGOLDÁSOK

Általános megjegyzések: A megoldókulcs elkészítésével segítséget kívánunk nyújtani a javításhoz. Igyekeztünk minél több részpontoszámot megjelölni, hogy a javítás minél inkább egységes lehessen. Természetesen az egyedi megoldások pontozását Önökre kell bízunk.

A feladatok megoldásánál a $g = 9,81 \text{ m/s}^2$ értéket használjuk. A megoldás $g = 10 \text{ m/s}^2$ esetén is teljes értékűnek tekinthető.

1. feladat:

$$v_1 = 2 \text{ m/s}, v_2 = 1 \text{ m/s}, x_0 = 12 \text{ m}$$

Számoljuk ki, hogy hol és mikor találkozik a két test. Mivel a találkozásig egyenes vonalú egyenletes mozgást végeznek a testek:

$$x_1 - 0 = v_1 t_1$$

$$x_0 - x_1 = v_2 t_1$$

2 pont

Az egyenletrendszert megoldva:

$$t_1 = \frac{x_0}{v_1 + v_2} = \underline{\underline{4 \text{ s}}}$$

$$x_1 = \frac{x_0}{1 + \frac{v_2}{v_1}} = \underline{\underline{8 \text{ m}}}$$

2 pont

Teljesen rugalmas ütközés esetén igaz a lendület- és mozgásienergia-megmaradás törvénye. Tudván, hogy sebességet cserél a két test a megmaradási törvényeket felírva kapjuk:

$$m_1 v_1 - m_2 v_2 = -m_1 v_2 + m_2 v_1$$

$$\frac{1}{2} m_1 v_1^2 + \frac{1}{2} m_2 v_2^2 = \frac{1}{2} m_1 v_2^2 + \frac{1}{2} m_2 v_1^2$$

2 pont

Az egyenletrendszert megoldva kapjuk $m_1 = m_2 = m$

1 pont

(Ha a diák csak a megmaradási törvényekre hivatkozva felírja a tömegek egyenlőségét maximális pont adható, ha nem hivatkozik a megmaradási törvényekre -1 pont.)

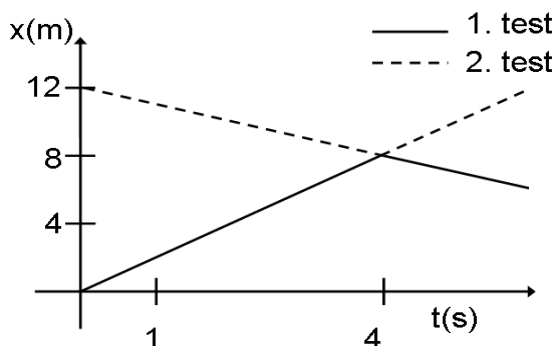
Tökéletes rugalmas ütközés esetén a hely-idő függvények az 1. ábra mutatja:

Tökéletesen rugalmatlan ütközés esetén a testek együtt mozognak. Ekkor is igaz a lendület-megmaradás törvénye.

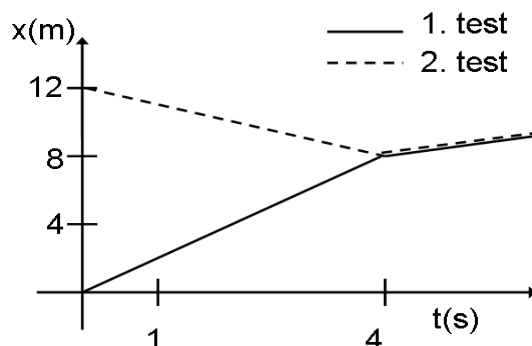
$$mv_1 - mv_2 = mv + mv \Rightarrow v = \frac{v_1 - v_2}{2} = 0,5 \frac{\text{m}}{\text{s}}$$

3 pont

Tökéletes rugalmatlan ütközés esetén a hely-idő függvényeket a 2. ábra mutatja.

1. ábra: Tökéletesen rugalmas ütközés

2. ábra: Tökéletesen rugalmatlan ütközés

Grafikonok értékelése:

Tengelyek felirattal, beosztással, mértékegységgel

2+2 pont

Hely-idő függvények helyes ábrázolása

2+2 pont

Jól látszik melyik testhez melyik grafikon tartozik

1+1 pont

2. feladat:

A megoldás alapja a hasonló háromszögek oldalainak arányossága. **2 pont**

A jelöléseket az ábrán mutatjuk be. A háromszögek A csúcsnál levő szöge közös, és a vele szemközti oldalak párhuzamosak, így az ABC háromszög hasonló az ADE háromszöghöz, vagyis

$$\frac{AB}{AD} = \frac{BC}{DE}, \quad \mathbf{2 \text{ pont}}$$

ahonnan: $\frac{x-1 \text{ m}}{x} = \frac{y}{1 \text{ m}}.$

Átrendezve: $x = \frac{1 \text{ m}^2}{1 \text{ m} - y}.$

Az első esetben ez $x = 25 \text{ m}.$ **4 pont**

Ha a trapéz oldalának mérésekor 2 mm-t tévedünk, vagyis a valós hossz 96,2 cm, vagy 95,8 cm, **2 pont** akkor a távolságra rendre $x = 26,3 \text{ m}$ vagy $x = 23,8 \text{ m},$

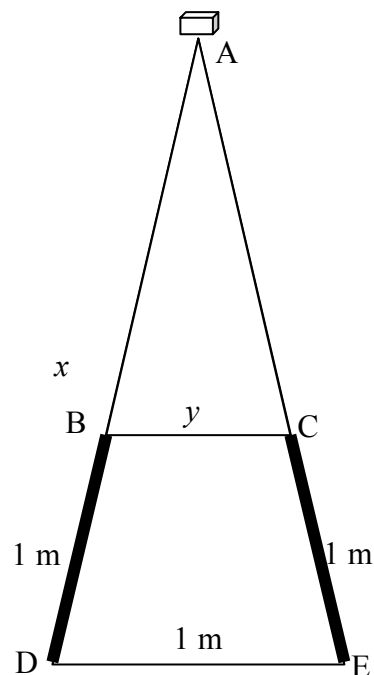
tehát a távolságmérés során elkövetett hiba $\Delta x = 1,3 \text{ m}.$ **2 pont**

Ha a trapéz rövidebb oldalát 99 cm-nek mérjük, akkor a tárgy távolsága a méterrúd felénk eső végétől: $x = 100 \text{ m}.$ **2 pont**

A 2 mm-es hibát figyelembe véve a távolság $x = 125 \text{ m}$ vagy $x = 83,3 \text{ m},$ **2 pont** tehát az elkövetett hiba $\Delta x = 25 \text{ m}.$ **2 pont**

Ha a hiba számításakor csak az egyik irányban való eltérést veszi figyelembe, a pont akkor is jár.

Megjegyzés: a hiba pesszimista becslésekor az azonos mennyiség mérésekor meghatározott hibák közül a nagyobbát szoktuk megadni a mérés hibájaként.

3. feladat:

A test gyorsulása $a = \frac{\Delta v}{\Delta t} = \frac{0,1 \frac{\text{m}}{\text{s}}}{0,3 \text{ s}} = \frac{1 \text{ m}}{3 \text{ s}^2} = 0,333 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}.$ **2 pont**

A mozgás első szakaszában a test 0 kezdősebességről az előbbi gyorsulással mozog, 1,2 s-ig.

Ekkor sebessége és helyzete: $v_0 = a \cdot t = 0,4 \frac{\text{m}}{\text{s}}$ és $s_1 = \frac{1}{2} a \cdot t^2 = 0,24 \text{ m}.$ **2+2 pont**

A másik szakaszban a gyorsulás ellentettjére változik, és a test az imént számított kezdősebességgel indul.

0,9 s elteltével sebessége $v = v_0 - a \cdot t = 0,1 \frac{\text{m}}{\text{s}},$ a kezdeti irányba mutat, **3+2 pont**

helyzete a kiindulóponttól $s = s_1 + v_0 \cdot t - \frac{1}{2} a \cdot t^2 = 0,465 \text{ m}.$ **3 pont**

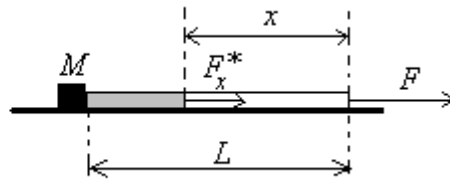
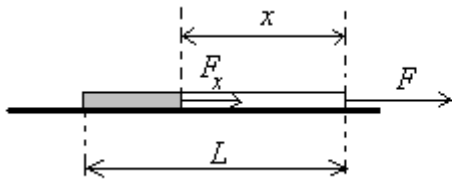
1,5 s után $v = -0,1 \frac{\text{m}}{\text{s}},$ az eredeti iránnyal ellentétes, helyzete $s = 0,465 \text{ m},$ az előző

helyzettel megegyezik. **2+2+2 pont**

4. feladat:

$$F = 1,2(m+M)g = 1,2(m+0,5m)g = 1,8mg$$

A vízszintes mozgás esete:

Az ábrán látható jelöléseket használjuk. Vizsgáljuk az egész kötél mozgását, majd a kötelet két részre osszuk fel, és tanulmányozzuk a szürke részének mozgását:

Terhelés nélküli eset:

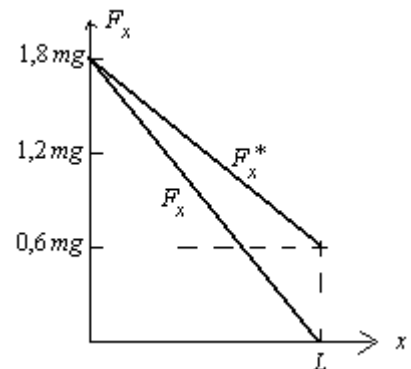
Az egész kötéltre: $F = ma$, innen $a = \frac{1,8mg}{m} = \underline{\underline{1,8g}}$.

A szürke részre: $F_x = m \frac{L-x}{L} a = \underline{\underline{1,8mg(1-\frac{x}{L})}}$. **3 pont**

Terhelés esetén:

Az egész kötéltre: $F = (m+M)a^*$, innen $a^* = \frac{1,8mg}{1,5m} = \underline{\underline{1,2g}}$.

A szürke részre: $F^* = (m \frac{L-x}{L} + M)a^* = \underline{\underline{1,2mg(1,5-\frac{x}{L})}}$

3 pont

Az ábrázolásért

2+2 pont

Ugyanilyen jó megoldás az is, amikor először felírjuk a jobb oldalon látható esetre a mozgásegyenleteket, melyből következik $M=0$ esetben az első esetre vonatkozó megoldás.

Függőleges mozgás esete:

Itt is érdemes lerajzolni a két esetet.

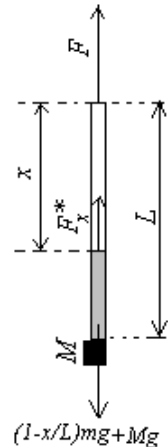
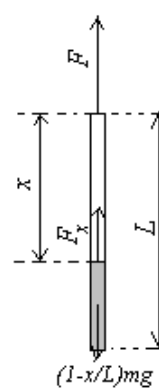
M nélkül, függőleges mozgáskor az egész kötéltre és a szürke részre a mozgásegyenlet:

$$F - mg = ma, \text{ innen } a = \frac{F - mg}{m} = \underline{\underline{0,8g}}.$$

$$F_x - \frac{L-x}{L}mg = \frac{L-x}{L}ma = 0,8mg(1-\frac{x}{L}).$$

$$\text{Innen: } F_x = (1+0,8)mg\left(1-\frac{x}{L}\right) = \underline{\underline{1,8mg\left(1-\frac{x}{L}\right)}}.$$

4 pont

$$M \text{ terheléssel: } F - (m+M)g = (m+M)a^*, \text{ innen } a^* = \frac{F - 1,5mg}{1,5m} = \frac{1,8mg - 1,5mg}{1,5m} = \underline{\underline{0,2g}}.$$

$$F_x^* - ((1-\frac{x}{L})m + M)g = ((1-\frac{x}{L})m + M)a^*.$$

$$\text{Innen } F_x^* = ((1-\frac{x}{L})m + M)(a^* + g) = (1,5-\frac{x}{L})m \cdot 1,2g = \underline{\underline{1,2mg(1,5-\frac{x}{L})}}.$$

4 pont

A függvények pontosan megegyeznek a vízszintes helyzetben történő mozgáskor kapott függvényekkel.

2 pont

5. feladat:

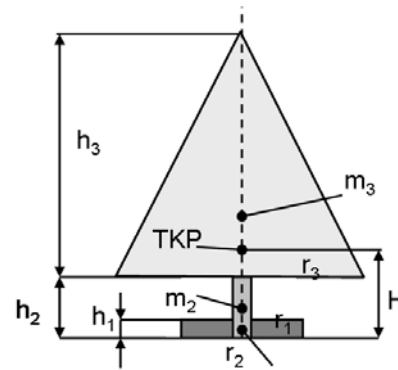
Az ábra jelöléseit használva:

$$h_1 = 6 \text{ cm}, h_2 = 20 \text{ cm}, h_3 = 150 \text{ cm}$$

$$r_1 = 12 \text{ cm}, r_2 = 5 \text{ cm}, r_3 = 50 \text{ cm}$$

$$V_1 = 2 \text{ l}$$

$$\rho = 500 \frac{\text{kg}}{\text{m}^3}$$

Először számoljuk ki a törzs és a korona tömegét:

$$m_2 = \rho \cdot V = \rho \cdot r_2^2 \pi \cdot h_2 = 0,785 \text{ kg},$$

$$m_3 = m - m_2 = 9,215 \text{ kg}.$$

2 pont

A függvénytáblázatból kinézhető, hogy a kúp tömegközéppontja a szimmetriatengelyen az alaptól $\frac{h_3}{4} = 37,5 \text{ cm}$ távolságban van. A henger tömegközéppontja a szimmetriatengelyen a

magasság felénél van, azaz mindkét alaptól $\frac{h_2}{2} = 10 \text{ cm}$ távolságban. A karácsonyfa

tömegközéppontja a korona és a törzs tömegközéppontja közötti távolságot osztja a

tömegekkel fordított arányban. A törzs tömegközéppontjától $\frac{m_3}{m} \left(\frac{h_3}{4} + \frac{h_2}{2} \right) = 43,77 \text{ cm}$

távolságban van, tehát $H = 53,77 \text{ cm}$.

4 pont

A karácsonyfára az általunk kifejtett erőn kívül a gravitációs erő és a nyomóerő hat. A fát addig kell forgatni amíg a tömegközéppontja a forgástengely fölé kerül, innentől kezdve magától feldől. A kezdeti állapottól a gravitációs erő munkája

$$W_g = mg(H - H'), \text{ a nyomóerő nem végez munkát, tehát nekünk}$$

$$W = -W_g = mg(H' - H) \text{ munkát kell végeznünk. (Feltételeztük,}$$

hogy a fa mozgási energiája nem változik lényegesen.)

H' távolságot Pitagorasz-tételből határozhatjuk meg:

$$H' = \sqrt{H^2 + r_1^2} = 55,09 \text{ cm}$$

$$\text{Ahonnan } W = mg(H' - H) = 1,298 \text{ J} \approx \underline{1,3 \text{ J}} \quad \text{2 pont}$$

A karácsonyfa feldöntéséhez 1,3 J munkát kell végezni.

Ha a talpra vizet töltünk, akkor a tömegközéppont helyét

változtatjuk meg. A betöltött víz tömege: $m_1 = 2 \text{ kg}$ A feladat szöveg szerint a vízzel

teletöltjük a talpat, azaz a víz tömegközéppontját a talp magasságának felénél van, a talajtól

$d = H - 3 \text{ cm} = 50,77 \text{ cm}$ távolságban van. Az eredő tömegközéppont ezt a távolságot osztja a

tömegekkel fordított arányban. A talp tömegközéppontjától $\frac{m}{m_1 + m} d = 42,31 \text{ cm}$ távolságban

van, tehát az eredő tömegközéppont a talajtól $H_1 = 45,31 \text{ cm}$ távolságban van.

4 pont

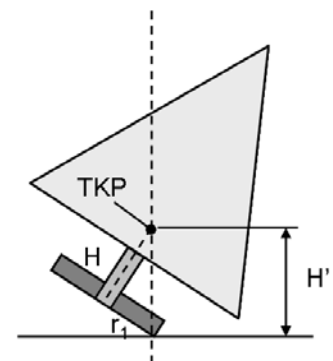
Az előző gondolatmenetet megismételve kapjuk, hogy

$$H_1' = \sqrt{H_1^2 + r_1^2} = 46,87 \text{ cm},$$

$$W_1 = (m + m_1) g(H_1' - H_1) = 1,837 \text{ J} \approx \underline{1,8 \text{ J}}.$$

2 pont

A karácsonyfa feldöntéséhez 1,8 J munkát kell végezni.

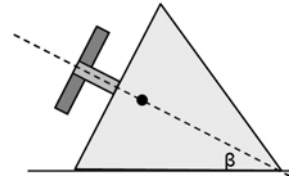

A várakozásnak megfelelően, ha a talpba vizet töltünk több munkát kell végezni a fa feldöntéséhez. Ugyanis mélyebbre került a tömegközéppont, így nagyobb tömeget kell magasabbra emelnünk.

Megjegyzés: A tömegközéppont magassága a

$$H = \frac{m_2 \frac{h_2}{2} + m_3 \left(\frac{h_3}{4} + h_2 \right)}{m} = 53,77 \text{ cm}$$

képlettel közvetlenül is meghatározható.

6. feladat:

A feladat első felének megoldása megegyezik az 5. feladat megoldásával.

Pontozzuk le az eddigi munkát a fentiek szerint, és az 5.feladatra kapott pontszámot szorozzuk meg 0,6-tal, és kerekítsük egészre.

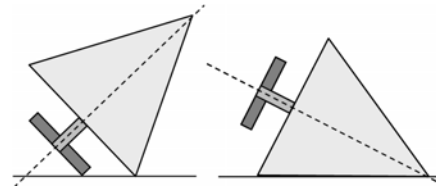
Az ábra jelöléseit használva:

$$h_1 = 6 \text{ cm}, h_2 = 20 \text{ cm}, h_3 = 150 \text{ cm}$$

$$r_1 = 12 \text{ cm}, r_2 = 5 \text{ cm}, r_3 = 50 \text{ cm}$$

$$V_1 = 2 \text{ l}$$

$$\rho = 500 \frac{\text{kg}}{\text{m}^3}$$

Először el kell dönteni, hogy miután eldőlt a karácsonyfa az ábrákon látható két eset közül, melyik helyzetből kell felállítani. Vizsgáljuk meg, melyik helyzet stabil egyensúlyi helyzete a fának!

1. eset: Az ábrán α -val jelölt szögek egyenlők, mert azonos állású szögek illetve merőleges szárú szögek. A derékszögű háromszögekben a megfelelő szögfüggvényeket felírva:

$$\operatorname{tg} \alpha = \frac{r_3 - r_1}{h_2} = 1,9 \Rightarrow \alpha = 62,24^\circ,$$

$$x = H \cdot \cos \alpha - r_1 \cdot \sin \alpha = 14,42 \text{ cm},$$

$$\text{abban az esetben, amikor a talpat teletöltöttük: } x_1 = H_1 \cdot \cos \alpha - r_1 \cdot \sin \alpha = 10,48 \text{ cm}.$$

Ez azt jelenti, hogy a tömegközéppont mindkét esetben a talp és a korona érintkezési pontja között helyezkedik el. Tehát a helyzet stabil egyensúlyi helyzet. A tömegközéppont magassága a két esetben:

$$H^* = H \sin \alpha + r_1 \cos \alpha = 53,17 \text{ cm} \text{ és } H_1^* = H_1 \sin \alpha + r_1 \cos \alpha = 45,68 \text{ cm}.$$

A felállításhoz szükséges munka:

$$W^* = mg(H' - H^*) = 1,88 \text{ J} \text{ ill. } W_1^* = (m + m_1)g(H_1' - H_1^*) = 1,4 \text{ J}.$$

4 pont

2. eset: Számoljuk ki a tömegközéppont és a fa csúcsa közötti távolságot:

$$d = h_2 + h_3 - H = 116,23 \text{ cm}, d_1 = h_2 + h_3 - H_1 = 124,69 \text{ cm}.$$

Jól látható, hogy mindkét esetben a tömegközéppont a koronában van. Az ábrát megnézve megállapíthatjuk, hogy mindkét esetben stabil egyensúlyi helyzetben van a fa. A derékszögű háromszögekben a megfelelő

$$\text{szögfüggvényeket felírva kiszámolhatjuk } \beta \text{ értékét: } \operatorname{tg} \beta = \frac{r_3}{h_3} = 0,33 \Rightarrow \beta = 18,43^\circ \text{ és a}$$

tömegközéppont magasságát: $H^* = d \cdot \sin \beta = 36,75 \text{ cm}$, $H_1^* = d_1 \cdot \sin \beta = 39,42 \text{ cm}$. A fa felállításához szükséges munka:

$$W^* = mg(H' - H^*) = 18,0 \text{ J} \text{ ill. } W_1^* = (m + m_1)g(H_1' - H_1^*) = 8,77 \text{ J}.$$

4 pont

7. feladat:

A kezdeti állapotban a tartályban és a hozzá csatlakozó csőben levő higanyszintek magassága megegyezik, vagyis a tartályban a nyomás megegyezik a légköri nyomással.

1 pont

A tartályban levő gáz állapotjelzői: p_0, V_0, T_0, N_0 , a gáztörvény alapján: $N_0 = \frac{p_0 \cdot V_0}{k \cdot T_0}$.

Ha a tartályba beprésselünk még V_0 térfogatú gázt, akkor a tartályban levő gázmennyiség

$$N_1 = \frac{p_0 \cdot V_0}{k \cdot T_0} + \frac{p_0 \cdot V_0}{k \cdot T_0} = \frac{p_1 \cdot V_0}{k \cdot T_0}, \text{ vagyis az új nyomás } p_1 = 2 p_0.$$

2 pont

A higanyszint emelkedése a külső és belső nyomáskülönbségnek felel meg. A légköri nyomás tehát 76 cm magasságú higanyoszlop hidrosztatikai nyomásával tart egyensúlyt.

A második zacskó tartalmának betöltésekor

$$N_2 = \frac{p_0 \cdot V_0}{k \cdot T_0} + \frac{2p_0 \cdot V_0}{k \cdot T_0} = \frac{p_2 \cdot V_0}{k \cdot T_0}, \text{ ahonnan } p_2 = 3 p_0.$$

4 pont

A higanyoszlop magassága a légköri nyomás duplájával kell egyensúlyt tartson, ami 152 cm magas oszlop hidrosztatikai nyomásának felel meg, vagyis a higanyszint újabb 76 cm-t emelkedik.

4 pont

Amikor a csapot kinyitjuk a $3 p_0$ nyomású tartály és az üres zacskó között, akkor a gáz kitölti a rendelkezésre álló $2 V_0$ térfogatot, vagyis

$$N_2 = \frac{3p_0 \cdot V_0}{k \cdot T_0} = \frac{p_3 \cdot 2V_0}{k \cdot T_0}, \text{ ahonnan } p_3 = 1,5 p_0.$$

4 pont

A higanyoszlop aljára és tetejére nehezedő nyomások különbsége a légköri nyomás fele, így magassága 38 cm.

4 pont

Az első zacskó betöltése utáni állapothoz képest a higanyszint csökkent, hiszen az utolsó lépésben több gáz távozott a tartályból, mint amit a zacskóból a második lépésben beletöltöttünk.

1 pont**8. feladat:**

Adatok: $T_1 = 40^\circ\text{C} = 313 \text{ K}$, $l_1 = 25 \text{ cm}$, $p_{g1} = 7373 \text{ Pa}$, $T_2 = 60^\circ\text{C} = 333 \text{ K}$, $l_2 = 30,5 \text{ cm}$, $p_{g2} = 19920 \text{ Pa}$, a cső keresztmetszetét jelöljük A -val.

A külső légnyomás $p_0 = ?$

Legyen a bezárt levegő anyagmennyisége $n = N/N_A$, ahol N a bezárt levegőmolekulák száma, mely a kísérlet során nem változik. A bezárt térben levő vízgőz molekulák száma N_{v1} és N_{v2} . Felírjuk mindkét hőmérsékleten az állapotegyenletet, a gőzt ideális gázzal közelítve:

$$p_0 l_1 A = (N + N_{v1}) k T_1,$$

$$p_0 l_2 A = (N + N_{v2}) k T_2.$$

3 pont

A vízgőz parciális nyomását felhasználva, felírhatjuk a két állapotban a bezárt vízgőzre az állapotegyenletet:

$$p_{g1} l_1 A = N_{v1} k T_1,$$

$$p_{g2} l_2 A = N_{v2} k T_2.$$

3 pont

Az azonos állapotokra vonatkozó egyenleteket vonjuk ki egymásból:

$$(p_0 - p_{g1}) l_1 A = N k T_1,$$

$$(p_0 - p_{g2}) l_2 A = N k T_2,$$

4 pont

Ezekből az egyenletekből $\frac{Nk}{A}$ -t kifejezve és a másik oldalakat egyenlővé téve kapjuk, hogy:

$$\frac{(p_0 - p_{g1})V_1}{T_1} = \frac{(p_0 - p_{g2})V_2}{T_2},$$

2 pont

$$\text{innen } \frac{(p_0 - p_{g1})}{(p_0 - p_{g2})} = \frac{V_2}{V_1} \frac{T_1}{T_2} = \frac{l_2}{l_1} \frac{T_1}{T_2}.$$

$$\text{Ezt alakítva } (p_0 - p_{g1}) = \frac{l_2}{l_1} \frac{T_1}{T_2} (p_0 - p_{g2}), \left(1 - \frac{l_2}{l_1} \frac{T_1}{T_2}\right) p_0 = p_{g1} - \frac{l_2}{l_1} \frac{T_1}{T_2} p_{g2} \rightarrow$$

$$p_0 = \frac{p_{g1} - \frac{l_2}{l_1} \frac{T_1}{T_2} p_{g2}}{1 - \frac{l_2}{l_1} \frac{T_1}{T_2}},$$

5 pont

$$p_0 = \frac{-15470 \text{ Pa}}{-0,147} = \underline{\underline{1,05 \cdot 10^5 \text{ Pa}}}.$$

3 pont

Egy, egyszerűbb megoldás is kívánczik. Használjuk fel, hogy a bezárt levegő nyomása mindig a külső légnyomás és a víz telített gőze nyomásának a különbsége lesz.

Írjuk fel a bezárt levegőre az egyesített gáztörvényt, akkor azonnal a következő egyenletre

$$\text{jutunk: } \frac{(p_0 - p_{g1})V_1}{T_1} = \frac{(p_0 - p_{g2})V_2}{T_2}, \text{ majd oldjuk meg a fentiek szerint. Ez a megoldás is}$$

teljes értékű.

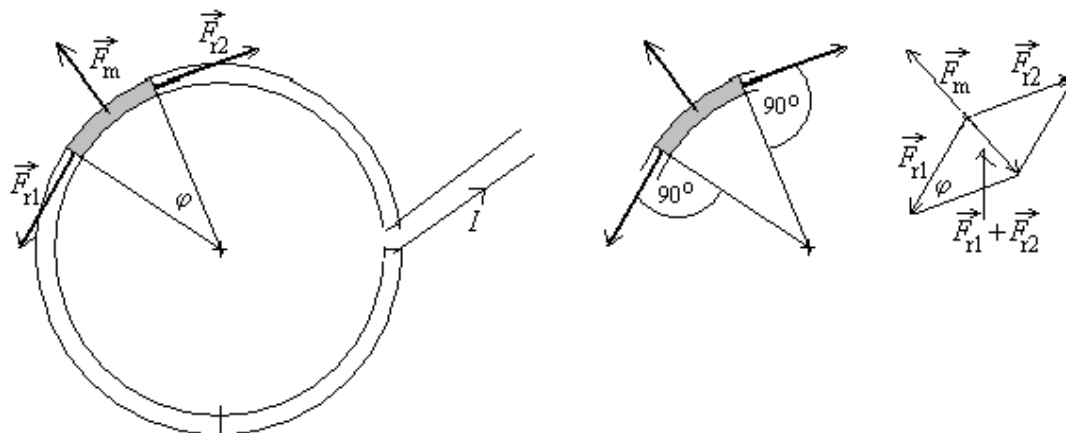
9. feladat:

Adatok: $B = 0,06 \text{ T}$, $I = 1,5 \text{ A}$, $D = 1 \text{ N/m}$, $L_0 = 20 \text{ cm}$.

Ha a szalag bármely részén felvesszünk egy kicsi szakaszt, amely már jó közelítéssel egyenesnek tekinthető, és meghatározzuk a mágneses tér által kifejtett erőt, azt kell megállapítanunk, hogy a kicsi darabra is és a mágneses indukcióra is merőleges, a hurokból kifelé mutat. A hurkot tágitani fogja, a szál rugalmassága miatt szimmetrikusan kör alakúra feszül ki.

4 pont

Vizsgáljuk meg egy kis körívre ható erőket:

ábra az erőkkel: 4 pont

Az ábrán a φ szöget sokkal kisebbnek kell elgondolni, itt csak az ábrázolás megkönnyítése miatt ilyen nagy. A szürke vezetékdarabra a mágneses erőn kívül a szalagban ébredő erő hat, ez a két végen, arra merőlegesen lép fel, és ez a két, a szál rugalmas feszültségéből eredő két

erő merőleges a vezetékdarab végeihez húzott sugarakra, és egymással egyenlő nagyságúak. A három erő hatására a kijelölt vezetékdarab egyensúlyban van. A három erő támadáspontja nem esik egybe, de hatásvonaluk egy pontban metszi egymást. Az ábra zsúfoltságának elkerülése érdekében rajzoljuk le egy kiválasztott pontba a három erőt (jobb oldali ábrarészlet).

És most kell felhasználnunk, hogy a φ szög nagyon kicsi:

A vezetékdarab egyensúlyban van, ezért:

$$F_m = |\vec{F}_{r1} + \vec{F}_{r2}|. \quad 2 \text{ pont}$$

Ha a szöget radiánban mérjük és értéke kicsi, akkor az egyenlő szárú háromszög alapja közelíthető egy körívvel $|\vec{F}_{r1} + \vec{F}_{r2}| \approx F_{r1} \cdot \varphi$,

$$\text{vagy azt is írhatjuk, hogy } |\vec{F}_{r1} + \vec{F}_{r2}| = 2F_{r1} \sin \frac{\varphi}{2} \approx F_{r1} \cdot \varphi. \quad 2 \text{ pont}$$

A mágneses erő: $F_m = B \cdot I \cdot \Delta L$, és használjuk fel, hogy $\Delta L = r \cdot \varphi$. 2 pont

A két összefüggésből:

$$F_{r1} \cdot \varphi \approx B \cdot I \cdot r \cdot \varphi,$$

$$F_{r1} \approx B \cdot I \cdot r.$$

Ez a feszítőerő akkor ébred a szalagban, ha az ΔL -lel megnyúlik. Határozzuk meg ezt a megnyúlását:

$$F_{r1} = |-D\Delta L| \approx B \cdot I \cdot r, \text{ azaz } \Delta L \approx \frac{B \cdot I \cdot r}{D} = \underline{2,86 \text{ mm}}. \quad 2 \text{ pont}$$

Kiszámítható a szalag kezdeti hosszából, árammentes esetben lehetséges sugara (r_0), amely a kiinduló ábra szerint nem valósul meg) $r_0 = 31,83 \text{ mm}$.

Kifeszített, árammal átjárt esetben a sugár: $r = 32,29 \text{ mm}$ lesz, a szalag hossza pedig:

$$L = L_0 + \Delta L = \underline{\underline{20,286 \text{ cm}}}. \quad 2 \text{ pont}$$

akár r akár L megadásakor jár a pont

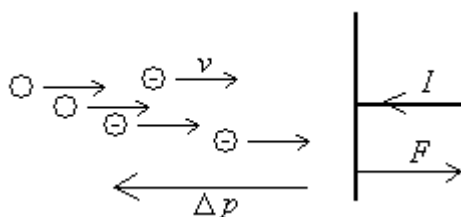
Ha megfordítjuk az áram irányát, akkor a szalag részeire az előző szimmetria-középpont felé fog mutatni az erő. Az bizonyosan állítható, hogy megváltozik a szalag alakja. Esetleg megcsavarodik a két rögzítési pont körül és zárlat keletkezik, nem folyik rajta áram, nincs mágneses erő.

Összelapul egymáshoz a két fémszalag, és ha nem lenne zárlat, akkor ezek taszítják egymást, a külső mágneses tér hatására ez az állapot is megmaradhat. Kevésbé valószínű, hogy ez megvalósul.

2 pont

10. feladat

$U = 5000 \text{ V}$, $I = 50 \mu\text{A}$, $m_{el} = 9,1 \cdot 10^{-31} \text{ kg}$, $Q_{el} = 1,6 \cdot 10^{-19} \text{ C}$. Kérdés: $F = ?$

A felgyorsított elektronok a lemezhez kötött vezetéken keresztül zárják az áramkört, és a vezetéken elhanyagolható sebességgel haladnak. A becsapódáskor megváltozik az impulzusuk (lendületük), ezt a lemez által kifejtett erőlkedés okozza, az ehhez tartozó ellenerő hat a lemezre.

3 pont

Az elektronokon a katódból való kilépésük utáni gyorsító tér munkát végez, ezzel mozgási energiájuk megváltozik, ebből kiszámítható a becsapódás előtti sebességük, impulzusuk:

$$Q \cdot U = \frac{1}{2} m_{el} v^2, \text{ innen } v = \sqrt{\frac{2QU}{m_{el}}} = 4,19 \cdot 10^7 \frac{\text{m}}{\text{s}}. \quad \text{3 pont}$$

Még megengedhető a klasszikus számolás.

$$\text{És } p = m_{el} \cdot v = \sqrt{2QUm_{el}} = 3,813 \cdot 10^{-23} \frac{\text{kg} \cdot \text{m}}{\text{s}}. \quad \text{1 pont}$$

Az erőhatást a Δt idő alatt becsapódó ΔN számú elektron impulzusváltozásából határozzuk meg.

$$\Delta N \cdot t \text{ az áramerősség határozza meg: } \Delta N = \frac{I \Delta t}{Q}. \quad \text{2 pont}$$

$$\text{egy elektronra az impulzusváltozás: } |\Delta p| = |0 - p| = p. \quad \text{2 pont}$$

A lemezre ható erő irányát az ábra mutatja,

$$\text{ nagysága: } F = \frac{\Delta(N \cdot p)}{\Delta t} = \quad \text{4 pont}$$

$$= \frac{|0 - (\Delta N) p|}{\Delta t} = \frac{\Delta N}{\Delta t} p = \frac{\Delta N Q}{\Delta t} \frac{p}{Q} = I \frac{p}{Q} = I \sqrt{\frac{2Um_{el}}{Q}}. \quad \text{2 pont}$$

$$\underline{\underline{F = 1,19 \cdot 10^{-8} \text{ N}}}. \quad \text{3 pont}$$

11. feladat:

$$f = 20 \text{ cm}, t_1 = 10 \text{ cm}, d = 5 \text{ cm}$$

Az ábrán látható hogyan szerkeszthetők meg a képek. A tárgyról 3 kép keletkezik. K_1 , K_2 és K_3

4 pont

A K_1 kép helyzetét a lencsetörvényből számolhatjuk.

$$\frac{1}{f} = \frac{1}{t_1} + \frac{1}{k_1} \Rightarrow k_1 = \frac{f \cdot t_1}{t_1 - f} = \underline{\underline{-20 \text{ cm}}}$$

A negatív előjel virtuális képet jelent.

4 pont

A tárgyról a tükör is készít egy virtuális képet a tükör mögött 15 cm távolságban K_2 , azaz a lencsétől $t_2 = 40 \text{ cm}$ távolságban.

3 pont

Ez a kép a lencse leképezi, a K_3 kép képtávolságát a lencsetörvényből kapjuk.

$$\frac{1}{f} = \frac{1}{t_2} + \frac{1}{k_2} \Rightarrow k_2 = \frac{f \cdot t_2}{t_2 - f} = \underline{\underline{40 \text{ cm}}} \quad \text{4 pont}$$

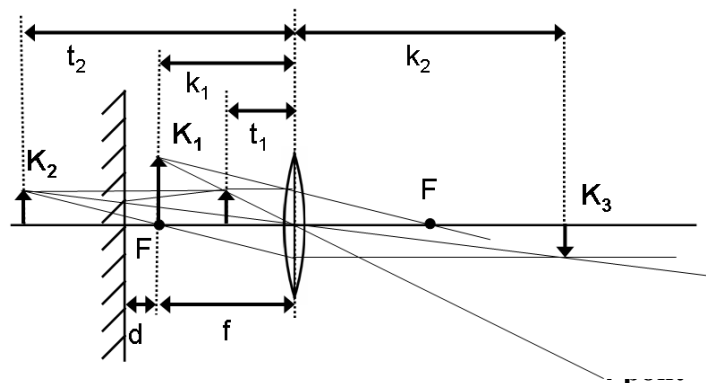
A lencse felől belenézve nyilván csak két képet láthatunk K_1 és K_3 .

Ha messze vagyunk a lencsétől, akkor mindkét képet láthatjuk.

2 pont

A K_3 képet akkor látjuk jól, ha a képtől legalább a tisztalátás távolságából nézünk vissza. Ha a lencséhez közelebb vagyunk, mint a K_3 kép, akkor a szemünk a sugarakat a retina elé képezi le, (éles) képet nem láthatunk. A lencséhez közel csak K_1 képet látjuk

3 pont

Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny
2007

EREDMÉNYEK

9. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
I.	Nagymihály Márk	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Csányi Sándor
II.	Körmöczy László	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
III.	Lénárt Tamás	Verseyhy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Pécsi István
IV.	Albert Zsombor	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Csányi Sándor
IV.	Cseppentő Lajos	Varga Katalin Gimnázium, Szolnok	Balogh Béla
V.	Csala Dániel	SZTE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Tóth Károly
V.	Seller Tamás	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Csányi Sándor
VI.	Kelecsényi Nándor	Erkel Ferenc Gimnázium, Gyula	Dr. Pomuczne Nagy Ildikó
VI.	Bozsik Balázs	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Csányi Sándor

10. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
I.	Kovács Máté	SZTE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Dr.Kovács László
II.	Szűcs Gergely	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
III.	Török Balázs	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
IV.	Deák Zsolt	Verseyhy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Szécsiné Festő- Hegedűs Margit
V.	Petróczy Dóra	SZTE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Tóth Károly
VI.	Simon Károly	SZTE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Dr.Kovács László

11. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
I.	Szolnoki Lénárd	Debreceni Református Kollégium Dóczy Gimnáziuma	Tófalusi Péter
II.	Pósfay Péter	Bolyai János Gimnázium, Kecskemét	VinczeZoltán
III.	Pósfai Gergely	SZTE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Győri István
IV.	Földes Tamás	Verseggy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Lapu Béla
V.	Farkas Tamás	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
V.	Tóth László	Debreceni Református Kollégium Dóczy Gimnáziuma	Tófalusi Péter
VI.	Batha Dávid	Bolyai János Gimnázium, Kecskemét	VinczeZoltán
VI.	Szatmári Tamás	SZTE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	Győri István
VI.	Deli Gábor	Eötvös József Középiskola, Heves	Kis Tamás

12. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
I-II.	Kőrösi Márton	Szent-Györgyi Albert Gimnázium, Békéscsaba	Varga István
I-II.	Nyíri Dávid	Debreceni Református Kollégium Dóczy Gimnáziuma	Tófalusi Péter
III-V.	Pósa László	Bethlen Gábor Református Gimnázium, Hódmezővásárhely	Kérdő Mártonné, Nagy Tibor
III-V.	Roósz Gergő	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás, Mike János
III-V.	Sárkány Lőrinc	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
V.	Tanács Ferenc József	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
V.	Mészáros Balázs	József Attila Gimnázium, Makó	Kürtösi Balázs
VI.	Tirják Márk	Rózsa Ferenc Gimnázium, Békéscsaba	Székely Erzsébet

Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny 2007 / 2008
2008. január 24. 14⁰⁰-17⁰⁰

A feladatok megoldásait önállóan kell elkészítenie. Bármely tárgyi segédeszköz (könyv, jegyzet, számológép) használható, mobiltelefon, internet nem. Minden feladatot külön lapon oldjon meg! Törekedjen a világos, áttekinthető leírásra! Egy feladat teljes és hibátlan megoldása 20 pontot ér.

*Jó munkát kíván az ELFT Csongrád Megyei Csoportja és a feladatok kitűzői:
Hilbert Margit, Sarlós Ferenc és Varjú Katalin*

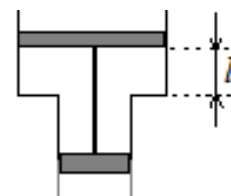
A kitűzött feladatok:

9. évfolyam	1, 2, 3, 4
10. évfolyam	4, 5, 6, 7
11. évfolyam	6, 8, 9, 10
12. évfolyam	5, 8, 9, 10

1. Sík üveglapra párologtatott fémréteget szeretnénk egyenes mentén elvágni. A feladathoz egy 5kHz-es impulzus üzemű lézert (5000-szer villan minden másodperc alatt) használunk, amely minden felvillanásakor annyi energiát bocsát ki, amellyel a fémrétegen lyukat lehet égetni. Az üveglapot egy motorizált eltolóval mozgatni tudjuk a lézerfény alatt 2 cm/s, vagy 3 cm/s sebességgel. Milyen távol lesznek egymástól a fényimpulzusok által létrehozott foltok középpontjai? Az egyik esetben összefüggő lesz a vágat, a másikban különálló lyuksort látunk. Mekkora az egyetlen villanással keletkező lyuk sugara?
2. Egy 12 tonnás vontatóhajó három – egyenként 30 tonnás – uszályt vontat állandó, 4 m/s sebességgel. A vontatóhajónak le kell győznie a víz ellenállása miatt keletkező erőt, mely az egyes uszályokra 2 kN, míg a vontatóhajóra 1,5 kN nagyságú. Ha az utolsó uszály vontatókötele elszakad, mekkora gyorsulással ugrik meg a vontatóhajó? Mekkora sebességre gyorsul fel, ha a vontatóhajó teljesítménye nem változik és a közegellenállási erők a sebesség négyzetével arányosak?
3. Egy néptelen, egyenes úton villanyrendőr felé a megengedett maximális 50 km/h sebességgel haladunk. A kereszteződéstől 100 méterre látjuk a visszaszámláló óráról, hogy 10 s múlva fog zöldre váltani a lámpa. Ekkor levesszük lábunkat a gázpedálról és motorfékkel haladunk tovább, majd egy alkalmas pillanatban gyorsítani kezdünk, állandó gyorsulással. Minimális idővesztéssel szeretnénk a kereszteződésen átjutni. Mekkora gyorsulással és melyik pillanatban kezdjük el gyorsítani? Mennyi időt nyerhetünk ezen az útszakaszon ahhoz képest, ha a zöldet a lámpánál állva váránk meg? Rajzoljuk fel a sebesség-idő grafikont! Az álló kocsinak 100 km/h-ra való felgyorsulásához minimálisan 10 s kell, ha közben a gyorsulása állandó, motorfékkel 50 km/h sebességről 30 km/h-ra 50 m úton lassul le.
4. Autópályán a külső vagy a belső sávban haladva juthatunk gyorsabban túl a kanyaron egy sáv közepén maradván, a 130 km/h sebességhatár betartása mellett? Hogyan aránylanak egymáshoz a körívek megtételéhez minimálisan szükséges idők? A pálya vízszintes síkban fekszik, a kanyarban a belső ív középvonala egy 1000 m sugarú íven fekszik, egy-egy sáv szélessége pedig 3,75 m. Keressük meg a választ csúszós úton, ahol a tapadási tényező 0,08; illetve száraz úton, ahol a tapadási tényező 0,4! Egy negyed körívnyi kanyaron való átjutáshoz mennyi idő szükséges?

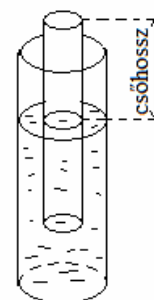
5. A laboratóriumban áll egy CO_2 -dal töltött 27 literes palack. A palack biztonságos tárolásához ki kell kötni a tömegközéppontja felett. Határozzuk meg a tömegközéppont magasságát! A hőmérséklet 25°C , ezen a hőmérsékleten a CO_2 telített gőzének nyomása 6404 kPa , a gőz sűrűsége 238 kg/m^3 , a folyadéké pedig 714 kg/m^3 . A henger alakú, üres palack tömege 45 kg , magassága 115 cm , a töltőtömeg 13 kg . Milyen töltőtömeg mellett van legmagasabban a palack tömegközéppontja?

6. Egy függőleges helyzetű, A és $2A$ keresztmetszetű csövekből készített hengeres edényben, két - merev rúddal összekötött - dugattyú között n mol levegő van. A rúd hossza $2l$, a dugattyúk kezdetben a toldástól l távolságra vannak egyensúlyban. Mennyit mozdulnak el a dugattyúk, ha a gáz hőmérséklete ΔT -vel változik? A külső légnyomás p_0 , a felső dugattyú m_1 , az alsó m_2 tömegű.

7. Egy párasító berendezés percnként 30 g , 20°C -os vizet a forráspontra melegít, majd elpárologtatja azt. Mennyi a felvett teljesítménye, ha a hatásfoka 70% -os? Az újabb párasító berendezések hideg vízpárát állítanak elő, ultrahang segítségével: $1 \mu\text{m}$ átmérőjű vízcseppeket juttatnak a levegőbe. A víz cseppekre bontásához szükséges munka egyenesen arányos a folyadék felületének növekedésével, ahol a felületi feszültségnek nevezett arányossági tényező $0,073 \text{ J/m}^2$. Ez a készülék 3 g vizet juttat a levegőbe percnként. Mekkora a víz cseppekre bontására fordított teljesítmény? A cseppek kijuttatását egy ventillátor végzi és az ultrahangot előállító berendezés is veszteséges. A 30 W -os ultrahangos készülék a felvett elektromos teljesítményének hány százalékát használja fel a víz felszínének növelésére, azaz a cseppekre bontásra?
8. Egy 1 mm átmérőjű, $5 \cdot 10^{-7} \Omega\text{m}$ fajlagos ellenállású, szigetelt vezetéken 5 A áram folyik. A szigetelő anyag $0,2 \text{ W/mK}$ hővezetőképességű és $0,1 \text{ mm}$ vastagságú. Becsüljük meg a szigetelő anyag belső és külső felülete közötti hőmérsékletkülönbséget! Használjuk fel azt, hogy hővezetéssel időegység alatt átjutó hő csak a felület nagyságától, a réteg vastagságától és a réteg határain lévő hőmérséklet-különbségtől függ. Adjon egy jó becslést a fenti kérdésre, ha a szigetelő vastagsága 2 mm ! A vastagabb szigetelésnél célszerű a szigetelőanyagot rétegekre bontani!

9. Egy $2,5 \cdot 10^{-9} \text{ kg}$ tömegű, $-3,0 \mu\text{C}$ töltésű részecske mágneses mezőben mozog, a mágneses indukció a $+z$ -tengely irányába mutat, nagysága $0,4 \text{ T}$. Amikor a részecske az origóban van, akkor a $+x$ -tengely irányába, 200 m/s sebességgel mozog. Az origóból indulva, $0,5 \text{ méter}$ út megtétele után hol lesz a részecske, mekkora és milyen irányú lesz ezen a helyen a sebessége? Mennyi idő kellett a $0,5 \text{ m}$ út megtételéhez?

10. A rezonancia-csőves kísérletben egy 512 Hz frekvenciájú hangvillát tartunk egy folyadékba süllyesztett cső fölé. A mérés közben a csövet függőlegesen, le-föl mozgatjuk. Az első rezonanciát akkor tapasztaljuk, ha a cső vízből kilógó hossza $13,6 \text{ cm}$, a másodikat $43,5 \text{ cm}$ -nél. Számoljuk ki a hangsebességet és a cső végkorrekcióját! A cső végkorrekciója azt mutatja meg, hogy az első duzzadó hely a csőből mennyivel „lóg ki”.

Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny

MEGOLDÁSOK

Általános megjegyzések: A megoldókulcs elkészítésével segítséget kívánunk nyújtani a javításhoz. Igyekeztünk minél több részpontoszámot megjelölni, hogy a javítás minél inkább egységes lehessen. Természetesen az egyedi megoldások pontozását Önökre kell bízunk.

A feladatok megoldásánál a $g = 9,81 \text{ m/s}^2$ értéket használjuk. A megoldás $g = 10 \text{ m/s}^2$ esetén is teljes értékűnek tekinthető.

1. feladat:

$$v_1 = 2 \text{ cm/s} = 2 \cdot 10^{-2} \text{ m/s}, v_2 = 3 \text{ cm/s} = 3 \cdot 10^{-2} \text{ m/s}, f = 5 \text{ kHz}$$

$$\text{Két felvillanás között eltelt idő } \Delta t = \frac{1}{f} = 2 \cdot 10^{-4} \text{ s}, \quad \mathbf{4 \text{ pont}}$$

A foltok középpontjainak távolsága

$$\Delta x_1 = v_1 \Delta t = 4 \cdot 10^{-6} \text{ m} \quad \Delta x_2 = v_2 \Delta t = 6 \cdot 10^{-6} \text{ m}. \quad \mathbf{3+3=6 \text{ pont}}$$

Feltételezzük, hogy a lézer felvillanásának az ideje nagyon rövid, így a keletkező lyuk mérete nem függ az asztal sebességétől (ez így is van): a szöveg azt sugallja, hogy egy-egy lyuk közelíthető kör alakkal.

Összefüggő vágat akkor keletkezhet, ha a két szomszédos lyuk átfedi egymást, azaz a középpontjaik távolsága kisebb, mint a sugár kétszerese, különálló lyukak pedig akkor keletkeznek, ha a középpontjaik távolsága nagyobb, mint a sugár kétszerese:

$$\Delta x_1 < 2r < \Delta x_2.$$

Vagyis a sugár nagyobb, mint $2 \text{ } \mu\text{m}$, és kisebb, mint $3 \text{ } \mu\text{m}$.

2*5=10 pont

2. feladat:

$$m_1 = 12 \text{ t} = 1,2 \cdot 10^4 \text{ kg}, m_2 = 30 \text{ t} = 3 \cdot 10^4 \text{ kg}, v_1 = 4 \text{ m/s}, F_1 = 1,5 \text{ kN}, F_2 = 2 \text{ kN}$$

Kezdetben a mozgás sebessége állandó, ezért az eredő erő zérus. Ebből meg tudjuk határozni a vontatóhajó húzóerejét:

$$F_h = F_1 + F_2 + F_2 + F_2 = 7,5 \text{ kN},$$

Az utolsó uszály leszakadásakor még nem változott meg a sebesség, ezért az

ellenállási erők nem változnak meg. Kiszámolható a kezdeti gyorsulás:

$$F_h - (F_1 + F_2 + F_2) = (m_1 + m_2 + m_2) a, \quad a = \frac{2 \text{ kN}}{72 \cdot 10^3 \text{ kg}} = 0,028 \frac{\text{m}}{\text{s}^2} = 2,8 \frac{\text{cm}}{\text{s}^2}. \quad \mathbf{5 \text{ pont}}$$

Miközben gyorsul a megmaradt rész, egyre nagyobb lesz a közegellenállási erő, ezért a gyorsulás csökken egészen addig, amíg a húzóerő egyenlő lesz az új ellenállási erők összegével. Használjuk fel, hogy a közegellenállási erő arányos a sebesség négyzetével:

$$\frac{F_1^*}{F_1} = \frac{v^2}{v_0^2}, \text{ innen } F_1^* = F_1 \frac{v^2}{v_0^2}, \text{ és } \frac{F_1^*}{F_1} = \frac{v^2}{v_0^2}, \text{ innen } F_2^* = F_2 \frac{v^2}{v_0^2}, \quad \mathbf{5 \text{ pont}}$$

majd írjuk fel a mozgásegyenletet arra az esetre, amikor a sebesség már ismét állandó lesz:

$$F_h - (F_1^* + 2F_2^*) = 0, \text{ azaz } F_h = F_1 \frac{v^2}{v_0^2} + 2F_2 \frac{v^2}{v_0^2}. \text{ Innen } v = \sqrt{\frac{F_h \cdot v_0^2}{F_1 + 2F_2}} = 4,67 \frac{\text{m}}{\text{s}}. \quad \mathbf{4 \text{ pont} + 3 \text{ pont}}$$

3. feladat:

Adatok: $v_{gy}=100 \text{ km/h}=27,8 \text{ m/s}$, $t_{gy}=10 \text{ s}$,

$v_{m1}=50 \text{ km/h}=13,89 \text{ m/s}$, $v_{m2}=30 \text{ km/h}=8,33 \text{ m/s}$, $s_m=50 \text{ m}$

$v_0=50 \text{ km/h}=13,89 \text{ m/s}$, $s_0=100 \text{ m}$, $t_0=10 \text{ s}$

Legkisebb idővesztéssel akkor jutunk át az útkereszteződésen, ha a lámpánál vagyunk (azaz azon a vonalon, ami a lámpa előtti megállás helyét kijelöli) és sebességünk a megengedett maximális 50 km/h , a lámpa zöldre váltásának pillanatában.

2 pont

Az álló autó ebben a pillanatban a következőt teszi: maximálisan gyorsít, míg eléri a v_0 sebességet.

2 pont

Kiszámítjuk a maximális gyorsulást: $a_{gy} = \frac{v_{gy}}{t_{gy}} = 2,78 \frac{\text{m}}{\text{s}}$.

1 pont

Ezzel a gyorsulással fele akkora sebességet $t_{gy}^* = \frac{t_{gy}}{2} = 5 \text{ s}$ alatt ér el,

1 pont

Ez alatt megtett útja, $s_{gy}^* = \frac{v_0}{2} t_{gy}^* = 34,7 \text{ m}$.

1 pont

Ezt az utat a v_0 sebességgel induló autó $t^* = \frac{s_{gy}^*}{v_0} = 2,50 \text{ s}$ alatt teszi meg.

1 pont

Feltételezve, hogy a kereszteződés után 35 m -rel még szabad az út, a két mozgással a kereszteződésen való átjutás időkülönbsége: $t_{gy}^* - t^* = 2,5 \text{ s}$.

1 pont

Most vizsgáljuk meg, hogy hogyan kell megközelíteni a kereszteződést, hogy a zöldre váltás pillanatában a kocsí a kereszteződéshez v_0 sebességgel érkezzen:

Ha motorfékkel közlekedünk, akkor a lassulás:

$$s_m = \frac{v_{m1} + v_{m2}}{2} t_m = \frac{v_{m1} + v_{m2}}{2} \cdot \frac{|v_{m2} - v_{m1}|}{|a_m|},$$

2 pont

$$\text{innen } |a_m| = \frac{v_{m1}^2 - v_{m2}^2}{2s_m} = 1,24 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}.$$

Tételezzük fel, hogy műszakilag lehetséges az ábrán vázolt megoldás.

Ábra: 4 pont

A görbe alatti terület, a megteendő 100 méterrel egyenlő. Az első szakaszon az előbb kiszámított lassulással mozog a kocsi, a második szakaszon pedig legfeljebb a maximális gyorsulással mozoghat, de ott ennél kisebb gyorsulás is megengedett. Kiszámítjuk ezen a szakaszon a legkisebb sebességet v_1 -et:

$$s_0 = \frac{v_0 + v_1}{2} t_0, \text{ innen } v_1 = \frac{2s_0}{t_0} - v_0 = 6,11 \frac{\text{m}}{\text{s}} = 22,0 \frac{\text{km}}{\text{h}}$$

2 pont

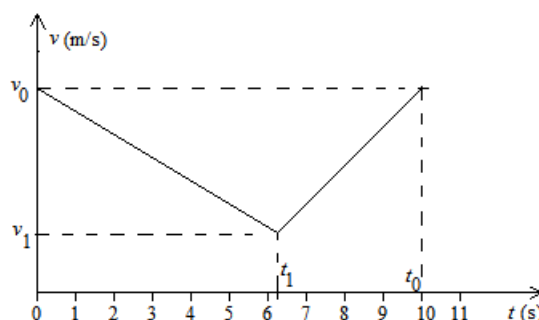
Motorfékkel haladunk: $t_1 = \frac{v_0 - v_1}{|a_m|} = 6,27 \text{ s}$ ideig,

1 pont

majd gyorsítunk $a = \frac{v_0 - v_1}{t_0 - t_1} = 2,09 \frac{\text{m}}{\text{s}^2} (\leq a_{gy})$ gyorsulással,

1 pont

amit az autó műszaki adatai meg is engednek.

1 pont

4. feladat:

$$v_{\max} = 130 \text{ km/h} = 36,1 \text{ m/s}, r_1 = 1000 \text{ m}, r_2 = 1000 + 3,75 \text{ m} = 1003,75 \text{ m}$$

$$\mu_1 = 0,08, \mu_2 = 0,4$$

Először megvizsgáljuk, hogy a különböző tapadási együtthatók esetén mekkora sebességgel lehetne a pályán, megcsúszás veszélye nélkül haladni:

Ha körpályán állandó sebességgel halad egy autó, akkor eredő erő, amit a tapadási erő

$$\text{biztosít: } F_{er} = m \frac{v^2}{r} \leq \mu_0 mg, \text{ innen } v \leq \sqrt{\mu_0 r g}. \quad 4 \text{ pont}$$

Csúszós úton a belső sávban: $v_b \leq 28,0 \text{ m/s} = 100,8 \text{ km/h}$, a külsőben

$$v_k \leq 28,07 \text{ m/s} = 101,04 \text{ km/h},$$

3 pont

jó útviszonyok között $v_b \leq 62,6 \text{ m/s} = 225,5 \text{ km/h}$ lenne, amely messze meghaladja a megengedett maximális értéket (a külső sávban még több lenne).

1 pont

Csúszós úton a minimális idő, a lehető legnagyobb sebességgel érhető el:

$$\frac{t_k}{t_b} = \frac{\frac{r_2 \pi}{2\sqrt{\mu_1 r_2 g}}}{\frac{r_1 \pi}{2\sqrt{\mu_1 r_1 g}}} = \sqrt{\frac{r_2}{r_1}} = 1,0019. \quad 4 \text{ pont}$$

Jó útviszonyok között a sebesség mindkét sávban $v_{\max} = 130 \text{ km/h}$ lesz, ekkor:

$$\frac{t_k}{t_b} = \frac{\frac{r_2 \pi}{2v_{\max}}}{\frac{r_1 \pi}{2v_{\max}}} = \frac{r_2}{r_1} = 1,0038. \quad 4 \text{ pont}$$

A keresett idők pedig:

$$t_k = \frac{r_2 \pi}{2\sqrt{\mu_1 r_2 g}} = \frac{\pi}{2} \sqrt{\frac{r_2}{\mu_1 g}} = 56,15 \text{ s} = 0,935 \text{ min}, \quad t_b = \frac{\pi}{2} \sqrt{\frac{r_1}{\mu_1 g}} = 56,04 \text{ s} = 0,934 \text{ min},$$

$$t_k = \frac{r_2 \pi}{2v_{\max}} = 43,65 \text{ s} = 0,728 \text{ min}, \quad t_b = \frac{r_1 \pi}{2v_{\max}} = 43,49 \text{ s} = 0,725 \text{ min} \quad 4 \cdot 1 = 4 \text{ pont}$$

5. feladat:

$$V = 27 \text{ l} = 0,027 \text{ m}^3, T = 25^\circ \text{C}, p = 6,404 \cdot 10^6 \text{ Pa}, \rho_g = 238 \text{ kg/m}^3,$$

$$\rho_f = 714 \text{ kg/m}^3,$$

$$m_0 = 45 \text{ kg}, h = 1,15 \text{ m}, m = 13 \text{ kg}$$

Először meg kell határozni a palackban lévő gőz és folyadék tömegét és térfogatát, és a magasságokat:

$$V_g \rho_g + (V - V_g) \rho_f = m. \quad 2 \text{ pont}$$

Innen a következő adatokat lehet kiszámítani:

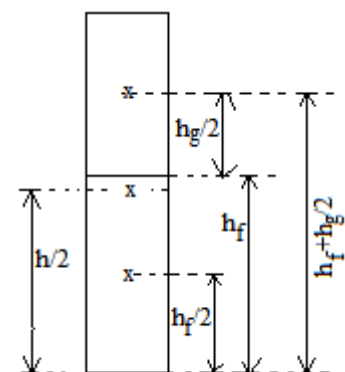
$$V_g = \frac{V \cdot \rho_f - m}{\rho_f - \rho_g} = 13,191 \approx 0,0132 \text{ m}^3, m_g = V_g \cdot \rho_g = 3,14 \text{ kg},$$

3 pont

$$h_g = \frac{V_g}{V} h = 0,562 \text{ m}$$

Ábráért: 4 pont

$$V_f = 27 \text{ l} - 13,2 \text{ l} = 13,8 \text{ l}, m_f = 9,86 \text{ kg}, h_f = 0,588 \text{ m}. \quad 3 \text{ pont}$$

A tömegközéppont meghatározásához célszerű egy ábrát rajzolni, a szükséges jelölésekkel:

$$y_{ik} = \frac{m_f \frac{h_f}{2} + m_0 \frac{h}{2} + m_g \left(h_f + \frac{h_g}{2} \right)}{m_f + m_0 + m_g} = \frac{31,49 \text{ kg} \cdot \text{m}}{58 \text{ kg}} = 0,543 \text{ m.} \quad 3 \text{ pont}$$

Mivel a folyadék sűrűsége nagyobb a gőzénél, ha mindkét fázis egyidejűleg jelen van, akkor a CO₂ tömegközéppontja a palack félmagassága alatt van. Így a teljes rendszer tömegközéppontja alacsonyabban van, mint $h/2$. 1 pont

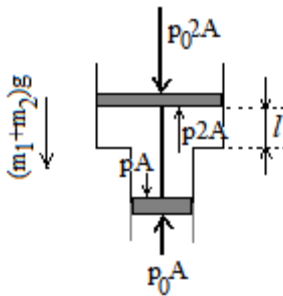
Akkor lehet legmagasabban a tömegközéppont, ha a töltetnek a legmagasabban van a tömegközéppontja, ez akkor lesz, amikor a palackban csak gőz, vagy csak folyadék van.

Ekkor a teljes rendszer tömegközéppontja $h/2$ magasan van. 2 pont

Ez utóbbi rendkívül robbanásveszélyes (minimális hőmérsékletemelkedés esetén is óriásra nőne a nyomás), ezért a másik lesz a megoldás, amikor csak gőz van a tartályban.

Ehhez az kell, hogy az m^* töltőtömeg ne legyen nagyobb, mint ami a teljes palackot telített gőzzel töltené meg: $m^* \leq V \cdot \rho_g = 6,43 \text{ kg}$. 2 pont

6. feladat:

Célszerű a dugattyúkra ható erőket az ábrába berajzolni (kivéve a rúd által kifejtett erőket, melyek összege 0). A dugattyúk egyensúlyban vannak, akkor a rájuk ható erők eredője nulla:

Ábra az erőkkel: 3 pont

$$p_0 2A + (m_1 + m_2)g + p \cdot A - p \cdot 2A - p_0 A = 0. \quad 3 \text{ pont}$$

$$\text{Innen: } p = \frac{p_0 A + (m_1 + m_2)g}{A}, \quad 2 \text{ pont}$$

Vegyük észre, hogy a gáz nyomása nem függ a hőmérséklettől, vagyis ez a folyamat izobár lesz. 3 pont

A hőmérséklet növekedésekor, a térfogat is nő, a dugattyúk felfelé mozdulnak el. 1 pont

Írjuk fel a Gay-Lussac I. törvényét:

$$\frac{V_1}{T} = \frac{V_2}{T + \Delta T}, \quad \frac{l \cdot 2A + l \cdot A}{T} = \frac{(l + \Delta l) \cdot 2A + (l - \Delta l) \cdot A}{T + \Delta T} \quad 3 \text{ pont}$$

$$\text{Innen a dugattyú } \Delta l \text{ elmozdulása: } \Delta l = \frac{3l\Delta T}{T}.$$

A T -t kifejezzük a gázokra vonatkozó állapotegyenletből:

$$p(l \cdot 2A + l \cdot A) = nRT, \quad T = \frac{3p l A}{nR}. \quad 3 \text{ pont}$$

$$\text{A dugattyúk elmozdulása: } \Delta l = \frac{3l\Delta T}{T} = \frac{nR\Delta T}{A \frac{(m_1 + m_2)g + p_0 A}{A}} = \frac{nR\Delta T}{(m_1 + m_2)g + p_0 A}. \quad 2 \text{ pont}$$

7. feladat:

$$m_1 = 30 \text{ g} = 0,03 \text{ kg}, \quad T_1 = 20^\circ\text{C}, \quad \Delta T = 80^\circ\text{C}, \quad \eta = 70\%, \quad c = 4,18 \frac{\text{kJ}}{\text{kg}^\circ\text{C}}, \quad L_f = 2,26 \cdot 10^6 \frac{\text{J}}{\text{kg}}, \quad t = 60 \text{ s}$$

$$m_2 = 3 \text{ g} = 0,003 \text{ kg}, \quad d = 1 \mu\text{m} = 10^{-6} \text{ m}, \quad r = 5 \cdot 10^{-7} \text{ m}, \quad \alpha = 0,073 \text{ J/m}^2, \quad P_2 = 30 \text{ W}$$

Először a melegítés, elforralás elvén működő készülékre végezzük el a számításokat.

A melegítésre fordított munka 1 perc alatt, és a teljesítmények:

$$W_h = m_1 (c \cdot \Delta T + L_f) = 77,8 \text{ kJ}, \quad 4 \text{ pont}$$

$$P_h = \frac{W_h}{t} = (1,297 \text{ kW}) = 1,30 \text{ kW}, \quad \text{2 pont}$$

$$P_{\text{felvett}} = \frac{P_h}{\eta} = 1,85 \text{ kW}. \quad \text{2 pont}$$

Az ultrahangos készülékkel kapcsolatos számítások:

$$\text{Egyetlen csepp térfogata, ill. tömege: } V_1 = \frac{4r^3\pi}{3} = 5,23 \cdot 10^{-19} \text{ m}^3, \quad m^* = V_1 \rho = 5,23 \cdot 10^{-16} \text{ kg} \quad \text{2 pont}$$

$$\text{A cseppek száma: } N_{cs} = \frac{V}{V_1} = \frac{3m_2}{\rho \cdot 4r^3\pi} = 5,73 \cdot 10^{12}. \quad \text{1 pont}$$

$$\text{Egy csepp, ill. az összes csepp felszíne: } A_1 = 4r^2\pi, \quad A = N_{cs} \cdot A_1 = \frac{3m_2}{\rho \cdot r} = 18 \text{ m}^2. \quad \text{2 pont}$$

A 3 g víz kezdeti felszíne elhanyagolható, a feldarabolás utánihoz képest: $\Delta A \approx A$ 1 pont

A daraboláskor végzett munka: $W_{uh} = \alpha \cdot \Delta A = 1,314 \text{ J}$. 4 pont

$$\text{A hasznos teljesítmény, és a hatásfok: } P_{uhh} = \frac{W_f}{t} = 0,022 \text{ W}, \quad \eta_{uh} = 0,073\%. \quad \text{2 pont}$$

8. feladat:

$$d_0 = 1 \text{ mm}, r_0 = 5 \cdot 10^{-4} \text{ m}, \rho = 5 \cdot 10^{-7} \Omega \text{m}, I = 5 \text{ A}, \lambda = 0,2 \frac{\text{W}}{\text{m} \cdot \text{K}}, d_1 = 0,1 \text{ mm}, d_2 = 2 \text{ mm}$$

Az l hosszúságú vezetékben időegység alatt termelődő Joule-hő:

$$\frac{Q}{t} = I^2 R = I^2 \frac{\rho l}{r_0^2 \pi} = 15,92 \frac{\text{W}}{\text{m}} l. \quad \text{2 pont}$$

A vékonyabb szigetelés külső és belső felülete kicsit különbözik:

$$\frac{A_k}{A_b} = \frac{2(r_0 + d_1)\pi l}{2r_0\pi l} = \frac{r_0 + d_1}{r_0} = 1,2.$$

A hővezetőképesség dimenziója: $\frac{[\text{teljesítmény}]}{[\text{hosszúság}][\text{hőmérséklet}]}$ alapján, és a szövegben elmondottak

szerint kikövetkeztethető, hogy: $\frac{Q}{t} = \lambda A \frac{\Delta T}{d}$ összefüggés írható fel. A keresztmetszet

változását elhanyagoljuk: 1 pont

$$\frac{Q}{t} = \lambda A_b \frac{\Delta T}{d_1}, \quad I^2 \frac{\rho l}{r_0^2 \pi} = \lambda \cdot 2r_0\pi l \frac{\Delta T}{d_1}, \quad \text{2 pont}$$

$$\text{innen } \Delta T = \frac{I^2 \rho d_1}{2r_0^3 \pi^2 \lambda} = 2,54 \text{ K}. \quad (\text{Esetleg számolhatott a külső felülettel is, akkor } 2,11 \text{ K adódik,}$$

vagy számolhat a középértékkel, akkor 2,31 K adódik. Bármelyik elfogadható.) 2 pont

$$\text{A vastagabb szigetelés esetén } \frac{A_k}{A_b} = \frac{2(r_0 + d_2)\pi l}{2r_0\pi l} = \frac{r_0 + d_2}{r_0} = 5,0. \quad \text{Itt nem hanyagolhatjuk el}$$

azt, hogy a felület, amelyen a hő átvezetődik egyre nagyobb, ötszörösére megnő. 1 pont

A szigetelő réteget bontsuk fel Δd falvastagságú csövekre, ahol Δd legyen elegendően kicsi ahhoz, hogy a fentiek szerint dolgozhassunk. Itt kínálkozna Δd -re a 0,1 mm-es érték.

Osszuk fel a szigetelést N részre: $\Delta d = \frac{d_2}{N}$. Minden rétegen, a falra merőlegesen, ugyanannyi

hőnek kell áthaladnia, ha időben már állandósult a hőmérsékletkülönbség:

Az i -ik rétegre felírva a hőmérsékletkülönbséget:

$$\Delta T_i = \frac{I^2 \rho \Delta d}{2r_0^2 (r_0 + d_i) \pi^2 \lambda} = \frac{I^2 \rho \Delta d}{2r_0^2 (r_0 + (i-1)\Delta d) \pi^2 \lambda} = \frac{I^2 \rho \Delta d}{2r_0^2 \pi^2 \lambda} \frac{1}{(r_0 + (i-1)\Delta d)} = 12,68K \frac{\Delta d}{(r_0 + (i-1)\Delta d)}$$

Ha az összes rétegen kialakuló hőmérsékletkülönbséget összeadjuk, akkor a szigetelő két határán a hőmérsékletkülönbségre a következő közelítő értékeket kaphatjuk, melyek mindig felülről becsülik a valódi értéket:

$$\Delta T^* \approx 12,68K \frac{d_2}{N} \left[\frac{1}{r_0} + \frac{1}{r_0 + \frac{d_2}{N}} + \dots + \frac{1}{\left(r_0 + (i-1)\frac{d_2}{N}\right)} + \dots + \frac{1}{\left(r_0 + (N-1)\frac{d_2}{N}\right)} \right],$$

Alulról is becsülhetjük a hőmérsékletkülönbséget:

$$\Delta T^* \approx 12,68K \frac{d_2}{N} \left[\frac{1}{r_0 + \frac{d_2}{N}} + \dots + \frac{1}{\left(r_0 + (i-1)\frac{d_2}{N}\right)} + \dots + \frac{1}{\left(r_0 + (N-1)\frac{d_2}{N}\right)} + \frac{1}{r_0 + d_2} \right].$$

N	ΔT_f^* (K) (felülről becsülve)	ΔT_a^{**} (K) (alulról becsülve)
1	50,7	10,1
2	33,81	13,6
4	26,4	16,2
5	25,1	17,0
8	23,2	18,1
10	22,6	18,51
20	21,5	19,4

Azt tudjuk mondani, bármelyik N -re, hogy $\Delta T_a^{**} < \Delta T^* < \Delta T_f^{**}$.

A maradék 12 pontra nézve a pontozási javaslat:

Ha csak egyik irányból készült becslés, akkor

$N < 5$, akkor

4 pont,

$N \geq 5$, akkor

6 pont,

$N \geq 8$, akkor

8 pont.

Ha a másik irányból is van becslés, akkor adjunk további 4 pontot.

Ha a pontos értéket megadja megfelelő indoklással, akkor szintén jár a 12 pont.

Megjegyzés: (Az első részben a pontos érték: $\Delta T = 2,31K$.) A vastagabb szigetelésnél a pontos

értéket a $\Delta T^* = 12,68K \ln \frac{r_0 + d_2}{r_0}$ összefüggés adja, amelyből $\Delta T^* = 20,4 K$.

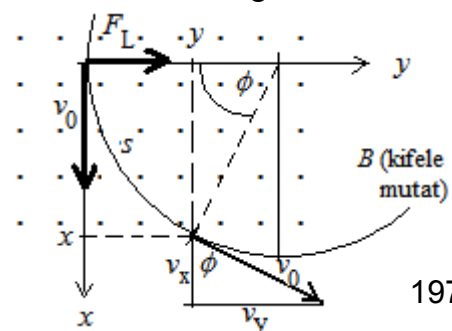
9. feladat:

$m = 2,5 \cdot 10^{-9} \text{ kg}$, $Q = -3,0 \mu\text{C}$, $B_z = 0,4 \text{ T}$, $t=0$ -ban $v_0 = 200 \text{ m/s}$, $s = 0,5 \text{ m}$

Mivel a kezdeti pillanatban a homogén mágneses tér indukció vektora merőleges a sebességre, a részecske körpályán fog mozogni.

A pálya az x - y síkban fekszik,

a negatív töltés miatt a Lorentz erő az y tengely irányába mutat,

a kör érintője a kezdeti sebesség, ezért a pálya középpontja az y tengelyen van. **2 pont**
 A pálya sugara a dinamika alapegyenletéből:

$$|Q|v_0B = m \frac{v_0^2}{r}, \text{ innen } r = \frac{mv_0}{|Q|B} = 0,417 \text{ m.} \quad \mathbf{4 \text{ pont}}$$

Ábra **6 pont**

A φ értéke:

$$\varphi = \frac{s}{r} = 1,2 \text{ rad} = 68,8^\circ. \quad \mathbf{1 \text{ pont}}$$

A 0,5 méter út után a helykoordináták: $x = r \sin \varphi = 0,389 \text{ m}$, $y = r - r \cos \varphi = 0,266 \text{ m}$. **3 pont**
 Sebességének nagysága a kezdősebességgel egyenlő, iránya az ábrán látható, komponensei:

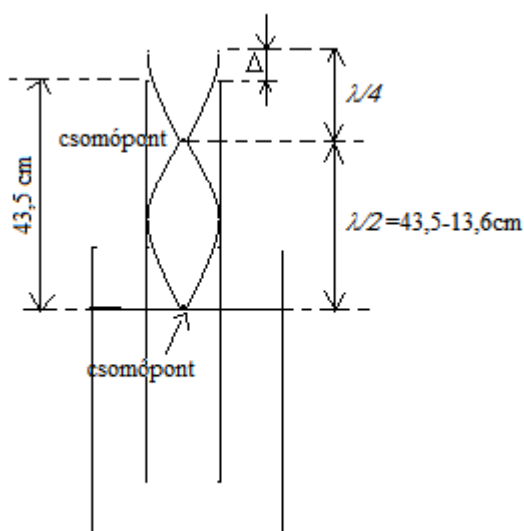
$$v_x = v_0 \cos \varphi = 72,5 \frac{\text{m}}{\text{s}}, \quad v_y = v_0 \sin \varphi = 186,4 \frac{\text{m}}{\text{s}}. \quad \mathbf{2 \text{ pont}}$$

Az ezzel egyenértékű válaszok is elfogadhatóak, pl. a sebessége 200m/s, és a sebességvektor az x tengellyel $68,8^\circ$ -os szöget zár be.

$$\text{A } 0,5 \text{ méter utat } t = \frac{s}{v_0} = 2,5 \text{ ms} \text{ idő alatt teszi meg.} \quad \mathbf{2 \text{ pont}}$$

10. feladat

$$f = 512 \text{ Hz}, l_1 = 13,6 \text{ cm}, l_2 = 43,5 \text{ cm}$$

A rajzon jól látható, hogy a második rezonancia esetén melyik adat melyik távolságnak felel meg. Az első rezonanciát akkor kapjuk, ha a vízszint egybeesik a magasabb csomóponttal. A víz fölötti rész változatlan marad.

Az ábra a pontos eligazodást szolgálja, ezért nagyon értékes a megoldás szempontjából. **10 pont**

A számolás nagyon egyszerű ezután. Először a hullámhossz határozható meg:

$$l_2 - l_1 = \frac{\lambda}{2}, \quad \lambda = 2(l_2 - l_1) = 59,8 \text{ cm.} \quad \mathbf{4 \text{ pont}}$$

$$\text{Ebből a hang sebessége: } v = \frac{\lambda}{T} = \lambda \cdot f = 306,2 \frac{\text{m}}{\text{s}}.$$

3 pont

A végkorrekció:

$$\frac{\lambda}{4} = l_1 + \Delta, \quad \Delta = \frac{\lambda}{4} - l_1 = 1,35 \text{ cm.} \quad \mathbf{3 \text{ pont}}$$

Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny
2008

EREDMÉNYEK

9. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
I.	Varga Ádám	Ságvári E. Gyakorló Gimnázium, Szeged	Tóth Károly
II.	Borgulya Bálint	Dugonics András Piarista Gimnázium, Szeged	Rácz László
II.	Dudás Zsolt	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
III.	Csikós Dániel	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
III.	Muszka Balázs	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
III.	Zelena Réka	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
IV.	Kószó Simon	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
IV.	Kispéter Tamás	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
V.	Fejes Máté	Ságvári E. Gyakorló Gimnázium, Szeged	Csiszár Imre
V.	Nagy Donát	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
VI.	Hegedűs Csaba	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
VI.	Kunos Vid	Ságvári E. Gyakorló Gimnázium, Szeged	Tóth Károly
VI.	Lukács Tamás	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
VI.	Perjési Gábor	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás

10. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
I.	Csala Dániel	Ságvári E. Gyakorló Gimnázium, Szeged	Tóth Károly
I.	Nagymihály Márk	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Csányi Sándor
II.	András Csaba	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Csányi Sándor
III.	Lupsic Balázs	Ságvári E. Gyakorló Gimnázium, Szeged	Tóth Károly
III.	Novák Tibor	Rózsa Ferenc Gimnázium, Békéscsaba	Pocsai Zoltán
IV.	Mayer Jakab	Ságvári E. Gyakorló Gimnázium, Szeged	Tóth Károly
IV.	Pásztor Ádám	Verseghegy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Pécsi István
V.	Cseppentő Lajos	Varga Katalin Gimnázium, Szolnok	Balogh Béla
V.	Jarabek Gergely	Ságvári E. Gyakorló Gimnázium, Szeged	Tóth Károly
V.	Faragó Anikó	Ságvári E. Gyakorló Gimnázium, Szeged	Tóth Károly
VI.	Balla Esztella	Ságvári E. Gyakorló Gimnázium, Szeged	Tóth Károly
VI.	Zsolczai Viktor	Verseghegy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Pécsi István
VI.	Lénárt Tamás	Verseghegy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Pécsi István
VI.	Trényi Róbert	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Csányi Sándor

11. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
I.	Szűcs Gergely	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
II.	Deák Zsolt	Verseghy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Szécsiné Festő Hegedűs Margit
II.	Török Balázs	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
III.	Földes Imre	Verseghy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Szécsiné Festő Hegedűs Margit
IV.	Blázsik Zoltán	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
V.	Csányi Gergely	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
V.	Bencs Ferenc	Ságvári E. Gyakorló Gimnázium, Szeged	Tóth Károly
V.	Englert Dávid	Varga Katalin Gimnázium, Szolnok	Nagy Tibor
V.	Fejes Márk	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
VI.	Simon Károly	Ságvári E. Gyakorló Gimnázium, Szeged	Győri István
VI.	Zöldi-Kovács Róbert	Bányai Júlia Gimnázium, Kecskemét	Bakk János

12. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
I.	Balog Anna	Rózsa Ferenc Gimnázium, Békéscsaba	Pocsa Zoltán
II.	Bartha Dávid	Bolyai János Gimnázium, Kecskemét	Vincze Zoltán
II.	Benák Attila	Ságvári E. Gyakorló Gimnázium, Szeged	Csiszár Imre
II.	Kele Péter	Déri Miksa Ipari SZKI, Szeged	Horváth László Horváth József
III.	Szeles Annamária	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
III.	Deli Gábor	Eötvös József Középiskola, Heves	Kis Tamás, Erdész László
IV.	Balogh Ádám	Ságvári E. Gyakorló Gimnázium, Szeged	Csiszár Imre
IV.	Farkas Tamás	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
IV.	Páli Róbert	Ságvári E. Gyakorló Gimnázium, Szeged	Csiszár Imre
V.	Tóth László	Debreceni Ref. Kollégium Dóczy Gimn.	Tófalusi Péter
V.	Molnár Tamás	Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
VI.	Kertész Sándor	Ságvári E. Gyakorló Gimnázium, Szeged	Győri István
VI.	Makai Zoltán	Verseghy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Veres Dénes

Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny
2008 / 2009
2009. január 15. 14⁰⁰-17⁰⁰

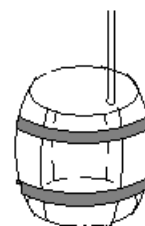
A feladatok megoldásait önállóan kell elkészítenie. Bármely tárgyi segédeszköz (könyv, jegyzet, számológép) használható, mobiltelefon, internet nem. Minden feladatot külön lapon oldjon meg! Törekedjen a világos, áttekinthető leírásra! Egy feladat teljes és hibátlan megoldása 20 pontot ér.

***Jó munkát kíván az ELFT Csongrád Megyei Csoportja és a feladatok kitűzői:
Hilbert Margit, Roósz Gergő, Sarlós Ferenc és Varjú Katalin***

A kitűzött feladatok:

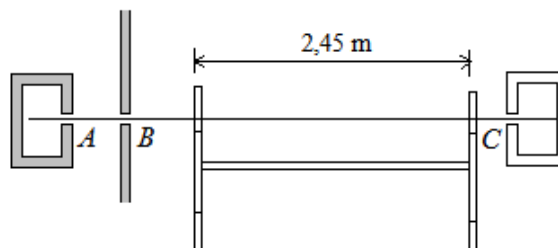
9. évfolyam	1, 2, 3, 4
10. évfolyam	2, 4, 5, 6
11. évfolyam	4, 6, 7, 8
12. évfolyam	5, 7, 8, 9

1. A következő kísérletet elsőként Blaise Pascal végezte el a XVII. században. Egy hordóba hosszú, vékony 1 cm belső átmérőjű csövet illesztett, amelyen keresztül vízzel megtöltötte a hordót. A hordó megtelte után tovább töltötte a vizet a csőbe. A hordó 50 cm átmérőjű fedele akkor szakadt fel, amikor a csőben 1,2 liter víz volt. Mekkora erő szakította fel a hordó fedelét? Hányszorosa ez az 1,2 liter víz súlyának?

2. Egy szánkó tömege 40 kg, a csúszási súrlódási tényezője havon 0,08, jeges felületen elhanyagolhatóan kicsi. A szánkó vízszintes havas talajon áll, tőle 30 m távolságban kezdődik egy jeges felületű 30°-os lejtő. A szánkót álló helyzetből 6 másodperc alatt egy állandó nagyságú, vízszintes irányú erővel gyorsítjuk, majd magára hagyjuk. Mekkora erővel toltuk a szánkót, ha a lejtőn 1 méter magasan áll meg? Végül milyen távolságban áll meg az elindulási helytől?

3. A repülési idő módszer gáz atomok sebességének meghatározására szolgál. A részecskék az AB irányban távoznak egy zárt térből és C -ben gyűlnek össze, miután áthaladnak a két azonos tengelyen forgó tárcsán, amelyeken 16 keskeny, sugárirányú rés van. A tárcsák forgási sebességét változtatva azt tapasztaljuk, hogy a részecskék csak a tengely bizonyos fordulatszámainál jutnak el C -be, például 50 1/s fordulatszám esetén (azaz 1 másodperc alatt 50-szer fordul körbe). Mekkora lehet a C -ben összegyűlt részecskék sebességének legnagyobb értéke? Milyen más sebességük lehet? A két tárcsán a rések AB irányból nézve fedik egymást.

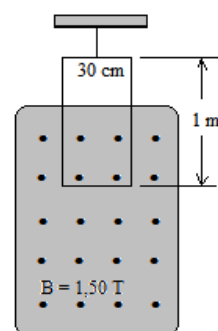
4. Az m_1 és m_2 tömegű golyók 1 m/s és 4 m/s sebességgel vízszintes talajon egymás felé mozognak. Tökéletesen rugalmas ütközést követően az m_2 tömegű golyó megáll. Mekkora az $m_1 = 2$ kg tömegű golyó ütközés utáni sebessége? Mekkora az m_2 tömeg? Milyen távol van az ütközés helyétől a két golyó együttesének tömegközéppontja az ütközés előtt, ill. után 2 másodperccel?

5. Az A tartály térfogata háromszor akkora, mint a hozzá vékony csővel csatlakozó B tartályé. Az edényekben 15°C hőmérsékletű, 10^5 Pa nyomású levegő van. Az A tartályt 100°C-ra melegítjük, és ezen a hőmérsékleten tartjuk, míg B hőmérséklete változatlanul 15°C marad. Hány százalékkal növekszik a B tartályban levő gáz tömege, és mekkora lesz az edényekben a nyomás?

6. Szegeden nincs fedett sportuszoda, télen sátrat húznak a medencék fölé. A sátnak nincs merev rudazata, a ventilátorokkal befűjt levegő túlnyomása tartja feszesen. A sátor alakját közelítsük 25 m sugarú 70 m hosszú fél hengerrel, melynek végei le vannak zárva ponyvával. A ponyva anyaga négyzetméterenként 890 g tömegű. A rögzítésre használt hurkok és kötelek együttes tömege 1200 kg. Becsüljük meg, hogy legalább mekkora a túlnyomás a sátorban, amikor a ponyva éppen kifeszül! A sátor stabil használatához $0,0015 p_0$ túlnyomás szükséges. Mekkora erő húzza felfelé a betonozott partszakaszt a rögzítést biztosító fűleken keresztül? A levegő súlyából adódó nyomásváltozásoktól tekintsünk el! Becsüljük meg, hogy mikor és hány százalékkal több O_2 molekula jut egy levegővétellel a tüdönkbe: ha a szabadban vagyunk, vagy az uszoda sátra alatt! A szabadban -5°C -os száraz, a sátor alatt pedig nagyon párás (vízgőzzel telített) 20°C -os levegő van, a külső légnyomás 10^5 Pa.

7. Mekkora maximális gyorsulást érhet el egy motorkerékpár anélkül, hogy felemelkedne az első kereke? A motorkerékpár tömege motorossal együtt 150 kg, a két kerék tengelytávolsága 1 m, a motoros és a motor együttes tömegközéppontja a két tengelytől azonos távolságban, a talaj fölött 80 cm magasan van. Tegyük fel, hogy a kerekek jól tapadnak, nem csúsznak meg. A motorkerékpáron két csomagtartó is található, az egyik az első a másik a hátsó tengely felett, a talajtól 80 cm távolságban. Mennyivel változik az elérhető maximális gyorsulás, ha a motoros egy 30 kg tömegű csomagot helyez az első csomagtartóba, vagy a hátsó csomagtartóba?

8. Egy huzalon 1 m hosszú és 30 cm széles derékszögű vezető keret függ egy nagy mágnes két pólusa közötti térben úgy, hogy a keret felső része kilóg a mágneses mezőből. A pólusok között a mágneses indukció 1,5 T, a papír síkjából kifelé mutat. A vezetőkeret ohmos ellenállása 0,02 Ω . A függesztő huzalt elvágva a hurok leesik. Határozzuk meg a keretben indukált áram irányát (a) mielőtt a teljes keret beér a mágneses mezőbe, (b) amikor a teljes keret a mágneses mezőben van, (c) amikor a keret alsó része már kilóg a mágneses mezőből! Mielőtt a keret teljes egészében kiesik a mágneses mezőből, 8 cm/s állandósult sebességgel mozog. Mekkora a keret tömege?

9. Fény-anyag kölcsönhatáskor a fény – mint elektromágneses hullám – az anyagban periódikus töltésszétválasztódást hoz létre, a mozgó töltések pedig fényt keltenek. Ha a beeső fény intenzitása (területegységre jutó teljesítmény) elég nagy, akkor ún. nemlineáris optikai jelenségek lépnek fel, vagyis a gerjesztés hatására létrejövő rezgésben a gerjesztő frekvencia felharmonikusai is megjelennek. Ilyenkor a kilépő fényben is lesznek felharmonikusok. Ez a jelenség játszódik le, ha egy Nd:YAG lézer infravörös fénye (1064 nm) egy lítium-triborát (LiB_3O_5) kristályon halad keresztül. A kristályból kilépő 532 nm hullámhosszúságú zöld fény intenzitása arányos a belépő infravörös fény intenzitásának négyzetével, az arányossági tényező $2 \cdot 10^{-11} \text{ cm}^2/\text{W}$. Az SZTE-n található Nd:YAG lézer 2 cm átmérőjű nyalábban bocsát ki 10 mJ energiájú, 35 ps időtartamú felvillanásokat. Mekkora intenzitás, illetve energia érhető el 532 nm hullámhosszon a fenti kristállyal? Tekintsük úgy, hogy a nyaláb intenzitása a keresztmetszetben és a felvillanás ideje alatt nem változik.

Az átalakítás hatásosabb, ha a lézerből kilépő fény keresztmetszetét lecsökkentjük. Tervezzünk nyalábszűkítőt az optimális intenzitás eléréséhez! A kristály roncsolási küszöbe $2,5 \cdot 10^9 \text{ W/cm}^2$, ennél nagyobb intenzitás kerülendő. A nyalábszűkítő két lencséből álló optikai rendszer, melyeknek közös pontba esik a fókuszpontjuk, így a párhuzamosan érkező nyalábból kisebb átmérőjű párhuzamos nyalábot állít elő. Milyen fókusz távolságú lencsékre van szükségünk, ha a két lencsét egymástól 20 cm távolságra tudjuk elhelyezni? Mekkora az így elérhető maximális energia? Mekkora az 532 nm-es fény keltésének hatásfoka?

Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny

2008 / 2009

MEGOLDÁSOK

Általános megjegyzések: A megoldókulcs elkészítésével segítséget kívánunk nyújtani a javításhoz. Igyekeztünk minél több részpontszámot megjelölni, hogy a javítás minél inkább egységes lehessen. Természetesen az egyedi megoldások pontozását Önöktől várjuk.

A feladatok megoldásánál a $g = 9,81 \text{ m/s}^2$ értéket használjuk. A megoldás $g = 10 \text{ m/s}^2$ esetén is teljes értékűnek tekinthető.

1. feladat:

$$D = 50 \text{ cm} = 0,5 \text{ m}, V_0 = 1,2 \text{ l} = 1,2 \cdot 10^{-3} \text{ m}^3, d = 1 \text{ cm} = 10^{-2} \text{ m}, g = 9,81 \text{ m/s}^2, \rho = 1000 \text{ kg/m}^3$$

$$\text{A csőben a vízoszlop magassága } h = \frac{V}{\left(\frac{d}{2}\right)^2 \pi} = 15,3 \text{ m}, \quad \mathbf{5 \text{ pont}}$$

$$\text{amelynek a nyomása } p_{\text{víz}} = \rho gh = 1,501 \cdot 10^5 \text{ Pa}. \quad \mathbf{5 \text{ pont}}$$

A hordó fedelét alulról nyomja a víz $p_0 + p_{\text{víz}}$ nyomással, felülről a levegő p_0 nyomással, a két erő eredője szakítja fel a hordó fedelét

$$F \approx p \left(\frac{D}{2}\right)^2 \pi = 29,43 \text{ kN}. \quad \mathbf{5 \text{ pont}}$$

$$\text{Az } 1,2 \text{ l víz súlya } m \cdot g = V_0 \cdot \rho \cdot g = 11,77 \text{ N}, \quad \mathbf{1 \text{ pont}}$$

$$\text{és } \frac{mg}{F} = 0,0004. \text{ A felszakító erő } \mathbf{2500}\text{-szor nagyobb, mint a csőben lévő víz súlya.} \quad \mathbf{4 \text{ pont}}$$

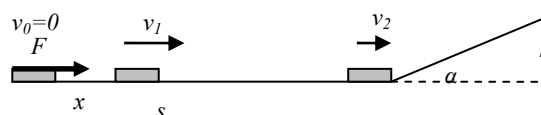
Megjegyzés: A cső átmérője lényegesen kisebb, mint a hordóé, ezért elhanyagolható a keresztmetszete a hordóéhoz

$$\text{képest, } \left(\frac{D}{2}\right)^2 \pi = 0,19625 \text{ m}^2 \quad \text{és} \quad \left(\frac{D}{2}\right)^2 \pi - \left(\frac{d}{2}\right)^2 \pi = 0,19617 \text{ m}^2.$$

2. feladat:

$$m = 40 \text{ kg}, \mu = 0,08, s = 30 \text{ m}, \alpha = 30^\circ, t = 6 \text{ s}, h = 1 \text{ m}, g = 9,81 \text{ m/s}^2$$

A szánkót x úton gyorsítjuk F erővel v_1 sebességre. a lejtőt v_2 sebességgel éri el, t_2 idejű lassulás után. A lejtőn felfelé és lefelé is t_3 ideig mozog, majd a lejtő aljától további t_4 idő után megáll.

Írjuk fel a szánkó mozgásának egyes szakaszaira a munkatételt:

$$\text{A gyorsítási szakaszra: } Fx - \mu mgx = \frac{1}{2}mv_1^2 \quad \mathbf{(1)} \quad \mathbf{2 \text{ pont}}$$

$$\text{A vízszintes lassulás: } -\mu mg(s-x) = \frac{1}{2}mv_2^2 - \frac{1}{2}mv_1^2 \quad \mathbf{(2)} \quad \mathbf{2 \text{ pont}}$$

$$\text{A lejtőn felfelé mozgás: } -mgh = 0 - \frac{1}{2}mv_2^2 \quad \mathbf{(3)} \quad \mathbf{2 \text{ pont}}$$

$$\text{Lejtőn lefelé mozgás: } mgh = \frac{1}{2}mv_3^2 \quad \mathbf{(4)} \quad \mathbf{2 \text{ pont}}$$

$$\text{Visszafelé csúszás: } -\mu mgs' = 0 - \frac{1}{2}mv_3^2 \quad \mathbf{(5)} \quad \mathbf{2 \text{ pont}}$$

Az (1)-(3) egyenleteket összeadva kapjuk: $Fx - \mu mgs - mgh = 0$, ahonnan

$$x = \frac{\mu mgs + mgh}{F} = mg \frac{\mu s + h}{F}.$$

A gyorsulási szakaszra felírva a dinamika alapegyenletét: $F - \mu mg = ma_1$, ahonnan a test

gyorsulása: $a_1 = \frac{F}{m} - \mu g$. A megtett út: $x = \frac{a_1}{2} t_1^2 = \left(\frac{F}{m} - \mu g \right) \frac{t_1^2}{2}$ **2 pont**

A megtett út két különböző kifejezését összevetve F -re másodfokú egyenletet kapunk:

$$\left(\frac{F}{m} - \mu g \right) \frac{t_1^2}{2} = mg \frac{\mu s + h}{F}, \text{ rendezve: } F^2 - \mu mgF - 2m^2 g \frac{\mu s + h}{t^2} = 0$$

$$F = \frac{\mu mg}{2} \pm \sqrt{\left(\frac{\mu mg}{2} \right)^2 + 2m^2 g \frac{\mu s + h}{t^2}} = 15,70 \text{ N} \pm 56,67 \text{ N} = \underline{72,4 \text{ N}}$$
 3 pont

A (3) és (4) egyenleteket összevetve következik, hogy $v_3 = v_2 = \sqrt{2gh} = 4,43 \frac{\text{m}}{\text{s}}$.

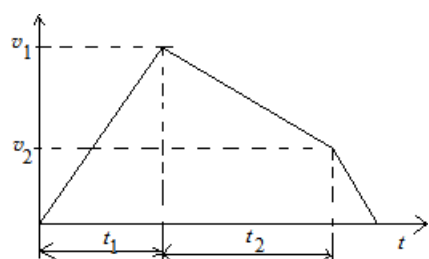
Az (5) egyenletből: $s' = \frac{v_3^2}{2\mu g} = \frac{h}{\mu} = 12,5 \text{ m}$. **4 pont**

A test másodszor a lejtő aljától $12,5 \text{ m}$ távolságban áll meg, az eredeti indulási helyétől $30 \text{ m} - 12,5 \text{ m} = \underline{17,5 \text{ m}}$ távolságban.

1 pont

(Az erőre helyes válasz: **15 pont**, a távolságra **5 pont**.)

Másik megoldásban ugyanazokat a jelöléseket használom, mint fent:

a vízszintes szakasz a területekből is kiszámítható:

$$s = \frac{v_1}{2} t_1 + \frac{v_1 + v_2}{2} t_2,$$

az első gyorsítási szakaszra a mozgásegyenlet:

$$F - F_s = ma_1 \text{ és } v_1 = a_1 t_1. \text{ A második szakaszon}$$

$$t_2 = \frac{v_2 - v_1}{a_2}, \text{ ahol } a_2 = \frac{-F_s}{m} = -\mu g. \text{ Ezen egyenletekből}$$

v_1 -re a következő másodfokú egyenletet kapjuk:

$$v_1^2 + \mu g t v_1 - (v_2^2 + 2\mu g s) = 0, \text{ ahol } v_2 = \sqrt{2gh}.$$

(A v_2 kiszámítható a mechanikai energia-megmaradás tételének felhasználásával, amelyet a lejtőn való mozgásra alkalmazunk, vagy a mozgásegyenletekből: A lejtőn a gyorsulás:

$$a_3 = -g \sin \alpha = -g/2, \text{ a mozgás ideje } t_3 = \frac{0 - v_2}{-g/2} = \frac{2v_2}{g}, \text{ és}$$

$$s_3 = \frac{v_2}{2} t_3 = \frac{v_2^2}{g} = 2h \Rightarrow v_2^2 = 2gh = 4,43 \text{ m/s.})$$

A másodfokú egyenletből csak az egyik gyöknek van fizikai jelentése, ennek számértéke:

$v_1 = 6,15 \text{ m/s}$. Ebből számolható a többi mennyiség:

$$a_1 = 1,024 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}, s_1 = 18,44 \text{ m}, F - F_s = ma_1 = 40,97 \text{ N}, F_s = \mu gm = 31,92 \text{ N}, \underline{F = 72,36 \text{ N}}. \quad \textbf{15 pont}$$

A mechanikai energia-megmaradás tétele miatt, a lejtőről ugyanakkora sebességgel érkezik vissza a szánkó a vízszintes területre, ahol a_2 lesz a gyorsulása (azaz lassul), a megállásig

$$\text{eltelt idő: } t_4 = \frac{0 - v_2}{a_2} = \frac{\sqrt{2gh}}{\mu g} = 5,644 \text{ s} \text{ és a megtett út } s = \frac{v_2}{2} t_4 = 12,5 \text{ m}. \text{ A kezdőponttól}$$

17,5 méterre fog végül megállni.

5 pont

3. feladat:

$$N = 16, f = 50 \text{ 1/s}, s = 2,45 \text{ m}$$

A részecskék akkor érnek el C-be, amikor mind a két tárcsán éppen rést találnak. **2 pont**

Az első tárcsán átjutó részecske, az átlépést követően $T = \frac{1}{Nf} = 1,25 \cdot 10^{-3} \text{ s}$ időközönként

talál rést a második tárcsán, vagyis akkor, ha a tárcsák s távolságát a részecske $t = kT$ idő alatt teszi meg, ahol k pozitív egész szám. **10 pont**

Ennek megfelelően a C-ben összegyűjtött atomok sebessége:

$$v = \frac{s}{t} = \frac{s}{k} Nf = \frac{1}{k} 1960 \frac{\text{m}}{\text{s}}, \quad \mathbf{2 \text{ pont}}$$

$$\text{ennek maximális értéke } v_{\max} = 1960 \frac{\text{m}}{\text{s}}. \quad \mathbf{3 \text{ pont}}$$

További lehetséges értékek: 980 m/s, 653,3 m/s, 490 m/s... **3 pont**

4. feladat:

$$m_1 = 2 \text{ kg}, v_1 = 1 \text{ m/s}, v_2 = 4 \text{ m/s}, u_2 = 0, t = 2 \text{ s}$$

A számolásnál a 2-es golyó sebességét vegyük pozitívnak:

Tökéletesen rugalmas ütközésre igaz a lendület – és a kinetikai energia megmaradásának

$$\text{törvénye: } m_2 v_2 - m_1 v_1 = m_1 u_1 \text{ és } \frac{1}{2} m_1 v_1^2 + \frac{1}{2} m_2 v_2^2 = \frac{1}{2} m_1 u_1^2. \quad \mathbf{5+5 \text{ pont}}$$

A lendület-megmaradás törvényéből kifejezzük u_1 -t és behelyettesítjük az energia-megmaradás törvényébe:

$$u_1 = \frac{m_2 v_2 - m_1 v_1}{m_1}, \text{ és } \frac{1}{2} m_1 v_1^2 + \frac{1}{2} m_2 v_2^2 = \frac{1}{2} m_1 \left(\frac{m_2 v_2 - m_1 v_1}{m_1} \right)^2.$$

$$\text{Rendezve: } m_2 v_2 \left(\left(\frac{m_2}{m_1} - 1 \right) v_2 - 2v_1 \right) = 0.$$

$$\text{Ahonnan } \left(\frac{m_2}{m_1} - 1 \right) v_2 - 2v_1 = 0, \text{ azaz } m_2 = m_1 \left(2 \frac{v_1}{v_2} + 1 \right) = \underline{3 \text{ kg}}. \quad \mathbf{3 \text{ pont}}$$

$$\text{Visszahelyettesítés után: } u_1 = 5 \frac{\text{m}}{\text{s}}. \quad \mathbf{2 \text{ pont}}$$

Feltételezzük, hogy a két golyóra ható külső erők eredője 0, ezért a tömegközéppont sebessége mindvégig állandó: ütközés helyétől az 1-es golyó $D = u_1 \cdot 2s = 10 \text{ m}$ -t távolodik el, a 2-es pedig áll. Legyen ebben a pillanatban d a tömegközéppont helye m_2 -től:

$$(D - d)m_1 = d \cdot m_2, \quad d = \frac{m_1}{m_1 + m_2} D = \underline{4 \text{ méter}}. \quad \mathbf{3 \text{ pont}}$$

$$\text{Ebből a } v_{TK} = \frac{4 \text{ m}}{2 \text{ s}} = 2 \frac{\text{m}}{\text{s}}. \text{ Ütközés előtt 2 másodperccel is 4 méterre volt a tömegközéppont}$$

az ütközés helyétől, csak a másik irányban. **2 pont**

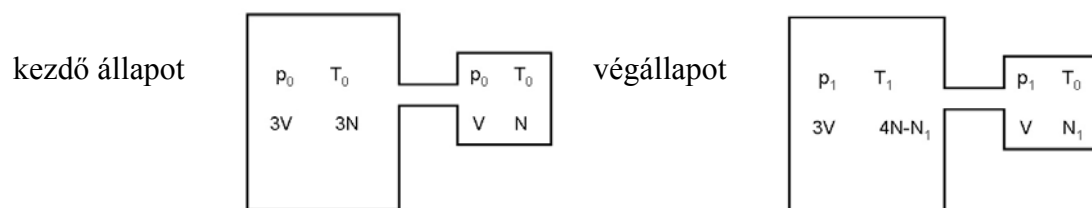
Más megfontolással: először kiszámítjuk a tömegközéppont sebességét:

$$v_{TKP} = \frac{m_2 v_2 - m_1 v_1}{m_1 + m_2} = 2 \frac{\text{m}}{\text{s}}.$$

Az ütközés helyétől 2 s elteltével, ill. azt megelőzően is $2s \cdot 2 \frac{\text{m}}{\text{s}} = 4 \text{ m}$ távol lesz a tömegközéppont.

5. feladat:

$p_0 = 10^5 \text{ Pa}$, $T_0 = 15^\circ\text{C} = 288 \text{ K}$, $T_1 = 100^\circ\text{C} = 373 \text{ K}$, az egyszerűség kedvéért az összes részecskeszámot $4N$ jelöli

Az állapotegyenleteket felírva a második állapotra:

$$p_1 V = N_1 k T_0,$$

$$p_1 3V = (4N - N_1) k T_1.$$

10 pont

A két egyenletet egymással elosztva:

$$3 = \frac{(4N - N_1) T_1}{N_1 T_0} = \frac{T_1}{T_0} \left(4 \frac{N}{N_1} - 1 \right) \Rightarrow \frac{N}{N_1} = \frac{1}{4} \left(3 \frac{T_0}{T_1} + 1 \right) = 0,829.$$

$$\frac{N_1}{N} = 1,206, \text{ vagyis a kisebbik tartályban a részecskeszám } \underline{20,6 \% \text{-kal}} \text{ nőtt.}$$

5 pont

$$\text{Az új nyomás: } \frac{p_1}{p_0} = \frac{N_1}{N} \Rightarrow p_1 = \underline{1,206 \cdot 10^5 \text{ Pa.}}$$

5 pont

6. feladat:

$r=25\text{m}$, $l=70\text{m}$, $\rho=890\text{g/m}^3$, $m=1200\text{kg}$, $\Delta p=0,0015p_0=150\text{Pa}$, $p_0=10^5\text{Pa}$, $T_1=-5^\circ\text{C}=268\text{K}$, $T_2=20^\circ\text{C}=293\text{K}$

A telített vízgőz nyomása 20°C -on $p_v=2334\text{Pa}$ (táblázatból kellett megkeresni)

$$\text{A ponyva felülete: } A_p = 2 \frac{r^2 \pi}{2} + \frac{2lr\pi}{2} = 7461 \text{ m}^2,$$

2 pont

$$\text{tömege a rögzítőkkel: } M = m + A_p \rho = 7840 \text{ kg.}$$

2 pont

$$\text{A ponyva } A_a = 2rl = 3500 \text{ m}^2 \text{ területet fed le.}$$

1 pont

A ponyvára hat a gravitációs erőn kívül a légnyomáskülönbségből származó erők eredője. A nyomáskülönbségből származó erők vízszintes komponensei kioltják egymást. A függőleges komponensek nagysága megegyezik a felület vízszintes vetületének megfelelő nagyságú felületre ható ugyanakkora nyomáskülönbségből származó erővel. Vagyis a sátorra kifejtett emelőerő ugyanakkora, mintha azonos alapterületű, de függőleges falú sátorral lenne leborítva a medence. Így a nyomáskülönbségből származó erők eredője: $F_l = \Delta p \cdot A_a$.

3 pont

A ponyva egyensúlyának feltétele: $Mg + F = F_l$, ahol F a tartóhuzalok által kifejtett erő. 2 pont

Amikor csak a ponyva feszesen tartásához szükséges $\Delta p_{\min}$ minimális túlnyomás van a

$$\text{ponyva alatt akkor a tartóhuzalok által kifejtett erő 0, ebből } \Delta p_{\min} = \frac{Mg}{A_a} = \underline{22 \text{ Pa.}}$$

3 pont

Ha Δp túlnyomást tartunk, akkor a tartóhuzalok által kifejtett erő: $F = \Delta p A_a - Mg = \underline{448 \text{ kN.}}$ 1 pont

Egy levegővétellel V térfogatú levegőt lélegzünk be. A belélegzett levegő anyagmennyisége:

$$n = \frac{pV}{RT} \text{ ahol } p \text{ a parciális nyomása a levegőnek, } T \text{ a hőmérséklete. Ennek az}$$

anyagmennyiségnek nagyjából 21%-a a belélegzett O_2 mennyisége (elég annyit feltételezni, hogy n -nel arányos).

3 pont

A belélegzett O_2 molekulák számának aránya:
$$\frac{n_{\text{bent}}}{n_{\text{kint}}} = \frac{\frac{p_{\text{bent}}V}{RT_2}}{\frac{p_{\text{kint}}V}{RT_1}} = \frac{p_0 + \Delta p - p_v}{p_0} \cdot \frac{T_1}{T_2} = 0,895.$$

2 pont

Tehát az uszodában, a sátor alatt 10,5%-kal kevesebb oxigént lélegzünk be, mint a szabadban, az adott körülmények között.

1 pont

7. feladat:

$$M = 150 \text{ kg}, m = 30 \text{ kg}, s = 0,5 \text{ m}, h = 0,8 \text{ m}, \\ l = 1 \text{ m}, g = 9,81 \text{ m/s}^2.$$

A motorshoz rögzített gyorsuló vonatkoztatási rendszerben a motorosra a tömegközéppontban támadó Ma tehetetlenségi erő is hat.

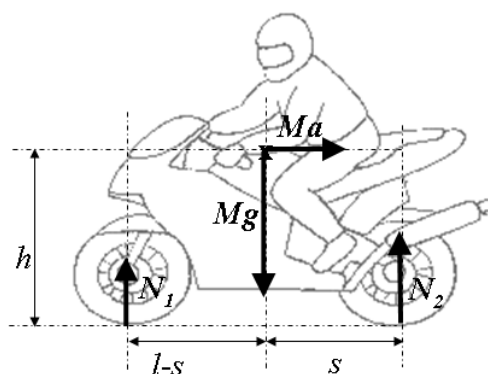
A hátsó kerék legalsó pontjára felírva a forgatónyomatékok egyensúlyát:

$$0 = Mgs - Mah - N_1 \cdot l.$$

Az első kerék akkor nem emelkedik fel, ha $N_1 \geq 0$,

$$\text{ebből a feltételből } a \leq \frac{s}{h} g = 0,625g = 6,13 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}.$$

10 pont

Ha az m tömegű csomagot is elhelyezzük a motoron, akkor az eredő tömegközéppont

$$\Delta s = \frac{30 \text{ kg}}{30 \text{ kg} + 150 \text{ kg}} \cdot 0,5 \text{ m} = 8,33 \text{ cm} \text{ -rel kerül hátrább vagy előrébb.}$$

4 pont

$$\text{Hátsó csomagtartó használatakor: } s' = s - \Delta s = 41,67 \text{ cm} \Rightarrow a \leq \frac{s'}{h} g = 0,52g = 5,11 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}.$$

$$\Delta a_1 = -1,02 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}.$$

3 pont

$$\text{Első csomagtartó használatakor: } s' = s + \Delta s = 58,33 \text{ cm} \Rightarrow a \leq \frac{s'}{h} g = 0,73g = 7,5 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}.$$

$$\Delta a_2 = 1,02 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}.$$

3 pont

A feladat megoldható nem gyorsuló vonatkoztatási rendszerből nézve is, de ekkor csak a tömegközépponton átmenő tengelyre írható fel a kiinduló egyenlet, mely szerint a forgatónyomatékok előjeles összege nulla.

Akkor is adjuk meg a 3 pontokat, ha csak a gyorsulásokat számolja ki a diák.

8. feladat:

$$d = 0,3 \text{ m}, l = 1 \text{ m}, B = 1,5 \text{ T}, R = 0,02 \, \Omega, v = 0,08 \text{ m/s}$$

A kialakuló áramirányt az alapján határozzuk meg, hogy a keret vízszintes (mozgásirányra merőleges) ágaiban a pozitív töltéshordozókra ható Lorentz erő irányát tekintjük. A függőleges ágakban a Lorentz erő nulla.

VAGY: $I = -\frac{1}{R} \frac{\Delta \Psi}{\Delta t}$, B kifelé mutat.

De azt is mondhatjuk Lenz-törvénye szerint, hogy az indukált áram iránya az őt létrehozó változást akadályozni igyekszik.

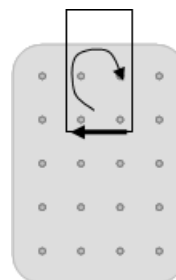
(a)

-A Lorentz erő hatására az óramutató járásával egyező irányú áram alakul ki. (áramirány: a pozitív töltéshordozók mozgási iránya)

-A fluxus nagysága nő, és a vektor a papír síkjából kifelé mutat, a negatív előjel és a jobbkéz-szabály miatt adódik a bejelölt áramirány.

-A kereten átmenő külső tértől származó fluxus nő, ezt csökkenti a keretben indukálódó áram által létrejövő tér: az indukált tér befele mutat, a jobbkéz-szabály mutatja az áram irányát.

3 pont

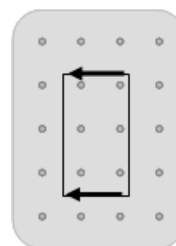

(b)

-A két vízszintes szárrban levő töltésekre ható erő ellentétes irányban hat, áram nem folyik.

-A fluxus nem változik.

3 pont

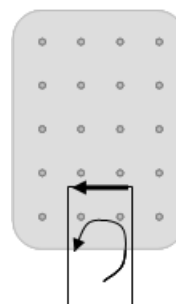
(c)

-A fenti indoklás alapján az áram az óramutató járásával ellenkező irányba folyik.

-A fluxus nagysága csökken, és a vektor a papír síkjából kifelé mutat, a negatív előjel és a jobbkéz-szabály miatt adódik a bejelölt áramirány.

-A kereten átmenő külső tértől származó fluxus csökken, ezt növeli a keretben indukálódó áram által létrejövő tér: az indukált tér kifelé mutat.

3 pont

A mezőből történő kiesés előtt a keret állandósult sebességgel mozog, vagyis a rá ható erők eredője zérus:

$$mg = IdB,$$

3 pont

$$\text{ahol } I = \frac{U_i}{R} = \frac{\frac{\Delta \Psi}{\Delta t}}{R} = \frac{d \frac{\Delta l}{\Delta t} B}{R} = \frac{dvB}{R},$$

5 pont

$$\text{innen } m = \frac{d^2 v B^2}{Rg} = \underline{0,0825 \text{ kg}}.$$

3 pont

9. feladat:

Adatok: $E_{1064} = 10 \text{ mJ}$, $t = 35 \text{ ps} = 35 \cdot 10^{-12} \text{ s}$, $D = 2 \text{ cm}$, $R = 1 \text{ cm}$,
 $\alpha = 2 \cdot 10^{-11} \text{ cm}^2/\text{W} = 2 \cdot 10^{-15} \text{ m}^2/\text{W}$, $I_r = 2 \cdot 10^9 \text{ W/cm}^2 = 2 \cdot 10^{13} \text{ W/m}^2$, $l = 20 \text{ cm} = 0,2 \text{ m}$

A fényfelvillanás teljesítménye: $P_{1064} = \frac{E_{1064}}{t} = \frac{10 \text{ mJ}}{35 \text{ ps}} = \frac{10 \cdot 10^{-3}}{35 \cdot 10^{-12}} \text{ W} = 0,286 \cdot 10^9 \text{ W}$,

az intenzitása $I_{1064}^* = \frac{P_{1064}}{R^2 \pi} = 9,11 \cdot 10^7 \frac{\text{W}}{\text{cm}^2} = 9,11 \cdot 10^{11} \frac{\text{W}}{\text{m}^2}$.

A keletkező zöld fény alakja és a felvillanás ideje megegyezik az infravörös fényével. Ha a lézerből kilépő infravörös fény közvetlenül a kristályra esik, akkor a kilépő zöld fény

felvillanásának intenzitása $I_{532}^* = \alpha \cdot (I_{1064}^*)^2 = 1,66 \cdot 10^9 \frac{\text{W}}{\text{m}^2}$, **3 pont**

energiája: $E_{532}^* = I_{532}^* \cdot R^2 \pi = 1,82 \cdot 10^{-5} \text{ J} = 0,0182 \text{ mJ}$. **3 pont**

Tegyük fel, hogy a kristályon a foltméret sugara r . A nyaláb keresztmetszete: $A = r^2 \pi$.

A keletkező zöld fény alakja és a felvillanás ideje megegyezik az infravörös fényével, így az egy felvillanás energiája:

$$E_{(532)} = I_{(532)} \cdot t \cdot A = \alpha I_{(1064)}^2 \cdot t \cdot A = \alpha \left(\frac{E_{(1064)}}{t \cdot A} \right)^2 \cdot t \cdot A = \alpha \frac{E_{(1064)}^2}{t \cdot A}.$$

A képletből látszik, hogy minél kisebbre szűkítjük a nyalábot, annál több zöld fény keletkezik. Tehát az lesz az optimális nyalábméret, amikor a fényt a roncsolási küszöbre szűkítjük. Így az optimális fényfolt nagysága a kristályon

$$A = \frac{0,286 \cdot 10^9 \text{ W}}{2,5 \cdot 10^9 \frac{\text{W}}{\text{cm}^2}} = 0,114 \text{ cm}^2 = 1,14 \cdot 10^{-5} \text{ m}^2. \quad \textbf{5 pont}$$

$$\text{A nyaláb átmérője a kristályon: } d = 2 \cdot \sqrt{\frac{0,114 \text{ cm}^2}{3,14}} = 0,381 \text{ cm}. \quad \textbf{1 pont}$$

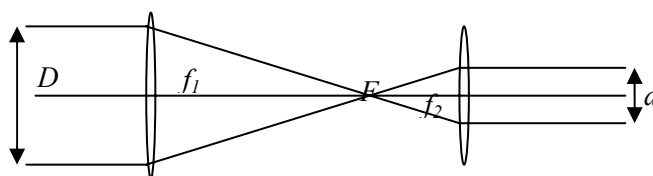
$$\text{Az optimális körülmények között keletkezett zöld fény egy felvillanásának energiája: } E_{(532)} = 0,5 \text{ mJ}. \quad \textbf{1 pont}$$

$$\text{A zöld fény keltésének hatásfoka: } \eta = \frac{E_{532}}{E_{164}} = 0,0501 \approx \underline{5\%}. \quad \textbf{1 pont}$$

A nyalábszűkítőt készíthetjük két gyűjtőlencséből, vagy egy gyűjtő és egy szóró lencséből.

Gyűjtő – gyűjtőlencse pár esetén az ábra mutatja a sugármenetet, a hasonló háromszögekre az

$$\text{oldalarányokat felírva kapjuk: } \frac{f_1}{f_2} = \frac{D}{d} = N = 5,25 \approx 5 \Rightarrow f_1 = N \cdot f_2 \quad \textbf{1 pont}$$

Az ábráért: **2 pont**

$$\text{A két lencse távolsága } f_1 + f_2 = l \text{ ahonnan } f_2 = \frac{l}{N+1} = \underline{3,2 \text{ cm}} \text{ és } f_1 = N \cdot f_2 = \underline{16,8 \text{ cm}}. \quad \textbf{2 pont}$$

Gyűjtő – szórólencse párnál hasonlóan járunk el:

$$\frac{f_1}{-f_2} = \frac{D}{d} = N = 5,25 \approx 5 \Rightarrow f_1 = -N \cdot f_2,$$

$$f_1 + f_2 = l, \text{ ahonnan } f_2 = \frac{l}{-N+1} = \underline{-4,7 \text{ cm}} \text{ és } f_1 = N \cdot f_2 = \underline{24,7 \text{ cm}}.$$

Megjegyzések:

1. Általában gyűjtő – szórólencse párt szokás használni, mert egy gyűjtőlencse fókuszában a fény olyan intenzitású, hogy a levegőben is plazmát kelt.
2. Általában a roncsolási küszöbnél kicsit kisebb intenzitást szokás használni a frekvenciakétszerezésnél, hogy a lézer ingadozásai ne roncsolják a kristályt. Figyelembe véve, hogy milyen szabványos lencsákat lehet vásárolni 25 cm és -5 cm fókusz távolságú lencsét érdemes használni.

A megoldás végének pontozása: bármelyik lencsekombinációra adott jó válasz esetén jár az 5 pont, ha a másik esetet is kiszámolja, arra kapjon további 1 pontot.

Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny
2009

9. évfolyam

I.	Laczkó Zoltán	SZTE Ságvári Endre Gimnázium	Győri István
II.	Major Attila	Radnóti Miklós Gimnázium	Dr. Mező Tamás
II.	Kovács Mónika	Radnóti Miklós Gimnázium	Csányi Sándor
III.	Bakos Gábor	Radnóti Miklós Gimnázium	Dr. Mező Tamás
III.	Hézső Tamás	Radnóti Miklós Gimnázium	Csányi Sándor
IV.	Martinka Mátyás	Batsányi János Gimnázium	Szabó László
V.	Gulácsi Balázs	Radnóti Miklós Gimnázium	Dr. Mező Tamás
VI.	Horóczy Flóra	SZTE Ságvári Endre Gimnázium	Győri István
VI.	Viharos Andor	Radnóti Miklós Gimnázium	Dr. Mező Tamás
VI.	Juhász Bálint	Batsányi János Gimnázium	Szabó László

10. évfolyam

I.	Varga Ádám	SZTE Ságvári Endre Gimnázium	Tóth Károly
I.	Nagy Donát	Radnóti Miklós Gimnázium	Dr. Mező Tamás
II.	Börcsök Bence	Radnóti Miklós Gimnázium	Dr. Mező Tamás
II.	Perjési Gábor	Radnóti Miklós Gimnázium	Dr. Mező Tamás
III.	Pázmán Koppány	Debreceni Református Kollégium Dóczy Gimnáziuma	Tófalusi Péter
IV.	Dudás Zsolt	Radnóti Miklós Gimnázium	Dr. Mező Tamás
IV.	Kispéter Tamás	Radnóti Miklós Gimnázium	Dr. Mező Tamás
IV.	Kószó Simon	Radnóti Miklós Gimnázium	Dr. Mező Tamás
IV.	Borgulya Bálint	Andrássy Gyula Gimnázium	Szabó Zsófia
V.	Muszka Balázs	Radnóti Miklós Gimnázium	Dr. Mező Tamás
V.	Zelena Réka	Radnóti Miklós Gimnázium	Dr. Mező Tamás
VI.	Hegedűs Csaba	Radnóti Miklós Gimnázium	Dr. Mező Tamás
VI.	Németh Gábor	SZTE Ságvári Endre Gimnázium	Csiszár Imre
VI.	Mezőfi Dávid	III. Béla Gimnázium	Karagity István Dr. Szkladányi A.

11. évfolyam

I.	Lupsic Balázs	SZTE Ságvári Endre Gimnázium	Tóth Károly
II.	Nagymihály Márk	Radnóti Miklós Gimnázium	Csányi Sándor
II.	Cseppentő Lajos	Varga Katalin Gimnázium	Balogh Béla
II.	Kovács István	Verseghy Ferenc Gimnázium	Pécsi István
II.	Trényi Róbert	Radnóti Miklós Gimnázium	Csányi Sándor
III.	Szél Péter	SZTE Ságvári Endre Gimnázium	Tóth Károly
III.	Zsolczai Viktor	Verseghy Ferenc Gimnázium	Pécsi István
IV.	Mayer Jakab	SZTE Ságvári Endre Gimnázium	Tóth Károly
V.	Pásztor Ádám	Verseghy Ferenc Gimnázium	Pécsi István
VI.	Badics Mátyás	SZTE Ságvári Endre Gimnázium	Tóth Károly

12. évfolyam

I.	Kovács Máté	SZTE Ságvári Endre Gimnázium	Győri István
I.	Földes Imre	Verseggy Ferenc Gimnázium	Veres Dénes
I.	Simon Károly	SZTE Ságvári Endre Gimnázium	Győri István
II.	Deák Zsolt	Verseggy Ferenc Gimnázium	Veres Dénes
III.	Szűcs Gergely	Radnóti Miklós Gimnázium	Dr. Mező Tamás
III.	Török Balázs	Radnóti Miklós Gimnázium	Dr. Mező Tamás
IV.	Gévay Gábor	SZTE Ságvári Endre Gimnázium	Tóth Károly
V.	Vajda Zoltán	Bányai Júlia Gimnázium	Bakk János
VI.	Bencs Ferenc	SZTE Ságvári Endre Gimnázium	Tóth Károly
VI.	Barna Dávid	Bányai Júlia Gimnázium	Bakk János
VI.	Barna Barnabás	III. Béla Gimnázium	Lakner Attila

Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny**2009 / 2010****2010. január 21. 14⁰⁰-17⁰⁰**

A feladatok megoldásait önállóan kell elkészítenie. Bármely tárgyi segédeszköz (könyv, jegyzet, számológép) használható, mobiltelefon, internet nem. Minden feladatot külön lapon oldjon meg! Törekedjen a világos, áttekinthető leírásra! Egy feladat teljes és hibátlan megoldása 20 pontot ér.

***Jó munkát kíván az ELFT Csongrád Megyei Csoportja és a feladatok kitűzői:
Benedict Mihály, Hilbert Margit, Roosz Gergő, Sarlós Ferenc, Tátrai Dávid és Varjú Katalin***

*A kitűzött
feladatok:*

9. évfolyam	1, 2, 3, 4	11. évfolyam	5, 7, 8, 9
10. évfolyam	3, 4, 5, 6	12. évfolyam	6, 8, 9, 10

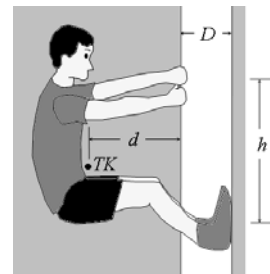
- Egymás felé indul 17 km távolságból egy 60 km/h sebességű motorcsónak és egy 8 km/h sebességű evezős csónak, az adatok a vízhez viszonyított átlagos sebességek. Az evezős egy parton ülő horgász mellől indul. (a) Mennyi idő múlva és a horgásztól milyen távol találkoznak állóvízben? (b) Mennyi idő múlva és hol találkoznak egy 4 km/h sebességű folyón, ha a motorcsónak halad a folyásiránnyal szemben? (c) Mikor és hol találkoznak, ha az evezős megy az árral szemben?
- Egy labdát függőlegesen feldobunk 20 m/s kezdősebességgel. (a) Mennyi ideig van a levegőben a labda? (b) Mekkora legnagyobb magasságot ér el a labda az eldobástól számítva? (c) Mikor lesz a labda a kiindulásától számított 15 m magasságban?
- Egy 300 m/s sebességgel vízszintesen mozgó 10 g-os lövedék belefűrődik egy 1,5 kg tömegű, vízszintes felületen kezdetben álló hasáb középpontjába. A hasáb és a felület közötti súrlódási együttható 0,3. Milyen messzire csúszik a hasáb?
- A fotoakusztikus jelenség lényege, hogy szaggatott fénnel megvilágított gáztartályban hang keletkezik. A mikrofonnal észlelt (FA) jel arányos a fényt elnyelő gáz (itt a vízgőz) koncentrációjával. Az arányossági tényezőt 20 °C-os és 1 atm nyomású levegőben, vízgőzzel végzett kalibrációs mérések adataiból határozhatjuk meg. A ppm-ben megadott koncentráció azt mutatja meg, hogy 1 millió molekula között hány vízmolekula van.

c (ppm)	100	200	500	1000	2000	5000
$FA(V)$	0,496	1,003	2,497	4,998	9,999	25,00 1

- (a) Mekkora az arányossági tényező? Milyen módon határozta meg? (b) Ha 20 °C-on és 1 atm nyomáson egy elég jól kiszáritott levegőben 0,842 V FA -jelet mérünk, mekkora a vízgőz koncentráció ppm-ben? (c) Ha a mikrofon elektromos zaja 5 mV, és a többi hiba elhanyagolható, akkor a (b) kérdésben kiszámított érték legfeljebb mennyivel térhet el a valóságos értéktől? (d) Mekkora a levegő relatív páratartalma? (Az utolsó kérdés csak a tizedikeseknek szól!)

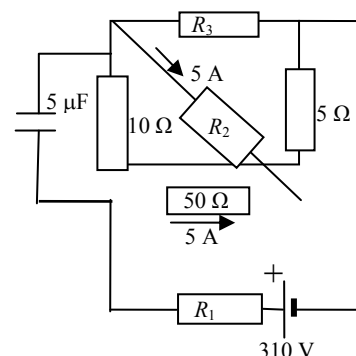
5. Amikor egy egyatomos gáz tágul állandó nyomáson, akkor (a) a hő hány százaléka növeli a gáz belső energiáját? (b) A hő hány százaléka fordítódik a tágulás közben végzett munkára? (c) Válaszoljuk meg ugyanezeket a kérdéseket, ha a tágulás közben a hőmérséklet állandó!

6. Az ábrán egy 55 kg-os sziklamászó látható, aki egy hasadék mentén mászik felfelé: kezeivel a hasadék egyik falát húzza, miközben a lábaival a másik falon támaszkodik. A hasadék $D = 20$ cm széles, a hegymászó tömegközéppontja a hasadéktól $d = 40$ cm-re van. A tapadási súrlódási együttható a kéz és a szikla között $\mu_1 = 0,4$, míg a cipőtalp és a sziklafal között $\mu_2 = 1,2$. (a) Mekkora a legkisebb vízszintes húzóerő, amit a sziklamászonak ki kell ahhoz fejtenie, hogy le ne essen? (b) A minimális húzóerőhöz a kezek és lábak között mekkora függőleges h távolság tartozik? (c) Hogyan változnak az előző két kérdésre adott válaszok, ha a szikla nedves, és emiatt a tapadási súrlódási együtthatók lecsökkennek?

7. Függőleges helyzetű, 25 N/m rugóállandójú rugó felső vége felett 10 cm magasságban elhelyezkedő 1 N súlyú hasáb a rugóra esik. A hasáb mindvégig egy függőleges egyenes mentén mozog. (a) Mekkora lesz a hasáb mozgási energiájának maximuma? (b) Mekkora lesz a rugó legnagyobb összenyomódása? (c) Hol lesz a hasáb, amikor mozgási energiája a maximális érték fele?

8. Amikor az ábrán látható áramkör ágaiban egyenáram folyik az $5 \mu\text{F}$ -os kondenzátor töltése $1000 \mu\text{C}$. Keressük az elemen átfolyó áramot és az R_1 , R_2 , R_3 ellenállások értékét!

9. Egy cm-enként 1 g tömegű, kelet-nyugati helyzetű dróton $1,5$ A erősségű áram folyik keleti irányba. A mágneses térben levő drót egy asztal vízszintes felületén észak felé csúszik, a súrlódási együttható a drót és az asztal között $0,2$. Milyen irányú és nagyságú az a legkisebb mágneses tér, mely ezt a mozgást lehetővé teszi?

10. A következő években Szegeden épülő, ELI-nek nevezett szuperlézerral igen rövid, attoszekundumos felvillanásokat is terveznek létrehozni. Számolások alapján $0,8$ nm központi hullámhosszúságú 10^{-17} s időtartamú, 10 mJ energiájú fényimpulzusokat várhatunk. (a) Becsüljük meg hány hullámból áll az impulzus! (b) Hányszorosa az impulzus teljesítménye a Paksi Atomerőmű kb. 2000 MW-os teljesítményének? (c) Hány foton van egy impulzusban? (d) Mekkora az elektromos térerősség ott, ahol ezt az impulzust egy 1 mm²-es felületre fókuszáljuk? (e) Hányszorosa ez a H atom alapállapotában az elektronra ható elektromos térerősségnek?

Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny
2009 / 2010

MEGOLDÁSOK

Általános megjegyzések: A megoldókulcs elkészítésével segítséget kívánunk nyújtani a javításhoz. Igyekeztünk minél több részpontoszámot megjelölni, hogy a javítás minél inkább egységes lehessen. Természetesen az egyedi megoldások pontozását Önöktől várjuk.

A feladatok megoldásánál a $g = 9,81 \text{ m/s}^2$ értéket használjuk. A megoldás $g = 10 \text{ m/s}^2$ esetén is teljes értékűnek tekinthető.

1. feladat:

Adatok: $v_1 = 60 \text{ km/h}$, $v_2 = 8 \text{ km/h}$, $v_3 = 4 \text{ km/h}$, $s = 17 \text{ km}$

1. megoldás:

a) A motorcsónak által megtett út: $s_1 = v_1 \cdot t$.

Az evezős által megtett út: $s_2 = v_2 \cdot t$.

2 pont

Mivel egymással szemben haladnak $s = s_1 + s_2 = v_1 \cdot t + v_2 \cdot t$,

2 pont

ahonnan az idő kifejezhető: $t = \frac{s}{v_1 + v_2} = 0,25 \text{ h} = 15 \text{ min} = 900 \text{ s}$.

4 pont

A horgásztól $s_2 = v_2 \cdot t = 2 \text{ km}$ távolságban találkoznak.

2 pont

b) A parthoz viszonyított sebességek: $v_{1,b} = 56 \frac{\text{km}}{\text{h}}$ $v_{2,b} = 12 \frac{\text{km}}{\text{h}}$.

3 pont

Behelyettesítve az a)-ban kapott képletekbe: $t_b = 15 \text{ min}$ és $s_b = 3 \text{ km}$.

2 pont

c) A parthoz viszonyított sebességek: $v_{1,c} = 64 \frac{\text{km}}{\text{h}}$ $v_{2,c} = 4 \frac{\text{km}}{\text{h}}$.

3 pont

Behelyettesítve az a)-ban kapott képletekbe: $t_c = 15 \text{ min}$ és $s_c = 1 \text{ km}$.

2 pont

2. megoldás:

A motorcsónak és az evezős egymáshoz viszonyított sebessége mindhárom esetben:

$$v = v_1 + v_2 = 60 \frac{\text{km}}{\text{h}} + 8 \frac{\text{km}}{\text{h}} = 68 \frac{\text{km}}{\text{h}}.$$

6 pont

Így mindhárom esetben: $t = \frac{s}{v} = \frac{1}{4} \text{ h} = 15 \text{ min}$ múlva találkoznak.

4 pont

a) A horgásztól $s_a = v_2 \cdot t = 2 \text{ km}$ távolságban találkoznak.

2 pont

b) Az evezős sebessége a parthoz képest: $v_b = 8 \frac{\text{km}}{\text{h}} + 4 \frac{\text{km}}{\text{h}} = 12 \frac{\text{km}}{\text{h}}$.

2 pont

A horgásztól $s_b = v_b \cdot t = 3 \text{ km}$ távolságban találkoznak.

2 pont

c) Az evezős sebessége a parthoz képest: $v_b = 8 \frac{\text{km}}{\text{h}} - 4 \frac{\text{km}}{\text{h}} = 4 \frac{\text{km}}{\text{h}}$.

2 pont

A horgásztól $s_c = v_c \cdot t = 1 \text{ km}$ távolságban találkoznak.

2 pont

2. feladat: Adatok: $v_0 = 20 \text{ m/s}$, $g = 9,81 \text{ m/s}^2$, $h = 15 \text{ m}$ a) $v = v_0 - g \cdot t$, amikor a labda a legmagasabb pontban van $v=0$ teljesül, így az emelkedés ideje:

$$t_1 = \frac{v_0}{g} = 2,04 \text{ s.} \quad \text{4 pont}$$

A jelenség szimmetrikus volta miatt, az emelkedéshez és az eséshez ugyanannyi idő kell. Így a levegőben töltött idő $t_2 = 2 \cdot t_1 = 4,08 \text{ s}$. 5 pont

b) A négyzetes úttörvényt használva a test maximális magassága:

$$h_1 = v_0 t_1 - \frac{g}{2} t_1^2 = \frac{v_0^2}{2g} = 20,4 \text{ m.} \quad \text{5 pont}$$

c) Ismételten a négyzetes úttörvényt használjuk: $h = v_0 t - \frac{g}{2} t^2$, t -re megoldva:

$$t = \frac{v_0}{g} \pm \sqrt{\left(\frac{v_0}{g}\right)^2 - 2 \frac{h}{g}} = 2,04 \text{ s} \pm 1,05 \text{ s},$$

tehát a test 15m magasan két időpontban, 0,99 s és 3,09 s-ban van. 3+3 pont**3. feladat:**Adatok: $v_1 = 300 \text{ m/s}$, $m = 10 \text{ g} = 0,01 \text{ kg}$, $M = 1,5 \text{ kg}$, $\mu = 0,3$ 1. megoldás:

Az ütközést pillanatszerűnek tekintve teljesül a lendület-megmaradás törvénye:

$$m \cdot v_1 + 0 = (m + M) \cdot v_0, \quad \text{6 pont}$$

$$v_0 = \frac{m}{m + M} v_1 = 1,99 \frac{\text{m}}{\text{s}}. \quad \text{4 pont}$$

A hasábnak függőleges irányú gyorsulása nincs, így: $N = (m + M)g$. 2 pontÍrjuk fel a dinamika alapegyenletét a vízszintes irányra: $(m + M)a = S$. 2 pontA gyorsulás (lassulás): $a = \frac{S}{m + M} = \frac{\mu N}{m + M} = \frac{\mu(m + M)g}{m + M} = \mu g = 2,94 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}$. 2 pontA hasáb sebessége: $v = v_0 - a \cdot t$ A hasáb akkor áll meg, amikor $v = 0$ teljesül. Azaz a hasáb

$$t = \frac{v_0}{a} = 0,676 \text{ s} \text{ ideig mozog.} \quad \text{2 pont}$$

A négyzetes úttörvényt felírva: $s = v_0 t - \frac{a}{2} t^2 = \frac{v_0^2}{2a} = \frac{v_0^2}{2\mu g} = 67,3 \text{ cm}$. 2 pont2. megoldás:

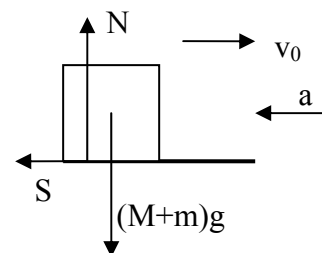
A csúszás munkatétellel is kezelhető.

A hasábnak függőleges irányú gyorsulása nincs, így: $N = (m + M)g$. 2 pontA súrlódási erő: $S = \mu N = \mu(m + M)g$. 2 pont

A munkatételt felírva:

$$0 - \frac{1}{2}(m + M)v_0^2 = -Ss = -\mu(m + M)gs, \quad \text{4 pont}$$

$$s = \frac{v_0^2}{2\mu g} = 67,3 \text{ cm.} \quad \text{2 pont}$$

4. feladat:

A feladatnak két féle pontozása van, mert a 9. évfolyamosoknak eggyel kevesebb kérdést tűztünk ki. Az első pontszám a 10. évfolyam tanulóira vonatkozik, majd a 9. osztályosok pontszámát zárójelbe tettük.

a) A feladat nem mondja, hogy a c/FA vagy az FA/c hányados kell meghatározni, így bármelyik következetes használata teljes értékű.

A táblázat tartalmazza a megadott mérési adatokból kiszámítható hányadosokat!

c (ppm)	100	200	500	1000	2000	5000
FA (V)	0,496	1,003	2,497	4,998	9,999	25,001
FA/c (V/ppm)	0,004960	0,005015	0,004994	0,004998	0,0049995	0,0050002
c/FA (ppm/V)	201,6	199,4	200,2	200,1	200,0	200,0

Amint az adatokon is látszik, a nagyobb koncentrációk esetében kisebb a számított adatok ingadozása. Ez azért van, mert a mérés abszolút hibája állandó, ahogy azt a feladat szövege is tartalmazza. Így logikus és értékesebb, ha csak az utolsó mérési pontokból számolt értékeket átlagoljuk össze. Valószínűleg ez túlzott elvárás lenne a diákoktól. Így az arányossági tényező meghatározásánál csak azt kell elvárni a teljes pontszámhoz, hogy világosan és egyszerűen kiolvasható legyen a számítás módja. Lesz, aki a 6 hányadost összeátlagolja, vagy egyenest illeszt a mérési pontokra (grafikusan, vagy a kalkulátorában lévő programmal). Ezek egyike sem a legpontosabb ennél a méréstípusnál, de mégis fogadjuk el teljes értékűnek akkor is, ha nem fűz hozzá indoklást.

Ha kevesebb adatot használ fel, pl. az utolsókat, akkor kapja a legpontosabb eredményt. De ilyen kiértékeléshez mégis szükséges lenne az indoklás (nem szokásos, nem tanulhatta). Indoklás hiányát 2 pont levonásával jelezzük.

Ha a kedvezőtlenebb utat választja, és a legkisebb adatokból számol, akkor ez elvben a legpontatlanabb, még akkor is, ha a pozitív/negatív hibák csökkentik egymás hatását. Vélhetően ezt elég nehezen tudja indoklással alátámasztani, ekkor vonjunk le tőle 4 pontot.

Az arányossági tényező: $\frac{200,0 \frac{\text{ppm}}{\text{V}}}{\text{V}}$ vagy $0,0050 \frac{\text{V}}{\text{ppm}}$. Az összes számolt hányados felhasználásával kapott értékek: $200,2 \frac{\text{ppm}}{\text{V}} \approx 200 \frac{\text{ppm}}{\text{V}}$ vagy $0,004994 \frac{\text{V}}{\text{ppm}} \approx 0,0050 \frac{\text{V}}{\text{ppm}}$. **8(10) pont**

b) A mért koncentráció érték: $c = 0,842 \text{ V} \cdot 200 \frac{\text{ppm}}{\text{V}} = 168,4 \text{ ppm}$. **3(5) pont**

c) A maximális eltérés: $\Delta c = 0,005 \text{ V} \cdot 200 \frac{\text{ppm}}{\text{V}} = 1 \text{ ppm}$. **4(5) pont**

d) Egy gázkeverékben a parciális nyomások aránya megegyezik az anyagmennyiségek arányával. **1(0) pont**

Így esetünkben a vízgőz parciális nyomás: $\frac{168,4}{10^6} \cdot 10^5 \text{ Pa} = 16,84 \text{ Pa}$,

$1,013 \cdot 10^5 \text{ Pa}$ -al számolva $\frac{168,4}{10^6} \cdot 1,013 \cdot 10^5 \text{ Pa} = 17,06 \text{ Pa}$ **2(0) pont**

A telített vízgőz parciális nyomása 20°C-on $p_i = 2,3339 \text{ kPa}$ (függvénytáblázatból):

A relatív páratartalom: $\frac{16,84 \text{ Pa}}{2334 \text{ Pa}} = 0,0072 \approx 0,7\%$ (0,73%). **2(0) pont**

A d) kérdésre adható más megoldások:

Kiszámolhatjuk a telített gőzben lévő vízkoncentrációt:

$$N_{t,víz} = \frac{p_t}{p_o} N_o = \frac{2,3339 \text{ kPa}}{1,013 \cdot 10^5 \text{ Pa}} 10^6 = 2,30 \cdot 10^4 \text{ ppm},$$

a relatív páratartalom: $\frac{N_{víz}}{N_{t,víz}} = \frac{168,4 \text{ ppm}}{2,30 \cdot 10^4 \text{ ppm}} = 0,73\%.$

A táblázatban megtalálhatjuk a telített vízgőz sűrűségét is 20°C-on: $\rho_t = 0,0173 \text{ kg/m}^3$, $M = 18 \text{ g/mol}$ ismeretében 1 m^3 térfogatban: $n_t = \frac{\rho_t}{M} 1 \text{ m}^3 = 0,961 \text{ mol}.$

Ugyancsak 1 m^3 térfogatban, 20°C-on és 10^5 Pa nyomáson: $n_o = \frac{pV}{RT} = 41 \text{ mol}$, akkor a mérés

helyén 1 m^3 térfogatban, 20°C-on és 10^5 Pa nyomáson a vízmolekulák mennyisége:

$$\frac{168,4}{10^6} 41 \text{ mol} = 6,90 \cdot 10^{-3} \text{ mol}, \text{ a relatív páratartalom: } \frac{6,90 \cdot 10^{-3} \text{ mol}}{0,961 \text{ mol}} = 0,72\%.$$

5. feladat:

Adatok: $f = 3$, (a,b) $p = \text{áll.}$ (c) $T = \text{áll.}$ $\Delta E / Q = ?$ $W / Q = ?$

(a) ha $p = \text{áll.}$

$$\Delta E = \frac{f}{2} N k \Delta T = \frac{f}{2} (V_2 p - V_1 p) = \frac{f}{2} p (V_2 - V_1),$$

$$W_{gáz} = p(V_2 - V_1), \quad Q = \Delta E + W_{gáz} = \frac{f+2}{2} p(V_2 - V_1)$$

$$\frac{\Delta E}{Q} = \frac{f}{f+2} = \underline{60\%}.$$

7 pont

(b) $\frac{W_{gáz}}{Q} = \frac{2}{f+2} = \underline{40\%}.$

5 pont

(c) ha $T = \text{áll.}$ $\Delta E = 0$, $Q = W_{gáz}$

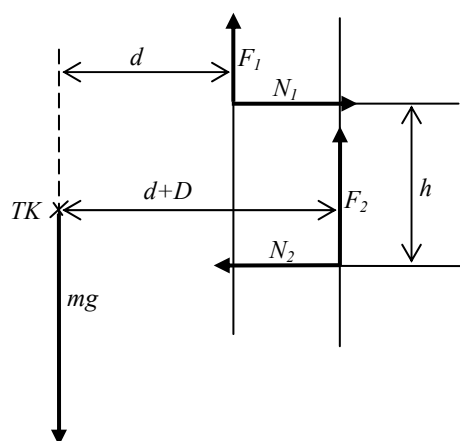
4 pont

$$\frac{\Delta E}{Q} = 0 = \underline{0\%}, \quad \frac{W_{gáz}}{Q} = 1 = \underline{100\%}.$$

4 pont

6. feladat:

Adatok: $m = 55 \text{ kg}$, $D = 0,2 \text{ m}$, $d = 0,4 \text{ m}$, $\mu_1 = 0,4$, $\mu_2 = 1,2$; (a) $N = ?$ (b) $h = ?$

A rajzon megadott helyzetben, egyensúlyban van a sziklamászó és úgy gondoljuk, hogy a testrészei nem mozognak a tömegközépponthoz és egymáshoz képest sem. Ebben a helyzetben, mint merev testre írjuk fel az egyensúly feltételeit: vízszintes irányú erőkre (a kéznél fellépő húzóerő és a lábát nyomó erő)

$$N_1 - N_2 = 0 \quad \text{ahonnan} \quad N_1 = N_2 \equiv N,$$

2 pont

(a párhuzamos és egyenlő nagyságú erők erőpárt alkotnak)

a függőleges irányú erőkre:

$$mg = F_1 + F_2, \quad \text{ahol a jobboldalon szerepel a két tapadási erő, melyekről}$$

feltételezzük, hogy éppen a lehető legnagyobb értékűek,

$$F_1 = \mu_1 N \quad \text{és} \quad F_2 = \mu_2 N. \quad \text{4 pont}$$

Az első egyenletből fejezzük ki a húzóerőt:

$$mg = \mu_1 N + \mu_2 N \quad \rightarrow \quad N = \frac{mg}{\mu_1 + \mu_2} = \underline{337,2 \text{ N}}. \quad \text{2 pont}$$

A TK-ra, mint forgáspontra írjuk fel a forgatónyomatékokat (az erőpár forgatónyomatéka $N \cdot h$):

$$F_1 d + F_2 (d + D) - Nh = 0. \quad \text{5 pont}$$

A forgatónyomatéokra vonatkozó egyenletet átalakítva:

$$Nh = (F_1 + F_2) d + F_2 D \quad \rightarrow \quad h = \frac{mgd + \mu_2 ND}{N} = (\mu_1 + \mu_2) d + \mu_2 D = \underline{0,88 \text{ m}}. \quad \text{3 pont}$$

Ha csökken bármelyik tapadási együttható, akkor

N növekszik,

2 pont

h csökken.

2 pont

7. feladat:

Adatok: $D = 25 \text{ N/m}$, $mg = 1 \text{ N}$, $h = 0,1 \text{ m}$; $E_{\text{kin},m} = ?$ $\Delta l_{\text{max}} = y_{\text{max}} - h = ?$ $y = ?$

Mutasson az y tengely függőlegesen lefelé, a hasáb kezdetben legyen a kezdőpontban!

(a) Írjuk fel a munka-tételt, feltételezve, hogy a rugó valamennyire össze van nyomódva:

$$E_{\text{kin}}(y) = mgy - \frac{1}{2} D (y - h)^2 = -\frac{D}{2} \left(y - \frac{mg + Dh}{D} \right)^2 + mgh + \frac{(mg)^2}{2D}, \quad \text{miközben } y > h,$$

$$E_{\text{kin}}(y) \leq mgh + \frac{(mg)^2}{2D} = 0,12 \text{ J} \quad \rightarrow \quad E_{\text{kin},m} = 0,12 \text{ J}. \quad \text{8 pont}$$

(b) Amikor a hasáb a lehető legmélyebben, y_{max} helyen van, ekkor a hasáb egy pillanatra megáll, a rugó maximális összenyomódása $\Delta l_{\text{max}} = y_{\text{max}} - h$:

Felírva a mechanikai energia-megmaradás tételét:

$$mg(h + \Delta l_{\text{max}}) = \frac{1}{2} D (\Delta l_{\text{max}})^2, \quad \text{innen} \quad \Delta l_{\text{max}} = \frac{mg \pm \sqrt{(mg)^2 + 2Dhmg}}{D}, \quad \text{fizikai tartalma a}$$

pozitív megoldásnak van: $\Delta l_{\text{max}} = \underline{13,8 \text{ cm}}$.

5 pont

(c) Azt a magasságot keressük, ahol a mozgási energia $E_{1/2} = 0,06 \text{ J}$:

A munkatételt $y > h$ esetre írjuk fel:

$$E_{1/2} = mgy - \frac{1}{2} D (y - h)^2 \quad \rightarrow$$

$$y = \frac{mg + Dh \pm \sqrt{(mg)^2 + 2mgDh - 2DE_{1/2}}}{D}; \quad y_1 = 20,93 \text{ cm}, \quad y_2 = 7,07 \text{ cm}.$$

Csak az y_1 lehet megoldás, $y > h$ miatt. A hasáb a kezdőmagasságától számítva 20,93 cm-re lesz, ekkor a rugó 10,93 cm-t nyomódott össze.

4 pont

Ez azt jelzi, hogy először akkor teljesül a feltétel, amikor a hasáb még nem éri el a rugót:

Erre az esetre is felírjuk a munkatételt:

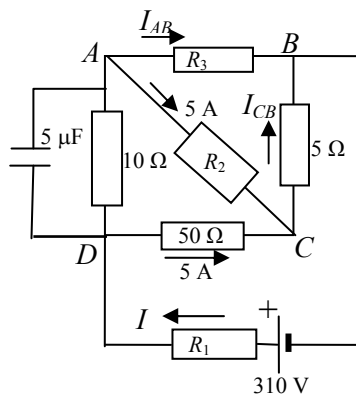
$$E_{1/2} = mgy_2 \quad \rightarrow \quad y_2 = \frac{E_{1/2}}{mg} = \underline{6 \text{ cm}}.$$

3 pont

Ekkor a test az indulástól 6 cm-re, a rugó felett 4 cm-re van.

8. Feladat:

Ennél a feladatnál nagyon hatékonyan lehet dolgozni, ha kihasználjuk az adatokat: készítsünk egy ábrát, amelyben megbetűzzük a csomópontokat, így könnyebben tudjuk elmondani a megoldás menetét.

Adatok: $Q = 1000 \mu\text{C}$

A kondenzátor miatt: $U_{DA} = \frac{1000 \mu\text{C}}{5 \mu\text{F}} = 200 \text{ V}$.

Így $I_{DA} = \frac{200 \text{ V}}{10 \Omega} = 20 \text{ A}$, ebből a D csomópontot nézve

azonnal adódik a telepen átfolyó áram erőssége:

$$\underline{I = 20 \text{ A} + 5 \text{ A} = 25 \text{ A}}.$$

5 pont

Az A csomópontot nézve: $I_{AB} = 20 \text{ A} - 5 \text{ A} = 15 \text{ A}$.

Az alsó mellékágban: $U_{DC} = 50 \Omega \cdot 5 \text{ A} = 250 \text{ V}$.

Az ADC hurkot nézve: $U_{AC} = U_{DC} - U_{DA} = 50 \text{ V} \rightarrow \underline{R_2 = \frac{50 \text{ V}}{5 \text{ A}} = 10 \Omega}$.

5 pont

A C csomópont miatt $I_{CB} = 5 \text{ A} + 5 \text{ A} = 10 \text{ A}$, így az

$U_{CB} = 10 \text{ A} \cdot 5 \Omega = 50 \text{ V} \rightarrow U_{DB} = U_{DC} + U_{CB} = 300 \text{ V}$, a főágban lévő ellenállást

számolhatjuk: $\underline{R_1 = \frac{310 \text{ V} - U_{DB}}{I} = \frac{10 \text{ V}}{25 \text{ A}} = 0,4 \Omega}$.

5 pont

A B csomópont: $I_{AB} + I_{CB} = I \rightarrow I_{AB} = 20 \text{ A}$. Innen

$$\underline{R_3 = \frac{U_{AB}}{I_{AB}} = \frac{U_{DB} - U_{DA}}{15 \text{ A}} = \frac{100 \text{ V}}{15 \text{ A}} = 6,67 \Omega}$$

5 pont

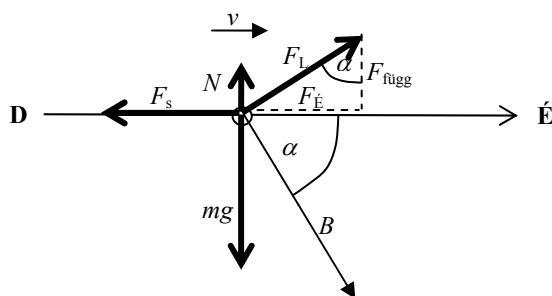
Az ellenállások értékei, sorban: $0,4 \Omega$, 10Ω , $6,67 \Omega$ és a telepen (a főágban) folyó áram 25 A .

Megjegyzés: Előfordulhat, hogy valaki azt feltételezi, hogy a kondenzátor felső lemeze pozitív töltésű. Ebből előbb utóbb ellentmondásra jut. Ha ezt kimutatja, de a másik esetet nem vizsgálja meg, adjunk 5 pontot a munkájára.

9. feladat:

Adatok: $\rho = \frac{m}{l} = 1 \frac{\text{g}}{\text{cm}} = 0,1 \frac{\text{kg}}{\text{m}}$, $I = 1,5 \text{ A}$ (nyugat felől keletre), $\mu = 0,2$, $B_{\min} = ?$, $\alpha = ?$

Készítsünk egy olyan rajzot, amely síkja függőleges, és merőleges az áramvezetőre, a néző fele folyik az áram, vagyis a néző keletről tekint a rajzra. A rajzon a „vízszintes” tengely D-É irányú:

feltételezzük, hogy $v = \text{áll.}$, akkor

$$\sum \vec{F}_i = 0.$$

Vízszintes komponensekre:

$$F_E - F_s = 0,$$

a függőleges komponensekre:

$$N + F_{\text{függ}} - mg = 0,$$

továbbá:

$$F_s = \mu N, \quad F_E = F_L \sin \alpha, \quad F_{\text{függ}} = F_L \cos \alpha$$

Az egyenletrendszer megoldására több út is van, itt olyan megoldást mutatunk, ahol teljes négyzetté kiegészítéssel kereshető szélsőérték.

Fejezzük ki a Lorentz-erő komponenseit, majd emeljük négyzetre és adjuk össze őket, a teljes négyzetté alakítás után meg tudjuk a Lorentz erő minimumát is határozni:

$$F_L \sin \alpha = \mu N, \quad F_L \cos \alpha = mg - N \quad \rightarrow \quad F_L^2 \sin^2 \alpha = (\mu N)^2, \quad F_L^2 \cos^2 \alpha = (mg - N)^2$$

$$F_L^2 \sin^2 \alpha + F_L^2 \cos^2 \alpha = (\mu N)^2 + (mg - N)^2$$

$$F_L^2 = (\mu N)^2 + (mg - N)^2 = (1 + \mu^2) N^2 - 2mgN + (mg)^2$$

$$F_L^2 = (1 + \mu^2) \left(N - \frac{mg}{1 + \mu^2} \right)^2 + (mg)^2 - \frac{(mg)^2}{1 + \mu^2} \leq (mg)^2 - \frac{(mg)^2}{1 + \mu^2},$$

$$F_{L,\min} = mg \sqrt{1 - \frac{1}{1 + \mu^2}}, \quad \text{amikor} \quad N = \frac{mg}{1 + \mu^2}.$$

$$\text{Másképp: } F_L = BIl, \quad B_{\min} = \frac{F_{L,\min}}{Il} = \frac{mg}{Il} \sqrt{1 - \frac{1}{1 + \mu^2}} = \frac{m}{l} \frac{g}{I} \sqrt{1 - \frac{1}{1 + \mu^2}} = 0,128 \text{ T}.$$

Pontozás: Ha valamennyi szükséges egyenlet fel van írva,

5 pont

egy jó ábra

3 pont

ha a Lorentz erő, vagy a mágneses indukció ki van fejezve pl. α , vagy N függvényében

3 pont

a szélsőérték bármilyen úton történő megkeresése (deriválás, vagy közelítő megoldás is), ha le van írva az út

4 pont

$B_{\min}$ kifejezése, és numerikus számértéke

2 pont

A mágneses indukció irányának meghatározása:

$$\sin \alpha = \frac{\mu N_{\min}}{F_{L,\min}} = \frac{\mu \frac{mg}{1 + \mu^2}}{mg \sqrt{1 - \frac{1}{1 + \mu^2}}} = \frac{1}{1 + \mu^2} \frac{1}{\frac{1}{\mu} \sqrt{1 + \mu^2 - 1}} = \frac{1}{\sqrt{1 + \mu^2}} \rightarrow \alpha = 78,7^\circ.$$

3 pont

Az egyenletek rendezésének valószínűleg egy gyakrabban bejárt útja az lesz, hogy a szög

marad a B kifejezésében: $B = \frac{\rho g}{I} \frac{\mu}{\mu \cos \alpha + \sin \alpha}$. Ekkor $f(\alpha) = \mu \cos \alpha + \sin \alpha$ függvény

maximumát kell megkeresni, amely elég változatosan történhet, differenciálással, grafikus kijelzővel rendelkező kalkulátorral, vagy numerikusan. Mindegyiket fogadjuk el teljes értékűnek.

10. feladat

Adatok: $\lambda = 0,8 \text{ nm}$, $\Delta t = 10^{-17} \text{ s}$, $W = 10 \text{ mJ}$, $\epsilon_0 = 8,85 \cdot 10^{-12} \text{ As/Vm}$, $c = 3 \cdot 10^8 \text{ m/s}$, $A = 1 \text{ mm}^2$, $P_{\text{Paks}} = 2000 \text{ MW} = 2 \cdot 10^9 \text{ W}$, $h = 6,63 \cdot 10^{-34} \text{ Js}$, $r_0 = 5,2 \cdot 10^{-11} \text{ m}$, (a) $n = ?$ (b) $P_{\text{imp}}/P_{\text{Paks}} = ?$ (c) $N_{\text{foton}} = ?$ (d) $E = ?$ (e) $E/E_H = ?$

(a) Vákuumban a hullámcsomag fénysebességgel terjed, az impulzushossz térben $c \cdot \Delta t$, ezt

kell összehasonlítani a központi hullámhosszal: $n = \frac{c \cdot \Delta t}{\lambda} = \frac{30 \cdot 10^{-10} \text{ m}}{8 \cdot 10^{-10} \text{ m}} = 3,75$.

4 pont

(b) Az impulzus átlagteljesítménye a nagyon rövid idő miatt óriási:

$$P_{\text{imp}} = \frac{W}{\Delta t} = \frac{10^{-2} \text{ J}}{10^{-17} \text{ s}} = 10^{15} \text{ W}.$$

A két teljesítmény összehasonlításánál ne felejtjük el, hogy az atomerőmű hosszú idő alatt biztosítja a megadott teljesítményt, még a lézer csak „ritkán”, de akkor nagyot:

$$\frac{P_{imp}}{P_{paks}} = \frac{10^{15} \text{ W}}{2 \cdot 10^9 \text{ W}} = 5 \cdot 10^5. \quad \text{3 pont}$$

(c) Először számítsuk az impulzust alkotó fotonok átlagos energiáját:

$$w = h \cdot \nu = h \cdot \frac{c}{\lambda} = \frac{6,63 \cdot 10^{-34} \text{ Js} \cdot 3 \cdot 10^8 \text{ m/s}}{8 \cdot 10^{-10} \text{ m}} = 2,486 \cdot 10^{-16} \text{ J}.$$

Az egyetlen impulzusban lévő fotonok száma:

$$N_{foton} \approx \frac{W}{w_{\text{át}}} = \frac{10^{-2} \text{ J}}{2,486 \cdot 10^{-16} \text{ J}} = 4,02 \cdot 10^{13}. \quad \text{3 pont}$$

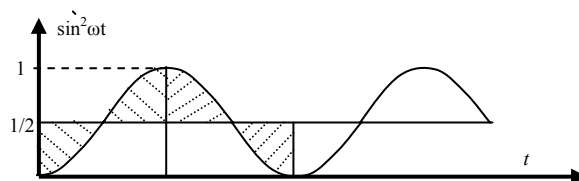
(d) Kiindulhatunk a táblázatokban is szereplő összefüggésekből: az elektromágneses tér energiasűrűsége:

$$\rho_{energia} = \frac{1}{2} \varepsilon_0 E^2 + \frac{1}{2} \frac{1}{\mu_0} B^2, \text{ továbbá tudjuk, hogy } \frac{1}{2} \varepsilon_0 E^2 = \frac{1}{2} \frac{1}{\mu_0} B^2, \text{ azaz } \rho_{energia} = \varepsilon_0 E^2.$$

Az elektromágneses hullámokban az elektromos térerősség (és B is) időben szinuszosan változik. Feltételezzük, hogy az ilyen nagyon rövid lézerimpulzusban is szinuszosan közelíthető a térerősség-idő függvény, akkor az energiasűrűség átlaga:

$$\overline{\rho_{energia}} = \varepsilon_0 \overline{E^2} = \varepsilon_0 \overline{E_{\max}^2 \sin^2 \omega t} = \varepsilon_0 E_{\max}^2 \overline{\sin^2 \omega t} = \frac{1}{2} \varepsilon_0 E_{\max}^2.$$

Ez utóbbi lépést könnyen beláthatjuk, ha felrajzoljuk a $\sin^2(\omega t)$ függvényt: az azonos módon sátozott területek egyenlőek, de a függvénytáblázatból is megállapítható ugyanez.

Másrészt az átlagos energiasűrűség az impulzus adataival is kifejezhető:

$$\overline{\rho_{energia}} = \frac{W_{imp}}{V_{imp}} = \frac{W_{imp}}{A \cdot c \cdot \Delta t} = \frac{10^{-2} \text{ J}}{10^{-6} \text{ m}^2 \cdot 3 \cdot 10^8 \text{ m/s} \cdot 10^{-17} \text{ s}} = 3,33 \cdot 10^{12} \frac{\text{J}}{\text{m}^3}.$$

Innen a térerősség maximuma:

$$E_{\max} = \sqrt{\frac{2W_{imp}}{\varepsilon_0 c A \Delta t}} = \sqrt{\frac{2\rho_{energia}}{\varepsilon_0}} = 8,68 \cdot 10^{11} \frac{\text{V}}{\text{m}}. \quad \text{6 pont}$$

A térerősség négyzetének átlagából az effektív érték számolható ki:

$$E_{eff} = \frac{E_{\max}}{\sqrt{2}} = 6,14 \cdot 10^{11} \frac{\text{V}}{\text{m}}. \text{ Ez utóbbiért megadható a pont, ha nem utal a megoldó, hogy itt}$$

valami átlagot számol, akkor itt vonjunk le 1 pontot.

(e) A hidrogén atomban, alapállapotban az elektron magtól való távolsága r_0 :

$$E_H = k \frac{e}{r_0^2} = 9 \cdot 10^9 \frac{\text{Nm}^2}{\text{C}^2} \frac{1,6 \cdot 10^{-19} \text{ C}}{(5,2 \cdot 10^{-11} \text{ m})^2} = 5,33 \cdot 10^{11} \frac{\text{V}}{\text{m}}, \quad \text{3 pont}$$

$$\text{a térerősségek hányadosa: } \frac{E_{\max}}{E_H} = 1,63, \quad \text{illetve} \quad \frac{E_{eff}}{E_H} = 1,20. \quad \text{1 pont}$$

Budó Ágoston Fizikai Feladatmegoldó Verseny

2010

EREDMÉNYEK

9. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
I.	Barna István	Verseggy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Lapu Béla
I.	Vajda Balázs	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Csányi Sándor
II.	Kovács Ágnes	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Csányi Sándor
II.	Cseppentő Bence	Varga Katalin Gimnázium, Szolnok	Balogh Béla
II.	Ónodi Ádám	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Csányi Sándor
II.	Ungár Anikó	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Csányi Sándor
III.	Futó Tamás	III. Béla Gimnázium, Baja	Dr. Szkladányi András
III.	Barna Zsombor	Bányai Júlia Gimnázium, Kecskemét	Varga József
IV.	Filep Gábor	Debreceni Református Kollégium Dóczy Gimnáziuma	Tófalusi Péter
V.	Homolya Péter	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Mike János
V.	Kormányos Gergő	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Mike János
V.	Pokorny Balázs	SZTE Ságvári Endre Gyakorlógimnázium, Szeged	Győri István
VI.	Fülep Andrea	Verseggy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Lapu Béla
VI.	Fürcht Tamás	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Csányi Sándor
VI.	Lipták Márk	SZTE Ságvári Endre Gyakorlógimnázium, Szeged	Győri István
VI.	Pekárik Júlia	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Csányi Sándor
VI.	Török Viktória	SZTE Ságvári Endre Gyakorlógimnázium, Szeged	Győri István

10. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
I.	Laczkó Zoltán	SZTE Ságvári Endre Gyakorlógimnázium, Szeged	Győri István
II.	Szőts János	III. Béla Gimnázium, Baja	Dr. Szkladányi András Karagity István
III.	Muszka Borbála	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
III.	Horóczy Flóra	SZTE Ságvári Endre Gyakorlógimnázium, Szeged	Győri István
IV.	Major Attila	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
IV.	Racskó Bence	SZTE Ságvári Endre Gyakorlógimnázium, Szeged	Győri István
V.	Ercsey Tamás	Bethlen Gábor Református Gimnázium, Hódmezővásárhely	Nagy Tibor
V.	Sápi András	Bethlen Gábor Református Gimnázium, Hódmezővásárhely	Nagy Tibor
VI.	Gyulai Gábor	SZTE Ságvári Endre Gyakorlógimnázium, Szeged	Győri István
VI.	Martinka Mátyás	Batsányi János Gimnázium, Csongrád	Szabó László

11. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
I-II.	Börcsök Bence	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
I-II.	Kispéter Tamás	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
III.	Garaguly Gergő	Verseghegy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Pécsi István
IV.	Perjési Gábor	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
IV.	Dudás Zsolt	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
V.	Borgulya Bálint	Andrássy Gyula Gimnázium, Békéscsaba	Szabó Zsófia
VI.	Hegedűs Csaba	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Dr. Mező Tamás
VI.	Pázmán Koppány	Debreceni Református Kollégium Dóczy Gimnáziuma	Tófalusi Péter

12. évfolyam

Helyezés	Név	Iskola	Szaktanár
I.	Trényi Róbert	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Csányi Sándor
II.	Novák Tibor	Andrássy Gyula Gimnázium, Békéscsaba	Pocsai Zoltán
III.	Cseppentő Lajos	Varga Katalin Gimnázium, Szolnok	Balogh Béla
IV.	Túri Patrik	Bányai Júlia Gimnázium, Kecskemét	Bakk János
V-VI.	Kovács István	Verseghegy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Pécsi István
V-VI.	Nagy-Mihály Márk	Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium, Szeged	Csányi Sándor
V-VI.	Zsolczai Viktor	Verseghegy Ferenc Gimnázium, Szolnok	Pécsi István